

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๔๑

เรื่อง พระเจ้าเอกทัศทรงหนีไปพึ่งฝรั่งเศส

ซึ่งเจ้าฟ้ากุ้งแต่งเรื่องขึ้น

ตามจดหมายเหตุฝรั่งเศสที่กรุงศรีอยุธยา

ภาคที่ ๒

ในวชิรสารพิมพ์พิเศษ สมาคมผู้

รักชาติไทย พ.ศ. ๒๔๖๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สยามณี กรุงเทพมหานคร

ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๔๑

เรื่อง รศคหมาย เหตุของ คณะ พ่อ ค้า ฝรั่งเศส

ซึ่ง เข้า มา ตั้ง ครั้ง กรุงศรีอยุธยา

ก่อน แผ่นดิน ตกแก่ พระเจ้า อยุทธย รมหาราช

พิมพ์ในงานศพนายประยูร อมาตยกุล

เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

๓๘๑๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

959.3

๒๒๗

๒๒๗

๓.๕.๑ ค.๑

คำนำ

คำแปล จก หมาย เหตุ ของ คณะ พ่อค้า ฝรั่งเศส ซึ่ง เข้า มา ตั้ง
ที่ กรุง ศรีอยุธยา ภาค ๒ นี้ นับ เป็น ประชุม พงศาวดาร ภาค ที่ ๔๑
ได้ ขอ คัด ภาษา ฝรั่งเศส มา จาก ประเทศ ฝรั่งเศส ใน พ.ศ. ๒๔๖๓
หนังสือ เหล่า นี้ ปรากฏ ว่า มี อยู่ ๔ แห่ง คือ ที่ กระทรวง ว่า การ เมือง
ชั้น แห่ง ๑ เป็น รายการ แล จก หมาย ต่าง ๆ ที่ รัฐบาล ฝรั่งเศส ได้ รับ
จาก ประเทศ สยาม ที่ กระทรวง ทหาร เวือ แห่ง ๑ เป็น สำเนา
จก หมาย แล คำ สั่ง ต่าง ๆ ที่ ได้ ส่ง มา ยัง ประเทศ สยาม ที่ กระทรวง
ต่าง ประเทศ แห่ง ๑ เป็น สำเนา หนังสือ สัญญา แล รายงาน สำคัญ ที่
คณะ ทูตฯ ฝรั่งเศส ซึ่ง เข้า มา เมือง ไทย ใน แผ่นดิน สมเด็จ พระ
นารายณ์ มหาราช ได้ ทำ เสนอ เสนาบดี กระทรวง ต่าง ประเทศ ไว้ ที่หอ
สมุด สำหรับ นคร แห่ง ๑ เป็น เรื่อง เบ็ด เ็ด็จ ที่ เกี่ยว กับ เมือง ไทย ใน
เวลานั้น มี ทั้ง ต้น อยุ่ แล สำเนา จก หมาย เหตุ ที่ เก็บ อยู่ ตาม กระทรวง
ต่าง ๆ การ ขอ คัด ใน คราว นั้น ได้ มา ๓ แห่ง, ที่ กระทรวง ทหาร
เวือ ยัง ไม่ได้ มา หวัง ใจ ว่า คง จะ ได้ มา ใน ภาย หน้า

จก หมาย เหตุ คณะ พ่อค้า ฝรั่งเศส ที่ เข้า มา ตั้ง ที่ กรุง ศรีอยุธยา
นี้ ว่า โดย รูป เรื่อง ที่ เกี่ยว กับ พงศาวดาร ก็ คล้าย กับ จก หมาย เหตุ
คณะ ขาด หลวง ฝรั่งเศส ผิด กัน แต่ ความ มุ่ง หมาย ของ คณะ คือ
พวก ขาด หลวง มุ่ง หมาย ใน การ สอน สำนาน มาก มี เหตุ การณ์ อัน ใด

จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส

ซึ่ง เข้า มา ทัง ครั้ง กรุงศรีอยุธยา
ตอน แผ่นดิน สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช
(ต่อจากภาค • ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๐)

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

เรื่องมองซิเออร์ เดอ โชมอง ไป เจรจาการในเมืองไทย

พอ ข้าพเจ้าได้ ไป ถึง ปากน้ำเมืองไทย ข้าพเจ้า ก็ได้ จัก ให้ มองซิเออร์ เลอวาเซ ชี้ นไปหา ท่าน สังฆราช เคอเมเตโล โปลิค และ ให้ มองซิเออร์ วาเซ บอก ท่าน สังฆราช ว่า ถ้า ท่าน สังฆราช สบาย คือ อยู่ และ ว่าง ก็ ขอ เชิญ ให้ ท่าน สังฆราช ลง มา หา ข้าพเจ้า ที่ เรือ เพื่อ สังฆราช จะ ได้ ชี้แจง ให้ ข้าพเจ้า ฟัง ใน เรื่อง ที่ ข้าพเจ้า ได้ เปน ราชทูต มา ใน คราวนี้ ครั้น ภาย หลัง อีก ๕ วัน ท่าน สังฆราช เคอเมเตโล โปลิค ได้ ลง มา หา ข้าพเจ้า พร้อมกับ ยาก หลวง เกอ ลียอน เมื่อ ได้ ทัก ทาย ปราศ ภัย กัน ตามธรรมเนียม แล้ว ข้าพเจ้า บอก กับ สังฆราช ว่า เหตุ ที่ ข้าพเจ้า ได้ เปน ราชทูต มา ใน คราวนี้ ก็ เพราะ ได้ มี คน กราบ ทูล พระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๔ ว่า สมเด็จพระนารายณ์ มี พระราชประสงค์ จะ ถู สำนาค คริสต์ เคียน เพราะ ฉนั้น เมื่อ พระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๔ ได้

แต่ทั้ง ๆ ที่มา และก็ได้แสดง ความรักใคร่ นั้ย ถึง สมเด็จพระนารายณ์ เช่น
นี้แล้ว ก็ เชื่อได้ แน่ ว่า สมเด็จพระนารายณ์ คง จะ ตกลง พระทัย ถึง สำนึก
คริสเตียน ค่อยไป เพราะ ฉะนั้น การที่ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้ แต่ง
ทูต มา คราวนี้ ก็ มุ่งหมาย ใน ข้อนี้ เป็นที่ ตั้ง และ ทรง หวัง พระทัย
ว่า พระราช คำนึง สำคัญ อันนี้ คง จะ เป็น การ สำเร็จ เป็น แน่

สังฆราช เกอเมเตโล โปลิค ได้ พัง ข้าพเจ้า ซึ่ง แข็ง กัง นี้ ก็ มีความ
ประหลาดใจ เป็นอัน มาก ที่มี คน เข้าใจ ว่า การ ที่ จะ เชิญ สมเด็จพระนารายณ์
ให้ เข้า รัต จะ เป็น การ ง่าย ได้ ถึง เพียง นี้ สังฆราช จึง ได้ บอก ข้าพเจ้า
ว่า เรื่อง นี้ จะ เอา กัน รวด เร็ว ถึง คาศักดิ์ นี้ ไม่ ได้ แต่ ก็ จริง อยู่ สมเด็จพระ
นารายณ์ ก็ ทรง ตั้ง พระทัย คัด ต่อ สำนึก คริสเตียน และได้ ทรง
แสดง ให้ เห็น ทุก ๆ วัน โดย ทรง สร้าง วัด พระราชทาน ให้ เป็น คัม
เพราะ จะ ทรง แสดง ความ ไพรศปราน ที่ ทรง มี แก่ คณะ บาทหลวง จน ที่
สุด เมื่อ สังฆราช กราบ ทูล ขอ อย่างไร ก็ ไพรศ พระราชทาน ได้ ทุก อย่าง
สังฆราช จึง เห็น ว่า ราชทูต ควร จะ พยายาม ให้ การ เรื่อง นี้ ได้ เป็น ผล
สำเร็จ ไป แต่ จะ ต้อง ระวัง จัก การ ให้ คดี ข้าพเจ้า จึง ได้ เอา คำ ที่ ข้าพเจ้า
จะ กราบ ทูล สมเด็จพระนารายณ์ อ่าน ให้ ฟัง สังฆราช จึง ได้ บอก
ข้าพเจ้า ว่า คำ กราบ บังคม ทูล นั้น ใช้ ถ้อยคำ แรง มาก และ ไม่ ได้ พูด เรื่อง
อื่น นอก จาก เรื่อง สำนึก อย่าง เดียว ถ้า จะ ฟัง ออก จะ เป็น หนังสือ
เทศน์ มากกว่า คำขอ พระเกียรติ ข้าพเจ้า จึง ได้ คอบสังฆราช ว่า การ ที่
ข้าพเจ้า ได้ เป็น ทูต มา ใน คราวนี้ ก็ มีความ มุ่งหมาย มา แต่ เฉพาะ ใน

เรื่องนี้ และพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ก็ได้รับสั่งให้ข้าพเจ้า มาจัดการ
ในเรื่องนี้เรื่องเดียวกันนั้น จึงจำเป็นที่ข้าพเจ้า ต้อง กรายทูล สม
เด็จพระนารายณ์ โดยตรง มิต้อง อ้อมค้อมเลย ท่านสังฆราช กับ
ข้าพเจ้า จึงได้ปรึกษาร่วมกันว่า ถ้าจะให้ การ เรื่องนี้เป็น การ
สำเร็จ จะควร จัดการ อย่างไร ก็

สังฆราชเคอเมเตโลโปลิศจึงได้ชี้แจงให้ข้าพเจ้าฟังว่า มอง
ซีเออร์คองซตันซ์เป็นคนโปรกของ สมเด็จพระนารายณ์ และ เป็น
คนถือศาสนาคาทอลิกอย่างเคร่ง เป็นคนที่ ทั้ง เป็นคนที่ รักษา
ชื่อของตัวด้วย เพราะฉะนั้นในการที่คิด จะ เชิญ สมเด็จพระนารายณ์
ให้เข้ารับถือศาสนาคริสต์เช่นนั้น จะต้อง เจริญทาง มองซีเออร์คองซ
ตันซ์ จึงจะเป็นการสำเร็จได้ จึงควรจะ พுகจากกับ มองซีเออร์คองซตันซ์
และ บอกลให้เขา ทราบใน ความคิด ของเรา ทุก อย่าง แต่ข้าพเจ้า ฟัง
สังฆราชเคอเมเตโลโปลิศยกย่อง มองซีเออร์คองซตันซ์ มากนักจน เกิด
ความสงสัยขึ้นจึงได้ถามว่า การที่มองซีเออร์คองซตันซ์ ที่ ค่าง ๆ เช่นนี้
โดยหมาย หา ประโยชน์อย่างใดหรือไม่ สังฆราช ก็ ตอบว่า มิได้คิด
หา ประโยชน์อย่างใด เป็นแต่ ต้อง การ จะ หา ชื่อ เท่านั้น ในเวลาที่
สนทนากัน อยู่ นั้น บาคหลวงเคอ ลียอน ก็ อยู่ในที่นั้นด้วย จึง รัย
รอง ตาม คำ ของ สังฆราชเคอเมเตโลโปลิศว่า ถ้าจะใช้มองซีเออร์
คองซตันซ์แล้ว ก็ ต้อง ขอบให้ มาก ๆ บาคหลวงเคอ ลียอน ได้ เห็นว่า

ถ้ายังได้เกียรติยศฝรั่ง แก่ มองซิเออร์ คองซตันซ์ ได้ก็ยิ่งดี เช่นให้ยศ
 เปนเซอร์วาเลีย เชนต์มีเชล หรือ จะให้ สาย สพาย สีน้ำเงินได้ก็ยิ่ง
 ดีนัก แต่ในข้อนี้ข้าพเจ้าได้ คัด คำนไว้เพราะไม่ทราบว่า พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส จะ พระ ราชทานให้ มองซิเออร์ คองซตันซ์ หรือไม่ บาคหลวง
 เกอติยอนได้เขียนไว้ว่า ถ้าได้ ให้เกียรติยศแก่ มองซิเออร์ คองซตันซ์
 เช่นนี้แล้ว ก็ จะทำให้ การ ที่ จะ เชิญ พระเจ้า กรุง สยาม ให้ เข้า รีต
 นี้ ใกล้เคียง การ สำเร็จ มาก ข้าพเจ้า จึง ได้ ตก ลง ใน ใจ ขอก ให้
 บาคหลวง เกอติยอน ไป ขอก แก่ มองซิเออร์ คองซตันซ์ ว่า ถ้า พระเจ้า
 กรุง สยาม ได้ เข้า รีต ทรง นัย ถึง สาสนา คริสเตียน แล้ว ข้าพเจ้า เชื่
 แน่ ว่า พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส คง จะ ได้ พระ ราชทาน เกียรติยศ ดัง ว่า นี้ ให้
 แก่ มองซิเออร์ คองซตันซ์

บาคหลวง เกอติยอน ก็ ได้ ไป ทหา มองซิเออร์ คองซตันซ์ และได้
 ขอก เล่า ตาม ที่ ข้าพเจ้า ได้ พู กไว้ นี้ มองซิเออร์ คองซตันซ์ จึง ได้
 ตอบ ว่า ถ้า เปน เช่น นี้ ก็ จะ ได้ เกียรติยศ แก่ ตัว มาก เกิน ไป แต่ มอง
 ซิเออร์ คองซตันซ์ ได้ พยายาม กราบทูล พระเจ้า กรุง สยาม ให้ การ เรือง
 นี้ ได้ สำเร็จ จน ได้ และ ที่ มองซิเออร์ คองซตันซ์ จะ จัก การ เรือง นี้ นี้
 ก็ เพราะ เห็น แก่ ประโยชน์ ของ การ สาสนา อย่าง เคียว เท่า นี้

ใน ตอน ที่ พู ก กัน นี้ ข้าพเจ้า ยัง ไม่ได้ พย ะ กับ มองซิเออร์ คองซ
 ตันซ์ เลย

ครั้งนี้ภายหลังจากอีก ๓-๔ วัน มองซิเออร์คอนซตันซ์ ก็ลงมาหาข้าพเจ้าที่ท่าณ ภาณีย์ ซึ่งเข่น คนทาง ห่าง จาก กรุง ศรีอยุธยา ระยะประมาณ ๒ ไมล์ ข้าพเจ้าได้สนทนากับ มองซิเออร์คอนซตันซ์ โดยยืดยาวมาก สังฆราชเคอเมเตโลโปลิศก็ได้สนทนาอยู่ในที่นี้ด้วย ข้าพเจ้าได้พูดจาขบถอง สรรเสริญ มองซิเออร์คอนซตันซ์ เป็นอันมาก แล้วข้าพเจ้าจึงได้พูดขึ้นว่า ได้มีคนมาเล่าให้ข้าพเจ้าฟังถึง ความซื่อสัตย์ และ ความตั้งใจที่ต่อศาสนาของ มองซิเออร์คอนซตันซ์ มาก เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า จะได้พูดกับ มองซิเออร์คอนซตันซ์ ล้วนแต่ความจริงในใจ ทั้งนั้น และจะไม่ปิดบัง อะไรเลยจนสิ่งเกี่ยว และ ข้าพเจ้า ก็ทราบ อยู่ว่า มองซิเออร์คอนซตันซ์ เป็นคนโปรด ของ พระเจ้ากรุงสยาม เพราะฉนั้นการที่ข้าพเจ้าเป็นทูตมาครั้งนี้จะเป็นการสำเร็จได้ก็เพราะ มองซิเออร์คอนซตันซ์ คนเกี่ยวเท่านั้น

ข้าพเจ้า จึงได้เล่าให้ฟังว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ให้ข้าพเจ้ามาเป็นทูตเพื่อจะมาทำพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยาม แต่การที่จะให้ พระราชไมตรี แ่่นหนา ได้นั้น ก็ จะ ต้อง นัย ถึง ศาสนา ร่วม กัน ทั้ง สอง พระองค์ ข้อนี้ เป็น สิ่ง ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทั้ง พระทัย มาก เพราะได้มีผู้กราบทูลว่า ถ้าได้ ทรง แต่ง ราชทูตให้ไปเฝ้า พระเจ้ากรุงสยามแล้ว พระเจ้า กรุง สยาม คง จะ เข้า วิต นัย ถึง ศาสนา คริสเตียนเป็นแน่

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึงได้ตอบว่าไม่ทราบเลยว่าผู้ใดจะไป
กราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เช่นนี้ เพราะความเสียงที่กราบทูลนั้น
ดูเหมือนถาวรที่ระเซียให้พระเจ้ากรุงสยามเข้ารีตนั้นเป็นการง่าย
เหลือเกิน ฝ่ายมองซิเออร์ คอนซตันซ์เองไม่เชื่อเลยว่าจะเป็นไปได้
โดยง่าย เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้จะต้องทำการอย่างระวังที่สุด

นี้และการเรื่องระเซียพระเจ้ากรุงสยามให้เข้ารีตนั้นได้พูด
จาตกลงกันเช่นนี้ในเวลาที่ข้าพเจ้าแรกไปถึงเมืองไทย

ท่านสังฆราชได้เอาคำกราบบังคมทูลของข้าพเจ้าอ่านให้มอง
ซิเออร์ คอนซตันซ์ ฟัง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึงได้บอกสังฆราชว่า
ข้อความในคำกราบบังคมทูลนั้นเป็นความคาดคะเนมากนักไม่มีคำอ่อน
หวานเลย ควรจะตัดความออกเสียบ้างบางข้อ ท่านสังฆราช
ได้นำความนี้มาเล่าให้ข้าพเจ้าฟัง เพราะมองซิเออร์ คอนซตันซ์
พูดภาษาฝรั่งเศสไม่เป็น ข้าพเจ้าจึงได้ตอบว่าข้าพเจ้าไม่ยอมตัด
ทอนข้อความจนข้อเดียว แล้วมองซิเออร์ คอนซตันซ์จึงได้เอาคำ
กราบบังคมทูลของข้าพเจ้าไปแปลเป็นภาษาชอตุเกด และได้บอก
ข้าพเจ้าว่าในเวลาแปลนั้นมองซิเออร์ คอนซตันซ์ได้ตัดข้อความออก
บ้างเล็กน้อยซึ่งไม่เป็นข้อความสำคัญอย่างไร ข้าพเจ้าจึงตอบว่า
ถ้าฉันก็ตามใจ

ท่านสังฆราชได้มาบอกข้าพเจ้าว่ามองซิเออร์ คอนซตันซ์ขอ
ร้องจะเป็นล่ามในเวลาที่ข้าพเจ้าเข้าเฝ้า ข้าพเจ้าจึงตอบว่าถ้า

สังฆราช เช่น ล่าม เสียเองได้ จะ ก็ กว่า แต่ มองซิเออร์ คอมนซันซ์ ได้
พูด ว่า การ ที่ มองซิเออร์ คอมนซันซ์ จะ ต้อง การ เปน ล่าม นั้น คง ไม่มี
ข้อ ขัด ข้อง เพราะ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง มอบ ให้ มองซิเออร์
คอมนซันซ์ เปน อูระ ใน การ ที่ เกี่ยว ถ้วน ราชทูต ทุก อย่าง แล้ว ข้าพเจ้า
ก็ ยอม

ใน วันที่ ข้าพเจ้า ได้ เข้า เฝ้า ครั้ง แรก เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ กรวย ทูล
ขอ พระ เกียรติ และ มองซิเออร์ คอมนซันซ์ ได้ แผลง ดวาท ตาม คำ ที่
ข้าพเจ้า กรวย ทูล เสร็จ แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จึง ได้ รับ สั่ง ตาม
ข้าพเจ้า ว่า เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ออก จาก เมือง ฝรั่งเศส นั้น พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส และ พระราช วงศ์ ฝรั่งเศส ทรง สบาย กัน ก็ ทุก องค์ หรือ อย่าง
ไร และ รับ สั่ง ว่า ใน หมู่ นี้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ไม่ได้ มี ชัย ชนะ ใน
การ สงคราม บ้าง หรือ อย่างไร ข้าพเจ้า จึง ได้ กรวย ทูล ว่า พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส ได้ มี ชัย ชนะ ที่ เมือง ลุกเซมเบิร์ก ได้ แห้ง เกียว เท่า นั้น แต่
ประเทศ ทั้ง หลาย ใน ทวีปยุโรป ได้ ขอ ร้อง ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส สงบ การ
สงคราม และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ได้ เลิก การ สงคราม โดย ทรง
นำ กองทัพ ด้วย พระองค์ เอง พระเจ้า กรุง สยาม จึง รับ สั่ง ว่า ได้
ทรง แห้ง ทูต ให้ ออก ไป เฝ้า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส แต่ ราชทูต นั้น ได้
สูญ หาย ไป เสีย แล้ว เพราะ ฉะนั้น การ ที่ ข้าพเจ้า ไม่ได้ ถูก อภัย ภาย
เหมือน ราชทูต สยาม และได้ มา ถึง เมือง ไทย โดย สุข สบาย นั้น จึง กระจ
ทำให้ ทรง ยิน ติ มาก ข้าพเจ้า จึง ได้ กรวย ทูล ว่า การ ที่ ราชทูต สยาม

ได้สูญหายไปนั้น ได้ทำให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเสียพระทัยเป็นอันมาก และที่เมืองฝรั่งเศสก็มีเสียงลือกันว่า พวกฮอลันดา เป็นผู้ที่ได้ทำลายราชทูตสยาม เพราะฉะนั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จึงได้มีรับสั่งให้ราชทูตฝรั่งเศสในเมืองฮอลันดา สืบสวนว่า ชาวที่ลือนั้น จะมีความจริงเพียงไร แต่ราชทูตฝรั่งเศสได้สืบแล้วก็หาได้ความอย่างไรไม่ พระเจ้ากรุงสยาม จึงได้รับสั่งถามว่า ในเรื่องเมืองบันดามันนั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงจัดการให้เป็นทีพอพระทัยแล้วหรืออย่างไร ข้าพเจ้าจึงได้กราบทูลว่า ข้าพเจ้าเชื่อได้แน่ว่า ในเรื่องนี้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสคงจะได้รับความพอพระทัยทุกอย่าง แต่ในเวลาที่เกิดเรื่องขึ้นนั้น ข้าพเจ้าได้ออกจากประเทศฝรั่งเศสเสียแล้ว และสังเกตดูพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงกริ้วพวกฮอลันดามาก พอกราบทูลเท่านั้นสมเด็จพระนารายณ์ก็เสด็จขึ้น ข้าพเจ้าก็ได้ออกจากที่เส้ากลับมายังที่พัก

ครั้นเวลาค่ำ มองซิเออร์คอนซตันซ์ได้มาหา บอกข้าพเจ้าว่า สมเด็จพระนารายณ์พอพระทัยในการที่ข้าพเจ้าได้เฝ้าในคราวแรกนี้ เป็นอันมาก และเล่าต่อไปว่าไทยมีข้อวิตกถึงพวกฮอลันดาหนัก และอยากจะทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในข้อนี้ด้วย แต่ในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าหาได้โต้ตอบกับมองซิเออร์คอนซตันซ์ประการใดไม่ แล้วมองซิเออร์คอนซตันซ์จึงได้บอกข้าพเจ้าว่าอีกสองวันสมเด็จพระนารายณ์จะไปรบกวนให้ข้าพเจ้าเฝ้าเป็นพิเศษ อีกครั้ง ๑

ครั้นอีก สองวันข้าพเจ้า ก็ได้ไปเฝ้า แต่ในคราวนี้เฝ้าใน ห้อง
 หนึ่งต่างหาก ทาใช้ทงพระโรงที่เฝ้าคราวก่อนไม่ เมื่อข้าพเจ้าได้ถวาย
 คำนิพนธ์และใ้หนังสือลง แล้ว พระเจ้ากรุง สยามได้รับสั่ง ถามว่า ข้าพเจ้า
 คุยกับคนที่ มา คุยข้าพเจ้าได้ เจริญทางไกล เช่นนี้ ยังมีความสุข สบายที่ คุ้ม
 กันทุกคน หรือ อย่างไร ข้าพเจ้าได้กราบทูล ว่า ข้าพเจ้าและ คนที่
 มา คุยข้าพเจ้า มีความ สุข สบาย คุ้มกัน ทุกคน เพราะ เหตุที่ ทวง
 พระกรุณาให้เจ้าพนักงาน มา คอย ปฏิบัติ อยู่ แล้ว จึง รับสั่ง ว่าได้ ทวง
 ทราบ ว่า พวก ฮอลันดา คึก ะ รวย กับ เมืองไทย และได้ ทวง สืบเถก ว่า การ
 ที่ ทวง ทำ พระราชไมตรี กับ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส นั้น เช่น การ ทำ
 ให้ พวก ฮอลันดา วิชา มาก และ ทวง เชื่อ พระทัย ว่า พวก ฮอลันดา
 คง จะ ทำ การ ชัก ขว้าง ต่าง ๆ เพื่อ จะ ไม่ ให้ บริษัท ฝรั่งเศส ได้ มา ค้า
 ขาย ใน พระราชอาณาเขต สยามได้ ข้าพเจ้า จึง ได้ กราบทูล ว่า ถ้า
 พวก ฮอลันดา ได้ ทราบ ว่า ฝรั่งเศส คุยไทยได้ เช่น ไมตรี และ ทำ การ คึกคอก
 กัน แล้ว พวก ฮอลันดา ก็ คง จะ เกรง เพราะ พวก ฮอลันดา มีความ เกรง
 พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส มาก พระเจ้า กรุงสยาม จึง รับสั่ง คอย ว่า พวก
 ฮอลันดา เช่น พวก ที่ ผลาก มาก คง จะ คึก อ่า น ชัก ขว้าง ใน การ ค้าขาย
 ของ บริษัท ฝรั่งเศส เช่น แก่ เพราะ ฉะนั้น จะต้อง คึก อ่า น สาท ทาง ข้อง อก ษา
 ให้ พวก ฮอลันดา ทำ การ สำ เร็จ ได้ และ รับสั่ง ค่อย ไป ว่า ใน เวลา นี้ บริษัท
 ฝรั่งเศส ไม่ ใ้ ใ้ ใจ ใ้ ใ้ ใจ ใน เรื่อง การ ค้าขาย ใน พระราชอาณา จักร ฐ สยาม

เลย ข้าพเจ้า จึงได้ กราบทูลว่า บริษัท ฝรั่งเศสได้ ทำการ ค้าขาย ที่อื่น เพราะ ยังไม่ใคร่จะมีทุนมาก แต่มาบัดนี้ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศสได้ชุกชุมขึ้น บ้าง บริษัท ทุกอย่างแล้ว จึง รับผิดชอบว่า ในตอน แรกที่ เป็นเวลา เริ่ม ตั้งต้นเป็น เวลาที่จะต้องคอยระวัง พวกชอลันคา อย่าง กวักชัน มาก ข้าพเจ้า ได้ กราบทูลว่า ในเรื่องนี้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสคงจะได้ทรงพระราชดำริห์ อย่าง รอบ คอบ และ คง จะ ระวัง การ บังคับ กัน ทุก อย่าง มิให้ พวก ชอลันคา กล้า มา ชัก ชวน ได้ เพราะ เมื่อ เร็ว ๆ นี้เอง พวก ชอลันคา ก็ได้ ทำ สงคราม กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง มี ชัย ชนะ ทำ พวก ชอลันคา เสีย หมด ชยาค เพราะ ฉะนั้น ยัง อีก นาน นึก กว่า พวก ชอลันคา จะ อยากร วย กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส อีก สมเด็จพระนารายณ์ จึง รับผิดชอบ ว่า นอกจาก เรื่อง ที่ จะ มา ชัก ชวน ให้ พระองค์ ได้ เวียน การ สำนาศา คริสต์ เคียม จาก พวก สังฆราช ข้าพเจ้า ไม่มี ข้อ ความ อย่าง อื่น จะ กราบทูล หรือ อย่างไร ข้าพเจ้า ก็ได้ กราบ ทูล อะไร ก่อ ะไร ต่าง ๆ และ ก็ คง บังคับ กราบทูล ใน เรื่อง จะ เชิญ เสด็จ ให้ เข้า รัช ท่อ ท้าย ทุก เรื่อง ไป แล้ว สมเด็จพระนารายณ์ ก็ เสด็จ ขึ้น มงซิเออร์ คอหนชตันซ์ จึง ได้ พาข้าพเจ้า ไปที่ พระราชอุทยาน แห่ง ๑ เจ้า พัก งาม ก็ เอา ของ ว่าง มา เลี้ยง

รุ่ง ขึ้น มงซิเออร์ คอหนชตันซ์ ได้ มาหาข้าพเจ้าอีก ท่าน สังฆราช เกอเมเตโล โปลิคก็อยู่ ทั่ว บั มงซิเออร์ คอหนชตันซ์ ได้ พுக เรื่อง พวก ชอลันคา โดย ยี่ คยาว และ ข้าพเจ้า ฟัง เสียง ก็ รู้ สึก ได้ ว่า มงซิเออร์

คองซันซัน มีความ กลัว พวก ซอลันคา เป็นอันมาก มองซีเออร์ คองซันซัน จึง ได้ถามว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ พระราชทาน อำนาจ ให้ ข้าพเจ้า เต็มที่หรือไม่ ข้าพเจ้า ได้ตอบว่า มองซีเออร์ คองซันซัน ก็ คง จะ ทราบดีว่า อำนาจ ของ ราชทุก จะมีเพียงไร มองซีเออร์ คองซันซัน จึง ชี้แจง ให้ ข้าพเจ้า ฟังว่า สมเด็จพระนารายณ์ มี พระราชประสงค์ จะ ทำสัญญา สู่ แลระบ (Offensive & Defensif Alliance) สำหรับ จะ ต่อสู้ กับ พวก ซอลันคา ข้าพเจ้า จึง ได้ตอบ มองซีเออร์ คองซันซัน ว่า ข้าพเจ้า เชื่อได้ แน่ ว่า พระเจ้า หลุยส์ ๑๔ คง จะ ทรง เปน พระ ชูระ ช่วย สมเด็จพระนารายณ์ หลาย อย่าง แต่ การที่ ข้าพเจ้า เปน ทูต มา ใน ครั้งนี้ หาได้ มา สำหรับ เกี่ยว แก่ การ สงครามไม่ คง ได้ รับ คำสั่ง มา แต่อย่าง เดียว ได้ ทราย ทูล สมเด็จพระนารายณ์ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นายของ ข้าพเจ้า ทรง กัง พระทัย อยาก จะ ให้ สมเด็จพระนารายณ์ ได้ ถู สาสนา คริสเตียน และ หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ มา เปน ราชทูต นั้น ก็ มี แดใน ข้อนี้ ข้อ เดียว เท่านั้น ข้าพเจ้า จึง ขอ ได้ มองซีเออร์ คองซันซัน ได้ เอา ใจ ใส่ ช่วย จักการ ใน เรื่องนี้ ได้ สำเร็จ เพราะ การที่ จะ ได้ พระเจ้า หลุยส์ ๑๔ ได้ เปน พระ ชูระ ช่วยการ ของ สมเด็จพระนารายณ์ ก็ ไม่มี ทาง อย่างอื่น นอก จาก สมเด็จพระนารายณ์ จะ ได้ ทรง ถู สาสนา คริสเตียน แล้ว เท่านั้น มองซีเออร์ คองซันซัน จึง ได้ ตอบ ข้าพเจ้า ว่า การที่ จะ เชิญ ให้ สมเด็จพระนารายณ์ เข้า รัช นั้น จะ ต้อง จักการ หลาย อย่าง เสีย ก่อน และ หาก ว่า สมเด็จพระนารายณ์ จะ ทรง ยอม เข้า รัช มอง

ซิเออร์ คอมนชตันซ์เอง ก็ยัง สงสัย อยู่ว่าจะ ควร กรายทูล คัด คำนไว้หรือไม่ เพราะ การ ที่ สมเด็จพระนารายณ์ จะ เจริญขึ้น อาจ จะ ทำให้ เกิด เช่น ขบถขึ้นทั่ว พระราชอาณาจักรก็ได้ เพราะ สมเด็จพระนารายณ์มี พระอนุชา อยู่ องค์ ๑ ซึ่ง คอย พาลหา เหตุ ที่ จะ เป็น ขบถ อยู่ แล้ว

ภายหลัง อีก สาม สี่ วัน สมเด็จพระนารายณ์ ได้ ไปรดให้ ข้าพเจ้า ได้ เข้าครั้ง ๑ จึง รัชสั่งถามว่า ข้าพเจ้า จะมี อะไร กรายทูล ที่ เกี่ยว กวัก การ ค้า ชาย หรือ ไม่ ข้าพเจ้า จึง ได้ กรายทูล ว่า ใน เรื่อง การ ค้า ชาย นั้น เป็น เรื่อง ที่ จะต้อง อธิบาย กัน โดย ยืดยาว มาก ถ้า ข้าพเจ้า จะ กรายทูล โดย ละเอียก แล้ว ก็ จะ เป็น เครื่อง รำคาญ พระทัย เพราะ ฉะนั้น ถ้า ไปรดให้ เสนาบดี คนใด คน ๑ ไปหา ข้าพเจ้า แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้ อธิบาย ชี้แจง ใน เรื่อง การ ทั้งปวง ให้ เสนาบดี เข้าใจ ค่อย ไป สมเด็จพระนารายณ์ จึง ได้ รัชสั่งให้ มอญซิเออร์ คอมนชตันซ์ ไปหา ข้าพเจ้า เพื่อ พัง ข้าพเจ้า อธิบาย ใน เรื่อง ต่าง ๆ ค่อย ไป แล้ว ข้าพเจ้า ได้ กรายทูล ว่า ข้าพเจ้า จะ ได้ ทำ เป็น จกหมาย บันทึก ถวาย และ จะ ได้ จก ข้อ ความ ใน เรื่อง สำนึก และการ ค้า ชาย ไว้ เป็น ข้อ ๆ พระเจ้ากรุงสยาม จึง ได้ รัชสั่งว่า เมื่อ ได้ ทรง เห็น จกหมาย บันทึก ของ ข้าพเจ้า แล้ว ก็ จะ ได้ ทรง คอบ เป็น ข้อ ๆ แล้ว รัชสั่ง ค่อย ไป ว่า ทรง ทราบ ได้ ก็ ที่ เกี่ยว ว่า การ ที่ พระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๔ ได้ มา เป็น พระราชไมตรี ค้วย นั้น มิ ได้ คึกหา ประโยชน์ ใน ส่วน พระองค์ เลย และ เจ้าแผ่นดิน ทั้ง หลาย อัน อยู่ ใกล้ เคียง กับ

ประเทศฝรั่งเศส ก็อยากเป็นไมตรี กับ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส ยิ่งนัก แต่
 การที่เจ้าแผ่นดินเหล่านี้ อยากเป็นไมตรี กับ พระเจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ นั้น
 ก็เพราะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเป็นที่ตั้ง ส่วน พระองค์ สมเด็จพระ
 พระนารายณ์นั้น ทรงเห็นเจ้าแผ่นดินเหล่านี้เหมือนอยู่ไกล กับ พระองค์
 เติมที แต่ทรงถือว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ นั้นเท่ากับอยู่ใกล้กัน หรือ
 จะว่า เป็นเพื่อนบ้าน กับ พระองค์ก็ได้ เพราะฉะนั้น จึง ทรงหวัง จะ
 เป็น พระราชไมตรีอันไม่มีเวลา ซากได้ กับ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศสต่อไป
 ค่อนไป ก็ได้ ้วย ถึง การ ที่เกี่ยวข้อง พวก ฮอลันดา จนเสด็จขึ้น

ครั้น ข้าพเจ้าได้ กลับมาถึงที่พักข้าพเจ้าก็ได้ จักการเขียนจดหมาย
 บันทึกถึง ได้ กราย ทูลไว้ ใน จดหมาย บันทึก ฉบับนี้ ข้าพเจ้าได้ พูดแต่
 เรื่อง การ ศาสนาโคย้ม มาก เพื่อให้ สมเด็จพระนารายณ์ เข้า พระทัย
 ว่า การที่ พระเจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ ได้ แกลง ให้ข้าพเจ้า มา เป็น ทูตนั้น ก็
 เฉพาะ สำหรับ เรื่อง ศาสนาเท่านั้น

จดหมายบันทึกซึ่งเชอวาเลีย เดอโซมอง

เอกอรรคราชทูตฝรั่งเศส

ได้ทูลเกล้า ฯ ถวายต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม

ขอเดชะ

ด้วย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ทรง ทราบ ถึง พระ
เทศา นุภาพ ของ พระองค์ จึงได้ทรง แต่ง ให้ข้าพเจ้า มา เฝ้า เพื่อ ขอ
พระราชทานพระราชไมตรีของพระองค์และเพื่อ ถวายพระราชไมตรีของ
พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ต่อ พระองค์ เพื่อ จะ ได้ ประเทศ ฝรั่งเศส และ
ประเทศ สยามได้เป็นไมตรีกัน คนทาง ถึง จะห่างไกลถึง ๕๐๐๐ ไมล์
จะ แก้อัใจ เปลี่ยนแปลงไม่ได้เลย แต่การ ที่ เป็นไมตรีกัน นั้น ถ้า
ไมตรีนั้น ๆ มีหลัก แต่เพียง ค่างฝ่าย ยก ย่อง สรรเสริญขอ พระเกียรติ
กัน และ ดื้อเอา ประโยชน์ของ ตนเป็น หลัก เท่านั้นแล้ว ไมตรี
นั้น จะ สนิท แน่นหนาไม่ได้เลย และใน เรื่อง นี้ เสนาบดี ของ พระองค์
ก็ได้มี จดหมายไป ยัง เสนาบดี ฝรั่งเศส ซึ่งแจ้ง เหตุการณ์ ทั้งข้างไป แต่ ปี
กลายโคย ละเอียคแล้ว

วิธีที่ จะ ได้ พระราชไมตรี กันนี้ ได้แน้น หนา สนิท สนม เช่น อันหนึ่ง
อันเดียวกัน ตลอดถึง ผู้ที่ จะ ทรง ราช สมบัติ ต่อ พระองค์ ไป และ
ไม่มีเวลา ซากไมตรี กันได้ จนกว่าโลก จะ ดับสูญไปนี้ ก็มีทาง อย่าง
เดียว ซึ่ง พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ ทรง พระ ราช คำวิधि

ไว้ กล่าวคือ พระองค์ จะ ต้อง ถู สำนักร่วม กับ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส พระราชไมตรี นี้ จึง จะ กับ สูญไปไม่ได้ เพราะ ฉะนั้น พระเจ้า
 กรุง ฝรั่งเศส จึง ใ้ จักให้ ข้าพเจ้า มา เฝ้า เพื่อ มา กรวยทูล วิง วอน ขอให้
 พระองค์ ใ้ ทรง นมย ถือ สำนักร คริสต์เคียม ซึ่ง เปน ทาง อัน แน่ สำหรัย
 ใ้ พระราชไมตรี ใ้ สนิชกัน ใ้ ชั่ว กาลนาน และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 ทรง เห็น ว่า พระองค์ คง จะ ใ้ เปน พระราชไมตรี โดย ทรง ปฏิบัติ ตาม
 ที่ กรวยทูล มา นี้ จึง ใ้ มี รับ สั่ง ใ้ ข้าพเจ้า กรวยทูล ถวาย กำลัง พาชนะ
 ทุก อย่าง คือ กำลัง ทหาร ทั้ง ขก และ เรือ กองทัพ ขก กองทัพ เรือ
 และ การ ทิ้ง ขวาง ซึ่ง จะ ประกอบ สำหรัย วิชา พระเกียรติยศของ พระองค์
 และ สำหรัย ความ เจริญ ของ พระราชอาณาเขตสยามทั่วไป ด้วย อีก ประ
 การ ๑ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ตั้ง พระทัย อย่าง ยั้ง ที่ จะ ใ้ พระองค์ ใ้ ถือ
 สำนักร คริสต์เคียม เพราะ ฉะนั้น ถ้า พระองค์ ทรง เห็น ควร อย่าง ไค ที่
 จะ ใ้ ทำให้ พระราชไมตรี ใ้ แน่มหมา ชั่ว กาลนาน แล้ว ฝ่าย พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส ก็ ทรง เติม พระทัย ที่ จะ ปฏิบัติ ตาม พระราชประสงค์ ทุก ประการ
 เหมือน กัน

แต่ ถึง แม้ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ใ้ รับ สั่ง แก่ ข้าพเจ้า แต่ ใน เรื่อง
 นี้ เรื่อง เคียว กั จริง อยู่ แต่ ใ้ ไปรค ใ้ เสนาบดี มา สั่ง ใ้ ข้าพเจ้า จัก
 การ ทุก อย่าง เพื่อ ช่วย อุดหนุน ใ้ การ ของ บริษัท ฝรั่งเศส ใ้ เจริญ
 ใน พระราช อาณาจักร สยาม ต่อ ไป ด้วย

จกทมาข บัณฑิต ฌยัณห์ ข้าพเจ้าได้ ส่งให้แก่ มองซิเออร์ คอชชัตตันซ์
 เพื่อนำถวายพระเจ้ากรุงสยาม ภายหลังอีกสองวัน มองซิเออร์
 คอชชัตตันซ์ ได้มาหาข้าพเจ้า แต่สังเกตศกฏิวิชาวางท่าไม่สนิทเหมือน
 กับมีอะไรในใจอย่าง ๑ มองซิเออร์ คอชชัตตันซ์ จึงได้อธิบายให้
 ข้าพเจ้า ฟังว่า ตามข้อความใน จกทมาข บัณฑิต ที่ข้าพเจ้า ขอให้
 พระเจ้ากรุงสยามได้เข้าวัดถือศาสนาคริสต์นิกายนี้ นั้น คงจะไม่ได้ผลถึง
 ความคากหมายของข้าพเจ้าเป็นแน่ เพราะในเรื่องนี้ มองซิเออร์
 คอชชัตตันซ์ ได้เล่าพระเจ้ากรุงสยามแล้ว และได้มีรับสั่ง ยกเหตุผล
 โคบายียาวมาก มองซิเออร์ คอชชัตตันซ์ จึงได้กราบทูลว่า เหตุที่พระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศสได้ทรงแต่งตั้ง มาเพื่อมาเชิญเสด็จให้เข้าวัดนี้ เป็น
 เรื่องที่ มองซิเออร์ คอชชัตตันซ์ ได้ ปัก มา ข้าพเจ้า แล้วหาได้ กราบทูลให้
 ทรงทราบไม่ เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ได้ ทรงฟัง มองซิเออร์ คอชช
 ตันซ์ กราบทูลแล้วก็ ทรงประหลาดพระทัยมาก จึงได้รับสั่งว่า พระ
 เจ้าหลุยที่ ๑๔ จะให้เราเข้าวัดกับนี้หรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่
 มาก เพราะในราชวงศ์ของเรา ก็ได้มีรับสั่ง ฟุททศาสนา มา ข้าพเจ้า
 แล้ว จะให้เราเปลี่ยนศาสนาอย่างนี้เป็น การยากอยู่ และถ้า
 พระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดิน จะต้อง การได้คนทั่วโลกได้มีรับสั่ง ศาสนา
 อันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจักการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ แล้ว
 จึงรับสั่งต่อไปว่า ทรงเห็นแล้วว่า การที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรง
 แนะนำ มาเช่นนี้ก็ด้วยควมรัก แต่ในเรื่องนี้ซึ่งเป็น การใหญ่ จะ

ที่รัก ทรงดูเสีย ก่อน แล้ว จึง ะ ทรง คอบ ะ ทหมาย บัน ที่ก ฉษย์ นี้
 ต่อไป

เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ทราบ จาก มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ว่า คราว นี้ เปน
 ครั้ง แรก ที่ มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ได้ กราย ทูล ถึง ข้อ ที่ ข้าพเจ้า ะ มา
 เชิญเสด็จให้ เฝ้าที่นั่นได้ ทำให้ ข้าพเจ้า ประหลาดใจ เปนอันมาก และได้
 ทราบ ต่อ ไป ว่า เมื่อ มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ได้ แผล คำ กราย บัง คม ทูล
 ของ ข้าพเจ้า ถวาย นั้น คำใด ที่ ข้าพเจ้า ได้ กราย ทูล ใน เรื่อง สาสนา
 มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ หา ได้ แผล ถวาย ะ คำ เกี่ยวไม่ และ ใน เวลา
 ที่ ข้าพเจ้า ได้ เฝ้า ใน ตอน หลัง ๆ และ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กราย ทูล เรื่อง การ
 สาสนา นั้น มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ก็ หา ได้ แผล ถวาย ะ ครั้ง เกี่ยว
 ไม่ โดย มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ อ้าง เหตุว่า เวลา นี้ ยัง ไม่ สม ควร
 ที่ ะ กราย ทูล ได้ ทรง ทราบ การ ที่ เปน เช่น นี้ ได้ ทำให้ ข้าพเจ้า ชัก
 เคือง เปน อัน มาก และ ข้าพเจ้า ก็ ได้ แผล ะ ให้ มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์
 เห็น ว่า ข้าพเจ้า ไม่ พอใจ แล้ว มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ จึง ส่ง คำ คอบ
 ของ พระเจ้า กรุง สยาม ซึ่ง คอบ ะ ทหมาย บัน ที่ก ของ ข้าพเจ้า และ มอง
 ซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ได้ ยก เหตุ ผล ต่าง ๆ มา อ้าง ซึ่ง ะ กล่าว ใน ที่ นี้ ก็
 ะ ยื คยาว มาก นั้ แต่ ใน ใจ ความ ที่ มองซิเออร์ คอนซ ตันซ์ ได้ ชี้แจง
 นั้น ก็ คือ ว่า ใน ั้น ตัน ข้าพเจ้า ควร ะ คอง คบ กับ ้ ราช การ ไทย และ
 ทำ ความ คุ้น เคย กับ คน ไทย ได้ มาก ๆ เสีย ก่อน การ ที่ ข้าพเจ้า มา ัก

การ จึง จะ สำเร็จได้ และ การ ที่ ข้าพเจ้า จะ คบค้า สมาคม กับคนไทย
 นั้น มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ทราบแน่ ว่า คงจะเป็น การ พอพระทัย พระเจ้า
 กรุงสยาม อีก ประการ ๑ พระเจ้ากรุง สยามก็โปรด ท่าน สังฆราช
 มาก เพราะ ฉะนั้น คง จะได้ พระราช ทาน อำนวย พิเศษ แก่ สังฆราช
 ซึ่ง จะเป็น ประโยชน์ แก่ สาสนา เป็นแน่

ข้าพเจ้า ยังไม่ ทราบเลย ว่า การ ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ไม่ยอม
 กราบทูล พระเจ้า กรุง สยาม ใน เรื่อง สาสนา นั้น จะ ประสงค์ อนุโมทนา
 ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ เข้าใจ ว่า ข้าพเจ้า ยัง จะ มีความ อื่น ๆ ที่ จะ
 กราบทูล อีก และ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กราบทูล เฉพาะ เรื่อง สาสนา ก็ เพราะ
 ข้าพเจ้า จะ ลอง พระทัย พระเจ้า กรุง สยาม ก็ จะ เป็นได้ แต่ มองซิเออร์
 คอนซตันซ์ ก็ คิด จะ ให้ ข้าพเจ้า หมก หวัง ใน เรื่อง นี้ เพราะ เขา ได้ บอก
 กับ ข้าพเจ้า ว่า ทำ อย่างไร พระเจ้า กรุง สยาม ก็ จะ ไม่ ทรง เข้ารีต และ
 ก็ ไม่มี วิญวณ ใน การ ที่ พระเจ้า กรุง สยาม จะ เข้ารีต เลย ข้าพเจ้า
 เชื่อ ว่า มองซิเออร์ คอนซตันซ์ คง คิด พยายาม จะ ให้ ข้าพเจ้า งัด ในการ
 ที่ ข้าพเจ้า จะ มา เชิญ ให้ สมเด็จพระนารายณ์ เข้ารีต แต่ ใน ข้อ นี้ ทำ
 อย่างไร ข้าพเจ้า ก็ จะ ได้ พยายาม จัก การ ความ หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า ได้ จง
 ได้ ข้าพเจ้า จึง ได้ บอก มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ว่า การ ที่ ข้าพเจ้า ได้
 มา เฝ้า สมเด็จพระนารายณ์ ใน ครั้ง นี้ ก็ สำหรับ มา จัก การ ใน เรื่อง
 นี้ เรื่อง เดียว เท่านั้น

คำขอขมาเจตนาขมขื่น

ซึ่งเชอวาเลียเดอโซมอง เอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ๑๔
ได้ถวายสมเด็จพระนารายณ์

เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ พ.ศ. ๒๒๒๘

ด้วย พระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้า ได้มี พระราชโองการ
ให้ข้าพเจ้าแจ้ง มา ยัง ท่านว่า พระองค์ ทรง มีความ ยินดี อย่าง ยิ่ง ที่
ได้ ทรง ทราบ จาก เจตนาขมขื่นทัก ของ ท่าน และ จาก ทาง อื่น ว่า พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส มีความ รักใคร่ พระองค์ มาก ถึง เพียง นี้ ซึ่ง เป็นการ
กระทำ ให้ชนชาวควีนออกทั่วไปแล เห็นใน พระทัย กว้างขวางของพระเจ้า
แผ่นดิน พระองค์ นี้ และ พระเจ้า กรุงสยาม นายของข้าพเจ้า ทรง ยินดี
ยิ่ง นึก จน จะ หา ถ้อย คำ ที่ จะ แสดง ความ ยินดี นั้น ไม่ได้ แล้ว แต่
ทรง เสีย พระทัย ว่า การ ที่ จะ ได้ เป็น พระราชไมตรี กับ พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส พระองค์ ก็ จะต้อง ปฏิบัติ การ ตามพระราชดำริห์ ของ พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส ดัง ที่ ท่าน ได้ ถวาย ทูล ใน เจตนาขมขื่นทัก กล่าว คือ ต้อง
ให้ พระองค์ เข้า รัตติยาสภา คริสต์ เทียน นั้น เป็น การ ยาก นึก ยาก หยา
เพราะการที่จะเปลี่ยน สำนานอื่นได้ นับถือและเชื่อถือกันมาตั้งแต่ ๒๒๒๘ ปี
มาแล้ว นั้น เป็น การ ยาก อย่าง ยิ่ง จึง ทรง ขอให้ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
วินิจฉัย คว้า การ ที่ จะ เปลี่ยน สำนาน เช่น นี้ เป็น การ ง่าย หรือ อย่างไร

และขอให้พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรงคำริศด้วยว่า ถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดิน และสร้างสิ่งสารพัดอันมีรูปพรรณสัณฐานและนิสัยต่าง ๆ กัน จะประสงค์ให้มนุษย์ทั้งหลายได้นับถือศาสนาอย่างเดียวกันทุกคน และให้มนุษย์ทั้งหลายอยู่ในกฎหมายอันเดียวกันหมดแล้ว พระเจ้าก็คงจะทำให้เป็นเช่นนั้นได้ง่ายที่สุด แต่สิ่งสารพัดอันมากมายกั่มและของทั้งปวง พระเจ้าก็ได้สร้างให้มีรูปพรรณและลักษณะต่าง ๆ กัน ทั้งสิ้น จึงเป็นพยานให้เห็นได้ว่า การที่เกี่ยวกับศาสนา นั้น พระเจ้าก็คงต้อง การให้ถือต่าง ๆ กัน เหมือนกัน เพราะเหตุที่พระเจ้ากรุงสยามนายของข้าพเจ้า ทรงยอมให้พระเยนเจ้าได้ศึกษานี้ในเรื่องนี้ กล่าวคือ ทรงยอม พระองค์และ พระราชอาณาจักร ให้อยู่ในโอวาทของพระเยนเจ้า แล้วแต่พระเยนเจ้า จะเห็นควรอย่างไร เพราะฉะนั้น พระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้า จึงตั้งพระทัย อยากจะ ทรง ทราบ ความจริงในเรื่องนี้ แต่เพื่อจะได้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ ทรง เห็น ใน พระราชไมตรี อันเที่ยงตรงของพระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้า นั้น ถึงแม้ว่า พระองค์ จะไม่ ทรง รับ ปฏิบัติตาม พระราชดำริของ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ก็จริงอยู่ แต่พระองค์ ขอให้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ เชื่อ พระทัยว่า ถ้าพระเยนเจ้าได้ให้ พระเจ้ากรุงสยาม คง มีพระชนม์อยู่ ครบทุก พระราชไมตรี ที่พระองค์ ได้มี ต่อ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส นั้น จะไม่ ได้ เปลี่ยนแปลง อยู่ ครบนั้น และ จะให้ ทรง เปน พระราชอุระ จัก การให้ พระเจ้าแผ่นดินอัน จะ ได้ ครอบครอง ราชสมบัติ ต่อไปใน ภายหน้า นั้น ได้ รักษา พระราชไมตรี นี้ไว้

กรุง พระองค์เหมือน กัน และ เพื่อ จะได้ ได้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ
ชน ทั่วโลก เห็น ว่า พระ วาจา ของ พระองค์ เป็น วาจา ที่ มี นัย คง ถ้า
หาก ว่า ต่อ ไป ภาย ภาค หน้า พระเจ้า แผ่นดิน ผู้ ได้ ครอบ ราช สัม บัติ ต่อ ไป
จะ มี ได้ ปฏิบัติ ตาม พระราช ประสงค์ อัน ได้ กล่าว มา แล้ว นั้น พระเจ้า
กรุง สยาม จึง พระราช ทาน อำนาจ และ สิทธิ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ให้
ทรง ถือ ว่า เจ้า แผ่นดิน เหล่า นั้น เป็น ศัตรู ต่อ พระองค์ และ ทรง อนุญาต
ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มา ยึด ราช สัม บัติ ไว้ ต่อ ไป

อีก ประการ ๑ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ มี พระราช
โอง การ คำ รัส สั่ง ให้ ข้าพเจ้า บอก ให้ ท่าน ทราบ ว่า พระ องค์
พร้อม อยู่ ทุก เมื่อ ที่ จะ ได้ รับ สั่ง กับ ท่าน หรือ เสนา ยศ คน ใด ที่ พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส โยธา ติ ให้ มา เฝ้า เพื่อ ทำ สัญญา มี ต พระเจ้า แผ่นดิน หลัง ๆ ได้
ปฏิบัติ การ ดัง ได้ กล่าว มา แล้ว ทุก ประการ และ ใน ข้อ ที่ เสนา ยศ
ฝรั่งเศส ได้ รัย รัย สั่ง พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส สั่ง ให้ ท่าน มา เป็น จระ วัค การ
ช่วย เหลือ บริ ยศ ฝรั่งเศส นั้น พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ได้ มี รัย สั่ง ให้
ข้าพเจ้า แจ้ง ให้ ท่าน ทราบ ว่า เมื่อ บริ ยศ ฝรั่งเศส ได้ ยื่น เรื่อง รว บอก
ความ ประสงค์ เมื่อ ใด จะ ได้ ทรง ตั้ง เสนา ยศ ใด เป็น จระ วัค การ ใน
ข้อ เหล่า นี้ และ จะ ได้ พระราช ทาน สิทธิ แก่ บริ ยศ ฝรั่งเศส ตาม ที่ ควร
จะ พระราช ทาน ได้

เขียน ที่ พระ ราช วัง เมือง ลพบุรี ณ วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน
ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘) โดย รัย พระราช โองการ
(เซน) ซี ฟอลคอน

หอสมุดกลาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ปรึกษา ของพระเจ้ากรุงสยาม และ ผู้แทนพระเจ้ากรุงสยาม
สำหรับเจรจา การ กับ ท่านเอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส

ในเวลา นั้น พระเจ้ากรุงสยามประทับ อยู่ที่ เมืองลพบุรี ภายหลัง
อีก ๘ วัน ข้าพเจ้า ก็ได้ขึ้นไป เมือง ลพบุรี เหมือนกัน

พอข้าพเจ้าได้ ไป ถึง เมือง ลพบุรี มองซิเออร์คอนชตันซ์ ก็ได้
มาหาและได้ทักขอร้อย่าง ก็ ข้าพเจ้าสังเกต กิริยามองซิเออร์คอนชตันซ์
ดูในเวลา นั้น กำลัง สบาย ใจ มาก จึงได้เล่าให้ ข้าพเจ้าฟังถึง การที่
มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้เฝ้า พระเจ้า กรุงสยาม ได้กราบทูล รัยสิ่ง
ในเรื่องศาสนาโดยยืดยาวมาก มองซิเออร์คอนชตันซ์เล่าว่า พระเจ้า
กรุงสยามได้ รัย สิ่ง ถึง การ ศาสนา ดู ออก จะไปรค ยิ่ง กว่า ที่มองซิเออร์
คอนชตันซ์คาด เสียอีก และในเรื่องที่ จะเชิญเสด็จ เจ้า ริต นั้นก็อาจจะ
สำเร็จได้ แต่ต้อง รอแล้วแต่พระเจ้า จะเห็น ควร และต้อง รอได้
ช้า ๆ สักหน่อย

ภาย หลัง อีก สอง สาม วัน มองซิเออร์คอนชตันซ์ได้ กลับ มาหา
ข้าพเจ้า อีก และ บอกว่า การ ทั้งหลาย ยัง ค้ำเนิน ก็อยู่ ข้าพเจ้า จึงได้
ส่ง จดหมาย บันทึกได้ แก่ มองซิเออร์คอนชตันซ์ เพื่อ ขอได้ นำ ขึ้น ถวาย
พระเจ้า กรุงสยาม ในจดหมายบันทึกนั้น มีใจ ความขอ พระราชา
อนุญาต ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม ให้ สังฆราช และ มิซัน นารี ทั้งหลาย
ได้ เทศนาสั่งสอนศาสนาคริสต์นิกาย ทัว พระราชาอาณาเขตได้ โดยสะดวก

จดหมายที่พระเจ้ากรุงสยามได้มีรับสั่ง
ให้เขียนมายัง เซอวาเลีย เดอ โชมอง

เอกอัครราชทูตฝรั่งเศส

ด้วย พระเจ้า กรุงสยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ไม่มี คำใด ที่ จะใช้
สำหรับ แสดง ความ ยินดี ที่ พระองค์ ได้ รู้ สึก ใน พระราชไมตรี ของ พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส ทั้ง ท่าน ก็ คง จะ ได้ เห็น มา แล้ว ตั้ง แต่ ต้น ปลาย มา จน ทุก
วันนี้ และ ต่อ ไป จน ที่ สุด ถ้า ท่าน จะ มี ข้อ ความ สิ่งใด ที่ จะ กราบ ทูล
แล้ว พระองค์ ก็ คง จะ ทรง รัย จูระ ตั้ง ได้ ทรง ปฏิบัติ มา แล้ว เพราะ
พระองค์ ทรง เชื่อ ว่า ท่าน คง จะ ไม่ กราบ ทูล แนะนำ สิ่งใด ซึ่ง จะ ทำ ได้
เกิด ความ เสีย หาย ต่อ ประเทศ ทั้ง สอง เช่น นั้น อื่น การ ที่ พระองค์
ได้ ทรง พระเมตตา แก่ ตัว ท่าน นั้น เช่น สิ่ง ที่ คน ทั้ง หลาย ทั่วไป เกิด ความ
สงสัย อยู่ แล้ว แต่ พระองค์ ก็ หา ทรง พระวิตก อย่าง ใด ไม่

แต่ เพื่อ จะ มิ ให้ จดหมายฉบับ นี้ ยืด ยาว เกิน ไป นั้น นั้น พระเจ้า
กรุงสยาม จึง ได้ มี พระราชโองการ คำว่า สั่ง ให้ ข้าพเจ้า ออก ได้ ท่าน ทราบ
ว่า ใน เวลา นี้ เกิด มี เสียง ลือ ชื่น ปลาย ประเทศ อื่น เกือบ ว่า พวก
ซอลันดา ได้ กัง ใจ จะ มา ครอบ ครอบ พระราช อาณาจักร ของ พระองค์ และ
พระองค์ ก็ ทรง ทราบ อยู่ เต็ม พระทัย ว่า ส่วน พระองค์ เอง ก็ ดี หรือ
เสนาบดี ข้าราชการ คนใด ก็ ดี มิ ได้ กระทำ การ อย่าง ใด ๆ ได้ เช่น

ที่ซัดเคียง แก่ พวก ขอล้นคา เลย เช่น พวกขอล้นคาได้มีสิทธิอย่างไร
ก็หาได้มีผู้ใดลง ล้าง สิทธินี้ ๆ ไม่ หรือ จะมีใครไปผูกมัดผู้แทน
ของ ขอล้นคา ก็ไม่มี เพราะ พระองค์ ทรงระวัง คั้งอยู่ในคลอง ยุติธรรม
ถ้า มีคดี หรือ เรื่องใด เกิดขึ้น พระองค์ ก็ ทรง ชั่ง น้าหนัก ของ คดี นี้ ๆ
ด้วย ความ ยุติธรรม และด้วยพระปรีชาญาณ เพราะ ฉนั้น การ ที่ พวก
ขอล้นคา คิด จะ มา เข้มขบ เข้มพีพระราช อาณาจักร เช่นนี้ จึง ทรงพระ
ราชดำริห์ เห็นว่า คง จะไม่มี สาเหตุอย่างอื่น นอก จาก การ ที่ ทรง
แสดงไมตรี แก่ พวก ฝรั่งเศสซึ่งทำให้ พวกขอล้นคาเกรงไปว่าใน วันหน้า
ต่อไป จะ เกิด เป็น การ เสียหาย แก่ พวกขอล้นคา ขึ้น พระ ราชดำริห์
อันนี้ มี หลัก ที่ได้ ทรง ทราบความต่าง ๆ มาใน ทาง ลับ

เพราะ ฉนั้น เมื่อ ได้ ทรง พิเคราะห์ ถึง เรื่อง ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
ได้ ทรง ทำไมตรี กับ พวกขอล้นคา นี้ ถ้าแม้ว่า พวก ขอล้นคา ยัง คง
กระทำ การ ร้าย ค้าง คิดไว้เช่น พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง สมัยพระทัย
ไม่ ทรง ทราบว่า จะควร ทำ ประการใด เพราะ ยังมี พระราช ประสงค์
จะเห็น พระราชไมตรี กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส อยู่ จึง เห็น การ ยาก
ที่ พระองค์ จะ ทำ สงคราม กับ พวกขอล้นคา ในเวลา ที่ พวก ขอล้นคา
ยัง เป็นไมตรีอยู่กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เช่นนี้ จึง มี วัยสังให้ข้าพเจ้า
ถาม ท่าน ว่าใน เรื่อง นี้ จะควร ทำอย่างไร และ ขอได้ ท่าน ทอม มาให้
ทราบบ้าง

หนึ่ง พระเจ้า กรุงสยามได้ รับสั่งให้ข้าพเจ้า ถาม ท่าน ว่า การ
ที่บริษัท จะ คิด ตั้ง การ ค้า ขาย นั้นบริษัทจะต้อง การ สืบทอดอย่าง ไท ต่อ ไป
บ้าง หรือไม่ เพราะเมื่อบริษัท ฝรั่งเศส จะ ต้องการ อย่างไร แล้วพระเจ้า
กรุงสยาม ก็จะโปรดพระราชทานให้ โดยเหตุที่ในเวลา นี้พวกฮอลันดา
ได้ ตั้ง ความ พยายามคอย ถักกันมิให้บริษัท ไท ๆ มา ตั้ง การ ค้า ขาย เพิ่ม
ขึ้นในฝ่าย อินทียใต้ อีก

พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง เห็น ว่า การ ที่ จะ ทำ ให้ พวก ฮอลันดา
พอใจ นั้น เปน การ ง่าย อย่าง ที่ สุก แต่ทรง เห็น ว่าพวกฮอลันดาเกลียด
ประเทศ ฝรั่งเศสหนัก และพลอยเกลียดประเทศอื่น ๆ ซึ่งบริวารของฝรั่งเศส
ด้วย เพราะฉะนั้น จึง มีรับสั่ง ให้ข้าพเจ้า ถาม ท่าน ว่า จะ ควร
ทำ ประการ ไท ที่ จึง จะ จัก การ ให้ สมพระทัย ที่ ได้ ทรง ตั้ง ไว้ว่า จะ
ทรง ทำ การ ทุก อย่าง สำหรับรักษาเกียรติยศและประโยชน์ ของ ประเทศ
ฝรั่งเศส ใน พระราช อาณาเขต และในฝ่าย ทิศ ทวิม ออกทั่วไป ถ้า
ท่านได้ คอบใน ข้อนี้ แล้ว พระเจ้า กรุงสยามจะ ทรง ยินดี ยิ่งนัก เพราะ
ในเวลา ที่ ท่านได้ เฝ้า เปน พิเศษ นั้น ก็ เกือบไม่ ได้ รับ สั่ง ถึง เรื่อง อื่น
เลย และใน เรื่อง นี้ พระเจ้า กรุงสยาม ก็ไม่ได้ มี พระราช ประสงค์
อย่าง อื่น นอก จาก จะ ให้ ประเทศ ฝรั่งเศส ได้ มี ชื่อ เสียง และ ได้ ไพร่ พ้า
ข้า แผ่นดิน ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ รับ ประโยชน์ เท่านั้น และทรง
หวัง ว่า การ ที่ ทรง พระกรุณา แก่ ชาว เมือง ฝรั่งเศส นั้น คง จะ ทำ ให้
ผล ประโยชน์ ของ ชาว ฝรั่งเศส ได้ เพิ่ม พูล ทวี ขึ้น

หนึ่ง การที่พระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้าได้ให้สร้างบ่อน
 ในที่ต่าง ๆ ซึ่งได้ทำกันโดยไม่มีช่างอินชานาญวิชาสร้างบ่อน แต่
 ถึงกระนั้นบรรดาศัตรูหมู่ซึ่งจามิตรก็ยังมีบ่อนเหล่านั้นไม่แตกนั้น ก็
 เพื่อประสงค์สำหรับจะให้พวกฝรั่งเศษได้เข้ามาในพระราชอาณา
 เขตได้โดยสะดวก มิได้สร้างบ่อนไว้สำหรับบ่อนกันพระราชอาณาเขต
 หากมิได้ เพราะฉะนั้นถ้าพระราชไมตรีที่ทรงมีไว้กับประเทศฝรั่งเศษ
 เป็นสิ่งที่ควรยึดยาวไปแล้ว ก็จะได้โปรดให้ทำลายบ่อนเหล่านั้น
 เสีย และจะได้ทรงคุ้มครองพลสกลโยธาข้างม้ายกกองทัพออกต่อสู้
 ผู้พวกชอลันคาหรือชาติอื่น ๆ อันจะมาเยี่ยงศัตรูต่อพระองค์ กุญที่
 เคยยกทัพออกปราบข้าศึกที่ไกลเคียงเช่นเจ้าแผ่นดินมอญ ลาว เขมร
 อันได้ยกวีพลสกลโยธา มาต่อสู้กับพระองค์ แต่ผู้พระเชษฐาภาพ
 ของพระองค์ไม่ได้จรรยาเกี่ยว เพราะฉะนั้นจึงทรงเชื่อว่า ถ้า
 พระองค์จะต้องทำศึกสงครามกับบรรดาบุคคลที่เป็นพ่อค้าอันมีรู้จัก
 พระเดชพระคุณของพระองค์แล้ว พระองค์ก็คงจะทรงมีไชยชนะ
 เช่นนี้

พระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้าจึงมีรับสั่งให้ข้าพเจ้าชี้เหตุ
 ผลเหล่านี้ให้ท่านฟัง เพราะเป็นข้อที่สำคัญมาก และการเรื่อง
 นี้ก็เกี่ยวในทางได้ทางเสียของประเทศฝรั่งเศษ มากกว่าประเทศสยาม
 เพราะฉะนั้นที่ทรงเป็นพระราชอุระเช่นนี้ ก็เพราะทรงรักใคร่พระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศษ มาก

คำตอบของเซอร์วาเลียวเดอโซมมอ
ตอบจดหมายที่พระเจ้ากรุงสยาม
ได้โปรดให้เขียนมา

ถ้าแม้ว่า การที่ข้าพเจ้าได้รับ ความต้อนรับ ในประเทศ อย่าง ๑
การ ที่เจ้านายและข้าราชการผู้ใหญ่ได้ ให้เกียรติยศแก่ข้าพเจ้าอย่าง ๑
และ การ ที่พระเจ้า กรุง สยาม ได้ทรง พระกรุณา โปรดให้ข้าพเจ้าเฝ้า
เป็น พิเศษ อีกอย่าง ๑ ไม่ได้ทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่าพระเจ้า กรุงสยาม
ได้ทรง รักใคร่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้า
ก็ จะ ต้อง สารภาพ ว่า เมื่อได้อ่าน จดหมาย ฉบับนี้ จบแล้ว ก็ได้
ทำให้ข้าพเจ้า มีใจ ว่า การที่ พระเจ้า กรุงสยามได้ทรง มีพระราช
ไมตรี กับ ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น ก็โดย มิใช่ ทรง หวัง ะหา ประโยชน์ใน
ส่วน พระองค์เลย แต่ การ ที่ ทรง พระราชดำริที่ต่าง ๆ นั้น ก็เพื่อ
จะ พระราชทาน เกียรติยศให้ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของข้าพเจ้า
และ เพื่อ ะ ทรง หา ประโยชน์ ให้แก่ ชาว ประเทศ ฝรั่งเศส เท่านั้น

เมื่อ ข้าพเจ้า มา พิเคราะห์ ถึง ความเจริญและ ถึงพระเกษานุภาพ
ของ พระเจ้า กรุง สยาม อย่าง ๑ เมื่อ มาพิเคราะห์ ถึง พระอภินิทรา
และ ความสง่าผ่าเผย ของ พระราชสำนัก อย่าง ๑ เมื่อพิเคราะห์
ถึง ความ มั่งคั่ง ขรียูรณ ของ พระคลังหลวง อย่าง ๑ เมื่อ พิเคราะห์
ถึง จำนวนไพร่ฟ้า ข้า แผ่นดิน อัน มี จำนวนมาก มาก ก่ายกอง ซึ่ง ล้วน

แต่เช่น คนที่มี รูปว่าง แข็งแรง สมควร ขี้ ขาว ขี้ดำ ทุกคนอย่าง ๑ เมื่อ
 ข้าพเจ้า มาพิเคราะห์ ว่า ชาย แคน ของ พระ องค์ ล้วนแต่ มี การ พิทักษ์
 รักษา อย่าง แข็งแรง อย่าง ๑ เมื่อ พิเคราะห์ ว่า พระ องค์ มี ข้าง ถึง
 สอง ฝั่ง เชือก อย่าง ๑ เมื่อ พิเคราะห์ ถึง บั้ม คุ ประทุ ทอ รม อัน มี
 อยู่ใน พระราช อาณา เขต ะ จัก ได้ เป็น ที่ มั่น คง แข็งแรง ได้ ใน ไม่ ชั่ว วัน
 อย่าง ๑ และ เมื่อ พิเคราะห์ เห็น ว่า ตาม ลำ แม่ น้ำ ก็มี ปันใหญ่ คุก
 ช้อง อยู่ คลอก ลำ แม่ น้ำ อีก อย่าง ๑ นั้น เมื่อ มา พิเคราะห์ เห็น ช้อ
 ะ ปวง ตาม ที่ กล่าว มา แล้ว นั้น จึง ทำให้ ข้าพเจ้า เชื่อ ใน ชาว ลือ ว่า
 พวก ขอล้น ค้า ะ มา คิด ทำ ร้าย ใน พระราช อาณา เขต และ ยาก ที่
 ข้าพเจ้า ะ เชื่อ ว่า พวก ขอล้น ค้า ะ ไร้ สติ จน ถึง ภัย ะ มา ทำ สง คราม
 ภัย พระเจ้ากรุง สยาม เพราะ เหตุ ว่า ถ้า พวก ขอล้น ค้า ได้ กล้า ถึง เพียง
 นั้น แล้ว ไม่ เข้า พระเจ้า กรุง สยาม ก็ คง ะ ทำให้ พวก ขอล้น ค้า เสีย ใจ
 ที่ ตัว ได้ กล้า เช่น นี้

อีก ประการ ๑ ข้อ ที่ ะ ทำให้ ข้าพเจ้า ได้ มั่น ใจ ขึ้น อีก ว่า พวก
 ขอล้น ค้า คง ะ ไม่ กล้า มา ครอบ ครอบ ฟ้า ข้าแผ่นดิน ของ พระเจ้ากรุง สยาม
 นี้ ก็ โดย ใน เจกหมาย ฉบบี้ นี้ มีความ ช้อย ว่า ทั้ง พระเจ้า กรุง สยาม
 หรือ เสนาบดี ก็ มิ ได้ ทำให้ พวก ขอล้น ค้า ชัก เคียง อย่าง ไต เลย และ
 การ ที่ เชื่อ ว่า เหตุ ที่ ทำให้ เกิด ศัตรู ขึ้น เช่น นี้ ก็ เพราะ เหตุ ที่ พระเจ้า
 กรุง สยาม ได้ ทรง พระเมตตา กรุณา แก่ ซาติ ฝรั่งเศส สหลาย ปี มา แล้ว นั้น
 เห็น ะ เช่น การ ที่ เข้า ใจ ผิด เพราะ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า แต่ เพียง ออก

พระนาม พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ก็ อาจ ทำให้ พวกศัตรู
 เหล่า นั้น ครั่น คร้าม เสีย แล้ว และข้าพเจ้า อาจริบ รอง ได้ ว่า เมื่อพวก
 ขอล้นคาได้ ทราบ ว่า ประเทศ ทั้งสองได้ เป็น พระราชไมตรี อย่างสนิทแน่น
 หนา แล้ว พวก ขอล้นคา ก็ คง ไม่ กล้าทำ การ ใน สิ่ง ที่ ผิดไป ได้ และ
 ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า ขอ วัชรอง ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม ว่า ข้าพเจ้า จะ
 ได้ เป็น ข้าราชการ ได้ พวก ขอล้นคา ได้ รู้สึก ใน พระราชไมตรี นี้ และ
 ได้ พวก ขอล้นคา เข้าใจ ว่า การ ที่ จะ มารบ กวน พระเจ้า กรุง สยาม นั้น เท่า
 ภัย เป็นการ ทำให้ ชัด พระทัย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ถ้า จะ
 ตรวจดู ใน พงศาวดาร ก็ อาจ จะ เห็น ความจริง ดัง ที่ ข้าพเจ้า ยก มา อ้าง นี้ ได้
 ใน ข้อ ที่ วัชรอง ตาม ข้าพเจ้า ว่า ถ้า หาก ว่า เช่น การ จำ เป็น ที่
 จะ ต้อง ทำศึก สงคราม กับ พวก ขอล้นคา แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จะ ควร
 ปฏิบัติ ประการ ไດ นั้น ข้อ นี้ ข้าพเจ้า ไม่ ทราบ ว่า จะ กราบ ทูล ตอบ ได้
 อย่างไร ถ้า ข้าพเจ้า มี กองทัพ ยก และ กองทัพ เรือ อยู่ใน ที่ นี้ แล้ว
 ข้าพเจ้า ก็ จะ ได้ ถวาย โดยทันที และ การ ที่ ข้าพเจ้า จะ ถวาย กองทัพ
 ยก กองทัพ เรือ นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ก็ คง จะ ทรง
 เห็น ชอบด้วย เช่น แน่ แต่ เมื่อ ข้าพเจ้า มี แต่ คน มา ด้วย ซึ่ง จำ เป็น จะ
 ต้อง กลับ ไป พร้อม กับ ข้าพเจ้า ด้วย นั้น ข้าพเจ้า ก็ หา รู้ ที่ จะ ทำ อะไร
 ได้ ไม่ นอกจาก จะ เอาใจ ช่วย ให้ พร ขอให้ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง
 มี โชค ชนะ แก่ หมู่ ฝรั่ง มิ คร่า เท่า นั้น แต่ ข้าพเจ้า จะ กราบ ทูล วัชรอง
 ได้ ว่า ถ้า พระเจ้า กรุง สยาม จะ ต้อง ทำ สงคราม แล้ว พระเจ้า กรุง

ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า คง จะ ทรง เปรินชู่ระ จัก การ ใต้ คัศตู ของ พระองค์ ได้ เลิก การ สงคราม เพื่อ พระองค์ จะ ได้ อยู่ เปรินชู่ระ สมกับ ความ ที่ ได้ ทรง ทำ มา แล้ว

แต่ บริษัท ฝรั่งเศส นั้น ตามจริง ก็ ยัง หา ได้ มา ตั้ง ใน ประเทศ สยาม ไม่ แต่ เมื่อ บริษัท ได้ เห็น พระเมตตา ของ พระเจ้ากรุง สยาม แล้ว ก็ เปรินชู่ระ เชื้อ ได้ ว่า บริษัท คง จะ ได้ มา ตั้ง การ ค้า ขาย เปรินชู่ระ หลัก ฐาน และ คง จะ ทำ การ ค้า ขาย อย่าง ใหญ่ โต มาก และ ยิ่ง พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง พระกรุณา พระราชทาน เมือง สงขลา ให้ เช่น นี้ บริษัท ก็ คง จะ ได้ รีบ มา จัก ทำ บ่อ ม และ บ่อ กั้น บ้าน เมือง อย่าง แข็ง แรง และ ถ้า พระเจ้ากรุง สยาม มี พระราชประสงค์ จะ ได้ บริษัท ได้ รีบ เขา เมือง สงขลา แต่ บัด นี้ แล้ว บริษัท จะ ได้ ส่ง ของ ขาว มา เป็น เครื่องหมาย ที่ เกี่ยว

ใน ข้อ ที่ พระเจ้า กรุง สยาม มี พระราชประสงค์ จะ ได้ ข้าพเจ้า แนะนำ ถึง วิธี ที่ จะ จัก การ ได้ พระราชไมตรี ใน ระหว่าง พระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สอง ได้ เป็น พระราชไมตรี อันสนิท แน่นหนา ช่วง เวลานั้น ข้าพเจ้า จะ ต้อง ทราบ ทูล ตาม ความ จริง ในใจ ว่า เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ออก จาก ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ยัง หา ทรง ทราบ ไม่ ว่า การ ใน ประเทศ สยาม ความ จริง จะ เป็น อย่างไร และ ไม่ได้ ทรง ทราบ ใน พระราชประสงค์ ของ พระเจ้า กรุง สยาม เลย เพราะ ฉะนั้น ข้าพเจ้า จึง ไม่ ได้ รีบ คำ สั่ง แต่ เฉพาะ อย่าง ไท ๆ เช่น แต่ รีบ คำ สั่ง เป็น สำมัญทั่วไป เท่านั้น แต่ ถ้า พระเจ้ากรุง สยาม จะ ทรง พระกรุณา รัย

สั่งให้ข้าพเจ้าทราบถึงพระราชประสงค์และพระราชดำริแล้ว ข้าพเจ้า
เชื่อว่าเมื่อราชทูตไทยได้กลับ มาเมื่อใด ก็คง จะได้รับความ พอ
พระทัย ทุก อย่าง และข้าพเจ้าไม่ มีความ สงสัยเลย ว่า พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส คง จะได้ คอบ ข้อ พระราชไมตรี สม กับ ที่ พระเจ้า กรุงสยาม
ได้ทรง พระ กรุณา เอื้อ เฟื้อ แก่ สาสนา ศิริคติเยน ซึ่ง เปน สิ่ง ที่ จะ ทำให้
พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส พอ พระทัย ยิ่ง กว่า อย่าง อื่น ทั้ง ทมก และ ซึ่ง
จะ ทำให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มี พระทัย ช่วย พระเจ้า กรุงสยาม ด้วย

หนังสือสัญญาซึ่งได้ทำกันในระหว่างเซอร์วาเลียวเคอโชมอง
เอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ๑๔ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส กับ
มองซีเออร์คอนซตันซ์ฟอลคอน ผู้แทนสมเด็จพระนารายณ์
พระเจ้ากรุงสยาม พระราชทานพระราชนุญาตให้บริษัทฝรั่งเศส
ส่งพ่อค้าฝรั่งเศสมาทำการค้าขายในอินเดียตะวันออก

๑ ด้วยเอกอัครราชทูตฝรั่งเศส ขอ พระทานพระราชนุญาต ให้
บริษัท ฝรั่งเศสได้ มา ตั้ง ห้างใน พระราช อาณาจักร สยาม

พระเจ้ากรุงสยามทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระ
ราชนุญาตให้ บริษัท ฝรั่งเศส ตั้ง ห้างได้ ตาม ความ ประสงค์

๒ เอก อัคร ราชทูต ฝรั่งเศส ขอ พระ ราชทาน พระ ราชา นุญาตให้
บริษัท ฝรั่งเศส ได้ ทำ การ ค้าขาย ใน พระ ราช อาณา จักร์ สยาม โดยไม่
มีข้อขัดข้อง และ ขอ พระราชทานได้ รัับ ความ ยก เว้น ภาษี อากร ทั้ง ปวง
ทั้ง ขา เข้า แล ขา ออก ด้วย

พระเจ้ากรุงสยาม ทรง ไปรค ปราน วิก ไคว่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 มาก จึง ทรง พระกรุณาไปรคพระราชทาน พระ ราชานุญาต ให้
 บริษัท ฝรั่งเศสได้ทำ การ ค้า ขายใน พระราช อาณา เขตโดยไม่มี ข้อขัด
 ขัน ใดๆ และไม่ต้อง เสีย ภาษี ทั้ง ขาเข้าขา ออก แต่บริษัทจะ
 ต้อง ยอมให้เจ้า พนักงาน ค่าณ ภาษี ตรวจ คั้น ของได้ ตามแบบธรรมเนียม
 ใน พระราช อาณาเขตนี้

เจ้า พนักงาน และ คนใช้ ของ บริษัท จะ เอา สิทธิ ค้า ของ บริษัท หรือ
 บุคคล อื่น ๆ เข้า ออกโดย อ่าง นาม ของ บริษัทฝรั่งเศสไม่ได้ ถ้าเจ้า
 พนักงาน หรือ คนใช้ ของ บริษัท คน หนึ่ง คนใดได้ ทำ ผิด ข้อสัญญา นี้แล้ว
 สิทธิ ค้า ใดๆ ซึ่งได้ พระราชทานให้ แก่บริษัท นั้น ต้อง เปน อันยกเลิก จน
 กว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผู้ ทรง พระ ธิราชอาณัติ จะ ได้ ตัดสิน ใน เรื่อง นี้
 ค่อยไป ใน ส่วน ที่ว่า บริษัท จะ ทำ การ ค้า ขายโดย ไม่มี ข้อขัด ขัน ได้
 นั้น ต้อง เปน ที่ เข้าใจ กันว่า บริษัทจะซื้อ ขายสินค้าได้ ทุก ๆ อย่าง
 เว้นแต่ สินค้า ที่ ผิด กฎหมาย เท่านั้น สินค้าที่ ผิด กฎหมาย เหล่า นี้
 บริษัท จะ ซื้อ ได้ ก็แต่เฉพาะ จาก คลัง หลวง หรือ จาก พ่อ ค้า ที่ ได้
 รับ สินค้า นั้น ๆ มา จาก เจ้า พนักงาน คลัง หลวง

บริษัท มี สิทธิ ที่ จะ ซื้อหรือ ขาย สรรพ สิทธิ ค้า ต่าง ๆ ได้ ตามชอบ
 ใจ อัน เปน สิทธิ ค้า ที่ ชาวต่างประเทศได้พาเข้า มาในพระราชอาณาเขต
 หรือ สิทธิ ค้า ซึ่ง พลเมืองใน พื้น บ้าน เมือง เขา มา ซื้อขาย หรือ เปน สิทธิ ค้า
 ซึ่ง บริษัท จะ ได้ นำ เข้า มา เองได้ ทั้งสิ้น ถ้าหาก พระเจ้า กรุงสยาม

จะมี พระราช ประสงค์ ใน สินค้า เหล่า นี้ บาง สิ่ง บาง อย่าง สำหรับ ใช้ ใน
ราชการ แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จะ ต้อง เลือก สินค้า นั้น ๆ ไว้ ก่อน

หนึ่ง เป็น ที่ ตก ลง กัน อีก ข้อ ๑ ว่า เจ้า พนักงาน หรือ คน ใช้
ของ บริษัท จะ ซื้อ สินค้า ไว้ ได้ แต่ ละ เพาะ สำหรับ บริษัท ฝรั่งเศส เท่านั้น
ถ้า เจ้า พนักงาน หรือ คน ใช้ ของ บริษัท ไม่ ปฏิบัติ ตาม ความ ข้อ นี้ แต่
กลับไป เข้า หุ่น หรือ ทำ การ ค้าขาย กับ พ่อค้า อื่น ๆ ซึ่ง อาจ จะ ทำให้ การ
ค้าขาย ของ ประเทศ สยาม ติง ชัก ไป แล้ว เช่น นี้ สิทธิ ต่าง ๆ อัน ได้
พระราชทาน ให้ บริษัท นั้น ต้อง เป็น อัน กเล็ก จนกว่า พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส ผู้ ทรง พระ ปรีชา ญาณ จะ ได้ ทรง ทักสิน ต่อ ไป

๓ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอ พระ ราช ทาน พระ ราชานุญาต ต่อ
สมเด็จพระเจ้า กรุงสยาม ให้ บริษัท ได้ บันทุก สินค้า ของ บริษัท ลง เรือ
ต่าง ประเทศ เพื่อ นำ ส่ง ไป ใน ที่ ต่าง ๆ ได้ และ ขอ พระราชทาน
ยกเว้น มิ ต้อง ให้ สินค้า อัน ได้ บันทุก ลง เรือ ต่าง ประเทศ ต้อง เสีย ภาษี
อย่างใด แต่ สินค้า เหล่า นี้ ทั้ง เข้า ไป และ เข้า มา จะ ต้อง อยู่ใน ความ
รับผิดชอบ ของ บริษัท ทุกเมื่อ ถ้า แม้ว่า สินค้า เหล่า นี้ อยู่ใน ความ
รับผิดชอบ ของ พ่อค้า ต่าง ประเทศ แล้ว จึง ต้อง ให้ สินค้า นั้น ๆ ได้
เสีย ภาษี ตาม ขรรมนิยม

พระเจ้า กรุง สยาม โปรด พระ ราช ทาน พระ ราชานุญาต ให้
บริษัท ได้ บันทุก สินค้า ต่าง ๆ ลง เรือ ต่าง ประเทศ ได้ ทุก ลำ โดย ไม่
ต้อง เสีย ภาษี ทั้ง เข้า เข้า และ เข้า ออก แต่ ถ้า บริษัท ได้ ขาย สินค้า

เหล่านี้โดยราคาขึ้นตัว ซึ่งไม่มีทางจะขาดทุน นอกจากจะขาด
ทุนด้วยอัตราขายของทะเลแล้ว สิ้นค้าเหล่านี้ก็จะต้องเสียภาษี
ตามธรรมเนียม

เจ้าพนักงาน หรือคนใช้ของ บริษัท จะเอาสินค้าขึ้นทุกลงเรือ
ในนามของตัวเองไม่ได้ จะเอาสินค้าขึ้นทุกลงเรือได้ก็แต่เฉพาะ
สินค้าของ บริษัท เท่านั้น ถ้าเจ้าพนักงาน หรือคนใช้ของ บริษัท คน
หนึ่งคนใด ได้ทำผิดในข้อนี้ โดยเอาสินค้าขึ้นทุกลงเรือและ
อ้างเอานามของ บริษัท มาหลอกลวงแล้ว เจ้าพนักงาน จะได้รับ
สินค้านี้ ๆ เสีย และจะได้แบ่ง ออกเป็น ๓ ส่วน วิทยส่งเข้า
ท้องพระคลัง หลวงเสีย ๒ ส่วน อีกส่วน ๑ นั้นจะได้ยกให้แก่
ใจบุญผู้บริจาคความ มาแจ้ง

๔ เอกอัครราชทูตขอว่า ถ้า บริษัท จะต้อง การ ส่ง สินค้าไป
ในที่แห่งใด ซึ่งเป็นแห่งที่ บริษัท ยังไม่เคยได้ ส่ง สินค้าไปเลย นั้น
ก็ขอ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาตให้ บริษัท จัด สินค้า นั้น ๆ ขึ้นทุก
เรือ ถ้า ๑ หรือ ๒ ลำ หรือ มากกว่า ๒ ลำ แล้วแต่ความต้อง การ
ของ บริษัท ได้ และ ขอ พระ ราชทาน ได้รับ ความ ยกเว้น ตาม ข้อ ๓
ด้วย

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรงพระกรุณาโปรดให้ยกเว้น
ตามข้อ ๓ ได้

๕ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอ ร้อง ว่า ถ้า คน ฝรั่งเศส ซึ่ง
 เป็น คนใช้ ของ บริษัท กัทที หรือ คน ฝรั่งเศส อื่น ๆ ซึ่ง มิได้ รับ
 ราชการ ของ พระเจ้า กรุง สยาม กัทที ได้ เกิด วิวาท ขาด หมาง ซึ่ง
 กัทที และ กัทที แล้ว ขอ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ให้ นาย เวื่อ ของ
 บริษัท รับ ชาว ฝรั่งเศส นั้น ๆ ขึ้น เรือ ได้ หรือ ถ้า ชาว ฝรั่งเศส คน ไก
 เกิด เป็น ผู้ ร้าย ลัก ทรัพย์ ขึ้น ก็ ขอ พระ ราชานุญาต ให้ นาย เวื่อ นั้น ๆ
 ทำ โทษ แก่ ผู้ กระทำ ผิด ตาม ข้อ บังคับ ของ บริษัท ได้

สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม ไป รบ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ว่า
 ชาว ฝรั่งเศส ทุก ๆ คน ซึ่ง มิได้ รับ ราชการ ของ พระเจ้า กรุง สยาม
 หรือ มิได้ ทำ ราชการ กับ เสนาบดี ข้าราชการ แล้ว ถ้า ได้ ทำ ความ ผิด
 ลัก ทรัพย์ ของ บริษัท กัทที หรือ ลัก ทรัพย์ กัทที เอง กัทที หรือ กระทำ
 ความ ผิด อย่าง อื่น กัทที ให้ นาย เวื่อ ฝรั่งเศส มี อำนาจ ที่ จะ ลง โทษ
 ชาว ฝรั่งเศส ผู้ กระทำ ผิด ได้ แต่ ใน คดี ไก ๆ ก็ ตาม ถ้า โทษ กัทที
 จำเลย กัทที ไม่ พอใจ ใน คำ ตัดสิน ของ นาย เวื่อ ฝรั่งเศส และได้ ทำ
 เรื่อง รว ยื่น คำ ร้อง ขอ รับ ความ ยุติธรรม ต่อ เสนาบดี ฝ่าย สยาม แล้ว
 พระเจ้า กรุง สยาม โดย ทรง พระ เมตตา กรุณา แก่ โฟ้ว ฟ้ำ ซ้ำ ผ่าน ทิน
 ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ทรง งก ไม่ พระ ราชทาน ความ ยุติธรรม
 ได้ แก่ ชาว ฝรั่งเศส ไม่ ได้ อยู่เอง เพราะ ฉนั้น เมื่อ ได้ รับ เรื่อง รว
 เช่น นี้ แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จะ ได้ มี รับ ส่ง ให้ งก คำ ตัด สิน ของ
 นาย เวื่อ ฝรั่งเศส เสีย รอ ไป จน กว่า จะ ได้ นำ คดี นี้ กราบ ทูล พระ

เจ้ากรุงฝรั่งเศส และ ทนกว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จะได้ มี รัช สั่ง
มาว่า ประการใด

ถ้าหากว่า จะมีชาว ฝรั่งเศส คนใช้ ของ บริษัท กิติ หรือ ชาว
ฝรั่งเศส คนอื่น ๆ กิติ ได้ ทำ ความ ผิด ใน ชูาน อาญา หรือ แพ่ง ก็ตาม
แต่ โจทย์ มี ได้ เป็น คน ฝรั่งเศส แล้ว กิติ นั้น จะ ต้อง พิจารณา ใน ศาล
ของ บ้าน เมือง แต่ นาย เรือ ฝรั่งเศส จะ ไป ห้าง พิจารณา กิติ พร้อม
ด้วย ผู้ พิพากษา ของ พระเจ้า กรุงสยาม ก็ ได้ และ กิติ นั้น ต้อง พิพากษา
ไป ตาม กฎหมาย ของ บ้าน เมือง แต่ ใน เรื่อง นี้ พระเจ้า กรุง สยาม
ทรง พระ ราช คำ ธิ กั เห็น ว่า ถ้า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ จัด ส่ง ผู้
พิพากษา ผู้ มี คุณ ภูมิ สำ หรับ มา พิจารณา กิติ ซึ่ นี แล้ว จะ เป็น
การ สดวก กว่า นาย เรือ ของ บริษัท จะ ได้ ไม่ ต้อง เสีย เวลา จาก
ประโยชน์ ใน การ ค้า ขาย

๖ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต
ให้ บริษัท ฝรั่งเศส ได้ ค้า ขาย คิบุก ที่ เมือง ภูเก็ต และ เมือง ชัน ของ ภูเก็ต
ได้ แต่ ฝ่าย เดียว โดย ห้าม มิ ให้ ประเทศ อื่น ๆ ค้า ขาย คิบุก ใน เมือง
นี้ ได้ และ เพื่อ บริษัท จะ ได้ ทำ การ ค้า ขาย คิบุก ได้ โดย สดวก จึง
ขอ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ให้ บริษัท ได้ ปลูก ห้าง ชัน ใน ที่
แห่ง หนึ่ง แห่ง ใด อื่น สมควร ข้าง ฝ่าย บริษัท จะ ต้อง ส่ง เรือ มา จาก
ฝั่ง คอรอมันเดล ชันทุก สิบห้า วัน มา ยัง เมือง ภูเก็ต ปี ละ ๑ ลำ
ทุก ๆ ปี

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระ
 ราชทาน พระราชานุญาต ให้บริษัทร่วมค้าขาย กิจภายในเมือง กูเก้จและ
 เมือง ซัน ของ กูเก้จได้แต่ฝ่ายเดียว โดยห้ามมิให้ประเทศอื่น ๆ
 ค้าขาย กิจภายในเมือง นั้นได้ และโปรด พระราชทาน พระราชานุญาต
 ให้บริษัทร่วมค้าขาย กิจภายในเมือง กูเก้จได้ แต่บริษัทร่วม จะต้อง ส่ง แขนง ค้าง
 ให้เสนาบดีฝ่าย สยาม คุเสีย ก่อน เมื่อเสนาบดี เห็น ชอบแล้ว บริษัทร่วม
 จะต้อง สร้าง ค้าง ตาม แขนง นั้น ทุก ประการ จะเปลี่ยนแปลง แก้อ
 อย่าง หนึ่ง อย่างใดไม่ได้ เช่น อัม ซาก และฝ่าย บริษัทร่วม จะต้อง นำ สินค้า
 ต่าง ๆ อัม จำเป็นสำหรับ การ ค้าขาย ของ พลเมือง เมือง กูเก้จ และ เมือง
 ซัน ของ กูเก้จ เพื่อ มิให้ชาว เมือง กูเก้จ ต้อง ไป เทียว หา สิ่ง ที่ จำเป็น
 จะต้อง ใช้ สอย จาก ที่อื่น ถ้าแม้ว่า บริษัทร่วม มิได้ กระทำ ตาม ที่ได้
 กล่าว มา ใน ข้อ นี้ จึง ถึง ด้วย ทุก ประการ แล้ว พลเมือง เมือง กูเก้จ และ
 เมือง ซัน ของ กูเก้จ จะ ไป ทำ การ ค้าขาย กิจกับ ชาว ประเทศ อื่น ๆ ก็ได้
 และ บริษัทร่วม จะ หาว่า ทำ ผิด สัญญา ข้อ นี้ไม่ได้ ถ้าเช่น นั้น พระเจ้า
 กรุง สยาม จะ โปรด ให้ เกีย ภาณี กิจภายในเมือง กูเก้จ และ เมือง ซัน ของ
 กูเก้จ ตาม ขวรมเนียม ที่ เคย เกีย มา ก็ได้ โดย บริษัทร่วม จะ ร้อง คัก
 ค้าน อย่างใดไม่ได้

๗ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส เคส ซอ พระราชทาน พระราชานุญาต
 ให้บริษัทร่วม ค้างใน ที่ แห่งใด ๆ ซึ่ง บริษัทร่วม จะ เห็น สมควร สำหรับ
 การ ค้าขาย ใน พระราชอาณา จักร สยามได้ และ ขอให้ ค้าง นั้น ๆ

ได้รับ สิทธิ เหมือน กับ ค้าง ที่ ตั้ง ใน กรุง ศรี ออยุธยา ทุก ประการ

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม พระราชทาน พระราชานุญาต ตาม คำ ขอร้อง ของ เอก อัครราชทูต ชั้น นี้ แต่ เมื่อ ๖๖ ค้าง ใน ที่ ไท ต้อง ได้ เสนาบดี ของ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ เห็น ชอบ ด้วย เสีย ก่อน และ บริษัท ๖๖ ไป ตั้ง ค้าง ใน ที่ ไท ซึ่ง เสนาบดี ไม่ เห็น ชอบ ด้วย นั้น ไม่ได้

๘ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส กรวย ทูล ขอ ต่อ สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม ว่า ถ้า เรือ ของ บริษัท ๖๖ เป็น เรือ เล็ก หรือ เรือ ใหญ่ ก็ ตาม ได้ ถูก อธิบาย แยก ตาม ผัง ชายทะเล ใน พระราชอาณาเขต แล้ว ก็ ขอ พระราชทาน พระราชานุญาต ให้ นายเรือ ได้ ขน ของ ชีน จาก เรือ เท่า ที่ จะ เอา ขึ้น ได้ โดย เจ้า บ้าน เจ้า เมือง หรือ ผู้ ไท ๖๖ ห้าม ย่อม ง่าย ชัก ขวาง ไว้ ไม่ได้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง พระกรุณา ไป รวบรวม พระราชทาน พระราชานุญาต ตาม คำ ขอร้อง ของ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส และ ที่ พระราชทาน พระราชานุญาต เช่น นี้ ก็ ตาม แยก อย่าง และ กฎหมาย ที่ เคย ปฏิบัติ มา แล้ว และ เป็น แยก สำหรับ กรุงณา แก่ ผู้ ที่ ถูก เรือ แยก

๙ เอก อัครราชทูต ฝรั่งเศส ขอ พระราชทาน พระราชานุญาต ได้ หัว หน้า ค้าง ฝรั่งเศส ไป ตั้ง ค้าง ที่ เมือง สงขลา ทัพ ที่ ตาม ที่ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ พระราชทาน ไว้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ยก เมือง สงขลา และ เมือง ชีน ของ เมือง สงขลา พระราชทาน ให้ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ พระ

ราชทาน พระ ราชามัญจาคีรี พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส สร้าง บั๊อม หรือ
 จะทำอะไรในเมือง สงขลาได้แล้วแต่ พระทัย แต่ในเรื่อง นี้ด้วย
 เหตุผลต่าง ๆ อันได้ชี้แจงให้ท่าน ราชทูต ทราบไว้แล้ว ยังไม่
 สมควร ที่จะ เบียด ฝืนให้เปิด การ อื้อ ฉาว จนกว่า พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 จะได้ ทรง ทราบในเรื่อง นี้ และ จนกว่า จะได้ ทราบ พระ กระแส ของ
 พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ด้วย

หนังสือ สัญญา ฉบับ นี้ ได้ทำที่ เมือง ลพบุรี ในวันที่ ๑๑
 เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

(เซหม) ฟอลคอน

สมเด็จพระนารายณ์ได้รัยสั่งแก่ข้าพเจ้า ในเวลาที่ข้าพเจ้าได้
 เฝ้า อยู่คราว ๑ นั้นว่า ข้าพเจ้าเป็น นักรบ ผู้หนึ่ง เพราะ ฉะนั้น
 พระ ราช ประสงค์ อยากได้ข้าพเจ้าขึ้นไปเมือง ลพบุรี เพื่อไป ทรวง
 กู บั๊อม และได้ข้าพเจ้า ทราบ ทูล ว่า บั๊อมเหล่านี้ จะ ควร แก่ใจ
 เยลี่ยน แผลง อย่างไรบ้าง และ ถ้าข้าพเจ้าได้ แหะ นำ อย่างไร ก็ จะ
 ได้ ทรง จัดการ ตาม คำ แหะ นำ ของข้าพเจ้า ทุก อย่าง

ข้าพเจ้าได้ขึ้นไปยังเมือง ลพบุรี ตาม พระ ราช ประสงค์ และ
 เมื่อได้เฝ้า อีก คราว ๑ ก็ได้ ทราบ ทูล ในเรื่อง บั๊อม ทุก ประการ แล้ว
 จึง ได้ มีรัย สั่ง ให้ ข้าพเจ้า ไป กระ ที่ สำหรัย จะ สร้าง วัด พระ ราชทาน แก่
 สังฆราชด้วย ข้าพเจ้าได้เฝ้า คราวใด ก็ได้ มีรัย สั่ง แต่เรื่อง

สังฆราช ทุก คราว มิได้เว้นเลย และได้ ทรง แสวง ว่า ทรง ไปรค ปราน
สังฆราช มาก เพราะ เชน คน คึง อยู่ใน คีล ใน ขรรม ทั้ง ทรง
แสวง ยินดี ว่า พวก คณะ บาคหลวง เขชวิตได้ ปรอง คง กัย ท่าน
สังฆราชแล้ว ใน ข้อ นี้ได้ รัย สั้ กัย ข้าพเจ้า ถึง ๒ ครั้ง

เมื่อ คราว ๑ ที่ ข้าพเจ้า ได้ เฝ้า ข้าพเจ้า จึง ได้ กราย ทูล ว่า การ
ที่ ได้ ทรง ไปรค ปราน และ ทรง พระเมตตา แก่ สังฆราช นั้น เชน เรื่อง
ที่ ข้าพเจ้า จะ ได้ นำ ความ ไป กราย ทูล พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ
ข้าพเจ้า และ ข้าพเจ้า จะ กราย ทูล รัย รอง ได้ ว่า เรื่อง นี้ คง จะ ทำ
ได้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง บัค ยินดี มาก และ คง จะ ไม่มี เวลา สัม
ได้ เลย

คราว ๑ ข้าพเจ้า ได้ เฝ้า พระเจ้า กรุง สยาม ใน ป่า ใน เวลา ที่ เสคัง
ล่า เนื้อ จึง ได้ รัย สั้ ได้ ข้าพเจ้า กราย ทูล พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ว่า
ถ้า ใน ประเทศ สยาม มี ขนบ ขรรม เนิม อย่าง ไค ที่ ไม่ ค้อง ด้วย ขนบ
ขรรม เนิม ใน ประเทศ ฝรั่งเศส แล้ว ก็ ขอ ได้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
รัย สั้ มา ได้ ทรง จะ ได้ ทรง เปลียน แปรลง หรือ ลง ล้าง ขรรม เนิม
นั้น เสีย ที่ เกี่ยว

แล้ว ได้ รัย สั้ ได้ ข้าพเจ้า กราย ทูล พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผาก
ฝั้ มองซีเออร์ คอหนซกันซ์ ด้วย และ ขอ ได้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง
ลือ ว่า มองซีเออร์ คอหนซกันซ์ เชน คน ที่ ทำ ราชการ ก็ มาก และ

เช่นคนที่ พระเจ้ากรุงสยามไปรักมาก ในเวลานี้ มองซิเออร์
คอนซตันซ์ มีศัตรู ที่เกลียดชัง มาก พระองค์เอง ก็ ทรง พระชรา
แล้ว ถ้า สวรรคต ลง เวลาใด ราชกาโรใหม่แผ่นดิน สยาม ก็ คง จะ
เปลี่ยนแปลงไป หกค เพราะ ฉะนั้น บางที มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ
ต้อง ออก จาก เมืองไทย ไป อาศัย อยู่ใน ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ จะ เป็น ได้
ข้าพเจ้า จึง กราบ ทูล ว่า ข้าพเจ้า เชื่อ แน่ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส คง
จะ ทรง ชุบเลี้ยง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ไว้ และ ขอ ได้ ทรง วาง พระทัย
ว่า ประเทศ ฝรั่งเศส คง จะ เป็น ที่ อาศัย ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์
ได้ แห่ง ๑ และ ประเทศ ฝรั่งเศส คง จะ รั้ง เลี้ยง ตาม คุณ วุฒิ ของ เขา
แล้ว ก็ เลย รั้ง สิ่งอื่น ๆ อีก หลาย เรื่อง

ท่าน สังฆราช จึง ขอนำ ยาก หลวง เกอส์ลยอน และ ยาก หลวง วาเซ
เฝ้า เพื่อ ทูล ลา แต่ สมเด็จ พระ นารายณ์ รั้ง สั่ง ว่า คน สอง คน นี้ เท่า
กับ เป็น คน อยู่ใน ราช สำนัก และ ทรง ถือ ว่า เป็น เหมือน บุตร ของ
พระองค์ เพราะ ฉะนั้น เมื่อ จะ ทูล ลา ก็ ต้อง ไป เฝ้า ทูล ลา ใน
พระ ราช วัง

แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม ก็ รั้ง สั่ง ถึง เรื่อง ราชทูต ที่ จะ ทรง
แต่งตั้ง ไป ยัง ประเทศ ฝรั่งเศส ได้ ทรง มอบหมาย ฝาก ห้าง กับ ข้าพเจ้า
และ รั้ง สั่ง ว่า ราชทูต เหล่า นี้ เป็น คน ต่าง ประเทศ เพราะ ฉะนั้น ขอ
ให้ ข้าพเจ้า ชี้แจง สั่ง สอน ให้ ราชทูต รู้จัก ขนบ ขวรมเนียม ของ

ประเทศฝรั่งเศสให้ด้วย ข้าพเจ้า จึงได้กราบทูลว่า ข้าพเจ้ามีความยินดี และ เติมใจ ที่ จะ ส่ง สอน ชี้นำ ให้ ราชทูต ได้ รู้จัก แขนง แขนง ของ ประเทศ ฝรั่งเศส และ จะ ได้ ลง มือ ส่ง สอน ชี้นำ ใน บริเวณ ระหว่าง เจริญ ทาง

ข้าพเจ้าได้เฝ้าใน ครั้ง สุก ท้าย นั้น พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง ก้าวขึ้น ให้ ข้าพเจ้า นำ ความ ทุก ๆ อย่าง ไป กราบทูล ต่อ พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า และได้ ข้าพเจ้า ทูล ว่า ใน โลก นี้ ไม่มี สิ่งใด ที่ จะ ต้อง พระ ราช ประสงค์ ยิ่ง กว่า พระ ราช ประสงค์ ไมตรี ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ ถ้า มี โอกาส คราวใด พระ องค์ ก็ จะ ทรง แสดง ไมตรี ต่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เสมอไป แล้ว รัช สิบ ขอ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ รัช สิบ มา ว่า ของ แยก ๆ ใน ประเทศ อินเดียน จะมี สิ่งไร ที่ จะ ต้อง พระ ราช ประสงค์ ย่าง จะ ได้ ทรง จัก ทำ ฉาย ด้วย ความ ยินดี และ รัช สิบ ได้ ข้าพเจ้า ทำ ฆาฏูชี ของ ต่าง ๆ ส่ง ไว้ กับ มอนซิเออร์ คูอนซันซ์ ได้ ทราบ ว่า ของ แยก ๆ ใน อินเดียน จะมี สิ่งไร ที่ จะ เปรียบ ของ ต้อง พระทัย ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ย่าง เมื่อ ได้ ทรง ทราบ ตาม ฆาฏูชี แล้ว จะ ได้ ทรง จัก คน ให้ ไป จัก ทำ ใน เมือง จีน และ ยี่ปุ่น

เมื่อ บาค หลวง เกอ ลี ยอน และ บาค หลวง เลอ วา เซ ได้ เฝ้า ทูลลา นั้น ได้ ไป รศ พระ ราช ทานไม้ กาง เชน ทอง คำ คน ละ อ้น ส่วน ตัว ข้าพเจ้า นั้น ได้ ทรง ยก ย่อง ให้ เกียรติยศ แก่ ข้าพเจ้า เป็น อ้น มาก และ ได้

พระ ราชทาน พาน ทองให้ข้าพเจ้า ๑ พาน ซึ่ง เป็น สิ่ง ที่ พระราชทาน
 แต่ เฉพาะ คน มี ศักดิ์ สูง เท่านั้น พาน ทอง ชนิด นี้ มี แต่ หลาน เจ้า
 แผ่นดิน เขมร ที่ได้ อยู่ คน เดียว เท่านั้น พาน ทอง มี หลาย อย่าง และ
 พระ เจ้า แผ่นดิน ก็ พระ ราชทานให้ ตาม เกียรติยศ ของ ผู้ นั้น เมื่อ
 ผู้ใด ได้ พาน ทอง แล้ว ผู้ นั้น ก็ ได้รับ ยศ เช่น ออกญา ซึ่ง ตรง กับ
 ยศ ทุก ใน ประเทศ ฝรั่งเศส แล้ว ข้าพเจ้า ก็ ทูลลา ออกมา จาก ที่ เฝ้า
 ข้าพเจ้า จะ ต้อง ยก ย่อง สรรเสริญ ท่าน สังฆราช ซึ่งเป็น ผู้ ที่ โอบ
 อ้อม อารี ข้าพเจ้า ยัง ไม่ได้ เคย พบ ใคร เลย ที่ จะ อยู่ใน ศิล ใน ธรรม
 เคร่ง ครัด เหมือน กับ สังฆราช คน นี้ ใน ระหว่าง เวลา ที่ ข้าพเจ้า มา
 เป็น ราชทูต นั้น เมื่อ จะ ทำ การ สิ่งใด ก็ได้ นำ ความ ทวี้อ ท่าน สังฆราช
 ทุก เรื่อง ฝ่าย ท่าน บาทหลวง เกอ ชิวซี และ บาทหลวง เกอ ลี ยอน นั้น
 ก็ได้ เข้า เฝ้า พระ เจ้า กรุง สยาม พร้อมกับ ข้าพเจ้า ทุก คราว คน ทั้ง
 ๒ นี้ เป็น คน ที่มี วิชา และ เป็น คน มี สติ ปัญญา เฉียบ แลคม มาก ข้าพ
 เจ้า เป็น ที่ พอใจ ทั้ง สอง คน

จดหมายบันทึกของมองซิเออร์ฟอลคอน

อัคมหาเสนาบดีของพระเจ้ากรุงสยาม

เรื่องพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแต่งตั้งทูตมา

เพื่อเชิญให้พระเจ้ากรุงสยามได้เข้าร่วม

พอ ท่าน เซอวาเลีย เกอโซมองโก ได้ มา ถึง สันทอนแม่น้ำ เจ้าพระยา
มองซิเออร์ วาเซ ก็ ยาก หลวง เกอเล็ยอน ได้ รัย ล่อง หน้า ไปหา มองซิเออร์
ฟอลคอน ก่อน เพื่อไป ระบาย ราว ให้ ทราบ ถึง เรื่อง การ ต่าง ๆ ที่ได้ ไป
เจรจา ที่ ประเทศ ฝรั่งเศส มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ถาม มองซิเออร์
วาเซ ว่า นอกจาก การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส จะ มา เฝ้า สมเด็จ พระเจ้า
กรุง สยาม โดย ปรกติ แล้ว ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ รัย คำสั่ง เปน พิเศษ
ให้ มา ระบาย ทูล สมเด็จ พระ นารายณ์ บ้าง หรือ ไม่ มองซิเออร์ วาเซ
จึง ตอบ ว่า ข้า นัน มองซิเออร์ วาเซ หา ทราบ ไม่ และ การ ที่ พระ
เจ้า หลุย ที่ ๑๔ ได้ ทรง แต่ง ทูต มา ใน คราว นี้ คง จะ ไม่ มี กิจ อย่าง อื่น
นอกจาก จะ มา ขอ บพระ เกษ พระ คุณ ใน การ ที่ สมเด็จ พระ นารายณ์
ได้ ทรง แต่ง ทูต ไป ยัง ประเทศ ฝรั่งเศส ที่ เปน อัน ทราบ สูญ หาย ไป
เท่านั้น เอง

รุ่ง ขึ้น ท่าน สังฆราช เกอเมเตโลโปลิศ ได้ ไป ยัง บ้าน มองซิเออร์
ฟอลคอน พอ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ เห็น ท่าน สังฆราช ก็ ได้ ถาม ว่า
ท่าน สังฆราช ทราบ หรือ ไม่ ว่า การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ มา ยัง

ประเทศ สยาม คราวนี้ ะ มาด้วย กิจ เรื่อง อันใด... สังฆราช เกอเม
 เกลโพลิศ จึงได้ ทอบว่า ทราบแต่ว่า ราชทูต มา คราว นี้ ได้ รัย อำมา
 มาเต็ม ที่ ที่ ะ จักการใหญ่ ๆ ได้ ทุก อย่าง... และได้ รัย ๆ... ซึ่ง มา จาก
 พระเจ้า หลุยที่ ๑๔ โดย เฉพาะ... ให้ ด้ววย สำนาค คริสเตียน ต่อ
 สมเด็จพระ นารายณ์... เมื่อ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ทราบ กัง นี้ ก็ มี
 ความ ตกใจ... จึง พูกว่า

“เฮ้... ใคร เป็น ผู้ ไป กราย ทูล หลอก พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
 เช่น นี้”

ท่าน สังฆราช เกอ เมเกลโพลิศ จึง ได้ ยก หัวไหล่ ทอบว่า ไม่ ทราบ
 มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ยอก กับ สังฆราช เกอเมเกลโพลิศ ว่า ใน
 เรื่อง นี้ ต้อง ระวัง ได้ มาก... และ อย่า ได้ สังฆราช รัย ชุระ ใน เรื่อง นี้
 เพราะ เป็น เรื่อง ที่ ุขุมา เหมือน กับ บ้าน ที่ จวน ะ ล้ม อยู่ แล้ว... ถ้า
 บ้าน นี้ ล้ม ลง เมื่อใด ก็ อาจ ะ ทำ อันตราย แก่ สังฆราช ได้... การ
 เรื่อง นี้ เป็น เรื่อง สำคัญ ที่ สุด... และ ถ้า เป็น เรื่อง ไม่ สำเร็จ แล้ว ท่าน
 สังฆราช ะ ต้อง เป็น ผู้ รัย ผิด รัย ชอย ต่อ พระ เชน เจ้า... แล้ว มองซิเออร์
 ฟอลคอน จึง ถาม สังฆราช ว่า

“ตั้งแต่ ท่าน สังฆราช ได้ มา อยู่ ใน เมือง ไทย นี้... ท่าน
 สังฆราช ได้ เห็น ร่อง รอย แม้ แค่ เล็ก น้อย ว่า พระเจ้า กรุงสยาม
 นาย ของ ข้าพเจ้า ะ ได้ เข้าวรค หรือ ไม่... แต่ การ ต่าง ๆ ที่ ได้ ทรง
 พระ กรุณา เชื้อ โฟ่ แก่ สำนาค นี้ ต้อง ยก วัณนี้... นอก จาก นั้น

มีเหตุผล อย่าง ไค ที่ ท่าน สังฆราชา จะ เชื่อ ว่า จะ ทรง เข้า วิต หรือไม่?"

สังฆราชา เคอเมเตโลโปลิศ จึง ทอขย ว่า

“ข้าพเจ้าไม่เห็นมีเหตุผล อย่าง ไค เลย และ ข้าพเจ้า ก็ ประหลาดใจ มาก ที่ได้ มีบุคคล บาง จำพวก อาจ สามารถ ไป กรวยทูล พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้เช่น นี้”

เมื่อ สังฆราชา เคอเมเตโลโปลิศ ได้ ลามองซิเออร์ ฟอลคอน มาแล้ว ก็ได้ เลยลง เรือไป เยี่ยม ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส และได้ ไป อยู่ ที่ ราชทูต ๗ วัน จึง ได้ กลับ ขึ้น มา ที่ กรุง ศรี อโยธยา พอ กลับ มา ถึง กรุง ศรี อโยธยา แล้ว สังฆราชา เคอเมเตโลโปลิศ จึง ได้ รัยไป ทา มองซิเออร์ ฟอลคอน และได้ ขอก ว่า ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ รัย สั่ง จาก พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง ได้ มา ถวาย สาสนา ควิศ เทียน ต่อ พระ เจ้า กรุง สยาม ท่าน สังฆราชา จึง ได้ ชี้แจง ว่า ใน เรื่อง นี้ ท่าน สังฆราชา เห็น เปน แน่ แล้ว ว่า คง จะ เปน เรื่อง ที่ จะ ล้ำยาก มาก แต่ ก็ หวัง ใจ ว่า มองซิเออร์ ฟอลคอน คง จะ ได้ ช่วย เหลือ โดย ได้ คำ แนะนำ อย่าง ที่ เปน แน่ มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ทอขย ว่า พระ เปน เจ้า ได้ ก็ ings ได้ มองซิเออร์ ฟอลคอน อยู่ใน คำ แค้น หน้าที่ ซึ่ง จะ ทำ การ สำหรัย เพิ่ม พูล พระ เกียรติ ยศ ของ พระ เปน เจ้า ได้ ง่าย และ มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ ings ใจ ยิ่ง นึก ขยาก จะ ได้ พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง เข้า วิต และ ings ใจ จะ ทำ การ ผลอง พระ เกศ พระ คุณ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ด้วย แต่

มองซิเออร์ ฟอลคอน เห็นว่า การที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงแต่งตั้ง
 ราชทูตมาเชิญให้พระเจ้ากรุงสยามเข้ารีตนั้น จะไม่เป็นประโยชน์
 คุ้มกันทั้งสองฝ่าย แต่จะกลับเป็นภาระยากลำบากขึ้นคุ้มกันทั้ง
 ฝ่ายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และพระเจ้ากรุงสยาม เพราะการที่จะ
 มาแนะนำให้บุคคลได้เข้ารีตโดยผู้นั้นยังไม่เข้าใจในข้อศาสนานี้ๆ
 และยังไม่รู้สึกว่าการที่เข้ารีตจะเป็นผลดีและร้ายอย่างไรนั้น เช่น
 การที่สำคัญยิ่งนัก ซึ่งยังไม่สมควรจะมาพูดเลย เพราะฉะนั้นถ้า
 บุคคลผู้นั้นเป็นพระมหากษัตริย์แล้ว ก็กลับจะไม่สมควรยิ่ง
 ขึ้นไปอีก มองซิเออร์ ฟอลคอน จึงเห็นต่อไปว่า ถ้าพระมหากษัตริย์
 นั้น เช่นองค์สมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งทรงนับถือวัทธิไคว์พระเจ้า
 กรุงฝรั่งเศสหนัก และมีคนมาทูลเชิญให้เข้ารีตง่ายๆ เช่นนี้ ก็
 น่ากลัวจะต้องทรงชักเคือง เพราะเป็นเรื่องที่ไม่รู้พระองค์เลย
 และเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทั่วไปทั้งพระราชอาณาจักร เพราะการที่จะ
 ให้เมืองไทยได้ถือศาสนาคริสต์เช่นนั้น เป็นเรื่องที่น่าจะได้เป็น
 เช่นนี้ได้จริงอยู่ แต่เมื่อผู้ที่นับถือศาสนา มิได้เข้าใจในศาสนา
 นั้น ก็กลับกลายเป็นข้อที่น่ากลัวอยู่บ้าง เพราะฉะนั้นการที่
 มองซิเออร์ ฟอลคอนได้แนะนำหนทางไว้ สำหรับให้ศาสนาคริสต์เทียม
 ไม้แพร่หลายโดยไม่ให้ข้อฉาว และให้โสมมเอาหัวใจของคนไทย
 เข้าไปอยู่ในความปกครองพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทีละเล็กทีละน้อยนั้น
 เมื่อแต่งตั้งราชทูตมาทั้งนี้ ก็อาจจะทำให้เสียหนทางได้ทีเดียว

สังฆราชเคอเมเทโลโปลิศ จึงได้ ทอม มອງซีเซอร์ ฟอลคอนว่า

“ตามที่ ท่าน อธิบาย มา นี้เป็น ความ จริง ทุกอย่าง แต่
เรา ก็ หมก หน ทาง ที่ เรา จะ แก้ ไข ได้ แล้ว เพราะ ฉนั้น เมื่อ
การ เช่น กัง นี้แล้ว ก็ ขอ ท่าน ได้ ไปรค ขอกให้ ทราบ ว่า จะ ควร
ทำ อย่างไร ต่อไปนี้”

มອງซีเซอร์ ฟอลคอน จึง ตอบ ว่า

“ท่าน สังฆราช ก็ ทราบ อยู่ เต็มใจ แล้ว ว่า พระเจ้ากรุง
สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ทรง มี บิธ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เพียงไร
และ ท่าน ก็ บ่อม ทราบ อยู่ เต็มใจ แล้ว ว่า วิถี ที่ จะ มา จักการ
ให้ พระเจ้า กรุง สยาม และ ชน ชาว สยาม ได้ มี บิธ ศาสนา คริส
เคียน นั้น เป็น วิถี ที่ ใช้ ไม่ได้ และ เป็น วิถี ที่ น่า กลัว จะ ทำให้
เกิด อหิตราย ขึ้น ได้ กว่ย แต่ ถ้า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ไปรค
ให้ ข้าพเจ้า กรวย ทูล แนะนำ วิถี คำ เนิร การ ให้ เรื่อง นี้ ได้ สำเร็จ
ตาม พระ ราช ประสงค์ อย่าง แน่ แล้ว ข้าพเจ้า ถ้า จะ กรวย ทูล
ริบ ร้อง ได้ ว่า ใน ไม่ ข้า พระ ราช คำ ริศ อหิ คนี้ ก็ จะ ได้ สม
พระ ราช ประสงค์ ทุก ประการ และ การ ที่ ได้ ทรง พระ ราช
คำ ริศ เช่น นี้ เป็น เหตุ ทำให้ บุคคล บาง จำพวก อาจ หาญ ไป
กรวย ทูล ขอ ให้ ถูก พระทัย อหิ ผิก หน ทาง”

แล้ว มອງซีเซอร์ ฟอลคอน จึง ได้ ยก คิว อย่าง มา อ้าง หลาย อย่าง
เพื่อให้ เห็น ว่า การ ที่ มອງซีเซอร์ ฟอลคอน คิด ไว้ นั้น เป็น หน ทาง ที่

ขอลัทธิ นัก แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอนได้ ยก เหตุ ต่าง ๆ มา อ้าง เพื่อ
 เปน พยาน ให้ เห็น ว่า เหตุ ผล ตาม ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอนได้ กล่าว
 มา นั้น เปน เรื่อง ที่ จริง ทั้ง สั้น แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง กล่าว ต่อ
 ไป ว่า ถ้า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง ปฏิบัติ ตาม ทน ทาง ที่ มอง
 ซิเออร์ ฟอลคอนได้ แนะนำ แล้ว พวก ขอลัทธิ ก็ ตาม พวก ไทน์ ๆ
 ก็ ตาม หรือ จะ เกิด ขบถ ขึ้น ก็ ตาม ก็ จะ ไม่ สามารถ มา กัด ขวาง ใน
 พระ ราช คำ ธิ ที่ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ และ การ ที่ ทรง พระ
 ราช คำ ธิ ไว้ สำหรับ ประโยชน์ ของ สาสนา คริสต์ เทียน แล ประโยชน์ ของ
 ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ จะ ต้อง สำ เร็จ สม ประสงค์ ทุก ประการ แล้ว
 มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ชี้ ให้ สังฆราช เคอเมเตโล โปลิค เห็น ว่า ถ้า
 ท่าน สังฆราช ได้ เข้า เกี่ยว ใน เรื่อง นี้ อันตราย จะ มา ถึง ตัว ท่าน
 สังฆราช เอง และ ได้ ชี้แจง ต่อ ไป จน ท่าน สังฆราช วัชร ว่าจะ ว่า จริง
 ว่า ตาม เหตุ ผล ต่าง ๆ ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ยก ขึ้น มา อ้าง นี้ ถ้า
 พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง ทราบ แล้ว ก็ คง จะ ยก การ ที่ ทรง พระ
 ราช คำ ธิ ไว้ และ คง จะ ทรง ปฏิบัติ ตาม ทน ทาง ที่ มองซิเออร์
 ฟอลคอน จะ ได้ แนะนำ อัน เปน ทน ทาง แห่ง กว่า สังฆราช เคอเมเตโล
 โปลิค ได้ พึง ก็ หมก คำ คอย เปน แต่ พุค ว่า สังฆราช มีความ เสียใจ
 อย่าง ยิ่ง ที่ ไม่ มี ข้อ จะ คอย ใน คำ ธิ อัน สุกุม ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้
 เพราะ ข้อ ความ ทั้ง ปวง ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ยก มา อธิบาย นั้น เปน
 ความ จริง ทุก ข้อ และ ต่อ ไป ท่าน สังฆราช จะ ได้ คอย ทำ ตาม คำ แนะนำ

ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน และ สังฆราช เกอเมเตโลโปลิค ฉเพาะ วันนั้น มีเพียงเท่านี้

ครั้น ท่าน ราชทูต ได้ มา ถึง วัด ปราสาท (Vilat Prasat) ซึ่ง จะ เป็น ที่ พัก ของ ราชทูต จน กว่า จะ ถึง เวลา ที่ จะ เข้า ไป ใน พระ นคร นั้น สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ ไป รักษ มี รั้ว สังกั มองซิเออร์ ฟอลคอน ลง ไป ทา ราชทูต เพื่อ ไป ถาม ใ้ ว่า ราชทูต จะ มา เจรจา ด้วย การ อย่างไร และ เพื่อ จะ ปรีกษา หา วิธี กระทำ ความ ตก ลง ถึง วิธี ที่ ราชทูต จะ ได้ เข้า เข้า ครั้น ได้ ทำ ความ ตก ลง ตาม ความ ประสงค์ ของ ราชทูต ฝรั่งเศส ทุก ประการ แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ เห็น ว่า พวกเขา มี ชัยชนะ จะ จัก เครื่อง ราช ขรรณา การ ซึ่ง พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ส่ง เข้า มา ถวาย พระ เจ้า กรุง สยาม ไม่ สำ เร็จ ได้ เพราะ ต้อง ถ่วง ใน เรื่อง ที่ พัก ของ ท่าน ราชทูต และ ที่ พัก ของ ผู้ ที่ มา กับ ราชทูต ด้วย มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง คิด จะ จัก การ ให้ เรื่อง ทั้ง ปวง เป็น ผล สำ เร็จ ดี ทุก อย่าง เพื่อ เป็น พระ เกียรติยศ แก่ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ยิ่ง ขึ้น จึง ไป กราบ ทูล สมเด็จ พระ นารายณ์ ขอ พระ ราชานุญาต ไป จัก การ วัชรอง ข้าราชการ ต่าง ประเทศ ซึ่ง ได้ มา จาก ประเทศ ยุโรป เพราะ เป็น ประเทศ ที่ เกิด ของ ตัว ครั้น สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ พระ ราชทาน พระ ราชานุญาต ตาม ความ ประสงค์ แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ลง มา จัก เครื่อง ราช ขรรณา การ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส เพื่อ พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ ทอด พระ เนศร์ เห็น จะ ได้ เป็น ที่ พอ พระทัย มาก ขึ้น แล้ว

มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ได้ จัก กระบวร ได้ ท่าน ราชทูต เคียง ทาง เพื่อ
 ได้ ราษฎร พลเมือง ได้ เห็น เป็น การ ใหญ่ โทง กง มาม เมื่อ มองซิเออร์
 ฟอลคอน ได้ มา พบ กับ เซอวาเลีย เคอไซมอง ใน ครั้ง แรก ได้ แส กง ทิว ว่า
 มีความ ปรารถนา จะ ผลอง พระ เกษ พระ คุณ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ
 ประสงค์ จะ ช่วย เหลือ เซอวาเลีย เคอไซมอง ทุก อย่าง แล้ว มองซิเออร์
 ฟอลคอน จึง ได้ ตาม อย่าง เป็น กันเอง ว่า ใน เวลา ที่ เซอวาเลีย เคอไซมอง
 ได้ เฝ้า สมเด็จ พระ นารายณ์ นั้น ท่าน เซอวาเลีย จะ กราย ทูล ข้อ ความ
 เรื่อง ไค บ้าง เพราะ มองซิเออร์ ฟอลคอน เป็น ผู้ ที่ เข้าใจ จน ขจรรม เนียม
 ของ บ้าน เมือง อาจ จะ ช่วย ราชทูต ได้ ค่ะ ที่ เกี่ยว ท่าน ราชทูต ไม ไคร
 จะ ไว้ใจ เพราะ ได้ มี คน บอก ให้ ราชทูต ทราบ ถึง ความ มุ่งหมาย ของ
 มองซิเออร์ ฟอลคอน แล้ว จึง ได้ ทอบว่า ท่าน ราชทูต จะ มีความ ยินดี ที่ จะ
 ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน คุย ข้อ ความ ที่ ราชทูต จะ ได้ กราย ทูล แต่ เมื่อ
 คุย แล้ว จะ แก้อ ข้อ ความ อย่าง ไค ไม่ ได้ แล้ว ท่าน ราชทูต จึง ส่ง คำ
 กราย ทูล ที่ เขียน ไว้ นั้น ส่ง ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน คุย และ ท่าน สังฆราช
 เกอเมเตโต ไป ลิศ ได้ แปร เป็น ภาษา ย่อ ต่ เกอ ได้ มองซิเออร์ ฟอลคอน พัง
 เพราะ มองซิเออร์ ฟอลคอน คุย ภาษา ฝรั่งเศส ไม่ ได้ ครั้น มองซิเออร์
 ฟอลคอน ได้ ทราบ คำ กราย บัง คม ทูล ว่า ราชทูต ฝรั่งเศส มี ได้
 กล่าว ใน เรื่อง อื่น นอก จาก เรื่อง ศาสนา จึง ตั้งใจ จะ ปรึกษา หา รือ
 และ ได้ ทาง กับ ราชทูต ฝรั่งเศส ใน ที่ นั้น เอง แต่ สังฆราช เกอเมเตโต
 ไป ลิศ ได้ คุย สอง ค่อ สอง กับ มองซิเออร์ ฟอลคอน และได้ ชี้แจง ว่า

เวลานั้น เป็นเวลาไม่เหมาะที่ จะ พูกลง ใน เรื่อง การ เช่นนี้ ควร จะ หา โอกาส พูกลง ใน เวลา อื่น จะ ดี กว่า แล้ว จะ ได้ มี เวลา ปรึกษา ท้า วร กัน ใต้ ว่า ถ้า ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ กราย ทูล ข้อ ความ เช่นนี้ ใน เวลา ออก แยก เมือง จะ มี ข้อ เสีย หาย อย่างไร และ จะ ควร แก่ ใจ อย่างไร ลง ท้าย ที่ สุก มงซิเออร์ ฟอลคอน ได้ พึง คำ ชี้แจง ของ สังฆราช เคอเม เทโลโปลิค ก็ ต้อง ลา ราชทูต กลับ ไป โดย มิ ได้ ทำ ความ ทด ลง อย่าง ใด ใน เรื่องนี้

ใน วันที่ เชอวาลีเยเคอไซมองไต มา ถึง วัคปราสาทนั้น ท่าน บาคหลวง เกอเลียอนไต ไป หา มงซิเออร์ ฟอลคอน และได้ ขอ พย มงซิเออร์ ฟอลคอน สอง ต่อ สอง บาคหลวง เกอเลียอน จึง ได้ บอก กับ มงซิเออร์ ฟอลคอน ว่า ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส สั่ง ให้ มา บอก ว่า ท่าน ราชทูต ได้ เห็น แล้ว ว่า มงซิเออร์ ฟอลคอน บริบูรณ์ หมก ทุก อย่าง ทั้ง ทวีปย์ สมบัติ เกียรติยศ และ ตำแหน่ง หน้า ที่ ทาง ราชการ ก็ บริบูรณ์ ทุก อย่าง อยู่ แล้ว เพราะ ฉนั้น ท่าน ราชทูต ไม่มี สิ่ง อื่น ใด ที่ จะ ให้ สำหรัย ให้ มงซิเออร์ ฟอลคอน ได้ มี เกียรติยศ ยิ่ง กว่า นี้ ไป ได้ แต่ ถึง กัง นั้น ถ้า หาก ว่า มงซิเออร์ ฟอลคอน ได้ คึก จักการ ให้ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง นิยถือ ศาสนา คริสต์ เคียน แล้ว ราชทูต ฝรั่งเศส จะ ได้ จักการ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส พระ ราชทาน ทรา แชนท์เอคปริค ให้ แก่ มงซิเออร์ ฟอลคอน มงซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ คอบ บาคหลวง เกอเลียอน ว่า

“ข้าพเจ้า รู้สึก ถึง พระเดช พระคุณ ของ พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส และขอขอบคุณ ท่าน ราชทูตฝรั่งเศส ใน การ ที่
ได้ เกียรติยศ ต่อ ข้าพเจ้า โดย ถือ ว่า ข้าพเจ้า สมควร จะ ได้
ยศ สูง เช่น นี้ ซึ่ง ตัวข้าพเจ้า เอง รู้สึก ตัว ว่า ยศ สูง เช่น นี้
ไม่ สมควร แก่ ข้าพเจ้า แต่ เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ มา พิเคราะห์ ทั่ว
เหตุ ที่ ข้าพเจ้า จะ ได้ ยศ เกียรติยศ สูง เช่น นี้ ก็ เพื่อ เหตุ จะ ทำ
ให้ เกียรติยศ ของ พระ เป็น เจ้า ได้ แพร่ หลาย ออก ไป นั้น ข้าพเจ้า
จึง มิ ได้ ประสงค์ จะ รับ รางวัล อย่างไร เพราะ พระ เป็น เจ้า
ก็ ได้ ให้ คุณ ความ ดี แก่ ข้าพเจ้า มาก อยู่ แล้ว ข้าพเจ้า ยปรารถนา
จะ ขอ คุณ พระ เป็น เจ้า ที่ ได้ โปรด ให้ คุณ ความ ดี แก่ ข้าพเจ้า
เพราะ ฉะนั้น ถึง การ จะ ยาก ยิ่ง กว่า นี้ ข้าพเจ้า ก็ พร้อม อยู่ ที่ จะ
ทำ เพื่อ คอย แทน บุญคุณ ของ พระ เป็น เจ้า และ เพื่อ จะ แสดง
ให้ ปรากฏ แก่ คน ทั่วโลก ว่า ข้าพเจ้า มีความ หวัง อย่าง ยิ่ง
ที่ จะ ได้ สมเด็จ พระเจ้า กรุงสยาม และ อาณาประชาราษฎร์ สยาม
ทั่วไป ได้ นับถือ ศาสนา คริสต์ เคียง นั้น ข้าพเจ้า พร้อม อยู่ ที่
จะ เอา ชีวิต ของ ข้าพเจ้า เข้า แลก เพื่อ ได้ การ เรื่อง นี้ เป็น ผล
สำเร็จ แต่ ขอ ให้ ผู้ใด ชี้ ให้ ข้าพเจ้า เห็น เสีย ก่อน ว่า มี เหตุ
ผล พอดี จะ เชื่อ ได้ ว่า จะ เป็น เรื่อง ที่ จะ สำเร็จ ได้ เพราะ ฉะนั้น
ขอ ท่าน จง ไป บอก ท่าน ราชทูต แห่ง ประเทศฝรั่งเศส เลิก ว่า เมื่อ
จะ ต้อง ทำ การ อย่างไร สำหรับ จะ ได้ การ เรื่อง นี้ ได้ เป็น ผล

สำเร็จแล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะได้จัดการ ทุกอย่างเท่าที่ จะ ทำได้ เพราะ เป็นเรื่อง ที่ เกี่ยว กวัก หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ จะ ทำ ได้ แก่ พระ เบน เจ้า ทั้ง เบน หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ จะ จัดการ เพื่อ เป็น ประโยชน์ แก่ พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า และ เป็น พระ เกียรติยศ แก่ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ด้วย ”

ภาย หลัง อีก สอง สาม วัน เซอวาเลียเคอโซมอง ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ เข้า เฝ้า เมื่อ ได้ อ่าน คำ กรวย ทูล อัน มี ถ้อย ความ ซึ่ง ราชทูต ได้ รายงาน ไป ยัง พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ เสนาบดี ฝรั่งเศส เสร็จ แล้ว มองซีเออร์ ฟอลคอง จึง ได้ แผลง ข้อ ความ ถวาย คอ้ พระ เจ้า กรุง สยาม อัน เป็น ข้อ ความ ซึ่ง ได้ ตก ลง กับ สังฆราช เคอเมเตโลโปลิค ไว้ แล้ว ว่า จะ ได้ กรวย ทูล แก่ เฉพาะ ข้อ ความ อัน จะ กระทำ ได้ แล เห็น พระ เกษา นุภาพ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ เป็น ถ้อย คำ ที่ จะ พอ พระ ทัย ของ พระ เจ้า กรุง สยาม ด้วย คือ ได้ กรวย ทูล ว่า การ ที่ สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ เป็น พระ ราชไมตรี กับ พระ เจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ นั้น เป็น สิ่ง ที่ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผู้ เป็น พระ มตา กษัตริ์ อัน ใหญ่ ยิ่ง ใน โลก นี้ ทรง นิยม ยินดี มาก เพราะ ฉะนั้น การ ที่ จะ ทำ ได้ พระ ราชไมตรี นี้ ได้ คึก ค่อ กัน ค่อ ไป ก็ ไม่ มี อย่าง อัน ที่ จะ ก็ กว่า ทำ ได้ พระ ศทัย ทั้ง สอง ได้ เป็น พระ ศทัย อัน เกี่ยว กัน เสีย และ เพื่อ จะ ได้ พระ ราชไมตรี นี้ ได้ คึก ค่อ กัน เสมอ ทั้ง ใน ชาติ นี้ และ ชาติ หน้า ท่าน ราชทูต จึง ได้ รัย คำ สั่ง มา โดย เฉพาะ สำหรับ ให้ มา จัดการ ใน เรื่อง นี้ แต่ ใน เรื่อง นี้

จะ จักการ ด้วย วิธี อย่าง ไท นั้น ท่าน ราชทูต จะ ได้ หา โอกาส กรวย ทูล
 เป็น การ ลับ และ ถ้า เรื่อง นี้ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ จักการ เป็น ผล สำเร็จ
 แล้ว ก็ จะ เป็น การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ทรง ยินดี ยิ่ง นึก

การ ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน มิ ได้ กรวย ทูล ใน เรื่อง ศาสนา จน คำ
 เทียบ นั้น ก็ ด้วย เหตุ ๒ ประการ ๗ ที่ ๑ มองซิเออร์ ฟอลคอน
 เห็น ว่า การ ที่ จะ กรวย ทูล ข้อ ความ อัน สำคัญ ใน เวลา เสด็จ ออก
 แยก เมือง เช่น นี้ ยัง ไม่ เหมาะ เพราะ ยัง ไม่ ทราบ พระ ราช คำ วิดี ของ
 สมเด็จ พระ นารายณ์ ใน เรื่อง นี้ เลย ประการ ที่ ๒ มองซิเออร์
 ฟอลคอน ตั้ง ใจ ไว้ ว่า จะ พูก กับ ราชทูต ฝรั่งเศส ใน เรื่อง นี้ และ จะ
 ชี้แจง ยก เหตุ ผล ต่าง ๆ ให้ ราชทูต ฟัง เพื่อ ราชทูต จะ ได้ เลิก คำ วิดี
 ใน การ ที่ จะ กรวย ทูล เชื้อ เชิญ ให้ สมเด็จ พระ นารายณ์ เข้า รัช แต่
 หากว่า ราชทูต ไม่ ฟัง คำ ชี้แจง ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน จะ ชื่น กรวย ทูล
 ได้ ใจ ได้ แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ ได้ เข้ม คน ทาง ไว้ ได้ แล้ว โดย
 ได้ กรวย ทูล ไว้ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ คำ วิดี สั่ง ให้ ราชทูต มา
 กรวย ทูล โดย ฉเพาะ ใน วิธี ที่ จะ ทำให้ พระ ราช ไมตรี ได้ ติด ต่อ กัน
 และ ราชทูต จะ ได้ หา โอกาส กรวย ทูล ใน เวลา อื่น ดังนี้ ซึ่ง มองซิเออร์
 ฟอลคอน ได้ ทำ กัง นี้ ต้อง นัย ว่า มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ช่วย ใน การ
 ศาสนา และ ช่วย พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส เป็น อัน มาก เพราะ การ ที่
 ได้ กรวย ทูล กัง กล่าว มา แล้ว นั้น เท่า กับ ทำ คน ทาง สำหรัย ให้ พระ
 เจ้า กรุง สยาม ได้ เสด็จ ออก ให้ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ เฝ้า ไทย ฉเพาะ ซึ่ง

เช่น สิ่งที่ไม่เคย มีแบบ อย่างใน ราชสำนัก สยาม เลย เพราะไม่เคย
มี ประเพณี ที่ จะ เสกข์ ออก ให้ ราช ทูต ไม่ว่า ประเทศ ไก ๆ ได้ เข้า โดย
ฉพาะ เลย และ ชื่อนี้ มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ ได้ ชี้แจง ให้ เซอวาเลีย
เกอโซมอง เข้าใจ เพื่อให้ เห็น ว่า ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ รั้ง เกียรติยศ
เช่น พิเศษ

ภาย หลัง อีก สอง สาม วัน มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ไป เยี่ยม เซอ
วาเลีย เกอโซมอง ท่าน ทั้ง สอง นี้ จึง ได้ ยภิรมหา ทวี กนิ ใน เรื่อง
ศาสนา แล้ว ท่าน ราชทูต จึง ชี้แจง ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน ฟัง ว่า
ถ้า พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง เข้า รัศ แล้ว พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้
ทรง พระ ราช คำวิศ ไร่ สำหรับ ให้ ประเทศ สยาม ได้ เจริญ อย่างไร มอง
ซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ฟัง ฟัง ท่าน ราชทูต ชี้แจง จน ทลออก มิได้ คัก ค้าน
หรือ พุก ภา ว่า อย่างไร เลย เมื่อ ราช ทูต ฝรั่งเศส ได้ ชี้แจง อธิบาย
หมด คำแล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ ทอบ โศภ ทรง และ โศภ วจิงใจ
อธิบาย ถึง เหตุ การณ์ ที่ เปน อยู่ ใน ประเทศ สยาม และ ชี้แจง ว่า ถ้า
พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ช่วย ประเทศ สยาม แล้ว จะ ช่วย อย่างไร จึง
จะ เปน ประโยชน์ คี และได้ อธิบาย ต่อ ไป ว่า ถ้า ประเทศ ฝรั่งเศส

ใต้ช่วย ปกป้อง รักษา ประเทศ สยามแล้ว ก็ จะ เปน คุณ เปน ประโยชน์
 ต่อ ประเทศ สยาม ต่อ ศาสนา คริสต์เคียน และ การ ค้ำ ขาย ของ
 บริษัท ฝรั่งเศส ฝ่าย อินเดียน จริง อยู่ แต่ ก็ ไม่ เปน ประโยชน์ เท่าไร นี้
 เพราะ เหตุ ว่า ประเทศ สยาม และ ประเทศ ฝรั่งเศส ห่างไกล กัน มากนัก
 ทั้ง การ ที่ จะ เกิด สงคราม หรือ จะ สงบศึก กัน เวลาใด ก็ เปน สิ่ง ที่ ไม่
 แน่ นอน และ ยังมี เหตุ อื่น ๆ อีก หลาย อย่าง ซึ่ง จะ เกิด ก็ มี ได้
 ฝรั่งเศส มา ช่วย ได้ ทัน เวลา เพราะ ฉนั้น ข้อ ขัด ข้อง ต่าง ๆ เหล่า นี้
 ไม่ เปน สิ่ง ที่ จะ ชัก ชวน ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ใ้ นับถือ ศาสนา คริสต์
 เคียน เลย แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ใ้ อธิบาย ต่อ ไป ว่า การ ที่
 จะ คิด เชิญ ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ใ้ เข้า รีด นั้น จะ มี ข้อ ขัด ข้อง
 อย่างไร เพราะ ใน เวลา นี้ ยัง ไม่ มี มุส ที่ จะ เชื่อว่า สมเด็จ พระนารายณ์
 ใ้ ทรง พระ ราช คำ วิดี จะ เข้า รีด เลย ถ้า แม้ ว่า สมเด็จ พระนารายณ์
 จะ ทรง เข้า รีด เพราะ พระ เปน เจ้า ได้ จัก ได้ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 เปน ผู้นำ ทาง แทน พระองค์ แล้ว การ จะ เปน ไป ได้ คัง นี้ ก็ ต้อง มี เหตุ
 มหา อัศจรรย์ เกิด ขึ้น จึง จะ เปน ไป ได้ และ เหตุ มหา อัศจรรย์ ใน สมัย นี้
 ก็ ไม่ ไคร จะ มี กัน เสีย แล้ว เพราะ ฉนั้น การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส มุ่ง
 หมาย มา ใน คราว นี้ ก็ น่า กลัว จะ ไม่ สม ประสงค์ นอก จาก จะ ทำ เนิร
 การ ทาง อื่น อีก ประการ ๑ ถ้า สมเด็จ พระ นารายณ์ ใ้ ทรง ทราวยว่า
 ราชทูต ฝรั่งเศส จะ กราย ทูล ข้อ ความ ตาม ที่ได้ คำ วิดี ใ้ นั้น บาง ที

ก็ จะไม่ทรง รัย รอง ราชทูต ก็ จะ เป็นได้ เพราะ มองซิเออร์ ฟอร์ดคอน
 เชื่อ แน่ ว่า ถ้าได้มี ราชทูต คนใด ใด ก็ จะไป กราย ทูล การ เช่น นี้ ต่อ
 พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส คง จะไม่ยอม อด รัย
 ราชทูต ผู้ นั้น เป็นแน่ แต่ มองซิเออร์ ฟอร์ดคอน ทราบ แน่ ว่า ถ้า
 ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ กราย ทูล ข้อ ความ ตาม นี้ จริง สมเด็จ พระนารายณ์
 ก็ คง จะไม่ทรง กริ้ว พระเจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ หรือ คง จะไม่ทรง กริ้ว ราชทูต
 ของ พระเจ้า หลุยส์ ที่ ๑๔ เพราะ เหตุ ว่า พระองค์ ทรง รักใคร่ และ นัยดี
 พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มาก นัก แต่ ก็ คง จะ ทรง กริ้ว พวก มิชันนารี
 นัก คนา ซึ่ง มี มูล ที่ ควร จะ กริ้ว อยู่ ย่าง เพราะ เหตุ ที่ พวก มิชันนารี
 ได้ เอา ความ มิ จริง ไป กราย ทูล พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เช่น นี้ และ เมื่อ
 ได้ ทรง กริ้ว พวก มิชันนารี แล้ว ก็ อาจ จะ ทรง ชัยไล้ ได้ พวก มิชันนารี
 ออก จาก พระ ราช อาณา เขต ไป ทั่ว หมค ก็ได้ ถึง หาก ว่า สมเด็จ
 พระ นารายณ์ จะ ไม่ ทำ การ รัย แรง จน ถึง กับ ชัยไล้ พวก มิชันนารี
 ออก จาก พระ ราช อาณา เขต ก็ได้ แต่ พระองค์ ทรง นัยดี พระ พุทธ
 ศาสนา อย่าง มิ นค เพราะ ฉนั้น เมื่อ มี ผู้ ไค มา กราย ทูล เชิญ ให้
 พระองค์ ละ ทิ้ง ศาสนา ที่ พระองค์ เคย นัยดี มา ช้า นาน แล้ว ก็ จะ
 เป็น เหตุ กระทำให้ พระองค์ ต้อง ระวัง พระองค์ ทั้ง กระทำให้ หมค
 ความ เชื่อ ดี โห พวก มิชันนารี คัวย และ การ ที่ จะ ต้อง ระวัง ทั่ว และ
 หมค ความ เชื่อ ดี โห พวก มิชันนารี นั้น ไม่ ฉเพาะ แต่ พระเจ้า กรุงสยาม
 พระองค์ เกียว แต่ คง เป็น กัง นี้ ทั้ง อาณา ปรชชา ราชภู ทั่ว หน้า กัน

ไป ทมค เมื่อ การ เปรน เช่น นี้ แล้ว ถึง พวก มิชชันนารี จะ ทำ การ พยายาม สัก เพียง ใด ก็ คง จะ ไม่ ได้ รัย ผล ก็ อย่าง ใด ได้ แต่ ถ้า ไม่ ได้ ทำ การ ให้ เอะ อะ และได้ เติร วิถี อย่าง อื่น แล้ว ก็ อาจ จะ ทำ ได้ ประเทศ สยาม ได้ นัย ถึง พระ เยชู ทั้ง ประเทศ ก็ได้ ความ จริง การ ที่ พระ เจ้า กรุง ฝรั่ง เศส ทรง พยายาม จะ ได้ ผล แก่ ศาสนา นี้ เป็น สิ่ง ที่ สมควร จะ ได้ ทรง รัย รางวัล อย่าง สูง แต่ การ ที่ ทรง แต่ง ราชทูต มา นี้ ก็ มี พระ ราช ประสงค์ จะ ทำ การ ให้ แก่ พระ เปรน เจ้า และ จะ ได้ ศาสนา คริสต์ เคียน ได้ แพร่ หลาย เข้า มา ใน พระ ราช อาณาเขต ของ พระ เจ้า กรุง สยาม หา ได้ มี พระ ราช ประสงค์ จะ ทำลาย ข้อ ที่ หวัง ไว้ ว่า จะ ได้ เห็น ศาสนา ได้ เจริญ ใน เมือง นี้ ไม่ เพราะ ฉนั้น ถ้า ท่าน ราชทูต จะ ยอม ทำ ตาม คำ แนะนำ ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ก็ ยินดี ที่ จะ แนะนำ คน ทาง อื่น แนนอน ที่ จะ จักการ ให้ สำเร็จ ได้ เพราะ คัว มองซิเออร์ ฟอลคอน เอง ก็ เป็น คน ถือ ศาสนา คริสต์ เคียน อย่าง เกร่ง เกร็ง ผู้ หนึ่ง และ มีความ ปราถนา จะ ทำ การ ให้ พระ เกียรติยศ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่ง เศส ได้ เพิ่ม พูล ขึ้น คัวย และ เมื่อ ท่าน ราชทูต ได้ พัง คำ แนะนำ ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน แล้ว ก็ เชื่อ ว่า ท่าน ราชทูต ก็ คง จะ ยินดี ทำ ตาม ความ จริง พระ ราช คำ วิห ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่ง เศส ใน เรื่อง นี้ ก็ สมควร ยิ่ง นึก แต่ ที่ ได้ ทรง พระ ราช คำ วิห เช่น นี้ ก็ เพราะ ได้ ทรง พัง แก่ ผู้ ที่ นำ ความ ไป กราย ทูล จึง ทรง เชื่อ พระ ทัย ตาม คำ

ที่ กรวยทูลไว้^{นี้} ว่า พระเจ้า กรุง สยามคง จะ ทรง เจ้าวิค เป็น แหน
จึงได้ ทรง แต่ง ให้ ท่าน ราชทูต เจ้า มา เชื้อ เชิญ ให้ ทรง เจ้าวิค

“แต่เมื่อเรา ทราบ เป็น แหน แล้ว ว่า ข้อ ความ ที่มี ผู้ นำ
ไป กรวยทูล พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เป็น ข้อ ความ ที่ เท็จ และ
เมื่อ ท่าน ได้ พัง เหตุ ผล ตาม ที่ ข้าพเจ้า ได้ ยก มา อ้าง ให้ ท่าน พัง
แล้ว ข้าพเจ้า เห็น ว่า ใน คราว นี้ ไม่ควร จะ ทำ ให้ เสีย หน ทาง
แต่ควร จะ ทำ ให้ ปรากฏ ว่า การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้
ทรง แต่ง ทูต มา ใน คราว นี้ ก็ ไม่มี ประสงค์ อย่าง ไດ นอกจาก
จะ มา เป็น ทางไมตรี อย่าง เคียว เท่า นั้น แล้ว จึง ค่อย คึกหา
หนทาง ที่ จะ ให้ พระเจ้า กรุง สยาม ตลอก ทั้ง อาณา ประชา ราชัญ
ทั่ว พระราช อาณา เขต ได้ ถึง สาสนา คริศ เทียน ต่อ ไป ตาม
พระราช ประสงค์ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ก็ กว่า ”

แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ อธิบาย หน ทาง ตาม ที่ ได้ อธิบาย
ไว้ กับ สังฆราช เกอเมเตโล โปลิค แล้ว เชอวาเลีย เคอโซมอง ได้ พัง
มองซิเออร์ ฟอลคอน อธิบาย ซ้ำ แง ก็ เห็น ชอบ ด้วย ทุก อย่าง จึง พุค ว่า

“แต่ จะ ให้ ข้าพเจ้า ชัก พระราชโองการ ของ พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า อย่างไร ได้ เพราะ พระราชโองการ
เป็น คำสั่ง ที่ เกิด จาก ”

มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ คอย ว่า

“ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่า ท่านรู้สึก อยู่เต็มใจแล้ว ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ท่านได้ ถูก หลอก เมื่อ ท่าน รู้สึก เช่น นี้แล้ว ข้าพเจ้าไม่เห็น ว่า การ ที่ ท่าน จะไม่ ทำ ตาม พระราชโองการ อัน เป็น คำสั่ง ที่ เนื่อง จาก ความเท็จ จะ เป็น การ ชัก ช้อน หรือ เสีย หาย อย่างใด ข้าพเจ้า จะ ขอ เปรียบ ความ ได้ ท่าน พัง เป็น ต้น ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ มี รัช สัตว์ ได้ ท่าน มา เป็น ราชทูต ที่ เมือง ไทย และได้ รัช สัตว์ ได้ ท่าน มา เชิญ พระเจ้า กรุง สยาม ให้ เข้ารีต เพราะ ได้ ทรง ทราบ อยู่ ว่า พระเจ้า กรุง สยาม ทรง รอ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส แห่ง ทุก ได้ มา เชื้อ เชิญ ให้ ทรง เข้ารีต ก็ จะ ได้ ทรง เข้ารีต ตาม คำ อัน เชิญ นี้ ค่าง ว่า ท่าน ได้ เป็น ทูต มา ถึง สันคอกแม่ หน้า เจ้า พระยา แล้ว และได้ มี คน มา บอก ท่าน ว่า พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง รัช คำ สั่ง สอน ใน ศาสนา แล้ว ยัง รอ แต่ ได้ ท่าน มา ถึง ก็ จะ ได้ ทรง เข้ารีต แต่ เพี้ยน ได้ สวรรคต เสีย แล้ว และ พระเจ้า แผ่นดิน องค์ ใหม่ มิ ได้ ทรง ไป ถึง ศาสนา คริสต์ เทียน ทั้ง ไม่ เข้า พระทัย ใน เรื่อง ศาสนา คริสต์ เทียน เลย เช่น นี้ ท่าน ยัง คง จะ ถือ ว่า เป็น หน้า ที่ ของ ท่าน ที่ จะต้อง กระทำ ตาม คำสั่ง เค็ม อยู่ หรือ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ท่าน คง จะ ไม่ นึก เช่น นี้ เลย ข้อ ที่ ข้าพเจ้า ยก มา เปรียบ นี้ ก็ ทรง ก็น กับ ความ เป็น จริง ใน เวลา นี้ เพราะ พระเจ้า กรุง สยาม ผู้ เป็น นาย ของ ข้าพเจ้า ถึง ยัง จะ มี พระ ชนม์

อยู่ก็จริง แต่ต้อง นัยว่าไว้ สวรรคต สำหรับ การ ที่ จะ เชื้อ เชิญ
 ไว้เข้าวัดแล้ว เพราะไม่ไว้ ทรง นึก ที่ จะ นัยถือ ศาสนา คิริค
 เทียนเลย จน นึก เทียว แต่ความรู้ ของ พระองค์ ใน เรื่อง ศาสนา
 คิริค เทียน ก็ไม่มีเลย เสีย ซ้ำไป และ ก็ไม่มีใคร ที่ จะ ได้ เคย
 สั่ง สอน พระองค์ ใน เรื่อง ศาสนา ด้วย เมื่อ การ เปน กัง นี้
 ข้าพเจ้า เห็น ว่า ท่าน จำ เปน จะ ต้อง จักการ ให้ เปน ไป ตาม
 พระราช คำ วิถี ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส หา จำ เปน ที่ จะ ต้อง
 ทำ ตาม พระราช โองการ ไม่ กล่าว คือ ท่าน จะ ต้อง คิก อ่าน
 ได้ พระเจ้า กรุง สยาม และ อาณา ปรชชา ราชภูร สยาม ได้
 เห็น ชอบใจ ศาสนา คิริค เทียน เสีย ก่อน คือ ได้ ใ้ ใ้ ใน พระ
 เปน เจ้า องค์ ที่ แท้ จริง แต่ จะ อย่างไร ก็ ตาม ใน เวลา นี้ สมเด็จ
 พระ นารายณ์ ก็ ทรง นัยถือ ศาสนา เก่า ของ พระองค์ อยู่ มาก นึก
 และ ถ้า การ ที่ ได้ เคย ทรง ถือ ลัทธิ ต่าง ๆ ได้ กลาย ลง ไป ย่าง
 ก็ จะ ต้อง เชื่อ ว่า เปน ด้วย พระ เปน เจ้า ได้ กรุณา ให้ พระองค์
 ได้ รัย แสง สว่าง ชัน ช่าง แล้ว โดย มิ ได้ มี ผู้ คน ผู้ ไ้ ไป สั่ง
 สอน พระองค์ เลย เพราะ ฉนั้น ขอ ได้ ราช ทัต ได้ ตรีภ ทรอง คุ
 วรร จะ จักการ ใน เรื่อง นี้ ตาม ความ คิก เกิม ซึ่ง แล เห็น
 หน ทาง อยู่ แล้ว ว่า จะ ไม่ สำ เร็จ หรือ จะ ควรร คิก หา หน ทาง
 อย่าง อื่น อื่น เปน ทาง ลับ แต่ แน่ เพื่อให้ ความ คิก อื่น สำ คัญ นี้
 ได้ เปน ผล สำ เร็จ ปรชการ ไ้ ”

มองซิเออร์ ฟอลคอนได้พยายาม นักหนาที่ จะไม่ให้เซอวาเลีย เกอ
 โซมอง เอา เรื่อง ศาสนาไป กรายทูล สมเด็จพระนารายณ์ โทษ ยก
 เหตุต่าง ๆ มา พุก คึงได้ กล่าว มาข้าง บนนี้แล้ว และได้ ยก เหตุผล
 ต่าง ๆ อย่างอื่นมา อ้าง อีก หลาย อย่าง เพื่อ จะไม่ให้เซอวาเลีย เกอ
 โซมอง กรายทูล เรื่อง ศาสนา จนกว่า จะได้ หาหน ทาง อย่างอื่น เสีย
 ก่อน เซอวาเลีย เกอโซมอง จึงได้ ทอบว่า ข้อความ ตามที่ มองซิเออร์
 ฟอลคอน ยก มา อ้าง นี้เป็น ความ สำคัญมาก เซอวาเลีย เกอโซมอง
 จะ ค้อง ตรึก ตรอง คุเสีย ก่อน เพราะ จะ ตก ลงใจ โทษ รวดเร็ว ยังไม่ ได้
 ถึง แม้ว่าเซอวาเลีย เกอโซมองได้ รัย รองไว้ ทั้ง นี้ก็ จริง แต่ ก็หาได้
 กระทบ ตามไม่ เพราะ เมื่อ ต่อ มาอีก สอง สาม วัน สมเด็จพระนารายณ์
 ได้ เสด็จ ออกให้เซอวาเลีย เกอโซมอง เฝ้า โทษ ฉเพาะ สมเด็จพระ
 นารายณ์ จึง รัย สั่ง ถามว่า เซอวาเลีย เกอโซมองได้ รัย คำ สั่ง ให้
 มา ทูล เรื่อง โทษ ฉเพาะ นี้มี เรื่อง อะไร บ้าง เซอวาเลีย เกอโซมอง
 จึงได้ กรายทูล โทษ ทันที ว่า ไม่มี เรื่อง อะไร จะ มา กรายทูล นอก
 จาก เรื่อง การ ศาสนา คริสต์เถียน โทษ จะ มา ขอ เชิญ เสด็จ ให้ ได้
 ทรง รัย ถือ ศาสนา คริสต์เถียน เพราะ จะ เป็น เรื่อง กระทบ ให้ พระเจ้า
 กรุง ฝรั่งเศส นาย ของเซอวาเลีย เกอโซมอง ได้ ทรง โสมนัส ยิน ก็ ยิง นัก
 ทั้ง จะ เป็น การ ที่ กระทบ ให้ คน ทั่วโลก ได้ รัย ถือ พระองค์ ชื่น ค้วย คำ ที่
 เซอวาเลีย เกอโซมอง กรายทูล ต่อ สมเด็จพระนารายณ์ นี้ มองซิเออร์

ฟอลคอน เป็นผู้แปล ถวาย แต่มองซิเออร์ ฟอลคอน หาได้แปล ทรง
 ตาม คำ ของ ราชทูตไม่ แต่ได้กราบทูล ฉเพาะ ตาม ที่ มองซิเออร์
 ฟอลคอน เห็น ว่า ควร จะ กราบทูล เพื่อ เป็น ประโยชน์ ต่อ พระเป็นเจ้า
 และ เพื่อ เป็นพระเกียรติยศ ต่อ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเท่านั้น โดยกราบทูล
 ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง พระราชดำริดี เห็น ว่า พระองค์ อยู่ต่าง
 โกล ประเทศ สยามและ ต่างโกล สมเด็จพระเจ้า กรุง สยามหนัก จึง มี
 พระราช ประสงค์ จะ มา กราบทูล ทา คนทาง ที่ จะได้ ได้ พระราชไมตรีได้
 มีติด ต่อ กันได้ อยู่เนื่อง นิตย์ และ ได้ ทรง มีรับสั่งให้ ราชทูต ของ
 พระองค์ มา กราบทูล ข้อ ความ ขาง อย่าง เพื่อ ประโยชน์ ของ ประเทศ
 ฝรั่งเศส และ ประเทศ สยาม ด้วย แต่ก่อน ที่ จะได้ กราบทูล ข้อความ
 ขาง อย่าง นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มี พระราช ประสงค์ ให้ ทำ ความ
 ตก ลงใน เรื่อง พระราชไมตรีเสีย ก่อน แต่ใน ระหว่าง นี้ ขอให้ สมเด็จพระ
 เจ้า กรุง สยามได้ ทรง วาง พระทัยใน พระราชไมตรี ของ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส และ ขอให้ ทรง เชื่อ พระทัย ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ได้
 ทรง ช่วยเหลือ ทุกเมื่อ

การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศสได้ เฝ้า โดย ฉเพาะ คราวนี้ ก็ เป็น แต่
 ทรง ทัก ทาย ปราถนั ราชทูต และ ราชทูตได้ กราบทูล ยอ พระเกียรติ
 ความ ขจรรมเนียม และได้ รับ สั่ง ถึง เรื่อง พวก ฮอลันดา ถึง พวก

มิชชันนารี ถึง บริษัท ฝรั่งเศส และถึง การ ค้า ขาย ของ ประเทศ ฝรั่งเศส
 ราชทูตได้เฝ้า อยู่ จน ฝน ตก ลง มา บ้าง เล็ก น้อย สมเด็จพระนารายณ์
 จึงได้เสด็จขึ้น และได้มีรับสั่ง เชื้อเชิญให้ ราชทูต รัย ประทาน ของว่าง
 ซึ่งได้ไปรอกให้จัก มา พระราชทาน ครั้นเสด็จขึ้น แล้ว เชื้อวาเลีย เกอ
 โชมอง จึงได้ทราวยว่า มองซิเออร์ ฟอลคอน หาได้แปล ข้อความ ถวาย
 ได้ ตรง กับ คำที่ ราชทูตได้ กราย ทูลไม่ ทั้งใน เรื่อง สำนาน นั้น มอง
 ซิเออร์ ฟอลคอน ก็ หาได้แปล ถวายเลย จน คำ เกี่ยวไม่ เชื้อวาเลีย
 เกอโชมอง ก็ ชัก เคือง มาก มองซิเออร์ ฟอลคอน รู้สึก ว่า เชื้อวาเลีย
 เกอโชมอง ชัก เคือง จึงได้พูด กับ ราชทูต ว่า ดังนี้

“ท่านได้ รับ ปากไว้ กับ ข้าพเจ้า หรือไม่ว่า ท่าน จะ ได้ ไป ครีก ทรง
 ถึง ข้อความต่าง ๆ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ชี้แจง ให้ท่าน ฟัง และ เมื่อท่าน ได้ ครีก
 ทรง เห็น อย่างไร แล้ว ท่าน จะ ได้ บอก ให้ ข้าพเจ้า ทราวย ต่อไป ถ้า ท่าน
 ได้ คง ปฏิบัติ ตาม วาจา ที่ ท่าน ได้ รับ ร้อง กับ ข้าพเจ้า แล้ว ข้าพเจ้า ก็
 คง จะ ได้ แปล ถ้อย คำ ของ ท่าน ตรง ตาม ที่ ท่าน กรวย ทูล พระ เจ้า กรุง
 สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ ทรง ทราวย ถึง เรื่อง สำนาน ตาม ที่ ท่าน
 ได้ กราย ทูล ทุก อย่าง แต่ เพราะ เหตุ ว่า ท่าน หา ได้ ปฏิบัติ ตาม วาจา
 ของ ท่าน ไม่ ข้าพเจ้า จึง เห็น ว่า ความ ตั้ง ใจ ดี ของ ท่าน อัน เกิน กว่า
 เหตุ ได้ ทำให้ ท่าน ได้ กล่าว ถ้อย คำ อัน ไพเราะ เมื่อ เข้า นี้ เพื่อ จะ เชิญ
 เสด็จ สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม ให้ ทรง หนี ถึง สำนาน ครึก เคียน ต่อไป

แต่อย่างไร ก็ ตาม ขอให้ท่านเชื่อใจเถิดว่า ตัวข้าพเจ้าเอง เป็นผู้
 ถือศาสนา คริสต์เตียน ผู้ ๑ ยากนักเหมือนกัน ที่จะให้ สมเด็จพระเจ้า
 กรุง สยามได้ ทรง ฝัก ถือ ศาสนาของเรา แต่ข้าพเจ้าก็ เป็น เสนาบดี
 ของ สมเด็จพระเจ้ากรุง สยาม นายของ ข้าพเจ้า ทั้ง เป็น เพื่อน ของ ท่าน
 โดย ฉเพาะ เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า จึง เห็น ว่าไม่ เป็น การ สมควร ที่ จะ
 กราบ ทูล ความ คอ สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม อย่าง ง่าย ๆ ทั้ง ข้าพเจ้า
 ก็ ทราบ อยู่ เต็มใจ ว่า ความ คิด และ ความ ประ สงค์ ของ ท่าน มี อย่ างไร
 ข้าพเจ้า จึง อาจ จะ บอก ให้ ท่าน ทราบ ได้ ที่ เที่ย วว่า ใน เวลา ที่ สมเด็จพระ
 เจ้า กรุง สยาม ยังไม่ มี ความ รู้ อย่ าง ไท ใน ศาสนา คริสต์เตียน แต่
 ถึง ถึง นั้น ก็ จะ ทรง เข้า ใจ โดย ไม่ ทรง คิด บั ง กัน ข้าง หน้า ข้าง หลัง ให้
 สม กับ พระ สติปัญญา อัน ฉะ โยง แผล มแล้ว ข้าพเจ้าเอง ผู้ เป็น คริสต์
 เตียน ที่ เค รื่อง คน ๑ จะ คอย พยายาม กราบ ทูล คัด คำน มิ ให้ พระองค์
 ได้ ทรง เข้า ใจ เป น อัน ขาค จนกว่า จะ ได้ ทรง ทราบ และ เข้า พระทัย
 การ ของ ศาสนา คริสต์เตียน เสีย ก่อน ขอให้ ท่าน ตรึก ตรอง ดู เถิด
 ว่า การ สำคัญ ใหญ่ ไท เช่น นี้ จะ ควร จัด การ โดย รีบ รวด แล้ว หรือ และ
 ขอให้ ท่าน ใคร่ ครวญ คุ ว่า การ ที่ จะ รีบ รวด เช่น นี้ โดย ได้ ทราบ ข้อ ซัก ซัง
 ต่าง ๆ ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ บรรยาย ให้ ท่าน ฟัง มา แล้ว จะ เป็น ผล ที่ คอ พระ
 เจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ท่าน และ เป็น ผล ที่ คอ พระ เปน เจ้า แล้ว หรือ
 แต่ เขา เถิด ถ้า ท่าน จะ คอ ง การ ให้ กราบ ทูล จริง ๆ แล้ว ถึง จะ เกิด เรื่อง
 เกิด เหตุ อย่ างไร ก็ ไม่ ว่า ข้าพเจ้า รับ รอน ว่า จะ ได้ นำ ความ กราบ ทูล

คือ สมเด็จพระเจ้า กรุงสยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ตาม ความ ต้องการ ของ
 ท่านทุก ประการ แต่ ขอให้ ท่าน ระลึกไว้ ในใจ เสมอว่า ต่อไปใน
 ภายหน้า ถ้า จะ เกิด เหตุ ขึ้น อย่าง ไດ ชั้น เหนือ มา จาก เรื่อง นี้ แล้ว ท่าน
 เอง จะ ต้อง เป็น ผู้ รับผิดชอบ แค่ คน เดียว เพราะ ข้าพเจ้า เชื่อใจ แน่ ว่า
 ใน รัชกาล ชั่ว นี้ คง จะ ไม่มี เรื่อง อะไร เกิด ขึ้น เพราะ พระเจ้า กรุงสยาม
 นาย ของ ข้าพเจ้า มี พระทัย คีร์นิก แต่ ต่อไป ภาย หน้า จะ เป็น อย่างไร
 เป็น เรื่อง ที่ ทราบ ไม่ ได้ ”

เมื่อ มอง ซี เออร์ ฟ็อลด์ คอย ได้ พุค ขยลง แล้ว เซอวา เลียบ เคอ โซ มอง จึง
 ได้ คอย ว่า

“ ข้าพเจ้า เชื่อใจ ได้ ว่า ท่าน ได้ ตั้ง ใจ ที่ สำหรั บ พระ เบน เจ้า และ
 สำหรั บ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า แต่ เมื่อ ได้ เหวี ทาง
 มา คน ทาง ถึง ๕๐๐๐ ไมล์ สำหรั บ จักการ เฉพาะ เรื่อง นี้ ตาม คำสั่ง
 ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส แต่ ก็ จักการ ไม่ สำเร็ จ และ ก็ ไม่ มี ข้อ ความ
 อย่าง ไດ ที่ จะ กลับ ไป ถวาย ทูล ได้ เช่น นี้ ก็ เป็น การ น่า เสีย ใจ ชู บ้าง
 แต่ อย่างไร ก็ ดี ข้าพเจ้า จะ ไป ครีก ตรอง อีก ครั้ง ๑ ถึง ข้อ ความ
 ต่าง ๆ ที่ ท่าน ได้ อธิบาย ให้ ข้าพเจ้า ฟัง มา แล้ว ”

เมื่อ พุค กัน เहां นี้ แล้ว ก็ ต่าง ไป นั้ง ที่ ไคระ รั บ ประทาน อาหาร มี
 ได้ พุค ถึง เรื่อง นี้ อีก เป็น แต่ ต่าง คน ต่าง คิก จะ หา ความ เพลิด เพลิน ใน
 เวลา รั บ ประทาน อาหาร เहां นี้

ทามที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ยก เหตุผล ต่าง ๆ มา อ้าง เพื่อให้ เซอวาเลีย เคอโซมอง เปลี่ยนความ คึก ก็ เรา ได้ บรรยาย มา แล้ว นั้น มองซิเออร์ ฟอลคอน ยัง ไม่วางใจ จึง อุตสาห์ ย้อน มา ทา ราชทูต ฝรั่งเศส อีก ครั้ง ๑ เพื่อ ขอ ร้อง ขอร่ำ ให้ ราชทูต กราบทูล พระเจ้ากรุง สยาม ใน เรื่อง ที่ จะ เชิญ เสก ให้ เซาวิต เซอวาเลีย เคอโซมอง จึง รับ รอง ว่า ใน วัน นั้น เอง เซอวาเลีย เคอโซมอง จะ ได้ คอบ ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน ทราบ เช่น เด็ด ซาก ว่า จะ ตก ลง อย่างไร

ครั้น เวลา คำ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ไป ยัง ที่ พัก ของ เซอวาเลีย เคอโซมอง เพื่อ ไป ฟัง ดู ว่า จะ ตก ลง อย่างไร แน่ เซอวาเลีย เคอโซมอง จึง ได้ บอก กับ มองซิเออร์ ฟอลคอน ว่า ได้ ครึก ทรวง ทุก อย่าง แล้ว จึง เห็น ว่า เป็น ที่ จะ ต้อง กราบทูล ให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ทรง ทราบ ใน พระราช คำ วิถี ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทุก ประการ

มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ ฟัง ก็ ตกใจ จน พุก ไม่ ออก อยู่ เช่น นาน ครั้น ค่อย คลาย ความ ตกใจ ขึ้น บ้าง แล้ว จึง ได้ พุก กับ ท่าน ราชทูต ว่า

ข้าพเจ้า มีความ เสียใจ ที่ได้ เปลือง เวลา พุก กับ ท่าน โดย ไม่มี ประโยชน์ อันใด ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ที่ ท่าน คึก การ กัง นี้ ก็ คง จะ มี เหตุ ผล อัน สมควร เพราะ ข้าพเจ้า ทราบ ไม่ได้ ว่า จะ มีความ ลับ ลี้ กัน อย่างไร แต่ ข้าพเจ้า จะ บอก ท่าน ได้ อย่าง ๑ ว่า พอ ได้ กราบทูล ใน เรื่อง นี้ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ก็ คง จะ รับ สั่ง ตาม ดัง

ข้าพเจ้าได้เคยถามท่านสังฆราชามาแล้วว่า ใครเป็นผู้ไปกราบทูล หลอก พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเช่นนี้ เมื่อรับสั่งถามเช่นนี้จะได้ข้าพเจ้ากราบทูลว่า อย่างไรเล่า ข้าพเจ้า ก็จะต้อง กราบทูลว่า พวกมิชชันนารี เป็นผู้ไป กราบทูล หลอก พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เมื่อ เช่น เช่นนี้ จะ เช่น การ เหมาะ สำหรับให้ พระเจ้า กรุง สยาม นายของ ข้าพเจ้าได้ นับถือ พวกนักพรต และ นักบุญผู้ ซึ่งจะมีหน้าที่ สำหรับ รับ พระองค์ ให้ เจริญ หรือ เพราะยังไม่ทันอะไร พวก นักพรต ก็ได้ ทำ การ คลบ ตะแคง ถึง เพียง นี้ แล้ว แต่ ก็ ช่าง เกิด พระ เป็น เจ้า คง จะ รักษา ศาสนา ของ พระ องค์ เอง เพราะ ฉะนั้น ข้าพเจ้าจะรับรอง ต่อ ท่านว่า ข้าพเจ้าจะได้ กราบทูลให้ พระเจ้ากรุง สยาม ได้ ทรง ทราบ ใน เรื่อง นี้ ตาม ข้อ ความ ที่ ท่าน จะ ต้อง การ ให้ กราบทูล ทุก อย่าง และ ข้าพเจ้า ก็ จะต้อง กราบทูล ต่อ ไปว่า การที่ ข้าพเจ้า มิได้ กราบทูล เสีย แต่ เติม นี้ ก็ เพราะ เหตุ ว่า ข้าพเจ้าได้ เสด็จ เต้น ถึง อัม ตราย ซึ่ง จะ ยัง เกิด แก่ ศาสนา และ โพร่ พ้า ข้า แผ่นดิน ผู้ มี ความ ชိုး สัตย์ สุจริต ต่อ พระองค์ แต่ เมื่อ ข้าพเจ้า พุค จา อ้อม วน ทาน ราชทูต ขอ ให้ เลิก ความ คิด อัม นี้ เสีย ไม่ เช่น การ สำ เร็จ ได้ นั้น จึง จำ เหน้ ที่ ข้าพเจ้า ต้อง การ กราบทูล ขอ พระ ราช ทาน ให้ ยก โทษ แก่ ข้าพเจ้า ใน การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กราบทูล ชัก ซ้ำ ไป เช่น นี้ แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้นำ พระ ราช คำ ริศ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส กราบทูลให้ ทรง ทราบ และ จะ ได้ กราบทูล แก่ สิ่ง ที่ จะ ได้ เป็น ประโยชน์ ต่อ ศาสนา เท่า นั้น เพราะ ฉะนั้น ขอ ให้ ท่าน เขียน

จดหมายบันทึก ข้อ ความ ตาม พระราชดำริห์ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
ไว้เพื่อ ข้าพเจ้า จะ ได้นำ ถวาย ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า
ต่อไป

ในวันนั้นเองเซอวาเลียเคอไซมองราชทูตฝรั่งเศสได้เขียน จดหมาย
บันทึก และได้ ส่งไว้ ต่อ มองซิเออร์ ฟอลคอน ใน จดหมายบันทึก นั้น
มีใจ ความว่า พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ขอ ถวาย สาสนา คริสต์ เทียน ต่อ พระ
เจ้า กรุง สยาม และมี คำ อธิบาย ว่า ถ้า พระเจ้า กรุง สยามได้ ทรง
หทัย ถือ สาสนา คริสต์ เทียน แล้ว ก็ จะ เป็น ประโยชน์ ต่อ พระองค์และ เป็น
ประโยชน์ แก่ ประเทศ สยาม เป็น อัน มาก และ ถ้าได้ ทรง เข้า วิต แล้ว
พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ทรง สโมสร นิยน์ ก็ อย่าง ยิ่ง พอ มองซิเออร์
ฟอลคอน ได้ รับ จดหมาย บันทึก จาก เซอวาเลีย เคอไซมอง แล้ว ก็ ได้ เข้า
ใน พระราชวัง ทันที ขอ พระราชานุญาต เฝ้า โทษ เฉพาะ ครั้น สมเด็จ
พระนารายณ์ พระราช ทาน พระราชานุญาต ให้ มองซิเออร์ ฟอลคอน เฝ้า
โทษ เฉพาะ แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ คลาน ไป กรวย ที่ พระบาท
กรวย ทูล ว่า ข้าพ มีความ ผิด ที่ จะ ต้อง มา ขอ รับ พระราชทาน โทษ และ
เชื่อ ว่า คง จะ ทรง พระกรุณา พระราชทาน โทษ ได้ เมื่อ ได้ ทรง พั่ง ข้อ
แก้ ตัว ของ มองซิเออร์ ฟอลคอน แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ กรวย ทูล
ถึง ข้าพเจ้า จะ ได้นำ มา กล่าว ตาม ความ ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้
กรวย ทูล โทษ มิ ได้ แกะ ไข เปลี่ยน แปลง ด้วย คำ เลย ด้วย ว่า ราชทูต ฝรั่งเศส

ได้ส่งจดหมายบันทึกมายังข้าพระพุทธเจ้าฉบับ ๑ อันมีข้อความต่าง ๆ ซึ่งราชทูต จะต้องนำความกลับไป กรายทูลต่อพระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส แต่ก่อนที่ข้าพระพุทธเจ้า จะอ่านจดหมาย บันทึกของราชทูตฝรั่งเศส ฉะนั้น ข้าพระพุทธเจ้าต้องขอพระราชทานโอกาสกราบทูลให้ทรงทราบว่า เหตุใดพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส จึงได้แต่งราชทูตให้เข้ามาเฝ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทในครั้งนี้ คือ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ ทรง ทราบ ถึง พระทัย อันกว้างขวาง ของ ใต้ฝ่า ละอองธุลี พระบาท เพราะ เหตุ ที่ ได้ ทรง พระกรุณาโปรด แต่ง ทูต และ ส่ง เครื่อง ราชบรรณาการ ออกไป ฉวย โดยมีใต้มี พระราช ประสงค์ อย่างไม่ ไครนอก จาก จะโปรดให้ ทำ พระราชไมตรี กับ พระเจ้า แผ่นดิน ผู้ ทรง อาณาภพอัน ใหญ่ยิ่ง แล้วภายหลังพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ ได้ ทรง ทราบว่า เสนาบดี ของ ใต้ฝ่า ละอองธุลี พระบาท ได้ จัดให้ ข้า ราชการ ๒ นาย นำ ของ ต่าง ๆ เช่น อัญมณี มากไป ฝาก เสนาบดี ฝรั่งเศส เพื่อไป แสดง ความ บิน คีใน การ ที่ พระหนักา ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ ประสูติ และ เพื่อไป แสดง ใต้ ประเทศ ฝรั่งเศส ได้ ทรง ทราบ ถึง พระเชษฐาภาพ ของ ใต้ฝ่า ละอองธุลี พระบาท ด้วย

เมื่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง ทราบ ว่า ใต้ฝ่า ละอองธุลี พระบาท ได้ แต่ง ข้าราชการ ออกไป เช่น นี้ อัน หมายความว่า ไม่ เช่น ประโยชน์ เฉพาะ พระองค์ ของ ใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท เลย นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ ทรง นึก ไปถึง พระทัย จึง คึง พระทัย ที่ จะ คอบแทน ให้ สม กับ หน้า พระทัย อันดี ของ

ไต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท แต่ที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรงพระราชดำริห์
 เช่นนี้ ในชั้นแรกก็เกิดขัดข้องในพระทัยอยู่บ้าง เพราะไม่ทรง
 เห็นว่า จะทำประการใดจึง จะจัดการให้ สมพระเกียรติยศของพระองค์
 และจะให้ เป็นที่พอพระทัยของไต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทด้วย ถ้าจะถวาย
 ทวิภย์ ศฤงคาร เล่า ใน พระราชอาณาจักว้ ของไต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท
 ก็มีบริบูรณ์ อยู่แล้ว จน ถึง กับ ชาว ต่างประเทศ ค้าง ออกมา ขวน ขวาย
 หา ทวิภย์ ใน พระราช อาณาเขตอยู่แล้ว ครั้น จะ ถวาย ถ้ำลึง ทศาร
 เล่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ ทรง ทราวย อยู่แล้ว ว่า ไต้ฝ่าละอองธุลี
 พระบาท มี ถ้ำลึง ทะแกล้ว ทศาร จน ย้าน ไกล เมือง เคียง ก็ เกรง พระ
 เกษานุภาพ ทั่วไป ถ้า ย้าน ไท เมือง ไท จะ ถ้ำเวียง ขึ้น ไต้ฝ่าละออง
 ธุลี พระบาท ก็ ทรง ปราย ปราม ลง พระราช อาชญา แก่ ผู้ที่ ถ้ำเวียง จน
 เมือง เหล่า นั้น ก็ ค้าง มา อ่อน น้อม ยอม ขึ้น คอ ไต้ฝ่า ละออง ธุลี พระ บาท
 หา ถ้ำ ที่ จะ มา คอ สู้ พระ เกษานุภาพ ของไต้ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท ไม่
 ครั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ถวาย ที่ดิน และ บ้านเมือง เล่า ก็ ทรง
 ทราวย อยู่ ว่า ไต้ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท มี เมือง ประเทศราช ไต้ ฟัง พระ
 บรมโพธิสมภาร อยู่เป็น อันมาก และไต้ฝ่า ละออง ธุลี พระบาท ก็ ทรง
 ปกครอง บ้านเมือง เกือบ ส่วน ๑ ของ ทวีป เอเชีย อยู่แล้ว ครั้น พระ
 เจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ส่ง ชาว ฝรั่งเศส ให้ ออก มา ทำ การ ค้า ขาย ใน พระ
 ราช อาณาเขต ก็ ไม่ได้ เพราะ เป็น ประโยชน์ เฉพาะ ตัว พลเมือง

ฝรั่งเศส และ เชน ประโยชน์เฉพาะไฟร์ พ้ำ ซ้ำ แผ่นดิน ของใต้ฝ่า
 ลอนของลูดี พระบาท เพราะ ฉนั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง ทรง จัด ช้อง
 ไม่ ทรง ทราบ ว่า จะ ควร ทำ ประการใด ครั้น ทรงใคร่ ครวญ ถึง ชื่อนี้
 จึง เกิด มี พระราชดำริห์ ชิน ว่า มี ของ อยู่ สิ่ง ๑ อัน เป็น สิ่ง วิเศษล้ำเลิศ
 ยิ่ง กว่า สิ่ง หนึ่ง ใด ควร จะ ถวาย ต่อ ใต้ฝ่า ลอนของ ลูดี พระบาท ได้ เพราะ
 ของ สิ่ง นี้ สัม กับ พระเกียรติยศ ของ พระเจ้า แผ่นดิน ผู้ ทรง อานุภาพ อัน
 ใหญ่ยิ่ง ทั้งสอง พระองค์ คือ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรงใคร่ ครวญ
 ทูล ว่า การ ที่ พระองค์ ได้ มี พระเคชาานุภาพ มาก ถึง เพียง นี้ จนถึง
 กับ ทำให้ พระองค์ ได้ ติ ยาน เมืองใหญ่ได้ มาก มาย ทั้งไป ทำ คึก
 สงคราม ก็มี ไซย ชนะ ทุก คราว จน ราษฎร พลเมือง ฝรั่งเศส ได้ มี
 ความ ผาสุก ทั้ง หน้า ก้น นี้ จะ เป็น เพราะ เหตุใด และ ทรงใคร่ ครวญ
 ต่อ ไป ว่า การ ที่ มี ราชทูต ไป เจริญทาง พระราชไมตรี อยู่ เนื่อง นิศัย
 เจ้า แผ่นดินใหญ่ ๆ และ เจ้า นาย ซึ่ง อยู่ ถึง สุกโลก ก็ ยาก จะ เป็นไมตรี
 กับ พระองค์ จน ที่ สุกใต้ฝ่า ลอนของลูดีพระบาทเอง ก็ได้ ทรง แต่ง ราชทูต
 ได้ ไป เจริญทาง พระราชไมตรี เช่นนี้ จะ เป็น ด้วย เหตุใด จึง ทรง
 พระราชดำริห์ เห็น ด้วย พระ ปริชาญาณ ว่า การ ที่ เป็นดัง นี้ ก็ ด้วย
 ความ กรุณา ของ พระ เป็น เจ้า พระ องค์ เดียวเท่านั้น โดย พระ เป็น
 เจ้าได้ ยันกาลได้ เช่น และ พระ เป็น เจ้า องค์ นี้ ทั้ง พระ มารดา ของ
 พระ เยชู เจ้า ผู้ ซึ่ง ใต้ ลง มา ช่วย ภู โลก นั้น เป็น สิ่ง ที่ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส ทรง หนักถือ หนัก จึง ทรง ยก พระองค์ และ ประเทศ ฝรั่งเศส ได้

ยอม สละ ถวาย ด้วย ความ ยินดี ขอไต่ฝ่า ลของซูลี พระบาทใต้ ทรง
 พระราชดำริที่ เด็ด ว่า ถ้าใต้ ทรง นัยถือ พระเป็นเจ้า แล้ว การ
 ทั้งปวง ที่ใต้ ทรง ปฏิบัติ มา แล้ว ก็ จะ ปรากฏ โคง ตั้ง ขึ้น ยิ่ง กว่า เก่า
 พระเกียรติยศ ก็ จะ เลื่อง ลือ ทลออก ไป ถึง ซาติ หน้า เพราะ ฉนั้น ข้า
 พระพุทธเจ้า ขอ พระ มหา กรุณา อย่าให้ ราชทูต ฝรั่งเศส ต้อง กลับ
 ไปโดย มี ข้อ ข้อ เคือง เลย เพราะ การ ที่ ราชทูต จะ ได้ มา เชิญ เส็จ
 ให้ นัยถือ ศาสนา คริสเตียน นั้น ก็ เพื่อ ประสงค์ จะ ให้ พระราชไมตรี
 ใน ระหว่าง ไต่ฝ่า ลของซูลี พระบาท กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ไต่เป็น
 สิ่ง ที่ ถาวร มั่น คง อัน จะ ซาก ไป ไม่ ได้ แต่ อย่างไร ก็ ดี ถ้า แม้ ว่า ไต่
 ฝ่า ลของ ซูลี พระบาท ได้ มี พระ ราชดำริ ที่ ใน เรื่อง นี้ บ้าง แม้ แต่ เล็ก น้อย
 หรือ ทรง เชื้อ ถือ ใน ศาสนา คริสเตียน แม้ แต่ เล็ก น้อย ก็ ขอไต่
 ทรง พระ กรุณา วย สั่ง ให้ ทราบ เสีย เพราะ ชาว อัน นี้ จะ เป็น ชาว
 อัน ดี ที่ สุด ที่ ราชทูต จะ ได้ นำ ไป กราบ ทูล คอ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้
 ถ้า ไต่ฝ่า ลของซูลี พระบาท ได้ ทรง พระทัย ที่ จะ ไม่ ทรง ปฏิบัติ ตาม ข้อ ความ
 ที่ ข้า พระพุทธเจ้า ได้ กราบ บังคม ทูล มา แล้ว นั้น หรือ จะ วย สั่ง อย่าง ไท
 ไต่เป็น ที่ หวัง ของ ราชทูต ฝรั่งเศส ไม่ได้ แล้ว ก็ ขอไต่ ทรง พระกรุณา
 อย่าให้ ข้าพระพุทธเจ้า ต้อง เชิญ กระแส วย สั่ง ไป ขอก กับ ราชทูต ฝรั่งเศส
 เลย เพราะ จะ เป็น สิ่ง ที่ ไม่ พอ พระทัย ของ พระเป็นเจ้า ซึ่ง ข้า
 พระพุทธเจ้า ได้ บูชา นัยถือ อยู่ นี้ การ ที่ ข้าพระพุทธเจ้า ถ้า กราบ ทูล
 เช่น นี้ ไม่ควร เป็น สิ่ง ที่ จะ ทำให้ ไต่ฝ่า ลของซูลี พระบาท ประหลาด

พระทัย เพราะถ้าผู้ใดไม่จริง ต่อ พระเป็นเจ้า ของตัว ก็ไม่จริง
ต่อเจ้า นาย ของ ตัว เหมือนกัน เพราะ ฉะนั้น ถ้า ข้าพระพุทธเจ้าไม่ซื่อ
สัตย์ สุจริต จง รัก รักดี ต่อใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาทแล้ว ก็ไม่ควร จะ
ซุบ เลียง ข้าพระพุทธเจ้า อีก ต่อไป

ข้อ ความ ตาม ที่ ข้าพระพุทธเจ้าได้ กราบ บังคม ทูล มา นี้ เป็น
ข้อ ความ ที่ ราชทูตได้ กราบ ทูล โดย ยึด ยาว เมื่อ คราว ราชทูต ได้ เข้า เฝ้า
ใน ครั้ง แรก และ เมื่อ ไป รุก เกลาฯ ให้ ราชทูต ฝรั่งเศส เฝ้า ใน ครั้ง
ที่ ๒ นี้ ราชทูต ก็ได้ กราบ ทูล ความ อย่าง นี้ อีก เหมือน กัน หา
ได้ มี ข้อ ความ อย่าง อื่น มา กราบ ทูล ไม่ แต่ ข้าพระพุทธเจ้า ไม่ กล้า
แปล ถวาย ตาม ถ้อย คำ ของ ราชทูต เพราะ เห็น ด้วย เกลาฯ ว่า ถ้า
จะ กราบ บังคม ทูล โดย เบ็ด เหยด ต่อ หน้า ชู นานง ข้า ราชการ ซึ่ง บาง คน
ไม่มีใจ สุจริต คง ได้ มี รบสัง แก่ ข้า พระพุทธเจ้า บ่อย ๆ นั้น ก็อาจ
จะ ทำให้ เกิด เรื่อง ร้าย ต่าง ๆ ขึ้น ได้ ซึ่ง ใต้ฝ่าละอองธุลี พระบาท คง
จะ ทรง พระราชดำริ ที่ เห็น ดี กว่า ข้าพระพุทธเจ้า เสีย อีก แต่ ข้าพระ
พุทธเจ้า ก็ได้ ชี้แจง เหตุ ซัก ช้อง ต่าง ๆ ให้ ราชทูต ฝรั่งเศส ฟัง แล้ว แต่
ราชทูต ก็ หา พอใจ ไม่ กลับ จะ โกรธ ข้าพระพุทธเจ้า เสีย อีก ซ้ำ ไป ข้า
พระพุทธเจ้า จึง จำ เปน ต้อง บอก ราชทูต ว่า ถ้า ราชทูต จำ จะ ต้อง
กราบ บังคม ทูล ใน ข้อ เหล่า นี้ แล้ว ก็ ต้อง ทำ เปน รายงาน ทูล เกลาฯ
ถวาย จึง จะได้ ที่ จะ กราบ บังคม ทูล ใน เวลา เสด็จ ออก แยก เมือง นั้น
ไม่ได้

ในเวลา ที่ มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ กรายทูล โดย ยืดยาว นี้ สมเด็จพระ
 พระนารายณ์ ได้ ทรง นิ่ง ฟัง ทา ได้ ทรง ได้ คอย จน ครั้ง เคี้ยวไม้ ครั้น
 มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ กรายทูล จบ ลง แล้ว สมเด็จพระนารายณ์
 ก็ ทรง พระสรวล แล้ว รัชสั่ง ว่า

“เอาเถอะ เราไม่ต้องการให้เจ้า นึกขายในใจ ออก แต่ใคร
 เช่น ผู้ไป กรายทูล พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส เพื่อนรัก ของ เรา ว่า เรามี
 น้ำใจ โอน เข้า ทา ศาสนา คริสเตียน เช่น นี้”

มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง กรายทูล ว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าไม่ทราบเกล้าฯ เลยว่า ผู้ใด จะไป กรายทูล
 ดังนี้ แต่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ คง จะ ทรง เชื่อ ว่า ได้ ฝ่า ลออง ชูตี
 พระบาท ได้ มี พระทัย โอน เข้า ทา ศาสนา คริสเตียน โดย ทรง เห็น
 ได้ ฝ่า ลออง ชูตี พระบาท ทรง ปกครอง พวก มิชันนารี ทรง ทำ ไทยธรรม
 พระ ราชทาน ไป ยัง ยาก หลวง ที่ เมือง จีน ทั้ง ทรง พระ กรุณา ให้ สร้าง
 วัด เข้าไว้ สำหรับ เช่น ที่ สักการะ บูชา พระ เช่น เจ้า ที่ แท้ ด้วย เหตุ
 ผล เหล่า นี้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง ทรง พระ ราชดำริ เห็น ว่า ได้ ฝ่า
 ลออง ชูตี พระบาท คง จะ ทรง หัน เข้า ทา ศาสนา คริสเตียน อยู่ บ้าง”

สมเด็จพระนารายณ์ จึง รัชสั่ง ว่า

“ถ้า เช่น นั้น ก็ ดี แล้ว แต่ เมื่อ เจ้า ได้ ยถ ฤดูกาล ต่าง ๆ ชี้แจง
 ถวาย ทูล ตาม ความ ที่ เจ้า ได้ อธิบาย ให้ เรา ฟัง นี้ ราชทูต ได้ คอย ว่า
 ภาระ ไฉน”

มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง กรายทูล ว่า

“ท่านราชทูตได้เห็น ว่า เหตุผลตามที่ข้าพระพุทธเจ้ายกมากล่าวนี้ มีน้ำหนักมาก แต่ การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ รัชสั่งให้ ราชทูต มา ถวาย สาสนา คริสต์เตียน ต่อ ใต้ฝ่า ลອງขุติ พระบาท นั้น ก็โดยหวัง จะให้ เปรียบคุณ เปรน ประโยชน์ ต่อ ใต้ฝ่า ลອງขุติ พระบาท อย่างเดียวกับที่ ราชทูต ฝรั่งเศส จึง เห็น ว่า เหตุผล ต่าง ๆ ที่ข้าพระพุทธเจ้า ยก ขึ้น มา อ่าง นั้นไม่เพียง พอ ที่ จะ ให้ ราชทูต คง ปฏิบัติ ตาม คำสั่งได้ อีก ประการ ๑ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ กรายว่า พระเจ้า กรุง เปอเซีย ได้ แต่ง ทูต เข้า มา ถึง เมืองไทย แล้ว และ ทูต เปอเซีย จะ ได้ ถวาย คัมภีร์ ไคราน เพื่อ เชิญ เสก ให้ เข้า สาสนา มตะหมัด ราชทูต ฝรั่งเศส เชื่อ ว่า ราชทูต เปอเซีย คง จะ ได้ ถวาย คัมภีร์ ไคราน เป็นแน่ แล้ว ราชทูต ฝรั่งเศส จึง เห็น ว่า เป็น การ จำ เปรน ที่ จะ ต้อง ถวาย สาสนา คริสต์เตียน ต่อ ใต้ฝ่า ลອງขุติ พระบาท บ้าง และ จะ กรายทูล ขอ ให้ ใต้ฝ่า ลອງขุติ พระบาท ได้ ทรง หนักถือ สาสนา คริสต์เตียน ต่อ โย เพราะ การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส มา เฝ้า ใน คราว นี้ ก็ ไม่ มีความ มุ่งหมาย อย่างอื่น นอก จาก จะ ถวาย สาสนา ต่อ ใต้ฝ่า ลອງขุติ พระบาท เท่านั้น”

สมเด็จพระ นารายณ์ จึง รัชสั่ง ตาม ว่า ที่ว่า ราชทูต เปอเซีย จะ มา ถวาย คัมภีร์ ไคราน นั้น เป็น ความ จริง หรือ อย่างไร มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง กรายทูล ตอบ ว่า เขา พูกร กัน ว่า อย่าง นั้น สมเด็จพระ นารายณ์ จึง รัชสั่ง ว่า

“เรา อยาก นึก โทษ ที่ จะ ให้ ราชทูต ฝรั่งเศส อยู่ใน ที่ นี้ เพื่อ
 จะ ได้ เห็น ว่า เรา จะ คอบ ราชทูต เปอเซีย อย่างไร แต่ ข้อ นี้ เป็น ความ
 จริง ว่า ถ้า เรา เป็น ผู้ ที่ ไม่ ได้ นับถือ ศาสนา อย่าง ไค แล้ว ทำ อย่าง ไว ๆ
 เรา ก็ คง จะ ไม่ เลือ ก เอา ศาสนา มหะหมัด เป็น แน่ แต่ ใน ข้อ ที่ จะ คอบ
 ราชทูต ฝรั่งเศส นั้น เจ้า งง ไป บอก ราชทูต แทน เรา ว่า เรา มี ความ
 ชอบ พระทัย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส อย่าง ยิ่ง ที่ ไค ทรง แส กง ไมตรี คอ
 ้ว เรา คัง นี้ และ การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ไค ทรง แส กง ไมตรี คอ
 เรา นั้น เช่น การ ที่ ไค ทราบ กัน แพร่ หลาย ใน ฝ่าย ที่ ศั วัน ออก แล้ว
 เพราะ ฉนั้น เรา จึง ชอบ พระคุณ ยิ่ง นึก แต่ การ ที่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 เพื่อน รัก ของ เรา มา แนะ นำ การ อธิษฐาน เช่น นี้ และ เช่น เรื่อง ที่ เรา
 ไม่ มีความ รู้ เลย นั้น เช่น เรื่อง ที่ กระทบ ไค เรา เสีย ใจ เช่น อธิ มาก
 แต่ ขอ ไค พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ผู้ ทรง พระ วิชา ญาณ อย่าง ล้ำ เลิศ ไค
 ทรง ตรีภค ทรง กู ว่า การ ที่ จะ เปลี่ยน ศาสนา ซึ่ง ไค เคย นับถือ คอ ๆ
 กัน มา ถึง ๒๒๒๙ ปี แล้ว จะ เช่น การ สำคัญ และ ล้ำ ยาก สัก เพียง ไว
 อีก ประการ ๑ เรา ก็ มีความ ประหลาด ใจ มาก ว่า พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส เพื่อนรัก ของ เรา ไค มา เช่น พระชูระ ใน การ อธิ เช่น กิจ ของ พระ
 เช่น เจ้า เพราะ เรา ก็ เห็น ว่า พระ เช่น เจ้า เอง ก็ ไค ไค ผู้ กฝ่าย ใน เรื่อง
 นี้ ไม่ เพราะ การ ที่ มนุษย์ เรา มี ร่าง กาย มี วิญญาณ มี ขรรวมชาติ
 อย่าง เทียว กัน ไม่ ไค พระ เช่น เจ้า เช่น ผู้ ทำ ไค เป็น เช่น นั้น คอก หรือ
 ถ้า พระ เช่น เจ้า จะ ไพร ไค ไค มนุษย์ ทั้ง ปวง ไค มีความ นับถือ ศาสนา อธิ

เกิดขึ้นแล้ว พระ เบนเจ้า มิ ทำให้ มนุษย์ ทั้หลาย เกิด มา ร่วมศาสนา
 เกิดขึ้น หรือ แต่ นี้ พระ เบนเจ้า ก็ ไม่ ต้อง การ ให้ เชน เช่น นั้น กลับ
 ปล่อย ให้ มี ศาสนา ต่าง ๆ กัน ทั่วโลก ทั้ง ไทหน ไทไร มา แล้ว เมื่อ
 เชน เช่น นี้ เรา จะ ไม่ ควร เชื่อ หรือ ว่า พระ เบนเจ้า มีความ ประสงค์
 จะ ให้ มนุษย์ เรา ได้ นับถือ และ บูชา พระองค์ ด้วย วิธี และ ลัทธิ ต่าง ๆ กัน
 ทั้ง เรา ได้ เห็น อยู่ แล้ว ว่า ต่าง พวก ก็ ต่าง นับถือ และ บูชา พระ เบนเจ้า
 ตาม ลัทธิ ของ ตัว แต่ อย่างไร ก็ ที่ เรา ก็ รู้ กัน อยู่ แล้ว ว่า การ ทั้ ยวง
 จะ เชน อย่างไร ก็ ต้อง สุก แล้ว แต่ พระ เบนเจ้า จะ สั่ง ให้ เชน เพราะ
 ฉนั้น เรา จึง ขอ มอข ภาย ของ เรา และ แผ่นดิน ของ เรา ให้ อยู่ใน ความ
 ปรกครอง ของ พระ เบนเจ้า การ ค่อไป ช้าง หน้า จะ คี ร้าย ประการ ใด
 ก็ แล้ว แต่ พระ เบนเจ้า จะ โปรท เดิก แล้ว เจ้า พง ขอก ราชทูต ให้ ไป
 กราบ ทูล พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ด้วย ว่า เพื่อ จะ แสกง ให้ พระ เจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส เห็น ว่า เรา มีความ พอใจ ใน พระราชไมตรี ของ พระองค์
 เพียงไร และ เรา มีความ ประสงค์ ที่ จะ ยึด พระราชไมตรี นั้น ไว้ เพียงไร
 เรา จึง จะ ได้ จักการ ให้ ตัว เรา ก็ คี ผู้ ที่ จะ เชน พระ เจ้า แผ่นดิน แทน
 เรา ก็ คี โพร ฟัว ซ้ำ แผ่นดิน ของ เรา ก็ คี ต้อง นับถือ และ คี ดึง
 พระคุณ ของ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส อยู่ เมือง นิคย์ ถ้า แม้ ว่า ค่อไป
 ภาย หน้า ผู้ ที่ จะ เชน พระ เจ้า แผ่นดิน แทน เรา จะ ไม่ ปฏิบัติ ตาม ความ
 ประสงค์ ของ เรา ทั้ง มา นี้ แล้ว ก็ ขอ ให้ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้

ลงโทษ คอ้ พระเจ้าแผ่นดิน องค์ นั้น หรือ จะ ทรง ชัยไล่ พระเจ้าแผ่นดิน
องค์ นั้นให้ ออกไป เสีย ให้ พัน พระราช อาณาเขต ก็ได้ เพราะ เรา จะ
ไต่ ยก อำนาจ ให้ แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส สำหรับ ที่ จะ ลงโทษ แก่ ผู้
ที่ จะ ชัก พระราช โองการ ของ เรา คอ้ ไป แต่ นั้น แหะ ล้อ ต่าง ๆ ที่
เรา ยก ขึ้น มา อย่าง นี้ ราชทูต ฝรั่งเศส จะ ว่า กระจิ่ ย่าง ”

มองซีเออร์ ฟอลคอน จึง กรายทูล ทอ้ ว่า

“ราชทูต ฝรั่งเศส ก็ คง จะ ไม่ ทราบ ที่ จะ พูด ว่า กระจิ่ ได้ เพราะ
คาม ที่ ได้ ฝ่า ลอ ของ ซูลี พระบาท ได้ รับ สั่ง มา ทง นี้ ก็ ล้วน แล้ว แต่ เชน
ข้อ ที่ สำคัญ ๆ ทง นั้น แต่ ราชทูต ฝรั่งเศส ก็ คง จะ ออ้ นึก ไม่ ได้ ว่า
ใต้ ฝ่า เลของ ซูลี พระบาท ทรง พระ วิริยา สามารถ เหลือ ล้น บาง ที่ ราชทูต
ฝรั่งเศส จะ ได้ ทอ้ ว่า มนุษย์ และ สัตว์ ที่ เรา เห็น ใน โลก นี้ ต่าง กัน
ทอ้ พระ เชน เจ้า ไค้ สร้าง สัตว์ ให้ มี อรรมชาติ ต่าง กัน สอ้ อย่าง สำหรับ
ให้ สัตว์ ได้ รู้ จัก สิ่ง ที่ ดี โดย ไม่ ต้อง ไป ขวน ขวาย หา หรือ ต้อง คึก คือก
ตรอง อย่างไร และ ให้ รู้ จัก สิ่ง ที่ ควร กลัว และ ให้ หิน สิ่ง นั้น ทอ้ บัญญา
ของ ตัว เอง เชน กวาง คอ้ หิน สิ่ง ที่ ไค้ และ หิน เสือ ลู กอ้ พอ ออ้
จาก ฟอง ไซ้ ก็ รู้ จัก กลัว นก เหยี่ยว จึง ต้อง หิน เข้า ไป สอ้ น ไค้ ปัก แม้ ไค้
ทง นี้ เชน คั้น การ ที่ เชน เชน นี้ มี ไค้ กวาง หรือ ลู กอ้ จะ ได้ รับ คำ
สั่ง สอ้ น อย่างไร เมื่อไร แต่ เกิด จาก ความ คึก ของ ตัว เชน เชน อรรม
ชาติ นี้ เชน แต่ ส่วน มนุษย์ นี้ พระ เชน เจ้า ไค้ สร้าง มนุษย์ ให้ มี
สติ บัญญา ความ คึก ให้ รู้ จัก สิ่ง ที่ ผิด และ ชอบ และ พระ เชน เจ้า

มีความประสงค์จะให้ มนุษย์ คั้นหา และ ชอบ สิ่ง ที่ ดี และ ให้ คน สิ่ง
 ที่ ชั่ว เพราะ ฉนั้น เมื่อ มนุษย์ คน ไ้ รู้จัก คั้นหา สิ่ง ที่ ดี คือ รู้จัก และ
 มีความรักใคร่นับถือ พระ เปริน เจ้า แล้ว ผู้ นั้น ก็ จะ ใ้ รัย ราง วัล อื่น เปริน
 ผล ความ ดี ชั่ว กัด ป่า ฐาน อีก ประการ ๑ มนุษย์ เรา จะ ทำ ดี หรือ
 ทำ ชั่ว ก็ ต้อง ใช้ มือ ใช้ ตา ใช้ เท้า เหมือน กัน แต่ หาก ว่า พระ เปริน เจ้า
 ผู้ ฉลาด ถิ่น เหลือ ไ้ บังคับ ให้ มนุษย์ ใช้ มือ ใช้ ตา ใช้ เท้า สำหรับ หา หย
 ทาง ที่ ดี ซึ่ง จะ หา ที่ อื่น ไ้ ไ้ น ออกจาก จะ หา ใน ทาง ศาสนา คริสต์ เตียน
 อื่น เปริน ศาสนา ที่ แท้ เท้า นั้น แต่ มนุษย์ เรา ก็ หา คำ เนิร สู่ แสง สว่าง
 อื่น ดี ทุกคน ไ้ ถ้า จะ เปรียบ ก็ เหมือน ฉ่า ทุลล ของ อูดี ของ ไ้ ฝ่า ล ของ
 อูดี พระ บาท มิใช่ พวก นี้ จะ มีความ ึง รัก รัก ดี ต่อ ไ้ ฝ่า ล ของ อูดี
 พระ บาท ทุกคน เมื่อ ไ้ ึง ทรง ทรง าย อยู่ เต็ม พระ ทัย แล้ว แต่ ปาก
 ก็ คง พูด ว่า มีความ ึง รัก รัก ดี ทุกคน ความ ึง มนุษย์ ทั่ว หน้า
 ก็ ต้อง การ นับถือ พระ เปริน เจ้า ัก ้วย กัน ทุกคน แต่ ัก นับถือ ัก ้วย
 ัก ัก ต่าง ๆ กัน บาง คน ก็ ประพฤติ ัก เหมือน สัตว์ เทร ฉาน กล่าว คือ ไ้
 ต้อง แสง หา ความ ดี แต่ ทำ การ เขา ความ พอ ใจ ของ ัก เปริน ใหญ่ มิ
 ไ้ ัก ัก ทรง ว่า สิ่ง ไ้ ัก สิ่ง ไ้ ชั่ว บาง คน รู้ ัก ัก ว่า ัก ดี กว่า สัตว์
 เทร ฉาน ก็ ประพฤติ ัก ดี กว่า สัตว์ ไ้ โดย แสง หา พระ เจ้า ผู้ ที่ สร้าง
 มนุษย์ และ แสง หา ศาสนา ที่ แท้ และ ศาสนา นี้ ก็ ไ้ ต้อง การ ะ ไ้
 นอก จาก จะ ต้อง ทำ การ ไ้ เปริน ที่ พอ ใจ ของ พระ เปริน เจ้า และ ัก ัก
 ตาม โอวาท ของ พระ เปริน เจ้า เท้า นั้น ”

สมเด็จพระนารายณ์จึงรับสั่งว่า

“เออ ทีแล้ว เจ้าจงไปพูดกับราชทูตฝรั่งเศสตามคำพูด
ของเราทีแล้วกัน”

มองซีเออร์ฟอลคอนก็ได้นำพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มาเล่าให้ราชทูตฝรั่งเศสฟัง ท่านราชทูตได้ฟังก็เห็นว่าพระราชดำรัสนี้ไพเราะมาก ภายหลังมองซีเออร์ฟอลคอนได้เขียนพระราชดำรัสลงเป็นคำหนังสือ และได้ไปอ่านถวายในเวลาเสด็จออกอย่างเรียบง่าย ๆ ซึ่งมีแต่ข้าราชการเฝ้าอยู่ ๕ นายเท่านั้น สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงฟังเป็นที่พอพระทัย มองซีเออร์ฟอลคอนจึงได้คัดสำเนาพระราชดำรัสส่งมาให้เซอวาเลียเคอไซมองฉบับ ๑

ข้อความที่กล่าวมาข้างบนนี้ เป็นเรื่องที่ได้เรารากันตลอดมาจนถึงต้นเดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘) เซอวาเลียเคอไซมองราชทูตฝรั่งเศสได้ตั้งต้นขอสิทธิต่างๆ ให้แก่พวกมิชชันนารีและขอสิทธิต่างๆ สำหรับคนไทยซึ่งจะได้เข้ารับท้าวไปในภายภาคหน้า มองซีเออร์ฟอลคอนจึงได้ชี้แจงต่อท่านราชทูตว่า พวกมิชชันนารีและคนไทยที่จะเข้ารับท้าว นั้นไม่จำเป็นจะต้องมีสิทธิอย่างไร เพราะพวกมิชชันนารีก็ทำการสอนศาสนาได้ตามชอบใจทุกอย่างอยู่แล้ว หากมีข้อกีดขวางซักข้ออย่างใดไม่ และที่ทำการอยู่ในทุกวันนี้ก็ได้มีสิทธิอย่างใดเลย การที่พวกมิชชันนารีปฏิบัติอยู่ในทุกวันนี้ ก็มีน้ำหนักยิ่งกว่าสิทธิอย่างใดที่จะให้ได้เสียอีก

เพราะใน ประเทศ สยาม นี้เมื่อใคร ได้ทำ การ อย่าง ไค เป็น แขนง ชรรมา-
 นิยม อยู่แล้ว ก็ มี หน้า หน้า ก่่า กับ เป็น กฎหมาย อยู่ใน ตัว เพราะ
 ฉะนั้น มองซิเออร์ ฟอลคอน เห็นว่า ควร จะ คิด หา คน ทาง ที่ จะ จัดการ
 ให้ สาสนา คริสเตียน ได้ แพร่ หลาย และ คง อยู่ ต่อไป ก็ กว่า ที่ จะ ขอ
 ร้อง หา สิทธิ ต่าง ๆ ให้ แก่ คน ข้าง หน้า แล้ว มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้
 ช้แจง ให้ เห็น ว่า ถ้า พวก มิชชันนารี ได้ รับ สิทธิ อย่าง ว่า และได้ ประภาค
 สิทธิ เหล่า นั้น ถ้า หาก ว่า สมเด็จ พระ นารายณ์ ได้ เสด็จ สวรรคต
 ลง เมื่อ ไค ก็ หน้า กแล้ว จะมี อื่น ตราย เกิด ขึ้น แก่ สาสนา เช่น นั้น แต่
 ถึง มองซิเออร์ ฟอลคอน จะ อธิบาย ช้แจง สัก เท่าไร เซอวาเลีย เคอโซมอง
 ก็ หา ฟัง ไม่ เพราะ ฉะนั้น มองซิเออร์ ฟอลคอน จึง ได้ บอก ให้ ร่าง ข้อ ความ
 ยก สิทธิ ต่าง ๆ แก่ ผู้ ที่ จะ ได้ เข้า วิชา ต่อ ไป ใน ภาย ภาค หน้า ร่าง อันนี้
 ยาก หลวง เคอซัวซี ได้ เขียน ด้วย มือ ของ ตัว เอง เมื่อ ได้ ร่าง เสร็จ แล้ว
 เซอวาเลีย เคอโซมอง และ ชาว ฝรั่งเศส อื่น ๆ ก็ พอใจ มาก รุ่ง ช้
 มองซิเออร์ ฟอลคอน ได้ นำ ร่าง อันนี้ ไป ถวาย สมเด็จ พระ นารายณ์ ให้
 ทอด พระ เนตร สมเด็จ พระ นารายณ์ ก็ ทรง เห็น ชอบ ด้วย เป็น แต่
 ทรง แก่ ใจ ยาง ช้ ข้าง เล็ก น้อย ใน การ ที่ เกี่ยว ด้วย เรื่อง สาสนา
 เป็น อัน ที่ ได้ ตก ลง กัน ดัง ที่ กล่าว มา แล้ว แต่ ความ จริง ใน เรื่อง นี้ ถ้า
 พระ เจ้า หลุย ที่ ๑๔ ไม่ ทรง รัย พระ ราชา ทาน กำ ลัง มา ช่วย โคอ เร็ว แล้ว
 การ สาสนา คง จะ ตก อยู่ใน ที่ ลำบาก ยิ่ง กว่า เก่า ก่อน ที่ ราชา ทูต
 ฝรั่งเศส ขอ สิทธิ ต่าง ๆ สัก ๒ เท่า

การที่ข้าพเจ้าได้กล่าวข้อ ความต่าง ๆ ในที่นี้ ก็ไม่ได้มุ่ง
 หมายถึงใส่ร้ายแก่ผู้ใด และข้าพเจ้าหวังใจว่า คง จะไม่มีใคร ถือ
 โทษแก่ข้าพเจ้า เพราะเหตุว่า ที่ข้าพเจ้าได้ทำ จดหมายขึ้นที่กวันี้
 มิได้มีเจตนา จะ กล่าวโทษผู้ใด เจตนา อย่างเดียวแต่ จะ กราบทูล
 ให้พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง ทราบว่า ที่ข้าพเจ้า ประพฤติเช่น นี้
 เพราะ เหตุใดเท่านั้น และเพื่อ จะได้เป็นหนทางที่จะได้ทรง พระ
 คำริษว่า ต่อไป จะ ควร จักการ อย่างไร จึงจะเป็นประโยชน์ต่อศาสนา
 ใน พระราชอาณาจักสยาม แต่อย่างไร ก็ตามใน ระยะเวลาที่ข้าพเจ้า
 ยังไม่ได้รับ กระแสรับสั่งของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ข้าพเจ้า จะได้
 พยายาม จักการโดย เต็มกำลัง ให้ เกียรติยศ ของ พระเป็นเจ้าได้
 แพร่หลาย ทั่วชน ให้ สมกับหน้าที่ซึ่ง ผู้ที่นับถือ ศาสนา คริสต์เคียน
 ควร จะ ต้อง ทำ

สถาบันวิทย์บริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เชอวาเลียเดอโซมอง

สำเนาจดหมายซึ่งเชอวาเลียเดอโซมอง
เอกอัครราชทูตฝรั่งเศสได้ถวายต่อสมเด็จพระนารายณ์
พระเจ้ากรุงสยาม

ขอเดชะ ฯลฯ

ด้วย พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ทรง ทราบ ถึง
พระ เกษานุภาพ ของ พระองค์ จึงได้ จักให้ ข้าพเจ้า ออก มา เฝ้า เพื่อ
ขอ รียบ พระ ราชทานไมตรี ของ พระองค์ และ เพื่อ นำ พระราชไมตรี
ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มา ถวาย ต่อ พระองค์ เพื่อ ประเทศ ทั้งสอง
จะได้ เป็น สัมพันธไมตรี อัน ทน ทารไกล ถึง ๕๐๐๐ ไมล์ จะ แก้อใจ
เปลี่ยน แปลง ไม่ ได้ เช่น อัน ชาติ แต่ เพราะ เหตุ ว่า พระ ราชไมตรี อัน
ได้ มี ต่อ กัน โดย มี สลัก แค ฉเพาะ การ ขอ พระ เกียรติ ซึ่ง กัน และ กัน
และ เป็น ประโยชน์ ฉเพาะ ส่วน ตัว บุคคล ใน โลก นี้ มัก จะ เป็น ไมตรี ซึ่ง
ไม่ ไคร่ จะ มี หัก อย่าง หนึ่ง กับ อีก ประการ ๑ เมื่อ มี กลาย นี้ ท่าน
เสนาบดี ของ พระองค์ ก็ ได้ มี จดหมาย ไป ยัง เสนาบดี ฝรั่งเศส ขอ
ให้ คิด หา ทน ทาง ที่ จะ ให้ พระราชไมตรี ได้ ทิศ ต่อ สืบ เหนือ ไป จนถึง ผู้ ที่
จะได้ เป็น พระ เจ้า แผ่นดิน แทน พระองค์ ต่อ ไป ใน ภาย ภาค หน้า และ
อย่า ให้ พระ ราชไมตรี นี้ ได้ ชาติ สูญ ไป ได้ หน กว่า จะ สิ้น โลก นี้ ทั้ง นี้

เพราะ ฉะนั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า จึง ทรง เห็น ว่า พระ
 ราชไมตรี ที่ จะ คัด ต่อ กัน ได้ อย่าง มั่น คง ก็มี หลัก อยู่ อย่าง เคียว
 เท่า นั้น คือ หลัก ของ สาสนา ที่ ได้ มี ถอด ร่วม กัน พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส จึง ได้ ใช้ ให้ ข้าพเจ้า มา เฝ้า พระองค์ เพื่อ มา กรวยทูล อธิษ
 วอน ขอให้ พระองค์ ได้ ไป รอคอย หลัก นี้ ไว้ ซึ่ง เป็น หลัก อย่าง ที่ จะ เขา
 สิ่ง อย่าง อื่น มา เปรียบ ไม่ ได้ โดย เหตุ นี้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง
 รัชสั่ง ให้ ข้าพเจ้า มา ถวาย กำลึง ทั้ง ทางบก และ ทาง ทะเล คือ กอง
 ทหารบก กอง ทักษเรือ และ ถวาย สิ่ง ทั้ง ปวง อัน จะ เป็น เครื่อง เชิดชู
 พระเกียรติยศ ของ พระองค์ และ เปน สิ่ง ที่ จะ ให้ ความ เจริญ แก่
 พระราชอาณาจักร ของ พระองค์ ด้วย

อีก ประการ ๑ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นาย ของ ข้าพเจ้า มี พระราช
 ประสงค์ ยิ่ง นึก ที่ จะ ให้ พระองค์ ได้ ทรง รับ หลัก นี้ ไว้ คง ได้ กรวยทูล
 มา แล้ว เพราะ ฉะนั้น ข้าง ฝ่าย พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ พร้อม อยู่ ที่ จะ
 ทำ การ ทุก อย่าง ซึ่ง พระองค์ จะ เห็น สมควร สำหรับ ให้ พระราช
 ไมตรี นี้ ได้ คง คัด ต่อ ชั่ว ภัต ปาวสาน

ถึง แม้ ว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ มี รัชสั่ง กับ ข้าพเจ้า แด่ ไท ซ่อน
 ซื่อ เทียว ก็ จริง อยู่ แต่ ก็ ได้ ไป รอคอย มี รัชสั่ง ได้ เสด็จ มา สั่ง ข้าพเจ้า
 ให้ คัด อ่า น จัดการ ทุก อย่าง สำหรับ ความ เจริญ ของ บริษัทร ฝรั่งเศส ด้วย

สำเนาจดหมาย (มองซิเออร์เดอลูแวง)

กรุงศรีอยุธยา วันที่ ๒๐ เดือน พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๕

(พ.ศ. ๒๒๒๘)

ข้าพเจ้ามีความยินดีอย่างยิ่งที่ได้พบกับมองซิเออร์เคอบีลล์ในเวลาที่เขาเสด็จเยือนเมืองราชทูตของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยาม ข้าพเจ้าได้ลงไปทีเรือเพื่อไปคำนับท่านราชทูต เพราะถือว่าท่านราชทูตเป็นหัวหน้าของห้างฝรั่งเศส แล้วมองซิเออร์เคอบีลล์จึงได้ส่งหนังสือที่ท่านได้ฝากมาให้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องขอแสดงความยินดีที่ได้ทราบจากมองซิเออร์เคอบีลล์ว่า ตัวท่านและครอบครัวของท่านมีความสุขสบายดีอยู่ด้วยกันทุกคน และข้าพเจ้ามีความยินดีที่ท่านได้รับรองมองซิเออร์เคอบีลล์อย่างดี เพราะท่านเห็นแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าได้ซักถามมองซิเออร์เคอบีลล์ถึงอากาศหนาวที่ประเทศฝรั่งเศส เพื่อจะได้ทราบว่าข้าพเจ้าจะควรกลับไปประเทศฝรั่งเศสเพื่อไปคำนับท่านอีกครั้ง ๑ จะได้หรือไม่ก็ได้ แต่ก็เป็นเคราะห์กรรมของข้าพเจ้าที่ได้ทราบจากมองซิเออร์เคอบีลล์ว่า ข้าพเจ้าคงจะไปทนความหนาวไม่ได้ ซึ่งทำให้ข้าพเจ้าเสียใจเป็นอันมาก

ข้าพเจ้า จะ ต้อง บอกให้ ท่าน ทราบว่า มองซิเออร์ มาแคง และ
 ที่ ประชุม เมือง สุทวิทไค้ จักได้ ข้าพเจ้า ไป ยัง ผัง คอรอมันเกล เมื่อวันที่ ๖
 เดือน เมษายน ปี ก่อนนี้ เพื่อได้ ไป เป็น ตัว หน้า พอค้า และ ข้าพเจ้า
 จะ ต้อง อยู่ใน หน้า ที่ นี ๓ ปี คือ จนถึง เดือน เมษายน ค.ศ. ๑๖๘๘
 (พ.ศ. ๒๒๓๑) จึง จะ หมก เขต แล้ว จึง ได้ รับ คำสั่ง ให้ กลับ มา ยัง
 เมือง ไทย ให้ รับ หน้า ที่ เป็น ตัว หน้า ของ ห้าง ฝรั่งเศส ทั้ง ข้าพเจ้า ได้
 เคย ไป มา แต่ ปี ก่อน นี้ แล้ว ข้าพเจ้า ได้ เติร ทาง อยู่ ๒ เดือน จึง
 ได้ มา ถึง เมือง ไทย โดย สวัสดิภาพ แต่ เมื่อ แรก จะ ลง เรือ ก็ กำลัง
 บ่อย อยู่ เมื่อ เซอวาเลีย เคอโชมองไค้ มา ถึง เมือง ไทย นี้ ได้ มี
 คน ผู้ ๑ เติร สาม เรือ มา ด้วย คน ๆ นี้ ชื่อ มองซิเออร์ เติเร ไป พอค้า
 เมือง ฝรั่งเศส ซึ่ง ผู้ อำนวยการ บริษัท ฝรั่งเศส ได้ สั่ง ให้ มา เป็น ตัว หน้า
 ของ ห้าง ฝรั่งเศส ใน เมือง นี้ แทน ข้าพเจ้า การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ไป เป็น
 ตัว หน้า ของ ห้าง นี้ มิใช่ เพราะ บริษัท ได้ ยก ย่อง ข้าพเจ้า เมื่อไร แต่
 เป็น เพราะ เหตุ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ ของ บริษัท มา ช้า นาน แล้ว ทั้ง
 ข้าพเจ้า ได้ มีความ ซื่อ สัตย์ ต่อ บริษัท และได้ มีความ ซื่อ นาน ใน
 การ งาน ต่าง ๆ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ทำ ได้ แก่ บริษัท ถึง ๒๒ ปี มา แล้ว ข้าพเจ้า
 จึง เห็น ว่า ข้าพเจ้า ก็ ได้ มา เป็น ตัว หน้า ของ ห้าง ใน เมือง ไทย ถึง ๒ ครั้ง
 แล้ว จะ มา เป็น ผู้ น้อย อยู่ ได้ บังคับ คน ใหม่ ซึ่ง พัง ออก มา จาก
 ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ ดู จะ ไม่ เป็น การ ทำ ให้ ข้าพเจ้า ได้ มี ชื่อ เสียง
 อย่างไร เพราะ คน ใหม่ นี้ ถึง จะ เป็น คน ซื่อ สัตย์ สุจริต สัก ปาน ไค้

ก็หา มีความคุ้นเคย กับ บ้านเมือง เหล่านี้ไม่ และ ท่าน ผู้อำนวยการ
 ของ บริษัท ที่ ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ คง จะไม่ ทราบดี ว่า ที่ บริษัท การ ของ
 บริษัท ที่ เมือง สุหรัท ได้ เลือก ให้ ข้าพเจ้า อยู่ที่ เมือง นี้ แล้ว จึง ไต่ สั่ง
 คนใหม่ มา เช่น นี้ มองซิเออร์ เทเว คนใหม่ นี้ คง จะ ต้อง อยู่ ไป
 ซัก นาน จึง จะ ได้ ทำ การ ให้ แก่ บริษัท เท่า กับ ที่ ข้าพเจ้า ได้ เคย ทำ มา
 แล้ว และ ถ้า บริษัท ต้อง เกิด การ เสีย หาย ขึ้น จะ โทษ ข้าพเจ้า ไม่ได้
 ตั้งแต่ ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ ให้ แก่ บริษัท ข้าพเจ้า ก็ได้ เช่น ชูระ จัก หา
 เลือก ซื้อ แด่ สิ้นค้า อย่าง ใด ๆ ภาษา ต่าง ๆ ข้าพเจ้า ก็ พุค ได้ หลาย
 ภาษา ถ้า ข้าพเจ้า พุค ไม่ เช่น หลาย ภาษา แล้ว เวลา ที่ ซื้อ ขาย
 สิ้นค้า ก็ คง จะ ถูก หลอก เสีย หลาย ครั้ง แล้ว ข้าพเจ้า ก็ได้ ชี้แจง ให้
 มองซิเออร์ เทเว เข้าใจ แล้ว เพราะ ฉนั้น พรุ่ง นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ กลับ
 ลง เรือ ลำ ที่ ข้าพเจ้า เติร สำน มา นี้ เอง เพื่อ กลับ ไป ยัง เมือง สุหรัท
 หรือ เมือง ปอนตีเชรี ต่อ ไป

ข้าพเจ้า ต้อง ขอ ขอบ พระคุณ พระ เป็น เจ้า ที่ รู้สึก ว่า เมื่อ ข้าพเจ้า
 กลับ ไป ถึง ประเทศ ฝรั่งเศส แล้ว ก็ ยังมี ขนบ บัง รัย ประทาน อยู่ ถ้า
 ไม่ ฉนั้น ข้าพเจ้า จะ ลำบาก มาก เพราะ ข้าพเจ้า ไม่ได้ เก็บ หอม รอม ริบ
 ทรัพย์ ไว้ เลย ด้วย มัว แต่ กัง วลี นการ ซื้อ ขาย สิ้นค้า ให้ แก่ บริษัท ข้าพเจ้า
 ไม่ เข้าใจ เลย ว่า พวก ที่ มา อยู่ใน เมือง ไทย ได้ ๖-๗ ปี แล้ว ได้ ทำ
 อย่างไร จึง ได้ เก็บ ทรัพย์ ไว้ ได้ เพราะ ความ จริง ข้าพเจ้า ไม่ได้ เกี่ยว
 ข้อง ใน การ ค้า ขาย ส่วน ตัว เลย แต่ ได้ ซื้อ ขาย สิ้นค้า เฉพาะ ให้ แก่

บริษัท เท่านั้น ซึ่งเป็นการ กระทบทำให้คน วิชา ข้าพเจ้า มาก และ
 ตั้งแต่บริษัทได้ เลื่อนให้ ข้าพเจ้าได้ รับ ตำแหน่ง สูง ขึ้น ข้าพเจ้า ก็ ต้อง
 คอย ระวัง พวก บริษัท เหล่า นี้ อยู่ เหนือ นิตย เมื่อ ข้าพเจ้า ต้อง มอบ
 ตำแหน่ง หัวหน้า ของ ห้าง ให้ แก่ มองซิเออร์ เหว แล้วย ข้าพเจ้า จะ
 ได้ กลับไป หา มองซิเออร์ มา แต่ง ที่ เมือง สุหรัค เพื่อไป จัดการ ที่ จะ
 ไป ยัง ผัง คอรอมัทแคล หรือไป เมืองเบงกอล ต่อไป ในระหว่าง ๒๐ เดือน
 นี้ ข้าพเจ้า ต้อง เติร ทาง กลับไป กลับ มา ถึง ๔ เทียวแล้ว

ข้าพเจ้า ขอ ท่านได้ ไปรค เป็นจระไป รัยเงิน ของ ข้าพเจ้า ที่ ยังค้าง
 อยู่ จาก ผู้อำนวย การ บริษัท ฝรั่งเศส ทั้ง มี ปรากฏ อยู่ใน บัญชี เมือง
 สุหรัค ซึ่ง ได้ ส่ง ไป ไว้ ยัง กรุง ปารีศ แล้ว และ ขอได้ ไปรค เก็บเงิน
 ราย นี้ไว้ ให้ แก่ ข้าพเจ้า ด้วย

กับ ขอ ท่านได้ อัญเคราะห์ ส่ง ของ เบิกเคล็ด ต่าง ๆ มา ยัง ข้าพเจ้า
 ทั้ง ข้าพเจ้า จะ ได้ บอก ราย สิ่ง ของ มา ให้ ด้วย เพื่อ ข้าพเจ้า จะ ได้ เอา
 ไว้ ใช้ ตามทาง คือ ถู เต้า สั้น ๔ คู่ ปลอก ข้อมือ ทำ ด้วย ลูกไม้
 ไปร่ง อย่างงาม ๔ คู่ หัว ทำ ด้วยไม้ และ ทำ ด้วย เขา หลาย ๆ หัว
 ผัก สำหรับ ใส่ มีค และ ใส่ กระจกร หลาย ๆ ผัก ผ้า ริบิ้น สำหรับ ทำ ผ้า
 ผูกคอ เข็ม เข็มสำหรับ กลักรอง เต้าหลาย ๆ อัน ถ้วย แก้ว บ้าง
 กระปุก หมึก บ้าง กระจกเงา สำหรับส่อง หน้า ขนาด กลาง รูปภาพ
 และ รูปโลก ทั้ง ๔ ทิวป์ สำหรับ ประทับ ต้อง หน้าหอม อย่าง ซนิค ชื่อ
 เวนคอกวี ๑๒ ขวค ของ เหล่า นี้ ขอได้ ไปรค ผ่าก มา กับ กัปตันเลข โน

หรือ จะ ฝาก มา ทาง มองซิเออร์ ซายโยต์ก็ได้ ข้าพเจ้า จะ มีความ
 ขอบใจ ท่าน เปน อัน มาก เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ไป ถึง ผัง คอรอมันเตล แล้ว
 ข้าพเจ้า จะ ได้ ฝาก ผ้า สี และ ผ้า ชาว ไท ครอบ ครว ของ ท่าน ย่าง

ข้าพเจ้า มีความ ขอบใจ ท่าน อย่าง ยิ่ง ที่ ท่าน ได้ ไป จัดการ ขอ
 หนังสือ จากท่าน ผู้ อำนวยการ ของบริษัท อัน เปน หนังสือ เลื่อนตำแหน่ง
 หน้า ที่ ของ ข้าพเจ้า แต่ การ ที่ ท่าน ผู้ อำนวยการ ที่ เมือง สุหวัด ได้
 จัด ได้ ข้าพเจ้า มา เปน ตัว หน้า ของ ห้าง ใน เมือง ไทย ถึง ๓ ครั้ง นั้น ก็หา
 ได้ ไร หนังสือ ฉบับ นี้ ไม่ แต่ ถึง อย่าง นั้น ข้าพเจ้า ก็ ยัง รู้สึก ขอบ คุณ
 ท่าน ผู้ อำนวยการ อยู่ นั้นเอง มองซิเออร์ เคอလာบรช กับ มองซิเออร์
 ซายโยต์ ซึ่ง จะ กลับ ไป ยัง ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น คง จะ ไป เล่า ได้
 ท่าน ฟัง ถึง เรื่อง ที่ ข้าพเจ้า ได้ เปน ปาก เสียง กับ มองซิเออร์ คอชตันซ์
 เสนาบดี ของ พระเจ้า กรุง สยาม ใน เรื่อง ที่ ข้าพเจ้า เอาใจใส่ ใน การ
 งาน ของ บริษัท มองซิเออร์ คอชตันซ์ ได้ ชู่ว่า จะ ได้ กล่าว ไทย ข้าพเจ้า
 คือ ท่าน ราชทูต ฝรั่งเศส และ ท่าน ราชทูต ก็ คง จะ กล่าว ไทย ข้าพเจ้า
 ไป ยัง ผู้ อำนวยการ ของ บริษัท ที่ ประเทศ ฝรั่งเศส เปน แน่ เพราะ
 ราช ทูต และ คน เหล่า นี้ ล้วน แล่ บุษามัน ถึง มองซิเออร์ คอชตันซ์ ด้วย
 กัน ทุก คน การ ที่ มี คน บุษามัน มองซิเออร์ คอชตันซ์ ก็ เปน ด้วย อุปาย
 ของ พวก บากหลวง และ มิซันนารี แต่ เขา จะ ประสงค์ อย่างไร ข้าพเจ้า
 ก็หา ทราบ ไม่ เรื่อง ที่ เกิด ขึ้น นี้ ก็ เกิด จาก มิซันนารี ผู้ ๑ ซึ่ง ยื่น
 มือ เข้า มา เกี่ยว ใน การ ชื้อ การ ขาย ซึ่ง ข้าพเจ้า กำลัง จัดการ ชื้อ

ชาย อยู่ กับ คน ญวน คน ๑ คือ ข้าพเจ้าได้ ซื่อ ของ กับ ญวน คน นี้ แล้ว
 แต่ ญวน ช่าง ชาติ ส่ง ของ มาให้ ข้าพเจ้าไม่ และ ราคา ของ หมู ก็ได้
 พุก จา ตก ลง กัน เรียบ รียบ แล้ว แต่ ญวน คน นี้ ต้อง การ จะ โกง และ
 จะ ไม่ ยอม ส่ง สิ้นค้า ดัง ได้ ตก ลง กับ ข้าพเจ้าไว้ แล้ว ญวน ผู้ นี้ จึง ได้
 หา มิชัณนารี ผู้ นี้ และ เขา เรื่อง เท็จ ต่าง ๆ ไป เล่า ให้ มิชัณนารี ผู้ นี้
 ฟัง ดัง ๒๐ เรื่อง เพื่อ ประสงค์ จะ หลีก เลี่ยง ไม่ ต้อง ส่ง สิ้นค้า มาให้
 ข้าพเจ้า และ กลับ หา ว่า ข้าพเจ้า เป็น คน โกง ด้วย ข้าพเจ้า จึง ได้
 พุก กับ ญวน ว่า มิชัณนารี ผู้ นี้ เป็น คน ที่ อยู่ใน ความ ปกครอง ของ
 มอญซิเออร์ คอนซัตตันซ์ แต่ เหตุ ไท จึง ได้ ไป ซิน อยู่ใน มอญซิเออร์
 คอนซัตตันซ์ ก็ ทราบ ไม่ ได้ แต่ ข้าพเจ้า คาดคะเน ว่า เพราะ มิชัณนารี
 ผู้ นี้ จะ ต้อง การ เลือก เอา ของ ดี ๆ ของ ข้าพเจ้า เสีย ก่อน เพราะ
 ฉนั้น ถ้า ญวน คน นี้ ซินไม่ ส่ง สิ่ง ของ ที่ เขา ได้ ชายให้ ข้าพเจ้าไว้ แล้ว นั้น
 ข้าพเจ้า จะ ได้ จัดการ ได้ เอา ตัว ญวน คน นี้ ไป จำ ครวณ เสีย และ ที่
 ข้าพเจ้า พุก เช่น นี้ ก็ ประสงค์ จะ ได้ ญวน ผู้ นี้ ทกใจ เพื่อ เขา จะ ได้
 เอา ของ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ซื่อไว้ ส่ง มาให้ ข้าพเจ้า เท่า นี้ พอก ความ เรื่อง
 นี้ ได้ ทราบ ไป ถึง มิชัณนารี ผู้ นี้ มิชัณนารี ก็ โกรธ เป็น อัน มาก และ
 ได้ มา ท้า ทาย ข้าพเจ้า ต่าง ๆ นา ๆ ข้าพเจ้า จึง ได้ พุก กับ มิชัณนารี
 ผู้ นี้ ว่า ไม่ ควร จะ ไม่ ไท ไท ไส เช่น นี้ เพราะ ข้าพเจ้า ไม่ ต้อง การ
 อย่าง ไท นอก จาก ความ ยุติธรรม เท่า นี้ แล้ว มิชัณนารี ผู้ นี้ ก็ ไป เทียว
 ป่า วรึง ทิ้ง ไป ว่า ข้าพเจ้า ได้ ถลา ชู่ กรว ไส ผู้ ที่ เป็น คน น้อย ของ
 มิชัณนารี ผู้ นี้

ในเรื่องที่ข้าพเจ้าได้เล่าได้ท่านฟังที่เกี่ยวข้องด้วย มอง ชิเออร์
 คอมซันตันซ์ และเกี่ยวข้องกับ มิซันนารี ผู้^{นี้}นี้ ขอท่านอย่าได้ไปเล่าได้ใคร
 ฟังเลย เว้นแต่ถ้าท่านได้ยินเขา พูดกันที่สถานทำการ ของ บริษัท
 ซึ้นก่อน ท่านจึงค่อยพูดก็ได้ ถ้าฉันขอท่านได้บอกกับผู้อำนวยการ
 การของ บริษัทด้วยว่า ข้อความที่ข้าพเจ้าได้รายงานไปให้บริษัททราบ
 และข้อความที่ข้าพเจ้าได้เล่ามาในจดหมายฉบับ^{นี้}นี้เป็นความจริง
 ทั้งสิ้น และถ้าท่านผู้อำนวยการ ยังมีความสงสัยอยู่ จะถาม
 มอง ชิเออร์ เกอตาบรอส และ มอง ชิเออร์ ซา^{นี้}ซันเตียก็จะได้ทราบความ
 จริงได้ เพราะท่านทั้งสองนี้ก็ได้ช่วยข้าพเจ้าทำบาญชีสินค้าเหล่านี้
 นี้ และก็คงจะทราบได้ว่า ญวนผู้^{นี้}นี้ได้พยายามเอาสินค้าเหล่านั้นมาส่ง
 แทนสินค้าอย่างอื่นที่ข้าพเจ้าได้ซื้อไว้ ข้าพเจ้าได้ทำการงานมาด้วย
 ความซื่อตรงสุจริตอยู่เสมอและข้าพเจ้าเชื่อใจว่าคงจะไม่มีใครที่เทียบ
 ข้าพเจ้าได้ เพราะฉะนั้นเรื่องนี้ข้าพเจ้าไม่วิตกอย่างใดเลย

พว^{นี้}นี้ข้าพเจ้าจะได้ลงเรือไปเมืองสุหรัทจากเมืองสุหรัทข้าพเจ้า
 จะได้เลยไปเมืองปอนตีเซวี ขอได้ท่านคิดดูเถิดว่าตั้งแต่ข้าพเจ้า
 ได้ออกจากประเทศฝรั่งเศสข้าพเจ้าได้เที่ยวทางกลับไปกลับมาถึง
 ๑๕ เที่ยวแล้ว การเที่ยวทางเช่นนี้ จะทำให้ข้าพเจ้าหมดกำลังลงไป
 ไปสักเพียงไร ถ้าท่านได้เห็นข้าพเจ้าแล้ว ท่านก็คงจะคิดว่า
 ข้าพเจ้าอายุกว่า ๔๐ ปี เพราะศีรษะข้าพเจ้าหงอกไปหมดแล้ว

๔๘๗

ในที่สุดนี้ข้าพเจ้าขอ กรอขอบท่านและ ครอบครัว ของ ท่าน และ
ข้าพเจ้าได้ อ้อหวน พระ เป็นเจ้า อยู่ทุก ๆ วัน ขอให้ท่านได้ มีความ
เจริญและ อยู่ สุข สบาย ต่อไป

(เซน) เกอตุแวง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้าพเจ้า ขอบใจ เปน อัน มาก ที่ ท่าน ได้ แสดง ว่า จา อย่าง ก็ มา ยัง
ข้าพเจ้า และ ข้าพเจ้า ได้ อธิษ ฐาน พระ เปน เจ้า ขอ ให้ เปน ผล
สำเร็จ สำหรับ ตัว ข้าพเจ้า ด้วย เด็ด

ข้าพเจ้า ได้ ไป ลา ท่าน ราชทูต (ฝรั่งเศส) แล้ว และ ท่าน
ราชทูต ได้ สัญญา ว่า จะ ได้ ไป พบ กับ ข้าพเจ้า ที่ ประเทศฝรั่งเศส อีก ครั้ง ๑
เพราะ ฉนั้น เมื่อ ท่าน ราชทูต ได้ กลับ ไป ถึง กรุง ปารีซ ขอ ท่าน ได้ ไป รก
คำ นม ท่าน ราชทูต แทน ข้าพเจ้า ด้วย

หนังสือ ของ ท่าน ที่ ฝาก มา จาก ผัง คอรอ มัน เทล นั้น ข้าพเจ้า
ได้ รับ ไว้ แล้ว หนังสือ เหล่า นี้ ได้ ส่ง ไป ยัง เมือง ตะนาวศรี โขย เวือ ไวกูร์
แล้ว จึง ได้ ส่ง มา จาก เมือง ตะนาวศรี ทาง ขกล ถึง เมือง นี้

การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ มา ยัง เมือง ไทย เทียว แรก เมื่อ ปี ก่อน นั้น ได้
ทำ ประ โยชน ให้ แก่ บริษัท เปน อัน มาก เพราะ ข้าพเจ้า ได้ จัด การ ซื้อ
ขาย สินค้า มี ผล ดี จน ที่ สุก ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ ที่ จึง ได้ รับ ความ ชม
เชย ของ บริษัท ฝรั่งเศส ที่ เมือง สุทวิค เพราะ เหตุ ฉนั้น หมอง ชิ เออร์ ม แคง
และ ที่ ปรึกษา ของ บริษัท ที่ เมือง สุทวิค จึง ได้ มี คำ สั่ง ให้ ข้าพเจ้า
กลับ ไป อยู่ เมือง ไทย เปน ครั้ง ที่ ๒ และ เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ไป ถึง ผัง คอรอ
มัน เทล คำ สั่ง อัน นี้ ก็ คอย ข้าพเจ้า อยู่ แล้ว เพราะ ฉนั้น ถึง แม้ ว่า
ข้าพเจ้า ยัง กำลัง เห็น ๆ เห็น อย อยู่ มาก ก็ ต้อง ออก เวือ ไป โขย ทัน ที่

ค่อ มา ท่าน ก็ ได้ เห็น อยู่ แล้ว ว่า ได้ เกิด การ เปลี่ยน แปร ลง กัน ขึ้น
และ ข้า พ เจ้า เชื่อ ว่า ที่ ปรึกษา ของ บริษัท ที่ เมือง สุทวิค คง จะ มีความ

ปลุกใจ ที่ ได้ เกิด เปลี่ยน แปลง กัน เช่นนี้ และ คง จะมี หนังสือ ท่อ ว่า
 ไปยัง ผู้ อำนวย การ ที่ ประเทศ ฝรั่งเศส ใน การ ที่ เขา ข้าพเจ้า ออก
 จาก ตำแหน่ง หน้า ที่ ซึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ ที่ อยู่ และ เขา คน ใหม่ ส่ง มา จาก
 ฝรั่งเศส มา แทน ข้าพเจ้า เช่นนี้ เพราะ คน ใหม่ นี้ ยัง ไม่ เข้า ใจ การ งาน
 อย่าง ไດ เลย ข้าพเจ้า ขอ บอก ให้ ท่าน ทราบ ว่า ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ
 ให้ บริษัท มา ถึง ๒๒ ปี แล้ว ใน ระหว่าง นั้น ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ โดย
 เต็ม อก เต็ม ใจ คิด หา แต่ สินค้า อย่าง ที่ คอย บันทุก เรือ ซึ่ง จะ มา จาก
 เมือง ยี่ปุ่น และ เมือง จีน เมื่อ การ มา เช่น เช่น นี้ จึง ทำ ให้ ข้าพเจ้า
 เบื่อหน่าย ใน การ งาน ของ บริษัท และ จำ เปน ที่ ข้าพเจ้า จะ ต้อง กลับ
 ไป เสีย ดี กว่า ที่ จะ ต้อง ทำ การ อยู่ ใน บังคับ ของ คน ที่ มา ใหม่ ขอ ให้ ท่าน
 คิด กู เด็ด ว่า ถ้า ตัว ท่าน เอง เปน เหมือน ข้า พ เจ้า แล้ว ท่าน จะ ทำ
 ประการ ไດ

ข้าพเจ้า ได้ ส่ง ของ ต่าง ๆ มา ยัง ท่าน ผาก มา กับ มองซิเออร์
 เกลลาบรอส เลขานุการ ของ ท่าน ราชทูต คือ หีบไม้ ยี่ปุ่น ๑ หีบ
 เสื้อ ยี่ปุ่น ๑ เสื้อ พัก ๑๒ เล่ม รองเท้า และ ๒ คู่ ๆ ๑ คู่ ของ
 คู่ ๑ คู่ เงิน

(จดหมาย ของ มองซิเออร์ เกลอูแวง พลเมือง กรุงปารีส อยู่
 ที่ บ้าน ของ เขา ที่ ถนน รูเคียวร์ กรุงปารีส)

วันที่ ๒๖ เดือน พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

คำตอบจดหมายที่เชอวาเลียเดอโซมอง
เอกอัครราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ๑๔
ได้ถวายสมเด็จพระนารายณ์พระเจ้ากรุงสยาม
เมื่อวันที่ ๒๘ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ด้วยสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามได้ มีพระราชดำรัสรับสั่งให้ข้าพเจ้า
แจ้ง มายัง ท่านว่า พระองค์ ทรง พระโสมนัส ยินดี ที่ได้ ทรง ทราบ
จาก จดหมาย ของท่าน และ ทรงทราบ จาก ทาง อื่นว่า สมเด็จพระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส ทรงรักใคร่ พระองค์ ซึ่ง เป็นการกระทำที่ฝ่าย ทิศตะวันออก
ได้เห็นใน พระเชษฐาอนุภาพ ของ ราชสำนัก ฝรั่งเศส และ พระเจ้า กรุง
สยาม นาย ของ ข้าพเจ้าได้ ทรง ทราบ เช่น นี้ ก็ ทรงพระโสมนัส ยินดียิ่ง
นักจนไม่มี ถ้อยคำ อย่างใดที่จะ แสดง ความ ยินดี อันนี้ได้ แต่ สมเด็จพระ
เจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ทรง เสีย พระทัย ว่า วิธี คำเหิน ภาร
ที่จะได้ พระราชไมตรีได้ คง ยัง ยืน อยู่ ดังท่านได้ กรายทูลในจดหมายของ
ท่านนี้ เป็น วิธี อันยาก อย่างยิ่ง เพราะ การที่จะ เปลี่ยนศาสนาอัน
ได้เคย นับถือกัน มาถึง ๒๒๒๘ ปี มิได้ มี เวลา เว้น เลย นั้น ไม่ใช่
เป็นการ ง่าย เลย เพราะ ฉะนั้น ขอให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง
วินิจฉัย คว้า การ ที่จะ เปลี่ยนศาสนา เช่น นี้ เป็น การ ง่าย อยู่ หรือ อย่างไร
จึง มีรับ สั่ง ต่อไปว่า พระเป็นเจ้า ซึ่งเป็น ผู้ สร้าง คิน พ้า อากาศ และ

สร้าง สิ่ง สวรรค์ ทั้มี รูปร่าง ลักษณะ ต่าง ๆ กัน ถ้า จะมีประสงค์ ให้ มนุษย์ ทั้หลาย ทั้ได้ สำนึก อย่าง เดียวกัน และให้ มนุษย์ ทั้ต่าง ทั้ได้ อยู่ใต้อภิบาล ทั้เหมือนกัน แล้ว ก็คง จะ บันดาล ให้ เป็นไป เช่น นั้นได้ โดยง่าย แต่ พระ เบน เจ้า ก็ได้ สร้าง ขรรษา ทั้ต่าง ทั้มี ลักษณะ ต่าง ๆ กัน เพราะ ฉนั้น ใน เรื่อง สำนึก นี้ พระ เบน เจ้า ก็คง มี ประสงค์ ให้ นัย ทั้ต่าง ๆ กัน เหมือนกัน แต่ ถึง จะ อย่างไร ก็ ตาม สมเด็จ พระ เจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง ยอม อยู่ใน ความ ปกครอง ของ พระ เบน เจ้า แล้ว แต่ พระ เบน เจ้า จะ ไป รบ บันดาล มา ประการ ใด ใน ส่วน พระ องค์ และ ส่วน พระ ราชา อาณา จักร ทั้ไป ทั้วย และ ตาม ข้อ ความ ที่ สมเด็จ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทั้ ทรง แวะ นำ มา นั้น สมเด็จ พระ เจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง รู้ สึก อยู่ เสมอ ว่า เป็น คำ แนะนำ ที่ ดี อย่าง ทั้เลิศ เพราะ เป็น คำ แนะนำ ซึ่ง เกิด มา จาก ความ รักใคร่ ซึ่ง กัน และ กัน เพราะ ฉนั้น ขอให้ สมเด็จ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทั้ ทรง เชื่อ พระ ท้าย ว่า ช้าง ฝ้าย สมเด็จ พระ เจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง รักใคร่ ใน สมเด็จ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทั้ จะ ไม่มี เวลา เสื่อม คลาย หรือ เปลี่ยน แปลง ได้ เลย และ เพื่อ จะ ช่วย ให้ วิถี ทั้ ทั้ ทรง แวะ นำ มา นั้น ทั้ เป็น ผล สำเร็จ ถึง แม้ ว่า สมเด็จ พระ เจ้า กรุง สยาม จะ ยัง ไม่ ทรง วัชรอง ว่า จะ ได้ ปฏิบัติ ตาม นี้ ก็ จึง อยู่ แต่ ขอให้ สมเด็จ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทั้ ทรง วาง พระ ท้าย เสีย เด็ด ว่า ถ้า พระ เบน เจ้า ยัง คง ให้ สมเด็จ พระ เจ้า กรุง สยาม มี พระ ชนม์ อยู่ ทราบ ใด ก็ คง จะ ทรง มี พระ ราชา ไมตรี ตัก ท้อ กับ สมเด็จ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส อยู่

ทราบ^{นี้} และ จะได้ ทรง จักรการ มิได้ ผู้ที่ จะได้ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน
 ต่อ ๆ ไป ก็ทรง พระราชไมตรี^{นี้}ได้ และ เพื่อ จะ ทรง แสดง ให้
 สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ คน ทั่วโลก เห็น ใน ความ จริง แห่ง พระ
 ราชดำรัส^{นี้} และ ถ้าหาก ว่า ผู้ที่ จะได้ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ต่อ ๆ ไป
 จะไป หลง เชื่อ ถ้อย คำ อัน นั้น นำไม่^{นี้}ดี ไป ปฏิบัติ ได้ ผิด ไป กับ พระ
 ราชประสงค^{นี้} ทั้ง ได้ อธิบาย มา แล้ว^{นี้} พระเจ้า กรุงสยาม จะ ขอถวาย
 อำนาจไว้แก่ สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ให้ ถิ่น ว่า ประเทศ สยาม นี้ เท่า
 กับ เป็น ศัตรู ของ พระองค์ และ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส มา ยึด พระ
 ราชอาณาจัก^{นี้} ไว้ เสีย ด้วย ก็ได้

อีก ประการ ๑ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ มี พระราชดำรัส
 สั่ง ให้ ข้าพเจ้า บอก แก่ ท่าน ว่า พระ องค์ ทรง พร้อม อยู่ เสมอ ที่ จะ ได้
 จักรการ กับ ท่าน หรือ เสนายก คนใด ๆ ซึ่ง พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส จะ ได้ จัก
 ให้ มา ยัง พระราชสำนัก^{นี้} โดย มี อำนาจ เต็ม ที่ สำหรับ ทำ สัญญา
 ที่ จะ ยิง ค้ำ ให้ ผู้ที่ จะ ได้ เป็น พระเจ้า แผ่นดิน ต่อ ๆ ไป ได้ ปฏิบัติ ตาม พระ
 ราชดำรัส^{นี้} ซึ่ง ได้ อธิบาย มา ข้าง ก่อน ^{นี้} แล้ว

ใน ข้อที่ เสนายก ฝรั่งเศส ได้ รัย รัยสั่ง พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส มา สั่ง
 ท่าน ให้ ช่วย เหลือ เชื้อ^{นี้} เพื่อ แก่ ขบวนการ ฝรั่งเศส ^{นี้} สมเด็จ พระเจ้า กรุง
 สยาม ได้ มี พระราชดำรัส^{นี้} สั่ง ให้ ข้าพเจ้า บอก แก่ ท่าน ว่า ถ้า ท่าน
 ได้ จัก หัวข้อ ถวาย ให้ ทรง ทราบ ความ ประสงค์ ของ ขบวนการ แล้ว ก็ จะ
 ได้ ไปร^{นี้} จัก ทั้ง เสนายก ให้ มา พุคา ว่ากล่าว กัน ใน เรื่อง นี้ เพื่อ ให้ ขบวนการ
 ฝรั่งเศส ได้ รัย ผล ความ ดี ตาม ความ ประสงค์ อัน สมควร ทุก ประการ

เขียนที่เมืองลพบุรี หน้าที่ ๒๖ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๒๒๒๘) โดยคำสั่งของ ฟอลคอน ที่ปรึกษาของพระเจ้า
กรุงสยาม และ ภายหลังได้ เป็น ผู้ทำ ความ ตก ลง กับ เอกอัครราชทูต
ฝรั่งเศส

เรื่องระยะทางเรือ ๖ ลำ ตั้งแต่ออกจากเมืองเบร์สต์ ถึงแหลมเคปออฟกู๊ดโฮป

เมื่อวันที่ ๑ เดือน มีนาคม เรือทั้ง ๖ ลำ ได้ ซักใบ ขึ้น เสา
แล่น ออกจาก ท่า เรือ เมือง เบร์สต์ และได้ ไป ทอด สมอ ที่ คามาเรล

วันที่ ๒ เดือน มีนาคม เรือได้ กางใบ แล่น ค่อยไป

วันที่ ๔ เดือน มีนาคม ได้ เลี้ยว แหลม เคป ฟีนนิค แคร์

วันที่ ๕ เดือน มีนาคม ได้ ถูก ลม พายุ จน เรือ ชื่อ เลอ ลัว ได้ พลัด
ไป ๑ ลำ ไม่ ทราบ ว่า พลัด ไป ทาง ไหน ต่อ พวก เรา ได้ ไป ถึง แหลม
เคปออฟกู๊ดโฮป จึง ได้ พบ เรือ เลอ ลัว รอ คอย อยู่ที่ ท่า เรือ นั้น ด้วย เรือ ลำ
นี้ ได้ ไป ถึง แหลม เคปออฟกู๊ดโฮป ก่อน เรือ ๕ ลำ ถึง ๓ วัน

วันที่ ๑๔ เดือน มีนาคม ได้ ผ่าน เกาะ ปอคชานีนิค

วันที่ ๑๔ เดือน มีนาคม ได้ ผ่าน เกาะ มาเครา

วันที่ ๑๘ เดือน มีนาคม ได้ ผ่าน เกาะ ไชวาต

วันที่ ๒๐ เดือน มีนาคม ได้ผ่านเกาะ แกนเนรี เกาะ กวานา
เกาะ ปาม

วันที่ ๒๒ เดือน มีนาคม ได้ผ่านเส้น ของโลกที่เรียกว่า เส้น
ทรอปิก

วันที่ ๑๘ เดือน เมษายน เรือได้ผ่านเส้น ศูนย์กลางโลก (อี
เคอเคอร์) ตั้งแต่วันที่ ๙ ถึงวันที่ ๒๐ เดือน เมษายน ไม่ใคร่
มีลม พัดเลย บางทีก็มี พัดบ้าง เล็กน้อย และได้ ถูกฝนอยู่หลายวัน
ในระหว่าง วันที่ ๗ และ ๘ เดือน พฤษภาคม ได้ผ่านเกาะ
มาตีนาซ

วันที่ ๑๑ เดือน พฤษภาคม เวลาเช้าประมาณ ๓ โมง (๙ ก.ท.)
ได้เห็น สุริยุปราคา

ในวัน เกียวกัน นี้เอง เรือ ได้ผ่าน เส้น ที่เรียกว่า ทรอปิกออฟ
เคปริคอน

วันที่ ๑๑ เดือน มิถุนายน เรือ ได้ไป ทอด สัมผัส ที่อ่าว แคลม
เคปออฟกูคไอย ซึ่ง เป็น อ่าว ที่งามมาก ทั้งที่ สำหรับ จอก เรือ ก็ เป็น
ที่ ดี พันภัย อันตราย ทั้งปวง บ่อนั้น ไม่มี ชาน ถมดิน ไม่เป็น จ้าง
นอก จ้างใน และไม่มี คุ ประคูดี้ ประคูดี้ เกี่ยว ทำ รูป คล้าย ประคูดี้
โรง หนาใหญ่ ๆ ผู้ที่ จะ ข้องกัน บ่อนี้ มี ที่ สำคัญ จะ ระวัง บ่อนี้ ๓ แห่ง
แต่ การ ที่ จะ ดี แหก บ่อนี้ เข้า ได้ เกือบ ทุก ด้าน

ผู้รักษา เมือง แหลม เคปออฟกูโกโฮป นั้น เป็นคน ซื่อ และ เป็นคน
ใจ อารี อารอบมาก พวก เรา ได้ ขออย่าง ไร ก็ ยอม อนุญาต ให้ หมด ทุกลอย่าง
และ ใ้ อนุญาต ให้ พล ทหาร และ กลาสี ที่ ช่วย ประมาณ ๕๓๕ คน ขึ้น
ไป พัก บนบก ได้ ใน จำนวน ทหาร และ กลาสี ที่ ช่วย อยู่ นั้น ได้ กลับ ลง
เรือ หาย เป็น ปวง ทีเดียว มาก เว้น แต่ พล ทหาร ๓๕ คน ยัง ช่วย อยู่
และ ใน ระหว่าง ที่ เติร ทาง มา จาก เมือง เซร สต์ ก็ได้ มี พล ทหาร หาย เสีย
๔๕ คน แล้ว

ขอ ย้อน กลับ มา กล่าว ถึง ผู้ รักษา เมือง อีก ครั้ง ๑ ท่าน ผู้ นี้ ได้
ทำ การ เชื้อ เพื่อ ตั้ง แต่ ต้น หน ปลาย เมื่อ วัน นี้ ท่าน ผู้ รักษา เมือง
ได้ ส่ง พล ทหาร กลับ ลง เรือ มา ให้ มอง ซิเออร์ เคฟาซ ๒ คน พล ทหาร
๒ คน นี้ ได้ หนี ไม่ ลง เรือ ผู้ รักษา เมือง จึง ได้ ส่ง ด้ว มา และ ขอ ความ กรุณา
ใ้ แก่ คน ทั้ง สอง นี้ แล้ว ผู้ รักษา เมือง ได้ ส่ง ของ มา ให้ มอง ซิเออร์
เคฟาซ ใ้ ท่าน ราช ทูต ผู้ แทน พระ เจ้า แ่น คิน และ ใ้ นาย เรือ
คือ โค คน ละ ๑ ด้ว และ คน ละ ๒ ด้ว และ ยังมี เนื้อ กวาง
ผลไม้ ต่าง ๆ และ ของ รับประทาน อย่าง อื่น อีก หลาย อย่าง ซึ่ง เปน
ของ เก็บ มา จาก ส่วน ของ บริษัท ฮอลันดา อัน เปน ส่วน ใหญ่ ของ ทุ่ง งาม มาก
ค้ำย แหลม เคปออฟกูโกโฮป มี บ้าน อยู่ ประมาณ ๕๐ หลัง ภูมิ ประเทศ
เปน ทั้ง ทุ่ง งาม น่า ด้ว มาก และ ้าง ศึก ใ้ เติม ไป ด้ว สัตว์ กวาง และ
สัตว์ ต่าง ๆ ทุก อย่าง

ในที่ทุ่ง นั้น ก็มี นกกระจงอก เทศ แต่ไม่มีใคร จะ เข้าใกล้ได้
 สัตว์ ไลออน นั้น ก็มี พย อยู่บ่อย ๆ แต่ สัตว์ ไลออน เหล่า นี้ มัก จะ คอย
 ทำ อินทราย ต่อ โศ และ แกะ ไม่ ใใคร จะ ทำ อินทราย ต่อ มนุษย์ เท่าไร นัก
 ฟัน ที่ ขาง แห้ง เปน ที่ ดี มาก และ ถ้า ใด้ ฉาก ฉาง ทำ การ เพาะ ปลูก
 ก็ จะ เปน ที่ ดี ที่ สุด แต่ เวลา นี้ ที่ เหล่า นี้ มี ใด้ ทำ การ เพาะ ปลูก
 อย่าง ไค เพราะ ไม่มี คน จะ ทำ ที่ ข้าพเจ้า ใด้ กล่าว มา ทั้ง นี้ ก็ เพราะ ใด้
 เห็น เอง ด้วย ใด้ ไป เทียบ คุ ภูมิ ฟัน ที่ ประมาณ หนทาง ๕ ไมล์ และ
 ที่ ซึ่ง พวก ซอลันตา ปลูก บ้าน เรือน อยู่ ณ ภูมิลูก ที่ อยู่ ใน ราว ๑๐
 หรือ ๑๒ ไมล์

จดหมายมองซิเออร์เวเรต์ ถึงผู้อำนวยการบริษัทฝรั่งเศส

กรุงศรีอยุธยา วันที่ ๑๒ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕

(พ.ศ. ๒๒๒๘)

ข้าพเจ้า เสียใจ อย่าง ที่ สุด ที่มี เวลา ไม่พอ จะ รายงาน ให้ ท่าน
 ทราบ ถึง การ ทิ้ง่วง ที่ ข้าพเจ้า ใด้ รับ หน้า ที่ ให้ มา ทำ ใน เมือง นี้ แต่
 ข้อ นี้ ก็ ไม่ใช่ ความ ผิด ของ ข้าพเจ้า และ คง จะ มี คน อื่น ที่ จะ เปน
 พยาน ใด้ ว่า ข้าพเจ้า ใด้ ทำ การ ทุก อย่าง โดย เต็ม กำลัง และ ไม่
 ใด้ ยอม เสีย เวลา จน หน้า ที่ เกี่ยว สำหรับ ใด้ ให้ การ ของ บริษัท ใด้ เจริญ
 รัชผล อย่าง ดี ที่ สุด ที่ ควร จะ ใด้

ข้าพเจ้า ต้อง ทำ ชุระ กับ คน ผู้ ๑ ซึ่ง เขา การ ของ ตัว เหนือใหญ่
 กว่า การ ของ บริษัท และ เมื่อ จะ พุค ถึง การ งาม กัน แล้ว พอ
 ข้าพเจ้า ขอร้อง หรือ แนะนำ ขึ้น อย่างใด ซึ่ง จะ เป็น ประโยชน์ แก่ เรา ท่าน
 ผู้ นั้น ก็ ร้อง ขึ้น คุง ถูก ตัก แชน หรือ ตักชา ที่ เกี่ยว ความ จริง ข้าพเจ้า
 ได้รับความ ลำบาก มาก เพราะ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เป็นคน ไมโท
 ร้าย และ จะ พุค จาก ทั่ว กัย ยาก ข้าพเจ้า ต้อง ใช้ วาจา อย่าง อ่อนหวาน
 และ ใช้ คำ ปลอบโยน จึง จะ กับ โทโส ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ เมื่อ
 เวลา ข้าพเจ้า ไปได้ พย กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ นั้น ท่าน ฆาก หลวง
 เกอซิวซี ก็ อยู่ใน ที่ นั้น ทั่ว แต่ ฆาก หลวง เกอซิวซี กลับ ไป เข้า กับ
 มองซิเออร์ คอนซตันซ์ แต่ ข้าพเจ้า รู้ สึก ว่า ฆาก หลวง เกอซิวซี ก็ มีความ
 ลำบากใจ อย่าง ถึง แม้ ว่า ความ ตั้งใจ ของ ฆาก หลวง ผู้ นี้ จะ ตั้ง
 ใจ ก็ ริง อยู่ แต่ ก็ จะ ทำให้ ข้าพเจ้า ได้รับความ เสียใจ เช่น อัน
 มาก เมื่อ พุค กัน ไป พุค กัน มา แล้ว มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เอง ก็ เกิด
 เสียใจ ใจ และ ใต้ มอง คุ ข้าพเจ้า เป็น ที่ เหมือน เกิด ความ สงสัย ใน ใจ
 แต่ ฝ่าย ข้าพเจ้า ก็ คง แสดง ความ นอบน้อม ต่อ มอง ซิเออร์ คอนซตันซ์ อยู่
 เสมอ จน ต่อ มา ภาย หลัง อด ๕ หรือ ๖ วัน มอง ซิเออร์
 คอนซตันซ์ ก็ ใต้ ใต้ คน มา เรียก ข้าพเจ้า เพื่อ ไป พุค ถึง การ งาม กัน ต่อ ไป
 เมื่อ ข้าพเจ้า ใต้ พย ะ และ ปรีกษา ทวีรกับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ หลาย
 ครั้ง จึง เช่น อัน ตก ลง มอง ซิเออร์ คอนซตันซ์ ใต้ ยอม ใน ข้อ ต่าง ๆ
 ทั้ง ท่าน จะ ใต้ เห็น ตาม ข้อ ความ ใน หนังสือ สัญญา ซึ่ง ข้าพเจ้า ใต้ ส่ง มา

พร้อม กับ จศหมาย ฉัย ^{นี้} คุ้มแล้ว การ ที่ตกลงได้ เช่น ^{นี้} ไม่ใช้ด้วย
 ทั่ว ข้าพเจ้า คนเดียว แต่ข้าพเจ้า ต้อง พา คนอื่น มาช่วย ด้วย
 คือ ท่าน ราชทูต ๑ ท่าน สังฆราช ๑ ท่าน ขาดหลวง เกอ ซัวซี ๑
 ท่าน ขาดหลวง เกอ ลีฮอน ๑ ท่าน เหล่า ^{นี้} ได้ช่วย ข้าพเจ้า ทุกคน แต่
 ยังมี อยู่ อีก คน ๑ ซึ่ง ได้ช่วย ข้าพเจ้า ยิ่งกว่าใคร ๆ หมก คือ
 มองซิเออร์ วาเซต์ ได้ ช่วย ข้าพเจ้า ยิ่งกว่าท่าน ที่ได้ ออกนามมา แล้วเสีย
 อีก ใน ผล ที่สุด ^{นี้} การ ทั้งปวง ก็ได้ ลง ปรุ อย่าง เรียบ ร้อย และ ต่าง
 คน ต่าง ปรองคอง กัน ก็ คุ้ม กัน ทุก คน

ถ้า แม้ว่า ข้าพเจ้า ได้ มี เวลา มากกว่า ^{นี้} ข้าพเจ้า จะได้ ทำ
 รายงาน การ เคจรทาง อย่าง เลอียด และ จะได้ รายงาน ให้ ท่าน ทราบ ถึง
 การ ทั้งปวง ที่ ข้าพเจ้า ได้ มา สืบสวน ใน เมือง ^{นี้} แต่ เพี้ยน ท่าน ราชทูต
 ก็ จะ ลง เรือ กลับ ไป พรุ่ง ^{นี้} เสีย แล้ว และ ข้อ ความ ที่ได้ ตก ลง กับ
 มองซิเออร์ คอนซตันซ ก็ พัง เสร็จ เมื่อ คืน ^{นี้}เอง มองซิเออร์ คอนซตันซ
 ได้ เคย ทำ เช่น ^{นี้} แก่ ข้าพเจ้า ครั้ง ๑ แล้ว คือ เมื่อ คราว ส่ง เรือ ไป
 เมือง สุทวิท มองซิเออร์ คอนซตันซ ได้ ให้ ข้าพเจ้า มี เวลา เพียง แค่
 เขียน รายงาน ส่ง ไป ยัง มองซิเออร์ มาแดง เท่านั้น ความ จริง การ ที่
 เปน เช่น ^{นี้} กระทำให้ บุคคล ผู้ที่ ตั้งใจ ทำ การ ใน หน้า ที่ ของ ทั่ว ได้ ก็ ได้
 รัย ความ เสียใจ เปน อัน มาก เพราะ เหตุ ^{นี้} ถ้า ข้าพเจ้า ได้ ทำ การ
 ยกพร่อง ไม่ พอใจ ท่าน ทุก อย่าง แล้ว ก็ ขอ ท่าน ได้ ไป รอคิว ภัย แก่
 ข้าพเจ้า คุ้ม เด็ด

แต่ จะอย่างไร ก็ตาม ข้าพเจ้า ขอโอกาสเล่าให้ ท่านฟัง อย่างสั้น ๆ ถึง เหตุการณ์ ต่าง ๆ ที่ได้ มี ขึ้น นับ ตั้งแต่ วันที่ ๓ เดือน มีนาคม ซึ่งเป็น วันที่ เรา ได้ ออก เรือ จาก เมือง เบรสต์ เช่น นั้น ไป

ใน ระหว่าง ที่ เติร ทาง ไป แหลม เคป ออฟ กูดโฮย นั้น คลื่น ลม สงบ อากาศ ก็ มาก จึง ได้ เติร ทาง อย่าง สดวก และได้ ไป ถึง แหลม เคป ออฟ กูดโฮย ใน ปลาย เดือน พฤษภาคม โดย เติร ทาง ไม่ ถึง ๓ เดือน เมื่อ ถึง แหลม เคป ออฟ กูดโฮย แล้ว พวก ขอลี้ภัย ใน เมือง นั้น ได้ รับ ร้อง เรา อย่าง ดี มาก เมื่อ เรา ได้ รับ เสบียง อาหาร ชื้น เรือ แล้ว ก็ ได้ ออก เรือ จาก เมือง นั้น เมื่อ วันที่ ๗ เดือน มิถุนายน ต่อ ไป การ เติร เรือ ตั้งแต่ แหลม เคป ออฟ กูดโฮย นั้น ไม่ ไคร่ จะ สดวก นัก ด้วย ได้ ถูก พายุ อย่าง แร่ง และ ขาง ที ลม ก็ พัด มา ผิด ทาง แต่ ถึง ทั้ง นั้น เรา ก็ ได้ มา ถึง หน้า เมือง บันตำ เมื่อวันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พวก ใน เรือ มีความ เห็น ยอ ล้า ทุก คน และ พวก กลาสี ก็ อ่อน เพลีย จน ถึง กับ จะ ทำ การ ไม่ได้ จน คน เตียว พอ เรือ ได้ ไป ถึง เมือง บันตำ ท่าน ราชทูต จึง ได้ ให้ คน ชื่น ไป หา ผู้รักษา เมือง บันตำ เพื่อ ขอให้ ผู้รักษา เมือง ได้ อนุญาต ว่าจะ ให้ ส่ง เสบียง อาหาร เพราะ เสบียง ใน เรือ ชาติ มี หมด แล้ว แต่ ท่าน ผู้รักษา เมือง เปน คน ใจ แข็ง มาก ไม่ ยอม ส่ง อะไร ได้ จน อย่าง เตียว จน ที่ สุด หน้า ก็ ไม่ ยอม ให้ และ ผู้รักษา เมือง บันตำ ก็ได้ ไล่ ให้ เรา ไป ยัง เมือง ขาดาเวีย โดย รับ ร้อง ว่า เมื่อ เรา ไป ถึง เมือง ขาดาเวีย แล้ว ผู้ รักษา เมือง ขาดาเวีย คง จะ ได้ จัด การ ค้ำรับ อย่าง ดี เรา อยู่ใน ที่ ชัย

จนแล้วจึงจำเริญ ต้อง วิชา ออก เรือ จาก เมือง ยันคำ ไป เมือง ขาตาเวีย ท่อ
ไป ระยะ ทาง ตั้งแต่ เมือง ยันคำ ไป เมือง ขาตาเวีย นั้น เป็น คน ทาง
๑๔ ไมล์ เท่านั้น แต่เราก็ ต้อง เติร ทาง อยู่ ๓ วัน ๓ คืน จึง ได้ ถึง
เพราะ คน ทาง นั้น เป็น ทาง ลำบาก มาก และ คน นำ ร่อง ที่ เคย เติร เรือ
ทาง นี้ ก็ ไม่มี ค้ำว ครอบ ใต้ ไป ถึง เมือง ขาตาเวีย พวก ขอลัษคา ก็
ได้ ค้ำว วิชา อย่าง ที่ ทั้ง ผู้ รักษา เมือง ยันคำ ด้ ค้ำว วิชา และ พวก
ขอลัษคา ได้ ทำ การ ทุก อย่าง ได้ แก่ ทำ น ราชทูต เพื่อ แสวง ความ เคารพ
และ ความ นิช ต่อ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส แต่ การ ที่ เรา มา คราว นี้
ก็ ทำให้ พวก ขอลัษคา วิชา ใจ เป็น อิ่ม มาก

เมือง ขาตาเวีย นี้ เป็น เมือง ที่งาม ที่สุด ใน โลก นี้ พวก ชาว เมือง
ที่ เป็น คน แก่ เฒ่า ใช้ เครื่อง ภาชนะ ทำ ค้ำว ทองคำ และ เงิน ทั้ง สั้น พวก
นี้ มี ทาส เป็น อิ่ม มาก และมี สิ่ง ที่ ป่อง ที่ จะ ทำให้ มนุษย์ อยู่ ด้ อย่าง สุข
สบาย ทั้ง สั้น คำ ต่าง ๆ ใน เมือง นี้ ก็ มี มาก ค้ำว

เมื่อ วันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม เวลา เข้า มี เรือ ด้ ถอน ส่มอ
แล่น วิชา ท่อ ไป และ ใน วัน นั้น เอง เวลา กลาง คืน ประมาณ ๔ ทุ่ม
(๑๐ ๓.ท.) มี เรือ ขอลัษคา ด้ ๑ คัก จะ เอา เรือ มา เทียบ กบ เรือ
ของเรา เพื่อให้ ทหาร เรือ วิชา มา ด้ เรือ เรา แต่ มอ ง วิชา เออร์ เทอไวคัคว์
ผู้ วิชา ค้ำว การ เรือ เป็น คน ที่ ฉลาด มาก ด้ บัง กัน มิ ให้ พวก ขอลัษคา ป็น
ป่าย วิชา เรือ ด้ ไทโย หัน เรือ หัน เสีย ทก ลง เรือ ขอลัษคา ทำ การ ไม่
สำเร็จ ถ้า จะ ป็น เรือ เรา ด้ จะ ค้ำว ป็น ข้าง วิชา เรือ เพราะ นั้น เป็น แต่

เส้า^๕ ของ เรือ ขอลันทา มา คำ ท้ายเรือเราเท่า^๕นี้ เราจึงได้เข้าไป
 เล็ก ยิงเรือขอลันทา สอง สาม นัดและ พวกขอลันทา กล่าวว่า เราได้ยิง
 ถูก พวกขอลันทา ตาย ๔ คน พวกเรา ก็ พร้อม อยู่ ที่ จะ ต่อสู้ เรือ
 ขอลันทา แต่เราก็ไม่ทราบ ว่า การ ที่เรือขอลันทา มา รบเราเช่น^๕นี้
 จะ หมายความว่า อย่างไร และใน เวลา^๕นี้เราก็ไม่ทราบ เสีย ซ้ำไป
 ว่า เรือ ลำ^๕นี้ จะ เป็น เรือ ขาติใด ต่อเราได้มาถึง เมืองไทยแล้วจึงได้
 ทราบว่า เรือ^๕นี้ เป็น เรือ ขอลันทา^๕ ครั้นได้ เห็น เรือ ขอลันทา ก็คิดจะหนีแล้ว
 เราจึงได้แล่นเรือต่อไป พวกในเรือรบของเรา รายงานว่า เขาได้เห็น
 แสงไฟอีกหลาย แห่ง คือ คง มีเรืออื่น ๆ อีกหลาย ลำ แต่จะ เขา
 เห็นแน่^๕ก็ไม่ได้ เพราะ เป็น เวลา ที่มี กมธ ะไร ก็ไม่เห็น เมื่อ
 สมเด็จ พระเจ้า กรมสยามได้ ทรง ทราบใน เรื่อง นี้ ก็ มิได้ ทรง ปลาก พระ
 ท้าย เลย เพราะ ทรง รู้จัก นิสัย ของ พวก ขอลันทา ได้ ก็ ค้ำย พวกนี้
 ต่อหน้า ทำ ดี แค่ ลับ หลัง ร้าย มาก และ การ ทั้งปวง ที่ พวก ขอลันทา
 ทำ^๕นี้ ก็โดย ใช้ วิถี วัช ุทธิ กิ่ง สั้น เพราะ ฉะนั้น ใน เมือง นี้ จึง ถึง กัน ว่า
 พวก ขอลันทา เท่า กับ ยักษ์ แต่ใน เรื่อง นี้ พวก ขอลันทา ก็ ได้ มา ลุแก่
 ไทย ครว ต่อ ท่าน ราชทูต และ รัย รอง ว่า ใน การ ที่ เกิด เหตุ คราวนี้
 พวก ขอลันทา จะ ได้ ทำ ก่อ ให้ เป็น ที่ พอใจ ท่าน ราชทูต ทุก อย่าง แต่
 ข้าพเจ้าเองไม่เข้าใจเลย ว่า การ ที่ พวก ขอลันทา มา ทำ การ รบพุ่ง
 เช่น นี้ จะ มี ข้อ แก่ ทั่ว ว่า อย่างไร ทั้ง ได้ รบ กับ เรือ ขอลันทา แล้ว
 การ เจริญ ทาง ก็ สักวณ เรียบร้อย ทลชค มา และ เรา ก็ ได้ มา ถึง ทำ

ออกเรือที่เมืองไทยเมื่อวันที่ ๒๘ เดือนกันยายน พอเรือได้ทอด
 สมอแล้ว ข้าพเจ้าได้รีบลงเรือขึ้นไปยังกรุงศรีอยุธยา ครั้นข้าพเจ้า
 ไปถึงกรุงศรีอยุธยาแล้ว ก็ได้ทราบว่าผู้ช่วยการที่เมืองสุพรรณ
 ได้ส่งเรือชื่อ แซนคัสลุย มาที่เมืองนี้ เรือลำนี้ เปนเรือเล็ก มีระวาง
 เพียง ๒๐๐ คันเท่านั้น มองซิเออร์เกอลูแวงได้เก็บสำเนาเรือลำนี้
 มาเพื่อเปนหัวหน้าของห้างที่กรุงศรีอยุธยา พร้อมด้วยมองซิเออร์
 เกอราเกม ซึ่งจะมาเปนหัวหน้าเสมียนด้วย แต่มองซิเออร์
 เกอลูแวงไม่เป็นที่พอใจของมองซิเออร์คอนซตันซ์ ซึ่งเปนเสนาบดี
 จักรการทั้งปวงทุกๆ อย่างแต่ผู้เดียว เพราะมองซิเออร์เกอลูแวง
 เปนคนที่เอาใจใส่ต่อการงานของบริษัทรุ่งๆ ในเวลานั้น ข้าพเจ้า
 ก็ยังทำอะไรมาก่อนอกจากจะเกี่ยวข้อง กับมองซิเออร์คอนซตันซ์ว่า
 ข้าพเจ้าจะได้พยายาม จักการให้เป็นที่พอใจของมองซิเออร์คอนซตันซ์
 ทุกอย่าง

ภายหลังเมื่อเซอวาเลียเคอโซมองราชทูตฝรั่งเศสได้ขึ้นมาถึง
 กรุงศรีอยุธยาแล้ว มองซิเออร์คอนซตันซ์ ก็คิดการจะให้มอง
 ซิเออร์เกอลูแวงเสียคนให้จงได้ และถ้าข้าพเจ้าไม่ใช้ชี้แจงให้ท่าน
 ราชทูตทราบ ความจริงในเรื่องนี้แล้ว ท่านราชทูตก็คงจะลงโทษ
 มองซิเออร์เกอลูแวงเช่นแน่

ความจริงข้าพเจ้าเห็นเปนการจำเป็นที่ จะต้องบอกให้ท่านทราบ
 ว่าข้าพเจ้าได้คอยสังเกตความประพฤติของมองซิเออร์เกอลูแวงแล้ว
 ได้เห็นว่ามองซิเออร์เกอลูแวงมิได้กระทำการอย่างใดให้เป็นการ

เสียหายเลย แต่เป็นคน ที่ทำ การ อย่าง ซื่อสัตย์ สุจริต และ ผักฝ้าย
 เอาใจใส่ใน ประโยชน์ของ นาย เบน อันมาก และ มิได้ มี ข้อ ขกพร่อง
 อย่างใด เว้นแต่เป็นคนพูดอะไร ก็พูดตรงๆ ไม่รู้จักปิดความใน
 ใจ และเป็นคนไม่รู้จักผ่อนสั้นผ่อนยาว อดุโลม ตาม การ เท่านั้น
 ผลที่สุดของ การ เรื่อง นี้ ก็เป็น อัน ตกลง ว่า มองซิเออร์ เทอลูแวง จะต้อง
 กลับไปเมือง สหรัศ ส่วน สินค้า ต่าง ๆ ที่ได้เตรียมไว้ จะ ยันทุก
 ลง เรือ นั้น ก็ได้ขายให้แก่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เป็นเงิน ประมาณ
 ๓๗๐๐ รูเปีย ซึ่งได้กำไร แต่เล็กน้อย เท่านั้น แต่ถึงตั้งนั้น
 มองซิเออร์คอนซตันซ์ ก็ได้ ชู กัณ โสภมของซิเออร์เทอลูแวง อย่าง ร้ายแรง
 จนที่ สุกไม้ ฝาง ซึ่ง ควร ขริบทิ้ง จะได้กำไร ตั้ง ๖ เท่าตัว ก็ต้องทิ้งไว้
 แต่ข้อนี้ มองซิเออร์ เทอลูแวง ก็คง จะไม่ ยอม หากว่า จำพเจ้าได้ ชี้แจง
 ให้ มองซิเออร์ เทอลูแวง ฟังว่า จำพเจ้า ยัง จะ มี กิจ อย่าง สำคัญๆ
 ที่ จะต้อง ทำ ชุระ กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ต่อไป เพราะฉนั้นในเวลา
 นี้ไม่ควร จะ ทำการให้เขาซักใจ แต่ถึง มองซิเออร์ เทอลูแวง จะ ตาม
 ใจ ทุก อย่าง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ก็ ยัง หา พอใจไม่ ยัง กลับ ทำ
 ให้ มองซิเออร์ เทอลูแวง ต้อง คอย อยู่ อีก เคือนเศษ เพราะ รอ เรือ
 อังกฤษให้ ออกไป เสีย ก่อน แต่ที่จริง เรือ อังกฤษ ลำนี้ ก็ได้ มา ถึง
 เมืองไทย ก่อน เรือ แชนด์ หลุย เสีย ซ้ำ ไป แต่ข้อนี้ก็ไม่ น่า พิควง
 อย่างใด เพราะ สินค้า ที่ จะ ยัน ทุก ลง เรือ อังกฤษ นั้น เป็น สินค้า ที่

มองซิเออร์ คอมนซ์ตันซ์ มี ประโยชน์ อยู่ด้วย ทั้งมองซิเออร์ คอมนซ์ตันซ์ ก็ชอบ พวก อังกฤษ เป็น ฮั มาก การ ที่ มองซิเออร์ คอมนซ์ตันซ์ ชอบ พวก อังกฤษ นั้น เป็น ด้วย เหตุ ๒ ประการ ๑ มองซิเออร์ คอมนซ์ตันซ์ กลัว พวก อังกฤษ ประการ ที่ ๒ ถ้า มองซิเออร์ คอมนซ์ตันซ์ค้าขาย กับ พวก อังกฤษ ก็ คง จะหา กำไร ได้ ครั้ง ด้ว

ไทยได้ จัก การ รัย รอง ท่าน ราชทูตไทย เค็ม เกียรติกษิ สม ความ ปรารถนา ของ ท่าน ราชทูต ทุก ประการ และ สังกศทุก ท่าน ราชทูต ก็ เปน ที่ พอใจ มาก ใน ส่วน การ าร ที่ เกี่ยว ด้ว ขริยัท หึ ไทย ได้ ยก เมือง ให้ ท่าน ราชทูต เมือง ๑ เมือง หึ คือ เมือง สงขลา ใกล้ กับ เมือง นครศรีธรรมราช เมือง สงขลา นี้ มี ท่าเรือ ซึ่ง กู จะ เปน ท่าเรือ ที่ ดี มาก แต่เรือใหญ่ ๆ จะ ต้อง เข้า ออก ได้ ึ่ง จะ เปน ท่าเรือ ที่ ดี แต่ได้ มี คน บอก กับ ข้าพเจ้า ว่า เรือ ที่ มี ะวาง เพียง ๕๐๐-๖๐๐ ตัน ได้ เคย เข้า ออก แล้ว แต่ ก่อ นนี้ เมือง สงขลา เปน ย่าน เมือง มี ชั มคู ประศุ ทอ รม แต่ พระเจ้า กรุงสยาม ได้ ไป รค ได้ ทำลาย เสีย ประมาณ ๓ หรือ ๔ ปี มา แล้ว เพราะ เหตุ ว่า ได้ เกิด มี พวก ขยด ไป ยึด เมือง สงขลา ไว้ และ พระเจ้า กรุงสยาม ก็ ต้อง ทำศึก ปราย พวก ขยด เหล่า นี้ มากกว่า ๓๐ ปี แล้ว และ ถ้า พระเจ้า กรุงสยาม ไม่ ได้ ทรง ใช้ กลศึก แล้ว พวก ขยด ก็ คง จะ ยัง อยู่ ใน เมือง สงขลา จน เท่า ทุก วัน นี้ เปน แน่ เขา พู กัน ว่า ที่ เมือง นี้ พอ จะ ทำ ค่าย คู อย่าง แน่นหนา มี คน ได้ ดี

ท่าน ราชทูต ได้ สั่ง ข้าพเจ้า ไว้ ว่า ถ้า ท่าน ราชทูต ได้ กลับ จาก เมืองไทย ไป เมื่อ ไค ก็ ให้ ข้าพเจ้า รัย ไป รัย เมือง สงขลา จาก ไทย ที่

เคียว และในกรณีที่ข้าพเจ้าจะไปรับเมือง สงขลา นั้น พระเจ้า กรุง สยาม
 จะได้ โปรด พระราชทาน เรือ ให้ ข้าพเจ้า ไป ลำ ๑ และ ท่าน ราชทูต ได้
 สั่ง ค่อย ไป ว่า เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ ถึง เมือง สงขลา แล้ว ก็ ให้ ลง มือ สร้าง บัอม
 ที่ เคียว แต่ การ สร้าง บัอม นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ ค่อย ทำ ค่อย ไป อย่าง ช้า
 ที่ สุด เพื่อ ค่อย รับ คำ สั่ง ของ ท่าน ก่อน เมื่อ ข้าพเจ้า จะ ไป เมือง
 สงขลา นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ พา เอนซินเนีย นายช่าง ไป ด้วย คน ๑ เอน
 ซินเนีย ผู้ นี้ ท่าน ราชทูต ได้ ถวาย ตัว ไว้ ต่อ พระเจ้า กรุง สยาม แล้ว และ
 เปน คน ที่ ฉลาด มาก ใน การ ก่อ สร้าง ต่าง ๆ นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ กระ
 ทำ ตาม คำ แนะนำ ของ เอนซินเนีย คน นี้ ทุก อย่าง แต่ ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า
 เชื่อ ว่า คง จะ ไม่ จำ เปน ที่ จะ วาง แขนง สำหรัย สร้าง บ้าน เมือง ให้ ใหญ่ โด
 ง กวาม เกิน ไป นั้ก เพราะ ข้าพเจ้า เชื่อใจ ว่า ใน ไม่ช้า ท่าน ก็ คง จะ ได้
 มี บ้าน เมือง ใหญ่ โด พอสู้ เมือง ยาคาเวีย ได้ และ คง จะ ทำ ได้ ท่าน ได้
 ประโยชน์ คุ้ม กับ เสีย หาย สอง เท่า เพราะ ไม่ช้า พวก จีน และ ชาว เมือง
 อื่น ๆ ใน ทวีป อินเดีย ก็ คง จะ มา ตั้ง บ้าน สร้าง เรือน ใน เมือง นี้ เพื่อ จะ
 ได้ ทำ การ ค้า ขาย โดย สดวก และ ใน ซัอน นี้ เมือง นี้ ก็ คง จะ เปน ประโยชน์
 ต่อ ขบวนการ เปน อัน มาก เพราะ ถึง แม้ ว่า เรา จะ มี อำนาจ ทำ การ ค้า
 ขาย โดย ไม่มี ใคร จะ มา กัด ขวาง ได้ ก็ จริง อยู่ แต่ อย่างไร ๆ ก็ คง
 จะ ได้ รับ ความ วิชาญ จาก เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุง สยาม เพราะ
 คน จำพวก นี้ ไม่ มีความ ซื่อ สักย สู้ ริศ เลย ทั้ง เปน คน ไม่ รู้ จัก ผิด
 และ ชอบ คัง ข้าพเจ้า ได้ อธิบาย ชี้แจง ให้ ท่าน ราชทูต ทราบ หาดาย ครอง แล้ว

ถ้าเรา จะไป ตั้ง อยู่ ที่เมือง สงขลา นี้ ก็ คง จะ จัก การ ต่าง ๆ ได้
ง่าย กว่า เกาะ มาคา ปาสาภา มาก เพราะ ที่ เกาะ มาคา ปาสาภา นั้น
เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้าแผ่นดิน (ฝรั่งเศส) ได้ ทำให้ บริษัท ฝอย
หยา อีก ประการ ๑ การ ที่ จะ ตั้ง อยู่ ที่เมือง สงขลา จะ เจริญ ค่อ
ไป หรือ ประการ ไດ นั้น ก็ ต้อง แล้ว แต่ ท่าน จะ ส่ง คน ชนิด ไດ มา
เพราะ ไม่ ต้อง สงสัย เลย ว่า ที่ ไດ เกิด การ เสียหาย ที่ เกาะ มาคา ปาสาภา นั้น
ก็ เปน เพราะ เหตุ ที่ เจ้า พนักงาน ของ พระเจ้าแผ่นดิน (ฝรั่งเศส) และ
คน ของ บริษัท ไม่ ลง ระวัง กัน

ใน ข้อ ที่ จะ ให้ ศึกษ ศึกษ การ ใน เรื่อง สินค้า ใน เมือง ไทย ตาม ที่ ท่าน
ได้ จด หัว ข้อ มา ได้ ข้าพเจ้า นี้ ก็ เกือบ จะ ไม่ เปน ประโยชน์ อัน ไດ
เพราะ ใน เวลา นี้ จะ หา คน ที่มี เงิน ถึง ๕๐ เหรียญ เกือบ จะ ไม่ ได้ แล้ว
จริง อยู่ แต่ ก่อน นี้ เคย มี พวก จีน และ พวก แขนก มั่ว ซึ่ง เปน คน มั่งมี เปน
อัน มาก ทั้ง เปน คน ที่มี อำนาจ ทั่ว แต่ ใน ว่าง ๒ ปี มา นี้ ไทย
ได้ ฤกษ์ ชุ่ม เสง ต่าง ๆ และ ได้ ทำ การ ชัก ขวาง ค่ การ ค้า ขาย ของ
พวก นี้ จน พวก จีน และ แขนก มั่ว เหล่า นี้ ต้อง กลับ ไป หมด ยัง เหลือ
อยู่ แต่ พวก ที่ ไม่ มี ทน รอน จะ ค้า ขาย ได้ เท่านั้น ที่ สัก พวก ชาว
ฝรั่ง ซึ่ง อยู่ ใน เมือง ไทย ๓-๔ คน นั้น ก็ วน จะ ต้อง กลับ ไป
อย่าง พวก จีน และ แขนก มั่ว อยู่ แล้ว เหมือน กัน การ ค้า ขาย ใน เมือง
ไทย เปน อัน ทำ ไม่ ได้ เปน อัน ซาก ถึงแม้ว่า พระเจ้า กรุง สยาม เปน
เจ้า ที่ ดี ก็ จริง อยู่ แต่ ข้าราชการ ของ พระองค์ ซึ่ง เปน ผู้ ปกครอง
บ้าน เมือง เปน คน ที่ เขา ประโยชน์ ของ ตัว เปนใหญ่ ทั้ง ทำ การ ฤกษ์

ซุ่มเหง อย่างไม่รู้ กาง จน การ ค้า ขาย ทั้งปวง เปรน อัน ทำ กันไม่ได้ เพราะสินค้า ที่ มาจากต่างประเทศ มากน้อย เท่าใด พวกข้าราชการ ก็ รัยเอา เสีย หมก และ ตั้ง ราคา เอา เอง ตามชอบใจ เวลา จะ ชำระ เงิน ค่า สินค้า นั้น ก็ มิ ใ้ เขา เงิน มา ชำระ แต่ เอา สินค้า อย่าง ซึ่ น มา แลก เปลี่ยน และ สินค้า ที่ เขา มาแลกเปลี่ยน นั้น ก็ ตั้ง ราคา เอา แพง อย่าง ที่ สูง มิ ต้อง นึก เลยว่า ราคา ที่ ตั้ง มา นั้น จะ สมควร หรือ ไม่ พวก พ่อ ค้า ก็ จำเป็น จำใจ ต้อง รัย สินค้า เหล่า นั้น ไว้ มิฉะนั้น ก็ จะ ต้อง กลับไปโดยขาดทุน เปล่า

ใน ข้อ ที่ ท่าน ได้ สั่ง ใ้ ข้าพเจ้า เข้า ไป คุก ใน พระคลัง ของ พระเจ้า กรุง สยาม นั้น การ ที่ จะ เข้า ไป คุก นั้น เปรน เรื่อง ที่ ยาก อย่าง ที่ สูง แต่ ถึง กังนั้น ข้าพเจ้า ก็ ใ้ พยายาม เข้า ไป คุก จน ได้ ใน พระคลัง นี้ ก็ มิ เห็น มี สิ่ง ใ้ ที่ จะ เปรน ชัน เปรน อัน เลย ข้าพเจ้า เห็น แค่ ฝ้าย อยู่ หลาย ฝ้าย อัน กอง ไว้ เกะ เกะ มี ผ้า โย อย่าง หยาย มา จาก ฝรั่งเศส ออมนันเตล และ ยังมี ฝ้าย อีก หลาย โย แค่ อะไร จะ อยู่ใน ฝ้าย นั้น ทวาย ไม่ได้ แต่ ก็ คง จะ ไม่ ใ้ เป็น ของ ใ้ อะไร เพราะ เหตุ ว่า เจ้า พนักงาน ไม่ ยอม ใ้ ข้าพเจ้า คุก และ เจ้า พนักงาน เหล่า นี้ ก็ ใ้ รัย ค่า สั่ง ไว้ แล้ว ด้วย ว่า ถ้า ข้าพเจ้า จะ ต้อง การ อะไร ก็ อนุญาต ใ้ ข้าพเจ้า เขา ไป ได้ ใน คลัง หลัง ชัน ข้าพเจ้า ใ้ ไป พย เครื่อง ลาย ครวาม ข้าพเจ้า ใ้ เขา ไว้ ยาง อย่าง ซึ่ น ใ้ ส่ง มา ยัง ทำม ด้วย แล้ว เครื่อง ลาย ครวาม ที่ ข้าพเจ้า ใ้ ส่ง มา ใ้ ท่าน นั้น ถ้า จะ ว่า ไป ก็ เปรน ของ ไม่ สมควร สำหรับ ประเทศ ฝรั่งเศส เคส กัง ด้วย อย่าง ที่ ข้าพเจ้า ใ้ เคย เห็น มา แล้ว แต่ ข้าพเจ้า เห็น ว่า

การที่ส่งของเหล่านี้ไป ก็ไม่ต้องเสียค่าระวางเรือ ทั้งอย่างไรๆ ก็พอจะมีกำไรบ้างเล็กน้อย ข้าพเจ้าจึงได้รีบซื้อไว้

พวกไทยได้พยายามที่สุดที่จะให้พวกเราเห็นความมั่งคั่งบริบูรณ์ของเมืองไทยโดยพาให้เราไปคู่วัดวาอาราม อันตั้งอยู่ใน พระราชวังของพระเจ้ากรุงสยาม ในวัดนี้มี พระพุทธรูปทั้งใหญ่และสูง อันน่าประหลาดมาก บางองค์ที่สูงกว่า ๔๐ ฟุต ก็มี ไทยได้บอกเราว่า พระพุทธรูปหล่อด้วยทองคำทั้งองค์ และได้หล่อในที่นี้เอง ถ้าพิจารณาที่ พระพุทธรูปเหล่านี้คล้ายๆ กับภูเขา เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงสงสัยว่า จะไม่ใช่ทองคำแท้ เสียกระมัง และเจ้าพนักงานก็ไม่ยอมให้เราเข้าไปดูใกล้ๆ ได้แต่ มอง ลอด ลูกกรงไม้ อันอยู่ห่างไกลมาก แล้วข้าพเจ้าได้ไปคู่วัดอื่นซึ่งเป็นวัดใหญ่กว่าวัดที่ดูแล้วขึ้นไปอีก แต่พระพุทธรูปในวัดนี้ไม่ใหญ่เท่ากับวัดเดิม และที่หัวพระพุทธรูปก็มีแหวนเพชรงามพอดูได้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงสันนิษฐานว่า พระพุทธรูปเหล่านี้คง จะไม่ได้หล่อด้วยทองคำ แต่คงจะหล่อด้วยทองแดง บีก ทอง และ ทองนิก ก็คง จะเป็นทองอย่างนี้ ส่วนตัวข้าพเจ้า นั้นถึงแม้ว่าจะไม่เชื่อว่า พระพุทธรูปเหล่านี้ทำด้วยทองคำแท้ก็จริง แต่ข้าพเจ้า ก็มีใ้คักค้ำอย่างใด และก็ได้พลอยชมเชยอย่างคนอื่น ๆ ซึ่งเขาได้แต่งเรื่องความสมบูรณ์ของพระเจ้ากรุงสยามไว้แล้ว อนึ่งได้มีคนเล่าว่าใน พระคลังหลวง เต็มไปด้วยทรัพย์สิ่งของเงินทองเป็นอันมาก ข้อนี้ก็ที่น่าจะเป็นจริง เพราะพระเจ้า

กรุงสยามไม่มีใส่ศูยที่ จะ ต้องทำ พระราชทรัพย์เลย เพราะบรรดา
ไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดินทุกคน ต้องทำงานให้พระเจ้ากรุงสยาม ปีละ ๖ เดือน
โดยไม่ได้รับผล ประโยชน์อย่างใดเลย จนที่ สุด เจ้า ของ หลวง ก็
ไม่ได้ รับประทาน และรางวัล ที่ พระราชทานให้แก่ข้าราชการ ที่
เป็นคนไปรบปราบ นั้น ก็เพียงแต่พระราชทานข้าวคนใช้ และ คน
ใช้เหล่านี้เพื่อจะหลีกเลี่ยงที่ จะไม่ ต้องทำ การงาน ให้แก่ นายก็ ต้อง เอา
ของ ต่าง ๆ มากำหนดให้ นาย ซึ่ง เป็น ผล ประโยชน์ ราย โคน ของ
ข้าราชการ อีก ส่วน ๑ ของ ทั้งหลาย ทั้งปวง อัน มี อยู่ในแผ่นดินสยาม
เป็น ของ พระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สิ้น และ เมื่อ พระเจ้า แผ่นดิน จะ ต้อง
พระ ประสงค์ สิ่ง ใด ต้อง เป็น ใด ทั้งหมด ไม่มีใคร ที่ จะ คัก ค้ำ ว่า
กล่าวได้เลย ถึง สิ่ง ที่ พระเจ้า แผ่นดิน จะ ต้อง พระราช ประสงค์ เป็น
สิ่งที่ ผิดทาง ยุติธรรม ก็ไม่มีใครอาจพูดได้ ส่วนผล ประโยชน์ ราย โคน
ของ พระเจ้า แผ่นดิน นั้น ได้ จาก การ เก็บ ภาษี ที่ ถูก งาน ช่าง
ไม้ ฝาง สุรา และ เก็บ ภาษี บ้าง เล็ก น้อย จาก เรือ ที่ เข้า มา ค้าขาย
ในเมือง นี้ ภาษี ขากร ทั้งหมด ซึ่ง เป็น ผล ประโยชน์ ราย โคน ของ
พระเจ้า แผ่นดิน นั้น รวม ทั้ง สิ้น อยู่ในราว ปีละ ๑๒๐๐๐ หรือ
๑๓๐๐๐ ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

ใน ส่วน สินค้าที่ จะ ค้าขายได้ ใน เมือง เหล่า นี้ นั้น สินค้า
เหล่านี้ เป็น ของ ต่าง ๆ กัน ทั้ง สิ้น ข้าพเจ้า ได้ สืบ ตาม ตาม ผู้ ที่มี
ความรู้ และ ความ ขำนาญ คง ได้ ความ ว่า สินค้า ใน เมือง เหล่า นี้
พอจะ ค้าขาย ได้ กว่า สาม หรือ สี่ ล้าน ซึ่ง นัยว่า จะ เป็น ประโยชน์ ต่อ

บริษัท เปน อันมาก เพราะได้ ความ แน่ ว่า ในไม่ช้า ก็ คง จะ คำ ขาย
เพิ่ม ทุนได้ ซัก เท่า ด้ว ทั้ง ท่าน จะ เห็น ได้ ตาม ขาณูซี ที่ ข้าพเจ้า ได้
ส่ง มา ให้ ท่าน ดู ด้ว แล้ว

อนึ่ง ที่ ท่าน ตาม มา ว่า ถ้า จะ ส่ง สิ้นค้า มา ยัง เมือง นี้ จะ มี กำไร
สัก เท่าไร น้ น ขอบอก ให้ ท่าน ทราบ ว่า ถ้า ได้ ส่ง สิ้นค้า มา จาก ยโรย
และ เมือง สุทรีต แล้ว คง จะ ต้อง ได้ กำไร ราว ๒๕ หรือ ๓๐ เปอรเซนต์
แต่ ถ้า สิ้นค้า เหล่า นี้ ได้ ส่ง ไป ได้ เหมาะ กับ ภูมิ พันธ์ ประเทศ แล้ว ก็ คง
จะได้ กำไร มากกว่า นี้ อีก เท่า ๑ ข้อ นี้ พอ จะ เห็น ได้ ง่าย ว่า คง เปน
จริง เพราะ เหตุ ว่า ถ้า พวก อังกฤษ และ ฮอลันดา ไม่ได้ กำไร มาก
แล้ว เหตุใด เขา จะ พยายาม ส่ง สิ้นค้า มา ใน แลย เหล่า นี้เล่า พวก
อังกฤษ และ ฮอลันดา เห็น หนทาง ได้ กำไร แน่ แล้ว จึง ได้ ส่ง เรือ มา
ใน แลย เหล่า นี้ มี ละ หลาย ๆ ถ้า ถ้า ๑ บันทุก สิ้นค้า มา อย่าง น้อย
กว่า สาม หรือ สี่ แสน แพร่ง

ขาณูซี สิ้นค้า ที่ ควร จะ ต้อง ส่ง ไป ใน ที่ ต่าง ๆ กับ ขาณูซี สิ้นค้า ที่
จะ ได้ รัย มา จาก ที่ ต่าง ๆ และ กำไร ที่ ควร จะ ได้ จาก สิ้นค้า เหล่า นี้
สิ้นค้า ที่ จะ ส่ง ไป เมือง ดัง เกี่ย น้ น ควร จะ ส่ง เท่า ครั้ง หรือ เศษ ๑
ส่วน ๓ ของ คัน ทุน

สิ้นค้า ที่ ควร ส่ง ไป เมือง ดัง เกี่ย

๑ ผ้า แคง และ ผ้า สัก สลาก คำ กับ ผ้า อย่าง อื่น ๆ สี ม่วง
ข้าง คำ ขาง

๒ ผ้า ชาว ทุก ชนิด ผ้า เหล่า นี้ ต้อง ส่ง จาก ผัง คอรอมัน เกล

๓ กัลปังหา ทั้ง กิ่ง และ ช่อ กับ กัลปังหา ที่ เปน ผง แล้ว

๔ ชาก และ สีต่าง ๆ ทุก ชนิด สำหรับเขียนสี

๕ กล้วย

๖ พริกไทย

๗ กิน ปรระสี

๘ หมวก

๙ ไม้ฝาง

๑๐ เครื่องแก้ว ทุก อย่าง ที่เป็น ของ แผลง ๆ

สินค้า ที่ จะ รัย จาก เมือง ดังเกี่ย

๑ ชมคเขียง อย่าง ด้ ที่ สุก จะหา ชมคเขียง ใน โลก นี้ ด้ เท่า
ชมคเขียง เมือง นี้ ไม้ ด้

๒ ผ้า ขั้ ไทม ทอง และ ไทม เงิน และ ไทม อย่าง งาม ที่ สุก

๓ ไทม คีย สี เหลือง

๔ ผ้า ขน สั้คว

๕ ผ้า แพร ทุก ๆ ชนิด อย่าง งาม ๆ

๖ เครื่อง เรือน ค่าง ๆ ซึ่ง ทา น้ำมัน เภา จน ที่ สุก เทียง นอก
ก็มี ซึ่ง เป็น ของ นำ ใ้ มาก

๗ เครื่อง ลาย ความ ขน ใหญ่ เครื่อง ลาย ความ เหล่า น เป็น
ของ ควร ส่ง ใ้ จำหน่าย ที่ เมือง อิน ด้ ใ้

๘ ทองคำ และ เงิน

สินค้า เหล่า น ขี้ ๑ พอ จะ ซื่อ ขาย ใ้ เป็น ราคา สาม หรือ สี่ แสน
แพรง และ คง จะ มี กำไร รว ๗๐ ถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์

สำหรับเมือง มาเก๊า นี้ สินค้าทั้งปวงที่ควรส่งไปยัง เมือง
จีน ก็ใช้ได้ทั้งสิ้น นอกจากของที่จะส่งไปยังเมืองจีนนั้น จะส่ง
ของเหล่านี้ไปเมือง มาเก๊า อีกก็ได้ คือ

๑ หมวกทุก ๆ ชนิด แต่ต้องส่งหมวกอย่างฝีมือหาย
มากกว่าอย่างเล็ยย

๒ เครื่อง กระจก กระจกต่าง ๆ ทุกอย่าง

๓ ผ้าแพรอย่าง ขางสำหรับ ตัดเสื้อ กางเกง ผู้ชาย พวก
ปอตุเกศ มัก จะ ตัด เสื้อ กางเกง ด้วย แพร ทำ

๔ ผ้า ลูกไม้ ไปร่ง ถัก ด้วยไหมทอง ข้าง ไหมเงิน ข้าง ไหม
ธรรมดา ข้าง แต่ผ้า ลูกไม้ เหล่า นี้ ต้อง ทำ อย่าง ขาง และ เขา ที่สุก
ที่จะ ทำ ได้

๕ ถุงเท้า แพร

๖ รองเท้า สำหรับ ผู้ชาย และ ผู้หญิง แต่ รองเท้า ผู้หญิง
จะ ขาย ได้ ดี กว่า รองเท้า ผู้ชาย

๗ กาย และ กระบี่

๘ ขัน เล็ก และ ขัน สั้น และ ขัน พก ด้วย

๙ หีตา สำหรับ ขัน

๑๐ สุรา ต่าง ๆ และ เหล้า ขรัน ขัน ๆ ซอก

ถ้าส่งสินค้าเหล่านี้ไป เป็นคันทุนสามหรือสี่หมื่นปอนด์ (ฝรั่งเศส)
ไม่ช้า ก็ จะ ทำหน้าขายได้หมด และ ถ้าไร ก็คง จะ ได้ กว่า เท่า ตัว คือ
กว่า ๑๐๐ ถึง ๑๐๐

สินค้าที่จะได้รับจากเมืองจีนนั้น คือ

- ๑ ไทม สามชนิด จะซื้อได้ อย่าง ละ มาก ๆ
- ๒ ผ้าขี้ไทม ทอง และ เงิน และ ขี้ไทม ขรรวมคา อย่าง
งามมาก

๓ ผ้าแพร อย่าง งาม

๔ ใบชา อย่าง ดี

๕ โกฎ หน้าเต้า แต่ ของ สิ่ง นี้ ไม่ สู้ เช่น ประโยชน์ เท่าไรนัก

๖ ชมคเซียง อย่าง ดี แต่ พวก จีน เช่น คนโกง มาก มัก ย่น
เสียเสมอ

๗ เครื่อง ลายคราม อย่าง งาม จะ หา ที่ไหน ใน โลก นี้ งาม
เท่า เมือง จีน เช่น ไม่มี

๘ เครื่อง เรือน ทา น้ำมัน เภา แต่ ของ ที่ ทำ ใน เมือง จีน นั้น
สู้ ของ ทาง เมือง ฝรั่ง ไม่ ได้

๙ เครื่อง ทำ ครีว ทุก ๆ อย่าง ซึ่ง จะ จำหน่าย ที่ เมือง อินทโย
ได้ ไทม มี กำไร อย่าง งาม

๑๐ ทองคำ

๑๑ พลอย ทัยทิม

๑๒ หน้าตาล

๑๓ เปลือกไม้ สำหรับ ทำ ยา คิวีนิ

๑๔ รากไม้ ต่าง ๆ หลาย อย่าง สำหรับ ทำ ยา

๑๕ แร่เหล็ก (ซัลเฟตออฟไอโรน)

สียคำ ที่ จะ ส่งไป เมือง จีน นั้น คือ

๑ ผ้า อย่างบาง และ ลเอียด ผ้า นี้ ต้อง เนื้อบาง และ ลเอียด
กว่า ที่ จะ ส่งไป แห่ง อื่น ๆ ทุก แห่ง และ เป้นผ้า แคง มากกว่า ผ้า
อย่าง อื่น ผ้า สักหลาก นั้น ต้อง เป้น สักหลาก สีดำ สี ม่วง และ สีขาว

๒ ผ้า เซีซ สี อย่าง เคียว กั้น กับ ที่ กล่าว มา แล้ว แต่ ให้
ส่ง ผ้า อย่าง เนื้อ หยาบ มากกว่า ผ้า อย่าง เนื้อ ลเอียด

๓ กัลชัหา เป้น เมล็ด เป้น ก้อน ที่ เป้น กิ่ง เป้น ต้น จะ ส่ง
บ้าง ก็ ได้ เล็ก น้อย

๔ อ้าพัน คีบ ก้อนใหญ่ ๆ ก็ กว่า ก้อนเล็ก แต่ อ้าพัน นั้น
ต้อง เป้น สี เหลือง มะนาว อย่าง สี แคง ๆ ใช้ ไม่ได้

๕ เครื่อง แก้ว ต่าง ๆ ทุก อย่าง ซึ่ง เป้น ของ แปรลก ๆ

๖ ลูกขี้ทำ คิ้ว แก้ว ขนาด เล็ก สำหรับ รัย ทำ สายสร้อย

จ้อมือ

๗ สุรา ต่าง ๆ และ เหล้า ขวัน ทั้ง ได้ อธิบาย มา แล้ว

๘ ผ้า ต่าง ๆ ทุก ชนิด ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุหรัค และ

ผังกอวอมน์เทศ

๙ ไม้ ผ่าง

๑๐ หมา

๑๑ กีบุก

๑๒ งาข้าง

๑๓ ทองแคง อัม มา จาก เมือง ยี่นุ่น

สินค้าที่ส่งไปเมืองจีนนั้น ควรส่ง เป็น วาคา เศษ ๑ ส่วน ๓ ของ
 ต้นทุนแต่คิดเป็นเงินเหรียญ และปี ๑ คงจะค้าได้เป็นเงินกว่า
 ๔๐๐๐-๕๐๐๐ แฟรง ในเงินที่ลงทุนไปนี้คงจะได้กำไร ๑๐๐
 ต่อ ๑๐๐

สำหรับการค้าขายในเมือง ยี่ฮุ่นนั้นไม่จำเป็น จะต้องลงทุนอย่างไร
 เพราะ สินค้า ทุก ๆ อย่างไม่ว่า สินค้าชนิดใด ขายได้ดี ทุก อย่าง
 แต่ สินค้า นั้น ต้อง เป็น ของ ที่ วาคา ถูก ที่ สุก สินค้าทั้งปวง ที่ จำหน่าย
 ได้ดีที่เมือง คังเกีย และ เมือง จีน นั้น เป็นใช้ ได้ สำหรับ เมือง ยี่ฮุ่น
 ทุกอย่าง

ของ ที่ จะ ได้ แลก เปลี่ยน กับ สินค้า ต่าง ๆ ที่ ส่ง ไปเมือง ยี่ฮุ่น
 มี

- ๑ ทองคำ
- ๒ เงิน
- ๓ ทองแดง
- ๔ เครื่อง กระจุก กระจิก ทำ ด้วยเงินและ ทอง
- ๕ หีมีไม้เล็ก ๆ
- ๖ ฉาก ทา ห้ามันเงา
- ๗ เครื่องลายคราม ซึ่ง จะ จำหน่าย ที่เมือง อินทียุคี้ก็ได้
- ๘ การบูร
- ๙ ใบชา

สินค้าต่าง ๆ ที่ จะ รัย มา จาก ยี่บู่^{นี้} หนึ่ ไม่ได้กำไร มากเท่า
 ด้ย สินค้า ที่ จะ ส่ง เข้าไป จำหน่ายใน เมือง แต่ จะ ค้าขาย มากน้อย
 เท่าใด ก็ ได้ แล้วแต่ใจ และ คง มี กำไร

ว่า ด้วย การ ค้าขาย ด้ย เมือง ลาว

- ๑ จะ ต้อง มี เงิน สยาม เปน ทุน ไป ด้วย บ้าง เล็ก น้อย
 - ๒ ผ้า สี แดง และ สี เขียว เปน ผ้า หายาย
 - ๓ ผ้า เขียว สี อย่าง ด้ยว กับ ที่ ได้ กล่าว มา ข้าง บน หนึ่ แล้ว
 - ๔ ผ้า ทุก ๆ ชนิด ที่ มา จาก เมือง สุทรี^{นี้} และ หังคอรอมันเทศ
- สินค้า ที่ จะ ได้ รัย จาก เมือง ลาว หนึ่ มี

- ๑ พลอย ทัยทิม อย่าง ด้ย
- ๒ สมกเขียง อย่าง ด้ย ที่ สุก ใน โลก หนึ่
- ๓ รวง
- ๔ งา ข้าง
- ๕ การบูร

๖ นอแรค

- ๗ หนังกไค และ หนังกวาง ซึ่ง จะ ส่ง ไป จำหน่าย เมือง ยี่บู่^{นี้} ได้ ด้ย
- ๘ กำยาน

การ ค้าขาย ด้ย เมือง ลาว คง จะ ได้ กำไร กว่า ๒๐๐ เปอรเซนต์
 ความที่ ท่าน ผู้ อำนวยการ ของ บริษัท ที่ เมือง สุทรี^{นี้} ได้ สั่ง มองซีเซอร์
 เทอตูแวงไว้ ให้ ด้ย ไป ส้ารวจ พริกไทย ซึ่ง เพาะ ปลูก ด้ย ใน เมือง ไทย
 ด้ย เหนือ และ ด้ย ด้ย แคน เมือง ลาว หนึ่ เมื่อ จำพเจ้า ได้ ด้ย มา

จากเมืองสงขลาแล้ว จะไ้ขึ้นไปสำรวจพริกไทยตามคำสั่งของท่าน
ผู้อำนวยการ และข้าพเจ้า จะไ้ไปพิจารณาเห็นว่า จะจัดการทำการ
ค้าขายติดต่อกับพวกลาว จะไ้หรือไม่ ไ้มีคนบอกกับข้าพเจ้าว่า
พวกลาวเป็นคนที่ซื่อสัตย์มาก และนานมาแล้วพระเจ้ากรุงสยาม
มีไ้ไปทำสงครามกับพวกลาวเลย

ว่าด้วยการค้าขายในเมืองไทย
สินค้าที่จะไ้ขายจากเมืองไทยนั้น มี

- ๑ ทุบ
- ๒ ไม้ฝาง
- ๓ งาช้าง
- ๔ พริกไทย ซึ่งไทยไ้ยกไ้เราแล้ว
- ๕ หนักริและหนังควาย ซึ่งไ้ยกไ้พวกฮอลันดาเสียแล้ว
พวกไทยไ้ไ้ใช้เครื่องแต่งตัวอย่างใด นอกจากเอาผ้าสีฝ

ขาว พันกาย ทั้งผู้หญิงผู้ชาย พอยังกายเท่านั้น

ว่าด้วยการค้าขายกับเมืองเขมร
สินค้าที่จะส่งไปเมืองเขมรนั้น มี

- ๑ ผ้าแดง
- ๒ ผ้าแดง มาจากเมืองสุทวิค
- ๓ ผ้าขาว มาจากฝั่งคอรัมัลเทศ
- ๔ เครื่องทำครัวต่าง ๆ ซึ่งส่งมาจากเมืองจีน
- ๕ เข้าเปลือก
- ๖ เกลือ

สินค้าเหล่านี้เป็น สินค้า เล็กน้อย ข้าพเจ้าได้ ส่ง สินค้าไป เช่น
ราคา ๕๐๐ แพร่ง สำหรับ ทกลอง ๑ แดง

สินค้าที่ จะรับ จาก เมือง เขมร นั้น มี

๑ งาช้าง

๒ กายาน มีอยู่ ๓ อย่าง

๓ ริง

๔ ริงนก ส่งไป จำหน่าย ที่เมือง จันทบุรี

๕ เข็ม กวาง

๖ หิ้งโคและ หิ้ง กวาง

ถ้า จะไป ค้าขาย ที่เมือง เขมร แล้ว มี ๑ คงไป ได้ ใน ๓ เดือน

ว่า ด้วย การ ค้าขาย กับ เมือง ญวน สินค้า ที่ จะ ส่งไป จำหน่าย

เมือง ญวน ได้ นั้น มี

๑ ผ้า กำ และ ผ้า แดง

๒ ผ้าขาว ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุทนต์ และ ผัง คอรอมันเกล

๓ เข็ม เข็ม

๔ เครื่อง ทำครัว

๕ เกล็ด

สินค้า ที่ จะ ซื้อ ได้ จาก เมือง ญวน นั้น มี

๑ กัญชง

๒ หมา

๓ ไม้ฝาง

- ๔ งาช้าง
- ๕ ไหมคียบ
- ๖ ทิ้งโคและ ทิ้ง กวาง
- ๗ ทองคำ

แต่ถ้า ะ ค้าขาย กับ พวก ญวนแล้ว ะ ต้อง ระวัง มาก เพราะ
ใน ฝ่าย ทวีป อีหเคียไม่มี ชาติใด ะ โกง เท่า พวก ญวนเลย

ปี ๑ พอ ะ ทำการ ค้าขาย ใน เมือง ญวนได้ รว ๒๐,๐๐๐
หรือ ๓๐,๐๐๐ ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

ว่าด้วยการค้าขายกับเมืองคิมอร์

ถ้า ะ ทำการ ค้าขาย กับ เมือง นี้ ะ ต้อง มี ทู
สินค้าที่ ะ ส่งไป จำหน่าย เมือง นี้ได้ มี

- ๑ ผ้าทุก ๆ ชนิด ที่ ส่ง มา จาก เมือง สุทวิต และ ผังคอโรมันแกล
- ๒ กระถัง
- ๓ กิ๋นย่น

สินค้าที่ ะ ซื้อ จาก เมือง นี้ มี

- ๑ ทองคำ
- ๒ ไม้จันทน์
- ๓ ฝรั่ง
- ๔ กล้วย
- ๕ คนที่ เปน ทาส

ในเมืองนี้ จะทำการค้าขายได้กว่า ๖๐ แขนง และคง
จะได้กำไรกว่า ๖๐ เปอร์เซ็นต์

ว่าด้วยการค้าขายในเมืองมานีลา

สินค้าที่จะต้องส่งไปจำหน่ายในเมืองนี้ คือ

- ๑ เครื่องกระชุกกระจิกต่าง ๆ ทุกอย่างที่ ทำขึ้นในเมืองฝรั่งเศส
- ๒ หมวกต่าง ๆ
- ๓ ผ้าไหมทองไหมเงิน และผ้าไหม
- ๔ ไหมคืบ และ สิ่งทำเป็นรูป พระพุทธรูปด้วยไหมแล้ว
- ๕ ผ้าแพรสีต่าง ๆ
- ๖ แพร คอกสีต่าง ๆ
- ๗ ผ้าขาวต่าง ๆ ซึ่งส่งมาจากเมืองสุทริคและฝั่งคอโรมันเดล
- ๘ ผ้าต่าง ๆ ซึ่งส่งมาจากเมืองคังเกีย
- ๙ กำยาน
- ๑๐ งาช้าง
- ๑๑ เข้าเปลือก
- ๑๒ ซมกเขียง

สินค้าที่จะซื้อได้จากเมืองนี้ คือ

- ๑ เหยี่ยวเงิน
- ๒ หน้าศาล
- ๓ หอย ซึ่งใช้ค่าง เขียวในเมืองไทย

ในเมืองนี้ จะค้าขายได้ปี ๑ กว่าสี่แสน หรือห้าแสน แพร่ง และ
เขาถ้าไร ที่ จะได้ จากเมืองนี้ไป ทำทุนในเมืองอื่นได้ โดยไม่ จำเป็นต้อง
เอาเงิน ออก จาก ประเทศ ฝรั่งเศส

ในเมือง ย้ายี่ นี้ยัง จะ ทำ การ ค้าขายได้ อย่างใหญ่โต อีก แห่ง ๑
เพราะในเมือง นี้ ขริบูรณ ไป ด้วย พริกไทย และ ติบุด แต่ พลเมือง
เมือง นี้ เป็น คน ที่ โกง อย่าง ที่ สุก ถ้าแม้ว่า เราได้ ไป ตั้ง อยู่ ที่ เมือง
สงขลา แล้ว ก็ พอ จะ ทำ การ ค้าขาย กับ เมือง ย้ายี่ ได้ ง่าย เพราะ
เมือง นี้ อยู่ ใกล้ กัน

ว่าด้วยสินค้าเกาะบาหลี

ในเมือง นี้ จะ ต้อง ใช้ เงิน สก แต่ ครั้งเดียว

สินค้า ที่ จะ ต้อง ส่ง ไป จำหน่าย ใน เมือง นี้ ก็

๑ ผ้าแดง และผ้า เขียว ข้าง เล็ก น้อย

๒ ผ้าขาว ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุหรัค และ ผัง คอรอมันเตล ผ้า

นี้ ต้อง ส่ง เป็น จำนวน มาก

สินค้า ที่ จะ ซื้อ ได้ จาก เมือง นี้ ก็

๑ ทองคำ

๒ พริกไทย

๓ การบูร

๔ ครั่ง

ปี ๑ จะ ค้า ขาย ใน เมือง นี้ ได้ ประมาณ สองแสน หรือ สามแสน
แพร่ง และคง จะมี ถ้าไร กว่า ๖๐ เซอร์ เซนต์

ความ ซื่อความ และ ขาดูซึ่งที่ ข้าพเจ้าได้ กล่าว มา นี้ เป็น สิ้นคำที่จะ
 ทำได้ ใน เมือง แดง เหล่า นี้ และ ถ้าได้ จัดการ โดยให้ เปลื้อง โสฬัย
 น้อย ที่สุดได้ ก็ จะ ทำได้ บริษัท มี กำไร เป็น อัน มาก แต่ ก่อน
 ที่ จะ ตั้ง ต้น คำ ขาย ใน เมือง เหล่า นี้ ต้อง คิด หา ที่ ใกล้เคียง กับ แผลม
 เคน ออฟ กูด โอป สัก แห่ง ๑ ก่อน เพื่อ เป็น ที่ เก็บ รักษา ของ ต่าง ๆ
 อัน จำ เป็น สำหรับ ใช้ และ ซ่อมแซม เรือ ทั้ง สำหรับ เป็น ที่ เก็บ
 เสียง อาหาร และ น้ำ สำหรับ คน เรือ ด้วย เพราะ เรือ จะ เติร ใน ทาง
 ไกล เช่น นี้ โดยไม่มี ที่ พัก ไม่ได้ หนึ่ง ที่ เกาะ ปรีนซ์ ซึ่ง ตั้ง อยู่ ใน
 ช่อง ทะเล ซอนตา อิก แห่ง ๑ ก็ จำ เป็น จะ ต้อง จัด ไว้ เป็น ที่ พัก เรือ
 เหมือน กัน เกาะ นี้ ไม่มี ผู้คน พลเมือง ใดๆ และ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า
 พวก ฮอลันดา ก็ คง จะ ไม่ ต้อง การ เกาะ นี้ แต่ จะ อย่างไร ก็ ดี
 ถ้า บริษัท จะ คิด ทำ การ ขาย ใน แดง เหล่า นี้ แล้ว ก็ จะ ต้อง ตั้ง
 ต้น โดย หา ที่ ให้ เรือ พัก ได้ เสีย ก่อน

ข้าพเจ้า หวังใจ ว่า การ ที่ ข้าพเจ้า ได้ กล่าว ออก ความ เห็น มา ดังนี้
 ท่าน คง จะ ไม่ ถือ โทษ แต่ ข้าพเจ้า เป็น ผู้ที่ได้ มา เห็น และ รู้จัก ภูมิ พน
 ประเทศ เหล่า นี้ ด้วย ตนเอง แล้ว ข้าพเจ้า จึง สามารถ จะ ชี้แจง ใน เรื่อง
 เหล่า นี้ ได้ จน ที่ สุด ใน เวลา ที่ ข้าพเจ้า ไป พัก อยู่ ที่ เมือง บาคาเวีย ข้าพเจ้า
 ก็ รู้สึก ต้อง การ หา ประโยชน์ อัน ดี ให้ แก่ บริษัท ข้าพเจ้า จึง ไป เพ็ญ
 สืบสวน ตาม ชาว เมือง นั้น เพื่อ จะ ทราบ ความ ในใจ ของ เขา ว่า ใน เรื่อง
 เจ้าแผ่นดิน เมือง บันตำ นั้น เขา จะ มีความ คิด ความ เห็น ว่า อย่างไร

ข้าพเจ้า จึง รู้สึก แน่ใจ ตาม ความที่ได้ สนทนา กับ ชาว เมือง ว่า พวก
 นี้ จะ ต้อง การ อยู่ ใน เมือง บันทึา โดย ไม่ ได้ ใคร มารบกวน จน ที่ สุด ถึง กับ
 จะ ยอม ใ้ เงิน แก่ บริษัท เพื่อ บัองกัน มิ ใ้ ใคร มารบกวน เขา ได้ เพราะ
 เหตุ ฉนี้ ข้าพเจ้า จึง เห็น ว่า ใน เวลา นี้ พวก ชาว เมือง บันทึา ยัง กำลัง
 วิทก และ มี ความ กวต่าง ๆ อยู่ ควร จะ ช่วย โภกาสนี้ มา ยึด เกาะ
 บันทึา นี้ ไว้ เสีย ทีเดียว เพราะ เกาะ นี้ ยัง ไม่ ได้ เป็น ของ ใคร เลย ทั้ง
 เป็น เกาะ ทีดี และ เหมาะ ะ ค้วย มี ทุ่ง นา ทุ่ง พิน ทุ่ง ไม้ และ ศีลา
 และ มี ของ ต่าง ๆ ทุก อย่าง ตาม ความ ต้อง การ อีก ประการ ๑
 ถ้า เรา ได้ ไป เป็น เจ้า ของ เกาะ นี้ แล้ว ก็ เท่า กับ เป็น ผู้ ที จะ ปกครอง บังคับ
 การ ทุ่งยวง ใน ชัองทะเล นี้ ได้ และ ถ้า ได้ เกิด การ สงคราม ขึ้น กับ
 พวก ชาว เกาะ นี้ แล้ว เรา ก็ จะ ได้ มี ที่ ตั้ง มั่น อยู่ ได้ แม้ ทีสุด ถ้า
 จะ เกิด เหตุ จำเป็น ขึ้น อย่าง ไท ๆ เรา ก็ พอ จะ มี ที่ อาศรัย ได้

ก่อน ที จะ เขียน รคหมาย ฉบบี้ นี้ ได้ ขบ ลง ฉนี้ ข้าพเจ้า ขอ ไม่
 ได้ ที จะ บอก อะไร กับ ท่าน สัก อย่าง ๑ เรื่อง ที ข้าพเจ้า จะ กล่าว นี้
 ก็ คุเป็น เรื่อง เล็ก น้อย หยุ่มหยุิม แต่ ถ้า หาก ว่า ท่าน ผู้ อำนวยการ
 คน ๑ คน ไท จะ ต้อง มา ยัง เมือง ไทย ซึ่ง ข้าพเจ้า เห็น เป็น การ
 จำเป็น เพื่อ มา จักการ ภาร ต่าง ๆ ใ้ ลง รูป เรียบร้อย แล้ว ก็ เป็น
 การ จำเป็น ที ท่าน จะ ต้อง รู้ ไว้ ฉฉนี้ จะ ต้อง รับ ความ ลำบาก เป็น ฉน มาก
 ข้อ ที ข้าพเจ้า จะ ต้อง การ บอก ใ้ ท่าน ทราบ ไว้ ฉนี้ ก็ คือ ถ้า ท่าน จะ
 มา ใน เมือง ไทย แล้ว ท่าน จะ ต้อง กระทำ เจ้า ฉ่า (Choca) :- ขอ ใ้

ท่านเข้าใจผิดว่า การทำเจ้าข้า^{นี้} ก็คือเวลาที่เจ้า^{นี้} พระเจ้า
แผ่นดินก๊กนี้ หรือไปพบกับพระเจ้าแผ่นดินก๊กนี้ พอแลเห็นพระเจ้า
แผ่นดินแต่ไกล ท่าน จะ ต้อง ลง คลาน ๔ เท้าโดยทันที และ ถึง จะ
ไกล ต่อไกล สักเท่าไร ท่าน ก็ จะ ต้อง กรวย ลง โศย เอา หน้า ชย ลง
กับดิน และ มือ ต้อง ประสานไว้เหนือ ศีรษะ เมื่อ จะ คลาน ค่อยไป
ช้า ๆ นาน ๆ ก็ ต้อง เอา หน้า ชย กับ ดิน มือ ประสาน ชู ขึ้น บน ศีรษะ
เรื่อยไป ในเวลาที่พบกับพระเจ้าแผ่นดิน^{นี้} ต้อง พนมมือไว้ ข้อศอก
ต้อง ลง ยัน กับ ดิน และ หน้า ก็ ต้อง ชย ลง กับ ดิน เหมือนกัน จึง จะ
กล่าว วาจา กรวยทูล พระเจ้าแผ่นดินได้

กิริยา ที่ ต้อง ทำ เช่น นี้ เป็น สิ่ง ที่ ชัก กับ สำสุม ของ เรา และ
เป็น การ เสีย เกียรติยศ คอ ซาคี ของ เรา พระเจ้าแผ่นดิน ของ เรา ก็
มิได้ ทำ แก่ เรา ดัง นี้ และ พระเจ้าแผ่นดิน ของ เรา กับ ตัว เรา เกียรติยศ
ก็ ต่าง กัน มาก นึก ความ ประพฤติ ของ พระ เจ้าหลุย ที่ ๑๔ แม้
แต่ เป็น สิ่ง ที่ เล็ก น้อย ก็ ยัง มี ราคามาก กว่า ความ ประพฤติ ของ
พระเจ้าแผ่นดิน สยาม ทั้งหมด และ ข้าพเจ้า จะ กล่าว ได้ โดยไม่ ยอก
เลย ว่า ชาวบ้าน นอก ที่ เสว ทวาม ที่ สุก ของ เรา ก็ ยัง มี ที่ อยู่ ที่
กว่า และ อาหาร การ รัยประทาน ก็ ยิ่ง คี กว่า พวก เจ้า นาย และ
พระสงฆ์ ใน เมือง ไทย หลาย เท่า

ท่าน คง จะ นึก ว่า การ ที่ ต้อง คลาน และ โศย กรวย เช่น นี้ จะ ทำให้
ข้าพเจ้า ตกใจ ขอให้ ท่าน เชื่อใจ เด็ด ถ้า สิ่ง ไค ที่ จะ ทำให้ เป็น

ประโยชน์แก่ตัวท่านแล้ว ข้าพเจ้าก็ จะยอมทำทุกอย่าง แต่ที่ จะ
 ต้องไหว้ กรวย พระเจ้าแผ่นดิน นั้น มิใช่ ข้าพเจ้า จะไหว้ กรวย ด้วย
 หน้าใสใจจริงเมื่อไร และ ถ้า ข้าพเจ้า จำเป็น จะ ต้องไหว้ กรวยแล้ว
 ข้าพเจ้า ก็ ทำ เพื่อ ประโยชน์ ของ ท่าน เท่านั้น แต่ ถึง จะอย่างไร ก็
 ตาม ข้าพเจ้า ก็ คง จะ คิด หลีกเลียง เสีย ก่อน จน กว่า จะ ได้รับความ สั่ง ของ
 ท่าน ต่อไป

พระเจ้ากรุงสยามก็ได้ มีพระราชดำรัส ถามาถึง ข้าพเจ้าแล้ว แต่
 เสด็จเสวย เศกโสมอง ราชทูตได้ เห็นว่า ยังไม่ สมควร ที่ ข้าพเจ้า จะ
 เข้าไปเฝ้าไทย ต้อง หมอบ ต้อง คลาน เข้าไปเช่น นี้ ส่วน มองซิเออร์
 เกอฟองแยง ซึ่ง จะ อยู่ ใน เมือง นี้ เพื่อ รับ ราชการ ของพระเจ้า กรุงสยาม
 ต่อไป นั้น ก็ หมอบ คลานไหว้ กรวยเต็ม ที่ อันเป็น ฎิรียา ซึ่ง เพื่อน
 คู่ ของ เขาไม่เห็น ชอบด้วย เลย เพราะ เท่ากับ ทำให้เสีย พระ
 เกียรติยศ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ เสีย เกียรติยศ ของ ชาติ
 ฝรั่งเศส ด้วย แต่ มองซิเออร์ เกอฟองแยง เป็น คน ที่มี นิสัย จะ เขา
 ประโยชน์ ของตัว เป็นใหญ่ ถึงการ อื่นๆ จะ เสียหาย อย่างไรก็ตาม
 และ เขา ก็ แก้ว ทั่วว่า เวลา นี้ เขาไม่ได้เป็น คน ฝรั่งเศสแต่เป็น คน
 ของ พระเจ้า กรุงสยามแล้ว

ขอให้ท่าน วางใจ เสียเถิดว่า ส่วน ตัวข้าพเจ้า นั้น ถึง จะ ต้อง
 หมอบ ต้อง คลาน หรือ จะ ต้อง ทำ การ อย่างไรก็ดี แล้ว ข้าพเจ้า
 ก็ คง จะ ปฏิบัติ ตาม ความ ประสงค์ ของ ท่าน ทุก ประการ บุคคล ที่

เคยมาค้าขาย หรือทำ ชุระ ต่าง ๆ ในเมืองนี้ มาแล้วนั้น เช่น คน
ที่ อ่อนเกินไป และ ได้ ยอม ให้ คนไทย รุง กุจ ทั่ว เช่น เต็ก ทารก เพราะ
ฉนั้นคนเหล่านี้ จึงมิได้ รัย สิ่ง ที่ พอใจ ตาม ความปรารถนา ของ ตัว ข้าพเจ้า
ได้ ขอ ให้ ไทย จัก หา บ้าน ให้ ข้าพเจ้า อยู่ อีก บ้าน ๑ เพราะ บ้าน ที่ อยู่ใน
เวลานี้ เล็กเกินไป และ ที่ สำหรับ เก็บ สินค้า ก็ไม่มี จน หลัง เคียว
ฝ่ายไทย ก็ จะ ยอม ให้ ที่ ดิน แก่ บริษัท แห่ง ๑ และ อนุญาต ให้ เรา ทำ
การ ก่อ สร้าง ใน ที่ นี้ ได้ ตาม ชอบใจ แต่ ข้าพเจ้า เห็น ว่า เรา ควร จะ
เอา ที่ ซึ่ง มี บ้าน เรือน อยู่ เสรี แล้ว จะ ดี กว่า เพราะ จะ ได้ ที่ ทุน ใส่ หุ้ย
ที่ จะ ต้อง ก่อ สร้าง ใหม่ ได้ กว่า ครั้ง ๑ แต่ ถึง จะ อย่างไร ก็ ก็ ข้าพเจ้า
เข้าใจ ว่า ไทย คง จะ ให้ ข้าพเจ้า สร้าง บ้าน ขึ้น ได้ จง ได้ เพราะ เป็น วิถี
ก้าเหียว ทาง ราชการ (ปลอดภัย) ของ เมือง นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ คึก
จักการ อย่าง ดี ที่ สุด ที่ จะ ทำ ได้ และ จะ ได้ คึก ประหยัด ทรัพย์ ได้ มาก
ที่ สุด ที่ จะ ประหยัด ได้

ท่าน ผู้ อำนวย การ ที่ เมือง สุรินทร์ ได้ ไล่ มอง ชิเออร์ คอช มา ค้ ออก
เสีย แล้ว เพราะ ฉนั้น ใน เวลา นี้ ผู้ ที่ จะ ทำ การ ได้ แก่ ท่าน ก็ เหลือ แต่
มอง ชิเออร์ คอช คน ๑ มอง ชิเออร์ ราภิเษม คน ๑ กับ ทั่ว ข้าพเจ้า
คน ๑ เท่านั้น มอง ชิเออร์ คอช นั้น ได้ ผู้หญิง ชาว ปอคุเกด เช่น ภรรยา
และ ได้ แ่่ง งาม กัน ใน ระหว่าง เวลา ที่ ข้าพเจ้า มา อยู่ใน เมือง นี้ นั้น เอง
มอง ชิเออร์ คอช ได้ ไป พัก อาศัย อยู่ กับ พ่อ คา มอง ชิเออร์ ราภิเษม นั้น
เป็น คน หุ่่ม มี สติ ปัญญา เขียว แผลม และ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า ต่อ ไป คง

จะใช้การไต่คดี มากเพราะ เป็น คน ที่ ทำ การ อะไร ทำ ได้ ทุก อย่าง ยัง
มี อยู่ อีก คน ๑ ชื่อ มองซีเออร์ ซาซันเตีย แต่ ท่าน ผู้อำนวยการ
บริษัทที่เมือง สหรัทได้ ให้ ออก จาก หน้า ที่ เสีย แล้ว เพราะ นี้น
มองซีเออร์ ซาซันเตีย จะ ได้ กลับ ไป ประเทศ ฝรั่งเศส พร้อมกับ ท่านราชทูต
ท่านคง จะ ทราบ จาก มองซีเออร์ ซาซันเตีย ว่า ความจริง ใน เรื่อง ต่าง ๆ
นั้น เป็น อย่างไร เพราะ คน นี้ ไม่มี เจตนา ที่ จะ ทำ ขาญเลย และ
ข้าพเจ้า ขอ บอก ให้ ท่าน ทราบ ด้วย ว่า ถ้า มองซีเออร์ ซาซันเตีย ได้
อยู่ในเมือง นี้ ก็ จะ ทำ ประโยชน์ ให้แก่ ท่าน เช่น อัน มาก

ตัวอย่าง ผ้า ต่าง ๆ ที่ ท่าน ได้ ส่ง มา นั้น ได้ มี คน มา ว่า ขอ
ซื้อ โดย ให้ กำไร ๓๐ เปอร์เซ็นต์ แล้ว แต่ พอ ข้าพเจ้า จะ จัด การ
ขาย ผู้ซื้อ ก็ กล่าว ว่า ผ้า สักหลาด กำไร มี น้อย เล็ก ผ้า อื่น ๆ ก็ ไม่
ซื้อ ด้วย เพราะ เขา บอก ว่า พวก แขนง ชอบ ผ้า ชนิด นี้ นึก และ บาง
ที ก็ เอา ผ้า สักหลาด กำไร กลุ่ม ประ เสื่อ ของ เขา ด้วย สินค้า ต่าง ๆ ที่ เป็น
ของ ราคา ถูก เช่น สินค้า ที่ จะ ได้ กำไร มากกว่า อื่น แต่ ของ
เหล่านี้ ก็ ต้อง เป็น ของ ที่ ดี และ งาม เหมือน กัน ใน ส่วน กัลบังฮา
ของ มองซีเออร์ เกอวิตวีลาวิต นั้น ข้าพเจ้า ยัง ไม่ได้ จัด การ อย่างไร
เพราะ มองซีเออร์ คอนซตันซ์ ได้ ทำ การ ชักชวน มากนัก แต่ อย่างไร
ก็ดี ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า เรา พอ จะ ทำ การ ขาย โดย มี ทูม ประมวล
๑๐,๐๐๐ ปอนด์ (ฝรั่งเศส) ได้ ใน ข้อ นี้ ข้าพเจ้า จะ ได้ ทำ การ

ตามหน้าที่ทุกอย่าง เพื่อจะได้ซัก ทุน ของเรา ที่มีอยู่ในเมืองนี้ กลับคืนมาได้ คุ้ม ท่านคง จะทราบ จาก ผู้อื่น แล้วว่า ในเมืองนี้ จะหาอะไร สักอย่าง ก็ยากไม่ได้ จนที่สุกในพระคลัง ของหลวงก็ไม่มีอะไร ทั้งข้าพเจ้าได้ ซี้แจง มาใน ตอนต้น นี้แล้ว ฉะนั้น เพื่อ พยายาม ซึ่ง มา จาก เมือง สุทธิค และ ผัง คอรอ มัทเทส ที่ อยู่ใน พระคลังหลวง นั้น ผู้ที่ นำ มา ขอ คง จะได้ ก้าว ไร อยู่ใน ราว ๒๕ หรือ ๓๐ เปอ์ เซน แต่ ผู้ เหล่า นี้ ไม่ เปน สีนคาก็ สมควร จะ ส่ง ไป จำหน่าย ใน ประเทศ ฝรั่งเศสได้ ส่วน ของ แปรลกๆ ในเมืองนี้ ก็ไม่มีอะไร อีก จนที่สุก เมื่อ เรือ ฝรั่งเศส มา ถึง ไทย ก็ หา ของ แปรลกๆ สักหีบ แจก ก็ เกือบ จะไม่พอ

สำหรับ ขี้หน้ำ นั้น ข้าพเจ้า จะ ได้ เลือ กหา แต่ ของ ที่ สมควร จะ ไป จำหน่าย ใน ประเทศ ฝรั่งเศสได้ และ ข้าพเจ้า จะ ได้ พยายาม จำหน่าย สีนค้ำ ที่ ยัง ตก ค้าง อยู่ให้ สมค งบได้

ข้าพเจ้า ขอ อัญญา ค ซี้แจง ได้ ท่าน เข้าใจ ว่า ถ้า ค่อย ไป ท่าน จะ ส่ง คน ให้ มา อยู่ใน เมืองนี้ และ ถ้า ท่าน มีความ ปรารถนา จะ ทำการ ค้า ขา ย อย่าง ใหญ่โต แล้ว ท่าน จะ ต้อง เลือ กส่ง คน ที่ ได้ เคย เห็น การ งาม ใน ประเทศ ฝรั่งเศส มา แล้ว ทั้ง ต้อง เปน คน ที่ ฉลาด และ มีความ คึก ความ อ่อน บ้าง เพราะ ของ ต่างๆ ที่ ข้าพเจ้า ได้ มา เห็น ใน เมืองนี้ แล้ว เปน ของ ตรง กัน ข้าม กับ ของ ที่ สมควร กับ ประเทศ ฝรั่งเศส และ ของ เหล่า นี้ ก็ ไม่ เปน ราคา อะไร และ จะ

ต้องการ ของ ชนิดใด ก็แล้วแต่ผู้ซื้อ จะ ต้องการ แต่ของ เหล่า นี้ ก็
 ล้วนแต่ เป็น สิ่ง ที่ จะ จำหน่าย ได้ โดย มี กำไร เท่า ทั่ว ทั่ว นั้น คนใน
 พื้นเมือง นี้ไม่ ใ้ง นึก พอ ทำ อะไร ทำ ได้ เช่น ท่าน จะ สั่ง ให้ เขา
 ทำ เครื่อง ลายคราม ก็ ดี หรือ ให้ ทอผ้า ก็ ดี หรือ จะ สั่ง ให้ ทำ ของ
 ต่าง ๆ อย่าง แปรลก ๆ ก็ ดี เขา ก็ ทำ ได้ ตาม ความ ต้องการ ของ
 ท่าน ได้ อย่าง ดี ที่ เคย วน ที่ สุด มี ฝรั่ง คน ต้องการ แสง ภา วิชา
 ได้ มา ขอ แขน จาก ข้าพเจ้า และ ได้ รับ รอง ว่า เมื่อ เขา ได้ ทำ ขึ้น
 เสร็จ แล้ว ถ้า ข้าพเจ้า ไม่ ชอบ ใจ จะ ไม่ ซื้อ ก็ได้ ต่อ ไป ข้าพเจ้า จะ
 ได้ จักกร หา แขน สั่ง ให้ คน เหล่า นี้ ทำ ใน เวลา ที่ ข้าพเจ้า ว่าง การ ราชการ
 ขึ้น บ้าง แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้ เขา ขึ้น ฝรั่ง ต่าง ๆ ขึ้น ให้ เป็น ทั่ว
 อย่าง และ คิด ขึ้น เป็น รูป หีย หรือ ขึ้น ซึ่ง แปรลก กว่า ที่มี อยู่ แล้ว สำหรับ
 จะ ได้ ทั่ว ประทับ ห้อย ใน ส่วน เครื่อง ลายคราม และ ผ้า ต่าง ๆ นั้น ข้าพเจ้า
 ก็ จะ ได้ ให้ แขน และ ลวด ลาย ให้ แปรลก ๆ เหมือน กัน

ท่าน ราชทูต ได้ มา เรียก เงิน จาก ข้าพเจ้า เป็น เงิน ๓๔๗๐ ปอนด์
 (ฝรั่ง เศส) กับ ๑๐ ชิลลิง (ฝรั่ง เศส) ค่า โส หุ้ย ใช้ จ่าย ใน เรือ ซึ่ง
 ข้าพเจ้า จะ ซัด ไม่ ได้ จำ เป็น ต้อง ให้ เพราะ เหตุ ว่า ท่าน ราชทูต ได้
 ให้ เขา เงิน ราย ของ มา คำ รุ ยี มา มอ ย ให้ แก่ เรา เงิน ราย นี้ เป็น เงิน
 ค่า กิล บิง ภา อย่าง งาม ซึ่ง มา คำ รุ ยี ได้ ฝาก มอ ง ชิ เออร์ เคอ ฟอ แบน มา ชาย
 และ มอ ง ชิ เออร์ เคอ ฟอ แบน ได้ ชาย เป็น หน้า หนัก หนัก ออ นซ์ ๑ ได้
 ชาย เป็น เงิน ๑๘ แพรง เพราะ ฉนั้น กิล บิง ภา ของ เรา จะ ต้อง ชาย
 กว่า ๑๐ แพรง จึง จะ ได้ เงิน คุ้ม กับ ที่ มอ ง ชิ เออร์ เคอ มา เข เคอ วิ ตริ ลา วิ ต
 เป็น หนัก อยู่ ซึ่ง เป็น เงิน ถึง หนึ่ง ปอนด์ แต่ อย่างไร ก็ ดี ข้าพเจ้า หวัง ใ้

เขียนบนเรือลัวโซทอดสมออยู่ที่ท่าจอดเรือเมืองไทย

วันที่ ๒๑ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ด้วยข้าพเจ้าได้รู้ในเรือต่าง ๆ อันได้เกิดขึ้นในเมืองนี้ เพราะมองซีเออร์คอนชตันซ์ ได้พยายามทุกอย่างที่จะทำให้การ ทั้งหลายเสีย และไม่ยอมทำความตกลงกับท่านราชทูตเลย จนหมดเวลา จะเขียนย้ายอย่างอื่นไม่ได้แล้ว จึงได้รีบเร่งจัดการ เหล่านี้ไป

ส่วนตัวข้าพเจ้ากับมองซีเออร์วาเซตและมองซีเออร์โคลาบรอสซ นั้นได้ถูกเคราะห์ร้ายมาก ด้วยเข้าใจว่าจะต้องตายเสียแน่แล้ว โดยเหตุที่ไปลอยอยู่กลางทะเลถึง ๕ วัน อาหารหรือน้ำจะ รับประทานก็ไม่มี เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพระเจ้ากรุงสยามได้ พระราชทานเรือสำหรับไปส่งเราที่เรือฝรั่งเศส แต่เรือที่พระราชทาน มาเป็นเรือเล็ก และคนเรือก็เป็นคนเลว ทราวมไม่มีความรู้ อะไร ใยเรือก็ไม่มีจนที่สุดสมอก็ไม่มี และคนเรือที่เรียกว่ากะลาสี นั้นทำอะไรไม่ได้สักอย่าง เคียว ถ้าเขาพวกกะลาสีเหล่านี้ถ่วงน้ำ เสีย จะดีกว่า ข้าพเจ้าขอขอกกล่าวให้ท่านทราบว่า ในโลกนี้ จะหาเมืองใดที่จะมีคนโง่เหมือนในเมืองนี้เช่นหาไม่ได้ และ ใครจะเขินขอกยิ่งกว่าเจ้าแผ่นดินเมืองนี้เช่นไม่มี ข้าพเจ้าไม่เชื่อ เลยว่าพระเจ้ากรุงสยามจะมีพระทัยรักใคร่ชาติฝรั่งเศสจริงอย่างว่า แต่ต้องทำเป็นรักไปอย่างนี้เอง เพราะทรงเกรงพวกฮอลันดา มาก จนที่สุดมองซีเออร์คอนชตันซ์ก็คิดจะทำการต่าง ๆ โดย

ไม่ให้ข้าพเจ้ารู้ตัว ทั้งข้าพเจ้าได้ชี้แจงให้ท่านราชทูตทราบไว้แล้ว
 ข้าพเจ้าก็ได้รับรู้ตัว มา นาน แล้ว ว่า มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ คิด ทำ กับ
 ข้าพเจ้า อย่างไร คือ คิด จะ ไม่ พுக กับ ข้าพเจ้า ใน เรื่อง การ งาม ทั้ง
 ปวง เลย แต่ จะ พุก กับ ท่าน ราชทูต แต่ ผู้ เกี่ยว เท้า นี้ หรือ อีก นัย ๑
 ถ้า ข้าพเจ้า ไม่ อยู่ เมื่อ ไค มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จึง จะ พุก การ งาม กับ
 ท่าน ราชทูต ความ ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ได้ อูบาย ถ้าย เทต่าง ๆ
 นั้น ก็ ได้ สม ประสงค์ ทุก ประ การ ทั้ง ท่าน จะ เห็น ได้ ตาม ข้อ ความ
 ใน หนังสือ สัญญา ที่ เขา ได้ ทำ กัน ไว้ กับ ท่าน ราชทูต เพราะ เวลา
 ที่ ทำ หนังสือ สัญญา กัน นี้ เป็น เวลา ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ เข้าใจ ว่า
 ข้าพเจ้า ไป สูญ อยู่ กลาง ทะเล แล้ว แต่ ใน เวลา ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์
 ทำ สัญญา กับ ข้าพเจ้า นี้ ข้าพเจ้า ได้ จักการ ให้ บริษัทรู้ ได้ เปรียบ
 มากกว่า ที่ ราชทูต ได้ ทำ ไว้ หลาย เท่า ส่วน สัญญา เรื่อง พริกไทย
 และ สีนค้ำอย่าง อื่น นั้น ข้าพเจ้า ก็ ได้ จักการ ให้ แรติไฟ เสร็จ แล้ว และ
 สัญญา ฌับบี นี้ ก็ ได้ ทำ กัน อย่าง บริสุทธิ์ ถ้า ข้าพเจ้า ได้ อยู่ ที่ กรุงศรี
 ออยุธยา หรือ บรรดา หนังสือ ต่าง ๆ ของ ข้าพเจ้า ได้ อยู่ ใน มือ ข้าพเจ้า แล้ว
 ข้าพเจ้า ก็ จะ ได้ ส่ง สำเนา หนังสือ สัญญา ฌับบี นี้ มา ให้ ท่าน ดู และ
 สัญญา ฌับบี นี้ ก็ ได้ เขียน ด้วย ฝีมือ ของ เลขา หุการ ถ้า จะ ย่อใจ ความ
 ของ หนังสือ สัญญา ฌับบี นี้ แล้ว ก็ คือ ถ้า ท่าน จะ ต้อง การ มา ทั้ง อยู่ ใน
 เมือง นี้ ถึง ไทย จะ คิด การ อย่างไร ก็ คง เสีย เปรียบ ท่าน และ ท่าน
 คง จะ เปรน หมาย อยู่ ทุก เมื่อ หัว หน้า ของ บริษัทร้อลันคา จะ ได้ ออก จาก
 กรุงศรีอยุธยา เพื่อ ไป เมือง ขาตาเวีย ภายใน สอง สาม วัน นี้ เพราะ

ท่านราชทูตได้สั่งให้ ออก เรือ แล้ว เป็น อัน หมก เวลาที่ข้าพเจ้า
จะเขียนรายงาน ค่อยไป ไ้ นอก จาก จะ กล่าว อีก คำ เคี้ยว เพื่อแสดง
ความ นัย ของข้าพเจ้า ค่อย ท่าน เท่านั้น

(เซน) เวเรท

ข้าพเจ้า ขอ ส่ง ขาญ ซิ ไม่ ฝาง กับ เครื่อง ลาย ความ มา ยัง ท่าน
๑ ฉบับ จะ หา ของ อื่น ๆ ใน เมือง ไทย ที่ ดี กว่า นี้ ไม่ ได้

(สำเนาจดหมายมองซิเออร์เวเรท)

กรุงศรีอยุธยา วันที่ ๑๒ เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๒๒๒๘)

ท่าน คง จะ ได้ ทราบ จาก จดหมาย ที่ข้าพเจ้าได้เขียนไป ถึงบริษัท
ว่า การ งาม ใน เมือง นี้ เป็น อย่างไร ข้าพเจ้า ขอ บอก ให้ ท่าน ทราบ ว่า
ข้อความ ตาม ที่ ข้าพเจ้าได้เขียน ไป นั้น เป็น ความ จริง ทั้ง สั้น และได้
เล่า ความ ทั้ง สอง ฝ่าย พอ ได้ วิจารณ์ ได้ แต่ ถึง ทัง นั้น ข้าพเจ้า ก็ เชื่อ
ใจ ว่า ใน เมือง นี้ ยัง มี คน ทาง ที่ จะ ทำ การ ค้า ขาย ได้ เป็น อัน มาก เพราะ
ถ้า พวก อังกฤษ และ พวก ฮอลันดา ไม่ ได้ เห็น กำไร งาม แล้ว ไ้ คน เลย
พวก นี้ จะ เพียร มา ใน เมือง เหล่า นี้ เล่า และ พวก อังกฤษ กับ พวก
ฮอลันดา ได้ เคย มา ยัง เมือง นี้ ทุก ๆ ปี มี ได้ วัน เลย และ เมื่อ มา
คราว ๑ ก็ ได้ บันทุก สิ้นค้า มา ด้วย เป็น อัน มาก ทุกคราว ท่าน ราชทูต
จะ ออก เรือ ออ แล้ว และ การ งาม ของ ข้าพเจ้า ก็ ยัง ทำ ไม่ เสร็จ เพราะ
ณ น ข้าพเจ้า ต้อง ขอ ไทย ท่าน การ ที่ เป็น เช่น นี้ ก็ เพราะ มองซิเออร์
คอนซตันซ์ แกล้ง เพื่อ ให้ การ งาม บุ่ง หมก

(เซน) เวเรท

(สำเนาจดหมายของซีเออร์เวเรต์)

กรุงศรีอยุธยา

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ด้วยตามที่ท่านได้กรุณาอนุญาตให้ข้าพเจ้ามีจดหมายมายังท่าน เพื่อรายงานให้ท่านทราบถึงการจ้างในเมืองนี้ นั้น ถ้าท่านเห็นว่ายังไม่สมควรที่จะทำการค้าขายติดต่อกับเมืองจีนเมืองยี่นุ่นและเมืองอื่น ๆ ซึ่งข้าพเจ้าได้กล่าวในรายงานของข้าพเจ้าถึงบริษัทนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็จะขอขอกให้ท่านทราบว่าเฉพาะเมืองนี้ไม่มีอะไรค้าขายเลย ทั้งคนไทยก็เช่นคนที่ไม่ซื้อตรงด้วยความจริงการที่จะคิดออกมาค้าขายในเมืองเหล่านี้ เช่น ความคิดอันใหญ่โต แต่ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าถ้าได้มาค้าขายจริงก็จะเป็นประโยชน์แก่บริษัทเป็นอันมาก และข้าพเจ้าเข้าใจว่าการค้าขายทางฝั่งคอซิมบัสและทางเมืองสุหรัท คงจะสู้การค้าขายในแถบเหล่านี้ไม่ได้เป็นแน่ อีกประการ ๑ ชื่อความที่ข้าพเจ้าได้กล่าวในรายงานนี้ เช่น ความที่ข้าพเจ้าได้สอบถามไม่เฉพาะแต่คน ๆ เดียว แต่ได้สอบถามคนถึง ๒๐ คน และพยายามที่จะทำให้เห็นปรากฏว่าการค้าขายในเมืองเหล่านี้มีประโยชน์ที่นี้ ก็อยู่ในข้อที่พวกอังกฤษและฮอลันดาได้ส่งเรือมาบ้างหลาย ๆ ลำ ถ้า ๑ ได้ขึ้นทุกสินค้ามาเป็นอันมาก อีกประการ ๑ ในส่วนเฉพาะเรานั้น เราก็คงได้ซื้อขายพริกไทยซึ่งมีจำนวนมาก และข้าพเจ้าจะขอกลับไปได้ว่า

นอกจากสินค้าพริกไทยแล้ว ขางที่เราจะค้า กานพลู อีก อย่าง ๑ ก็ได้ และถ้าเรามีที่สำหรับ ปลูก กานพลู เช่นที่ เมืองมาตาเวียแล้ว สินค้า กานพลู ก็จะเกิดขึ้น อีก อย่าง ๑ ได้มีคน ๆ ๑ เขา คั้น กานพลู มาขาย ให้ข้าพเจ้า ปลูก แต่ข้าพเจ้า ไม่ไ้รับซื้อไว้ เพราะ เกรงว่า จะ เปน ใส่หุ้ย อัน ไม่จำเป็น เพราะไม่มี ที่ดินที่จะปลูกได้ แต่ คนที่ เขา กานพลู มาขาย นั้น ก็ได้บอก กับข้าพเจ้า ว่า ถ้า ข้าพเจ้า ไ้ซื้อ คั้น กานพลู ไว้ แล้ว ก็ เท่ากับ ไม่ต้อง ลง ทุน อะไร เพราะ เหตุว่า พอ คั้น กานพลู ไ้ ออก ออก แล้ว ก็ จะ จำหน่าย กับ ทุน ไ้ โดย ทันที แต่ ถึง ข้าพเจ้า จะ ไม่ไ้รับซื้อ คั้น กานพลู ไว้ ก็ ไม่ เปน การ เสีย หาย อะไร เพราะ เมื่อ จะ ต้อง การ ทำ กานพลู เมื่อ ไ้ ข้าพเจ้า ก็ จะ ไ้ไปเที่ยว ซื้อหา โดย เฉพาะ และ คง จะ จัดการ ไ้ สำเร็จ จน ไ้

ใน ข้อ ค่าง ๆ เหล่านี้ ท่าน จะ ต้อง ตก ลง ใจ เสีย ไ้ เกิด ซำค เพราะ ถ้า จะ ต้อง เลิก ถอน การ เหล่า นี้ แล้ว ก็ จะ เปน การ เสีย หาย ค่อ ชาติ ของเรา เปน อัน มาก ส่วน ตัว ข้าพเจ้า นั้น ซึ่ง เปน ผู้ที่ ไ้ เห็น การ ค่าง ๆ ด้วย ตา ของ ตัว เอง ทั้ง ไ้ มา อยู่ ใน พื้น ที่นี้ แล้ว ด้วย นั้น ท่าน จะ ต้อง การ ไ้ ข้าพเจ้า ออก ความ เห็น หรือ ไม่ เมื่อ ท่าน ต้อง การ แล้ว ข้าพเจ้า จะ ต้อง ออก ความ เห็น ว่า ควร จะ ระวัง จัด การ ทำ การ ค้า ขาย ทุก ๆ อย่าง ที่ เกี่ยว ใน เวลา ที่ ข้าพเจ้า ยัง กำลัง จัด การ ของ ขริยัท อยู่ และ เปน เวลา ที่ จวน ไ้ จวน เสีย อยู่ นี้ บาก หลวง เกศ ชิวชี ก็ได้ พุค เปน ที เยาว์ เยี้ย ข้าพเจ้า ว่า ข้าพเจ้า เปน คน ที่ กล้า ที่ สุด ใน โลก นี้ และ กล้า ยิ่ง กว่า มง ชิเออร์ เกศบุรุษ เสีย อีก แต่ ความ จริง

ในเรื่องนี้ ถ้าจะพูดกัน ตรง ๆ แล้ว เมื่อเห็นจะได้ประโยชน์ทางใด ก็ต้อง ชุก คีร์ยะ ไปหาประโยชน์อื่น นั้น ใจได้ และในเรื่องนี้ มิใช่ไม่มีตัวอย่างเมื่อไรเล่า ฝรั่ง อยู่ที่ จะทำการ ต่าง ๆ เหล่านี้ จะทำ โดยมัก ง่ายไม่ได้ แต่ต้อง ระวัง ให้รอบคอบ และเราก็เห็น เพื่อนบ้านของเรา ทำการ ค้า ขาย ทุก ๆ วัน จนได้ ทรัพย์สิน ทั้ง ล้าน ๆ ล้านไป แต่ส่วนเรา ซึ่ง ต้อง นับว่า เป็นคนที่ฉลาด ทำการ ได้ดีกว่า พวกนั้น ก็มีได้หา โอกาส ที่ จะทำ อย่างเขาบ้างเลย การที่เป็น เช่นนี้ ข้าพเจ้า ก็พอเข้าใจ ได้ว่า จะเป็นเพราะเหตุใด ก็คือ พวกเราเห็นเสียว่า การที่ จะ ส่ง เรือ ส่ง คน ออก มา ทำการ ค้าขายนั้น เท่ากับ เติร อยู่ปาก เหว อัน ลึก ฉะนั้น ฝรั่ง อยู่เมื่อ ทำการ ไปแล้วก็ อาจ จะเกิด เคราะห์ร้าย ขึ้นได้ แต่ถ้า ไปได้ ทำการ โดย ระวัง อย่างที่ ข้าพเจ้า ได้เห็น เขา ทำกัน บน เรือรบ (ฝรั่งเศส) แล้ว ข้าพเจ้า ก็เชื่อว่า เกือบ จะมี เหตุร้าย ไม่ได้เลย ที่เดียว

เมื่อได้มาถึงเมืองไทยแล้วข้าพเจ้าได้พบกับมองซิเออร์เคอเบินวีล แต่ในระหว่าง ที่ เติร ทาง อยู่ นั้น หา ได้ พบ ะ กัน ไม่ เพราะ มองซิเออร์ เคอเบินวีล กับ ข้าพเจ้า อยู่ เรือ คน ละ ลำ มองซิเออร์ เคอเบินวีล ก็คง จะ อยู่ใน เมือง นี้ ต่อไป เพราะ ฉะนั้น จึงเป็นเหตุ ทำให้ ข้าพเจ้า เสีย ใจหนัก ที่ ข้าพเจ้า ไม่ได้ อยู่ใน เมือง นี้ เหมือน มองซิเออร์ เคอเบินวีล บ้าง

(เซน) เวเรต์

สำเนาจดหมายมองซิเออร์คอนชตันซ์

ถึงมาควิสเดอเซเนเล

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

จดหมาย ออก พระฤทธิกำารภักดิ์ ศรีสุเรนทรเสนา (Rit thi cam hong paadi sri sourenta sena) มาถึงท่าน มาควิสเดอเซเนเล เสนาบดีของ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ผู้ทรงอำนาจอันใหญ่ยิ่ง อันมนุษย์ จะหา สิ่งที่ จะ เปรียบ มิได้

ด้วย ราชทูต ของ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ มา ถึง พระราชธานีกรุงศรีอยุธยา เมื่อวันศุกร์ เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก จึงได้ ทราบ ถึง พระเทศานุภาพ และ พระเกียรติยศ ของ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และได้ ทราบ ถึง สติปัญญา อันเฉียบแหลม ของ ท่าน เสนาบดีผู้ที่ได้ จัดการในเรื่องนี้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ผู้ทรง พระเทศานุภาพ อันใหญ่ยิ่ง นายของ ข้าพเจ้า ได้ ทรง ทราบ ถึง การ ที่ ราชทูต ฝรั่งเศส ได้ มา ถึง นั้น ก็ได้ ทรง พระโสมนัส ยินดี ยิ่งนัก และ พวก ข้าพเจ้า ทั้ง เจ้าชายและ ข้าราชการ ก็ มีความ บัณฑิต ยินดี อันเหลือ วิสัย ที่ จะ อธิบายได้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง ยินดีนัก ที่ได้ เปน พระราชไมตรีกับ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส . จึงได้ ทรง จัก ราชทูต เปน พิเศษ เพื่อเชิญ พระราชสาสน์ และ เครื่อง ราชขรรณาการ ไปถวายต่อ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และ เพื่อ จะ กรายทูล ถวาย พระพร ขอให้ พระองค์ ได้ ทรง พระเจริญ ทุก ประการ

ถ้าแม้ว่า พระเพนเจ้าไค้ ไปรคหน้าเรือ ซึ่ง พระพาวราชทูตไป ได้
ไค้ ไป ถึง ประเทศ ฝรั่งเศสโดย สวัสดิภาพแล้ว ก็ขอท่าน เสนาบดี
ไค้ ไปรคอนุเคราะห์ ช่วยเหลือให้ ราชทูต สยามและ ข้าราชการ ที่ไปกับ
ราชทูต นั้นไค้ เจ้า เจ้า สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ ขอไค้ ไปรค
จัดการ ให้ การ ทั้งปวง ไค้ ดำเนิน อย่าง สดวกให้ สม พระ เกียรติยศ ของ
พระเจ้า แผ่นดิน ทั้งสอง ด้วย

อนึ่ง ข้าพเจ้าหวังใจ ว่า ราชทูต ของ สมเด็จ พระเจ้า กรุงสยาม
นาย ของ ข้าพเจ้า คง จะไค้ กลับ มาถึง เมืองไทยโดย เร็ว และ ท่าน
คง จะ ไม่ ปล่อยโอกาส อัน เปน เวลา เหมาะ สำหรัย จะ เจริญ เรือให้ สดวก
เพราะ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ทรง คอย พังข้าว
ทุกซ์ สุข ของ สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส อยู่เสมอ

อนึ่ง ข้าพเจ้าไค้ เปน ชุระอยู่เสมอที่จะคอยช่วยเหลือ ชุกคณุนบริษัท
ฝรั่งเศส ทุก อย่าง ตาม กำลัง ที่ ข้าพเจ้า จะ ทำไค้ และ ค่อยไป ข้าพเจ้า
จะไค้ ช่วยเหลือ ทุก อย่างให้ บริษัทไค้ ทำการ ค้าขายให้ มี กำไร มาก ๆ
และ ข้าพเจ้า ขอไค้ ท่าน เสนาบดี เชื้อไทย ถ้อยคำ ของข้าพเจ้า เดิคว่า ถ้า
บริษัทจะคอยหาโอกาส ที่ จะ ทำการ ค้าขาย ใน ประเทศสยามแล้ว บริษัท
คง จะ มี กำไร มากกว่า แห่ง อื่น ๆ ใน ทวีป อินเดียน ทั้งหมด เพราะ
ประเทศสยาม เปน ที่ ชุมชุม ของพวก พ่อค้า ซึ่ง มาจาก เมืองจีนเมือง
ยี่ฮุ่นและ เมือง อื่น ๆ และ พ่อค้า ก็ มา จาก เมือง เหล่า นี้ มี เปน จำนวน
มาก อย่าง ที่สุด อีกประการ ๑ พ่อค้า เหล่า นี้ ก็ พา สินค้า ต่าง ๆ มา
จำหน่าย เปน จำนวน พอ กัย ที่ เขา คาด ว่า จะ จำหน่ายไค้ แต่ นอกจาก

สินค้าที่เขาพา มา ตาม จำนวน ที่เขา เชื่อใจ ว่า เขา จะ จำหน่าย ได้ เป็น
 นั่น ถ้า จะ มี คน ต้องการ สินค้า ได้ มาก กว่า จำนวน นี้ สักเท่าไร
 พวก พ่อค้า ก็ ยินดี ที่ จะ นำ มา จำหน่าย ที่ ประเทศสยาม เหมือนกัน นอก
 จาก สินค้า แล้ว ก็ ยังมี ย่อแร่ ต่าง ๆ และ เครื่อง ยวต่าง ๆ อื่น ๆ หา ใน
 เมือง อื่น ใน ทวีป อินเดีย ได้ มาก กว่า ประเทศสยาม ไม่ได้ แต่ เช่น
 การ นำ เสียดใจ ที่ มี คน ไป เทียว หา เครื่อง ยา ห้อย ที่ สุก และ ถึง แม้
 ว่า เวลา นี้ จะ มี คน ไป เทียว หา เครื่อง ยา และ ทำ ยา มาก กว่า แต่ ก่อน ก็
 จริง อยู่ แต่ ข้อ สำคัญ อยู่ ที่ ไม่ มี ที่ จะ จำหน่าย เครื่อง ยา เหล่า นี้
 พวก ที่ หา เครื่อง ยา และ ทำ ยา จึง เห็น ว่า เช่น การ ที่ เห็น ย่อ เสียด แร่ง เปล่า ๆ
 เพราะ ฉะนั้น ถ้า จะ มี คน ที่ รัย ข้อ เครื่อง ยา เหล่า นี้ แล้ว พวก นี้ ก็ คง
 จะ พยายาม หา เครื่อง ยา และ ทำ ยา มาก ขึ้น เช่น นั้น ท่าน เสนาบดี
 ย่อม ทราบดี อยู่ เต็ม ใจ แล้ว ว่า การ ชี้แจง การ ขอร้อง เป็น เช่น นี้ อยู่ เอง
 เพราะ ฉะนั้น ข้าพเจ้า จึง ขอ ได้ ท่าน เสนาบดี ได้ โปรด จัดการ ใน เรื่อง นี้ ด้วย
 และ ถ้า ใด ใด ราชการ สำเร็จ แล้ว ก็ ไม่ ต้อง สงสัย เลยว่า บริษัท คง จะ มี กำไร
 เป็น อัน มาก ซึ่ง จะ เป็น การ กระทำให้ สมเด็จ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 นาย ของ ท่าน ได้ มี พระ เกียรติยศ และ ประโยชน์ ขึ้น เป็น อัน มาก

การ ทิ้ง ยวง จะ ก็ รัย ประการ ใด ข้าพเจ้า ขอ มอบ ชูระ ไว้ แก่
 พระ เสนาบดี และ มอบ ไว้ ใน ความ ยี่สิบ สาม รวด ของ ท่าน เสนาบดี ต่อ ไป

จดหมาย ฉะบับ นี้ ได้ เขียน เมื่อ ณ วัน พุศ. เดือน ๑ แรม ๙ ค่ำ ปี ฉลู
 สัปตศก ศักราช ๒๒๒๙

คำเนาจดหมายพระยาพระคลัง ถึงมาควิศเดอเซเนเล

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

จกตมาย ออกพระศรีวิรัตน อำมาตยาธิบดีพิชิตรัตนราชโกยาธิบดี
(Sriatraat ammoa tayaanout chit pipit taratinarat cousaathibodi)
มายัง ท่าน มาควิศ เดอเซเนเล เสนาบดีของ สมเด็จพระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
ด้วยท่านเสนาบดีก็มีหนังสือและฝากของต่างๆ มาให้ข้าพเจ้า
เพื่อเป็น พยาน แสวงไมตรี นี้ ข้าพเจ้าได้รับ หนังสือ และ ของ ด้วย
ความยินดีไว้แล้ว ข้าพเจ้าได้นำ ความ กราบทูล สมเด็จพระเจ้า กรุง
สยาม นายของ ข้าพเจ้า ได้ทรง ทราบ ถึง การ ที่ สมเด็จพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสได้ ทรงพระกรุณา แก่ ขุนพิไชย และ ขุนพิชิตไมตรี สมเด็จพระเจ้า
กรุงสยาม นายของ ข้าพเจ้าได้ ทรงทราบ ก็ทรงพระโสมนัสยินดี
เป็นอันมาก เพราะ ทรง เห็นว่า ที่ สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้
ทรง พระกรุณา แก่ ข้าราชการไทย เช่นนี้ เช่น การ แสวงได้ เห็นว่า
พระ องค์ ทรง พอพระทัย โอบ พระราชไมตรี ของ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
ใน ข้อ ที่ ท่าน เสนาบดีขอก มายัง ข้าพเจ้าว่า ราชทูต ซึ่ง สมเด็จพระเจ้า
กรุงสยาม นายของ ข้าพเจ้า ได้แต่งไป เจริญ ทางพระราชไมตรี กับ สมเด็จพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส เมื่อ ปี (พ.ศ. ๒๒๒๕) ได้ถูก อภัย ภายใ
ทะเล เสีย แล้วนั้น ข้อนี้ ข้าพเจ้า ก็ได้ นำ ความ กราบทูล สมเด็จพระเจ้า
กรุงสยาม นายของ ข้าพเจ้า แล้ว เหมือนกัน เมื่อได้ ทรง ทราบข่าว
อัน นี้ ก็ได้ เสีย พระทัย ยิ่ง นี้ เพราะ ได้ มี พระราชประสงค์ จะให้คน

ทั่วโลก ทราบดีว่า การที่ได้ ทรง แต่งราชทูตไป เฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส นั้น ก็เพราะ ทรง พอพระทัยใน พระราชไมตรี ของ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ยิ่งนัก

ใน ข้อ ที่ ท่าน เสนายกได้ บอก มาว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรง พอพระทัยใน พระราชไมตรี ของ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม จึง ทรง แต่งให้ เซอวาเลีย เคอไซมอง เป็นราชทูตมา แทน พระองค์ เพื่อ จะได้ มา จักการให้ พระราชไมตรี นี้ได้ คงสืบ เนื่องตลอดไปโดย ยืดยาวนั้น ข้าพเจ้า จะ ขอ คอยให้ ท่าน เสนายก ทราบดีว่า เซอวาเลีย เคอไซมอง ได้ มา ถึง พระราชธานี นี้เมื่อ วัน พฤหัสบดี เดือน ๑๑ แรม ๖ ค่ำ ปีฉลู สัปตศก แล้ว ซึ่ง เป็น การ กระทำให้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง ยึด ยืนก็ ยิ่ง นึก จนข้าพเจ้าไม่มี คำใดที่ จะ แสดงให้เห็น ความที่ ทรง ยินดีนั้นได้ ใน ข้อ ที่ ท่าน เสนายกได้ กรูณา กราบทูล สมเด็จเจ้าฟ้าเจ้าคอ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส นั้น ขอให้ ท่าน เสนายก เชื่อ เด็ด ว่า ข้าพเจ้า มีความ ยินดีในไมตรี ของ ท่าน เสนายก ยิ่ง นึก และ ที่ ท่าน เสนายก ขอ ร้องให้ ข้าพเจ้า ช่วย ใน การ ของศาสนา คฤศเคียนและ ขอให้ ข้าพเจ้า ช่วย ใน เรื่อง การ ค้าขาย นั้น ข้าพเจ้า ขอ บอกให้ ท่าน เสนายก ทราบดีว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม นาย ของข้าพเจ้า ได้ พระราชทาน สิทธิต่าง ๆ ให้แก่ เซอวาเลีย เคอไซมอง สำหรับ ของ ศาสนา และ การ ค้าขาย เช่น อื่น มาก แล้ว ซึ่ง ข้าพเจ้า เชื่อว่า เซอวาเลีย เคอไซมอง คง จะ นำ ความไป เต่าให้ ท่าน เสนายก พึง เป็น แน่

บัดนี้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม นายของข้าพเจ้าได้ไปรบกวนให้จัก
 ราชทูตอุปทูต คือได้พระนาสุนต (Pra nasount) เป็นราชทูต
 ให้หลวงกลยานราชไมตรี (Lung Calaya Naraatchamatin) เป็น
 อุปทูต ให้ขุนศรีวิภยราชกิจ (Counstrirasaaraukiaa) เป็นตรีทูต
 ออกไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เพื่อไปถวายพระพรขอได้
 ทรงมีความสุขและทรงพระเจริญทุกประการ และเพื่อจะให้ชน
 ทั่วโลกได้ทราบว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรงพอพระราชหฤทัย
 ในพระราชไมตรีของสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสยิ่งนัก แต่เพราะ
 เหตุว่าราชทูตอุปทูตตรีทูตเหล่านี้เป็นคนชาวต่างประเทศไม่เข้าใจใน
 ขนบธรรมเนียมของทวีปยุโรป เพราะฉนั้นเมื่อราชทูตอุปทูตตรีทูตได้
 มาถึงทวีปยุโรปเวลาไร ข้าพเจ้าขอท่านได้โปรดจักการทุกอย่าง
 ให้ราชทูตอุปทูตตรีทูตได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ให้
 เป็นการสมพระเกียรติยศของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองทุกประการ
 ข้าพเจ้าขอ มอบ ชูระใต้แก่พระแผ่นดิน และหวังในความ
 ปรีชาสามารถของท่านเสนาบดี ที่จะให้ข้าพเจ้าทราบว่า จะควร
 จักการอย่างไร ก็พระราชไมตรีในระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
 ของเราทั้งสองพระองค์ จะเป็นการมั่นคงถาวรชั่วนิรันดร์ และ
 จะทำประการใดก็ไมตรีในระหว่างเราทั้งสองจึงจะได้เพิ่มพูนถาวร
 ชั่วนิรันดร์สืบไป

จากหมายฉัณนี้ เขียนเมื่อ ณ วันที่ พุศ เดือน อ้าย แรม ๘ ค่ำ ปีฉลู
 สัปตศก ศักราช ๒๒๒๘

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

จดหมายจากกรุงศรีอยุธยาถึง

มองเซนต์เออร์คอลแบต์

มองซีเออร์ฟอลคอน

จดหมาย ออกญาศรีธรรมราชเทโชชาติ อามาตยามุขิตพิพิธ
รัตนราชโกษาธิบดีพิริยพาศ ออกยาพระคลัง (Ookya Sri tharra
ama Raatcha Decha chatdi Ammatra ya nou tchitrapipitra ta
na Raatcha coussa tihodi piripo) เขียนด้วยความเสน่หารักใคร่
มายัง มองซีเออร์ยัง บัณฑิตค็อลแบต์ เสนาบดีของ สมเด็จพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส ผู้ทรงพระเกษมภาพอันใหญ่ยิ่ง ณ กรุงปารีส

ด้วย สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ผู้ทรงพระเกษมภาพ และ ทรง
ทศพิธราชธรรม และ สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ผู้ทรงทศพิธราช
ธรรม และมีพระเกษมภาพอันใหญ่ยิ่ง มีพระราชประสงค์ ทั้ง
สองพระองค์ จะเป็นพระราชไมตรีอันสืบเนื่องติดต่อกันชั่วกาล
นานนั้น เพราะเหตุนี้มี สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามผู้ทรงทศพิธราช
ธรรมและ ทรงมีพระเกษมภาพ จึงได้ทรงแต่งตั้งราชทูตให้ออกไปเฝ้า
สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส คือ ให้พระพิทักษ์ราชไมตรี (Pra pi-
tat raatchmaitri) เป็นราชทูต ให้หลวงศรีวิสารสุนทร (Louang
Sri Visara Sountora) เป็นอุปทูต ให้ขุนนครวิไชย (Quoun
nacora vitchai) เป็นตรีทูต และได้ขากหลวงเกมไปพร้อมกัน

ราชทูต เชิญ พระราชสาสนและเครื่องราชบรรณาการไปถวาย ต่อ สมเด็จพระเจ้า กรุงฝรั่งเศส เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่ง ความรักและความพอพระทัย ซึ่ง ทรงมีต่อ สมเด็จพระเจ้า กรุงฝรั่งเศส เพราะมี พระราชประสงค์ จะให้ ทรงพระเจริญยิ่งขึ้น ทุก ๆ วัน ทั้งจะให้ พระราชไมตรี อัน ได้ มี คือก ต่อใน ระหว่าง สมเด็จพระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สอง ได้ ทวีขึ้น ทุก ๆ วัน ด้วย

เมื่อคอม ฟรังซิชโก สังฆราช เคลีโอ โปลิคไค้ เชิญ ศุภ อักษร ของ สังคปาปา และเชิญ พระราชสาสนของ สมเด็จพระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส มา ถึง กรุงศรีอยุธยา เมื่อปี ระกาตรีศก นั้น สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ได้ โปรดให้ จักการ รับ รอง ท่าน สังฆราช เคลีโอ โปลิคไค้ อย่างใหญ่โตงดงาม สมพระเกียรติยศของ สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทุก ประการ ครั้น สมเด็จพระเจ้า กรุง สยามได้ ทรง ทราบข่าวว่า สมเด็จพระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ทรง พระเจริญอยู่ ก็ ทรง พระโสมนัส ยิน ดี อัน จะหา สิ่งใด มา เปรียบไม่ ได้เลย

อีก ประการ ๑ สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม นาย ของข้าพเจ้า ได้ ทรง ทราบ มา เมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ว่า มกุฎ ราชกุมารได้ ทรง แ่่งงาร มีหม่อมห้าม แล้ว ภายหลังได้ ประสูติ พระโอรส นั้น จึง ทรง พระโสมนัสยินดีเพิ่มพูน ขึ้นอีก เพราะทรง เห็นว่า การที่ พระโอรสของมกุฎ ราชกุมารได้ ประสูติ เช่นนี้ ก็ เปน อันดี สำหรับ จะ ได้ สืบ พระราชวงศ์ ต่อไป จึง ได้ ทรง อ้อนวอน ขอให้ พระ เบนเจ้า ได้ โปรด พิทักษ์ รักษา ราชกุมาร องค์ นี้ ได้ คุ้ม พระชนม์ ยืน ยาว และได้ ทรง พระเจริญ เพื่อ

วัน ๑ จะได้ครองราชสมบัติสืบราชตระกูลต่อไป และทรงหวัง
พระราชฤทธิย์ว่า ราชตระกูลของพระเจ้าแผ่นดินอันใหญ่ยิ่งเช่นนี้ จะ
ไม่มีเวลา คับ สิ้นเลย

เมื่อได้ทรงแค้นราชทูตไป เจริญทางพระราชไมตรี กับ ประเทศ
ฝรั่งเศสเช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงหวังใจว่า ราชทูต อุปทูต และ ทวีทูต
เหล่านี้คง จะได้กลับ มาถึง กรุงศรีอยุธยา ในปี จอ จัควาศก และ เมื่อ
ราชทูตได้ ไปเจริญทาง พระราชไมตรี เป็นผล สำเร็จ เรียบร้อยแล้ว
ข้าพเจ้า จะได้นำ ความ กวาย บังคมทูตให้ สมเด็จพระเจ้า กรุงสยาม นาย
ของ ข้าพเจ้าทราบให้ฝ่า ละของชุดพระบาท เพื่อ จะได้ ทรงพระโสมนัสยินดี
ที่เพิ่มขึ้น ออก ครั้นถึง เวลาที่ควร จะได้ข่าวเรื่อง ราชทูต นี้ ก็ได้ ทราบ
ข่าว มาว่า เรือซึ่งได้พา ราชทูตไป นั้น ยังหาได้ ไปถึง ประเทศ ฝรั่งเศส
ไม่ ซึ่งเป็นการ กระทำให้ เรามีกวามเสียใจ เป็นอัน มาก ข้าพเจ้า
จึงได้ ไปกราบ ถวายบังคม แทขยฝ่า พระบาท สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม
นาย ของข้าพเจ้า เพื่อกราบบังคม ทูลข่าว อัน นี้ให้ ทรง ทราบฝ่า
ละของ ชุดพระบาท จึง ทรง พระ กรุณาไปรคเกล้า ฯ มีพระราช
คำรัสแก่ ข้าพเจ้า ว่า ดังนี้

“พระราชไมตรี อัน ได้ มีติด ต่อใน ระหว่าง พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
และ ประเทศ สยามนั้น เป็น พระ ราชไมตรี ที่ มีมั่นคง และ จะ เปลี่ยน
แปลง ไม่ได้ เพราะ ฉะนั้นให้ จัก ข้ำ ราช การ ออก ไป สืบ ข่าว ถึง เรื่อง
ราชทูตให้ แน่”

เมื่อข้าพเจ้าได้รับพระราชโองการใส่เกล้าฯ เช่นนี้แล้ว ข้าพเจ้าจึงได้จักได้ชุมนุม พิไชย วาतिक ชุมพิชิตโมตรี และ ขาคหลวง วาเซตกับ ขาคหลวง ยาโคกต์ พร้อมกัน ออกไปสืบข่าวทุก และ ข้าพเจ้าได้ฝากของต่าง ๆ มา ยัง ท่าน ก็มี แจ้ง อยู่ใน ขาญชีนั้นแล้ว เพื่อเป็นพยานแห่งความรักใคร่ และ นัยถือของข้าพเจ้า และ เพื่อเป็นทางให้ท่าน และ ตัวข้าพเจ้าได้เป็นไมตรีกัน อัน สนิช สนม มันคง กุๆ ตัวอย่าง ที่ สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดินของเรา ทั้ง สอง พระองค์ ได้ทรง ปฏิบัติมา แล้ว

ข้าพเจ้า ขอ ท่าน ได้ ไปรทขอก ให้ข้าพเจ้า ทราบ ว่า ราชทูตของ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพเจ้า ได้ไปเป็น อย่างไร บ้าง เมื่อ ได้ ทราบ ข่าว แห่ง มา ประการ ไก จะ ได้ คึก อ่า น ตรีก ตรอง ว่า จะ ควร ทำ อย่างไร ค่อยไปเพื่อจะได้ พระราชไมตรี ใน ระหว่าง สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดิน ของเรา ทั้ง สอง ได้ สนิช สนม เพิ่ม พูล มิ ได้ มี เวลา ซาก ได้ เลย ข้าพเจ้า ขอ มอข จูระ ใน ความ ปรีชา สามารถ ของ ท่าน ที่ จะ บอก ให้ข้าพเจ้า ทราบ ว่า จะ ควร จัก การ อย่างไร สำหรับ ได้ พระราชไมตรี นี้ ได้เป็น การ มัน คง ฉาววร ค่อยไปได้

จดหมาย ฉบับนี้ เขียน เมื่อ ๗ วัน อาทิกย์ เดือน อ้ายขึ้น ๑๕ ค่ำ
ปี กุญ ศักราช ๑๐๔๕

โดย คำ สั่ง

(เซม) พอลคอน

วันที่ ๑๘ เดือนธันวาคม

ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

จดหมาย บันทึก ซึ่งได้เขียนและเซ็น ด้วยลายมือของ มอนซิเออร์
คอนซตันซ์ ซึ่ง มอบไว้แก่ บาค หลวง คาซา สำหรับให้ไป พுக จา และ
จัดการกับ บาคหลวง เกอลาเซซ และ เพื่อไป รាយงานถวายทูล พระเจ้า
กรุง ฝรั่งเศส ด้วย

ท่าน คง จะ ทราบ อยู่แล้วว่า การ ที่ เซอวา เลีย เกอโซ มอง ได้
มา ยัง ประเทศ สยามนี้ ก็โดย มุ่งหมาย จะ ถวายทูล เชื้อ เชิญ ให้ พระเจ้า
กรุงสยาม ได้ ทรง เสด็จ ราชกิจ และ ท่าน ก็ คง จะ ทราบ อยู่แล้วว่า ข้าพเจ้า
ได้ จัก การ อย่างไร ที่ จะ ให้ เซอวา เลีย เกอโซ มอง เห็น ว่า เวลา นี้ ยัง
จะ จัก การ ตาม ความ ประสงค์ ของ เซอวา เลีย เกอโซ มอง ไม่ได้ แต่ จะ
ต้อง หา ที่ ปกครอง ให้ มัน คง เสีย ก่อน จึง จะ จัก การ อันใหญ่โต เช่น นี้ ได้
เพราะ เหตุว่า ถ้า จะ เกิด การ ขบถ ราษฎร ขึ้น แล้ว จะ ได้ มี ที่ ยึด เห็น ยว
ได้ เพราะ ฉะนั้น ข้าพเจ้า จะ ต้อง ชี้แจง ให้ ท่าน เข้าใจ ว่า วิธี ที่ จะ
จัก การ ได้ เรื่อง นี้ ได้ เปน ผล สำเร็จ นั้น จะ ต้อง ทำ อย่างไร บ้าง คือ

ข้อ ๑ ท่าน จะ ต้อง เปน ชูระ จัก การ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
ได้ ส่ง คน มา ยัง เมือง ไทย สัก ๖๐ หรือ ๗๐ คน คน เหล่า นี้ จะ
ต้อง เปน ผู้ ฉลาด เข้าใจ ใน วิธี ปกครอง ทั้ง ฝ่าย ทหาร และ พลเรือน ทั้ง
เป้น คน ไม่ เยื่อ ค้าง เป้น คน ชื้อ สัตย์ สุจริต และ รู้ จัก วิทยา ความ ดับ

ไว้ด้วย เมื่อคนเหล่านี้ได้มาถึง เมืองไทย แล้ว ก็คงได้เป็นที่เหมือน
 ประหนึ่ง พวก นี้ มี คน ทาง ทา เลียง ซัพ ของ ตัวเองได้ และในชั้น คั้น
 ไม่ ต้อง รบกวน พระเจ้ากรุงสยาม อย่างไร เพราะ เมื่อ เช่น เช่น นั้น แล้ว
 ก็ ดูเหมือน พวก นี้ มี ใ้ ทา ประโยชน์ ส่วน ตัว อย่างไร ซึ่ง จะ เป็นการ กระ
 ทำให้ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทรง พระเมตตา ไป รวบรวม และ กระทำให้
 พวก ราษฎร พลเมือง หมด ความ รังเกียจ ด้วย แต่ในเรื่องนี้ เป็น หน้า
 ที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ จะ เป็น ชูระ มิได้ พวก นี้ ต้อง ออก อยากรัก สอน อย่างไร เลย

๒ วิธี ทำ เนิร การ ของ ข้าพเจ้า ซึ่ง จะ เป็น ตัว อย่าง กับ เขา และ
 ความ ชำนาญ ใน การ งาม ของ ข้าพเจ้า ก็ เป็น หลัก สำคัญ ที่ จะ ได้
 พวก นี้ ได้ ร่ำรวย ต่อ ไป ใน ภาย หน้า อีก ประการ ๑ ใน คน จำ พวก
 นี้ ควร จะ มี ยาก หลวง เขชวีก ข่าง คน ซึ่ง แต่ง ตัว ปลอม มา ฆ่า ได้ ใคร
 รู้ ได้ ว่า คน เหล่า นี้ เป็น นักพรต ถึง ที่ สุก ถ้า ปัก ความ ไม่ ได้ พวก ที่
 มา ด้วย กัน รู้ ได้ ก็ จะ ยิ่ง ก็

ข้อ ๓ ใน จำ พวก คน ๖๐ คน ที่ จะ มา ใน เมือง ไทย นี้ จะ ต้อง
 เลือ ก แคน เพราะ คน ที่ เขา ใจ ใ้ ต่อ งาม การ เป็น คน รอย คอย และ
 เป็น คน ที่ รู้ จัก สึก และ ชอบ เพื่อ จะ ได้ ให้ คน พวก นี้ ทำ ราช การ ใน
 ประเทศ สยาม ได้ ทุก อย่าง เพราะ เมื่อ พวก นี้ ได้ มา ถึง เมือง ไทย
 และ มี ความ รู้ ใน การ งาม ข้าง แล้ว ข้าพเจ้า ก็ จะ ได้ จัก ได้ พวก นี้
 ทำ ราชการ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ตาม วุฒิ ของ ตัว คือ จะ ได้ ให้ ทำ
 ราชการ ใน หน้า ที่ ทหาร ข้าง หน้า ที่ คลัง ข้าง หน้า ที่ กรม ต่าง ๆ ข้าง
 หน้า ที่ ปก ครอง หัว เมือง ข้าง หน้า ที่ เวื่อ ต่าง ๆ ข้าง ถ้า จะ รวม

ความแล้ว ก็คือข้าพเจ้า จะ ได้ จักให้พวก นี้ ได้รับหน้าที่ สำคัญ ๆ ในเมือง นี้ ทุก อย่าง

ข้อ ๔ ทุกคน จะต้อง รู้ สึก ว่า ตัว จะ ต้อง ปฏิบัติ การ อย่างไร และ ตัว จะ ต้อง ทำ ตาม คำ สั่ง ทุก ๆ อย่าง โดยไม่ ต้อง พกแพ่ง พรวย ให้ ผู้ใด รู้ เรื่อง ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ อธิบาย ให้ ท่าน เข้าใจ ไว้ แล้ว

ข้อ ๕ เพื่อ เปน การ อุดหนุน ให้ พวก นี้ ได้ ทำ ราชการ ในหน้าที่ สำคัญ ๆ นั้น ควร พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส จะ พระราชทาน พระราชา นุญาต ให้ รายนทร พลเมือง ฝรั่งเศส พา ครอบครวั มา ยัง เมืองไทย เพื่อ จะ ได้ ไป ตั้ง บ้าน สร้าง เรือน ในเมือง สำคัญ ๆ ใน ประเทศ นี้ และ รายนทร พลเมือง เหล่า นี้ จะ อพยพ ครอบครวั มา โดย มา ใน เรือ ของ ตัวเอง หรือ มา กับ เรือ ของ บริษัท ฝ่าย อินเดียน ก็ได้ แล้ว แต่ จะ สดวก

เมื่อ รายนทร พลเมือง ฝรั่งเศส ได้ มา ถึง เมืองไทย แล้ว ข้าพเจ้า จะ ได้ เปน ขอรุ จักการ ให้ เขา ย้าย บ้าน เรือน ให้ เขา พัก และ จะ ได้ จักการ ให้ พวก นี้ ได้ มี นา มี สวม มี โค กระบือ เพื่อ ทำ การ เพาะปลูก ต่อ ไป จะ ได้ ทำ มา ตา เลี้ยง ครอบครวั ของ ตัว ได้ ทั้ง จะ ได้ เปน หน ทาง ทำ มา ค้าขาย ร่ำ รวย ทั้ง ข้าพเจ้า ได้ อธิบาย ให้ ท่าน เข้าใจ ไว้ แล้ว

เมื่อ เปน เช่น นี้ แล้ว คน ๖๐ หรือ ๗๐ คน ซึ่ง จะ ได้ ทำ ราชการ ในหน้าที่ ต่าง ๆ นั้น จะ ได้ มี โอกาส ปกครอง รักษา และ เชื้อ เพื่อ พวก ชาว ต่าง ประเทศ ที่ เข้า วิชา ได้ และ ยัง ไม่ใช่ แต่ เท่านั้น แต่ ยัง จะ ได้ มี โอกาส ชักชวน ให้ พวก มิชฌาณิซู้ ได้ นับถือ ศาสนา คริสต์ เทียน ของ เรา ต่อ ไป ได้ และ ข้าพเจ้า เชื่อ ว่า เมื่อ คนไทย ได้ เห็น ว่า การ เข้า วิชา ได้ รับ

ความ ร่มเย็น ทั้ง พวก แชน มัว ซึ่ง มา ตั้ง ภูมิลำเนา ใน ประเทศ สยาม
ได้ ทำ ทั่ว อย่าง ทั่ว แล้ว นั้น คน ไทย ก็ คง จะ หัน เข้าหา ศาสนา คริสต์ เคียน
เป็น อัน มาก

ข้อ ๖ เพื่อ จะ จัก การ ต่าง ๆ ให้ สดวก และ เพื่อ จะ บังคับ กัน ใน
เวลา ที่ จะ เกิด ขบถ ขึ้น นั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ต้อง ส่ง ทหาร
และ ปืนใหญ่ มา รักษา เมือง สงขลา โดย เร็ว และ จะ ต้อง มี เรือรบ และ
ขง ทั้ง ปวง อัน จำ เปน สำคัญ ที่ จะ ต้อง ให้ เปน บ้าน เมือง ใหญ่ ไต่ ไต่ เมื่อ
ได้ จัก การ เช่น นี้ แล้ว ภาย หลัง ก็ จะ ได้ วย ผล อัน ก็ คง ข้าพเจ้า ได้ ชี้แจง
ให้ ท่าน เข้าใจ แล้ว และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ก็ จะ ได้ เขียว เปน อัน มาก
ทั้ง พระราช อาณาจักร สยาม ก็ จะ ได้ วย ผล ที่ ขึ้น ทั่ว และ เปน คน ทาง
สำหรับ ให้ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ จัก ตั้ง ครอบ ครอบ นี้ ขึ้น ใน ทะเล แดง นี้ ถึง
๒ แห่ง

ถ้า แม้ ว่า ฝรั่งเศส ได้ จัก การ ตาม ช่อง โอกาส ที่ ข้าพเจ้า เปิด ได้
ทั้ง นี้ แล้ว พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ได้ มี โอกาส อัน ดี ที่ จะ ได้ พวก เข้าวร
ใน เมือง ญวน เมือง กังเกีย เมือง ยี่ปุ่น และ เมือง จีน ได้ วย ความ ร่มเย็น
และ จะ เปน การ เท่า กับ บังคับ ได้ คน ชาว ทวัน ออก ได้ ทำ การค้า ขาย ตัก
ต่อ กับ คน ชาว ฝรั่งเศส อัน จะ ทำให้ คน ชาว ฝรั่งเศส ได้ ร่ำรวย มาก
จน ถึง กับ จะ คู่ มกับ ไส่ หุ่ย ที่ ได้ ง่าย ไป ใน ชั้น แรก และ ใน การ ที่ จะ คำ
ขาย กัน นั้น ก็ ไม่ จำ เปน จะ ต้อง ต่อ เรือ มา จาก ทวีป ยุโรป เพราะ
จะ เปน การ เปลือง ไส่ หุ่ย มากนัก เพราะ ใน เมือง นี้ ถ้า จะ ต่อ เรือ ขึ้น แล้ว

ก็คงจะทำได้ โดยถูกกว่าทำที่ยุโรปทั้ง ๔ เท่าหรือ ๑๐ เท่า แต่จะต้องมีคนทีเข้าใจ ค่อยเร็ว จึงจะได้ เพราะในเมืองนี้มีทั้งเหล็ก ละเอียดของแคง สำหรับ หล่อปืนใหญ่ มีหิน ประสีว สำหรับทำ คานปืน และมีเชือกปอ สำหรับ ทำ ผ้า และ ทำ เชือกป่าน ด้วย

ข้าพเจ้าเชื่อว่าถ้าได้ จักการทั้งข้าพเจ้าได้กล่าวมานี้แล้ว พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส คง จะ ทรง จัก การ ได้ สาสนา คริสต์เคียน ได้ แพร่ หลาย ใน ประเทศ สยาม นี้ได้ และ คง จะ ทำให้ ประเทศนี้และ ประเทศ อื่น ๆ ได้ ดื้อ สาสนา คริสต์เคียน ทั่ว กัน หมก — เมื่อ มา ทริก ทรง คุณแล้ว ข้าพเจ้า เห็นว่า เหตุผล ทั้งปวง ทั้ง ที่ได้ แลเห็นนั้นอาจจะ กระทำให้ พระราชดำริห์ ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในเรื่องสาสนานี้ได้ สำเร็จ สม พระราชประสงค์ ทุก ประการ

ข้อ ๗ เมื่อ สม เกียง พระเจ้า กรุง สยาม จะ เสก ถึง สวรรคต ลงเวลา ไท (แต่ข้าพเจ้าขออ้อนวอนพระเป็นเจ้าได้ โปรดให้คง ทรง มี พระชนม์ ยืนยาวต่อไปเถิด) ข้าพเจ้าอาจจะ กรวย ทูล ร้อง ต่อ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ได้ว่า ถ้าได้ ทรง จักการ ทั้งปวง ทั้ง ข้าพเจ้าได้ อธิบาย มา นี้แล้ว การ ที่ จะ เชื้อ เชิญ ให้ พระเจ้า แผ่นดิน องค์ ไทม และ จักการ ให้ พลเมือง ชาวสยามทั่วไปได้ ดื้อ สาสนา คริสต์เคียนนี้ จะ เป็น การ ง่าย อย่าง ที่ สุด

เพราะ ฉนั้น ข้าพเจ้า ขอ ได้ ท่าน ช่วย เป็น ขอรุ จักการ ให้ ยาก หลวง เกอลาเซซ ได้ นำ ความ ทั้งปวง ซึ่งข้าพเจ้าได้ กล่าว มา ในจดหมาย ยันที่ กนี้ และ ข้อ ความ อื่น ๆ ซึ่ง ข้าพเจ้าได้ ชี้แจง ให้ ท่าน ฟัง แล้วนี้ ชี้ น กรวย ทูล ต่อ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ ขอ ท่าน ได้ จักการ ใน เรื่อง นี้

กับใช้ช่วย การ ทั้งหลาย ทั้งปวง ทั้ง กล่าว มา แล้ว นั้น จะ ควร
 สถาน ใด ก็ แล้ว แต่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ ได้ ทรง ปรีกษา หรือ กับ
 หัวนี้ คณะ บาทหลวง คณะ ของ ท่าน เด็ด เพราะ การ ทั้ง นี้ ก็ เพื่อ
 ประโยชน์ สำหรับ เกียรติยศของ พระเยซูเจ้า และ เพื่อประโยชน์ ของ
 สภานา ในเมือง นี้ เท่า นั้น ทั้ง นี้ ต้อง เป็น เรื่อง ที่ ลับ ที่ สุก และ
 ข้าพเจ้า ขอ ร้อง ให้ ท่าน จักการ ในนาม ของ ท่าน ที่เป็น นักพรต ของ คณะ
 พระเยซู ข้าพเจ้า อ้อนวอน พระเยซู ขอให้ ท่าน ได้ วย กลับ มา โดย
 เร็ว ที่ สุด

เขียนบน เรือของ ข้าพเจ้า ที่ สันดอน แม่น้ำ เจ้าพระยา ณ วันที่ ๑๘
 เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

(เซ็น) ซี ฟอลคอน

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ข้อ ความ ย่อ จาก จดหมาย
มองซิเออร์เวเรต์ เขียนที่กรุงศรีอยุธยา
เมื่อวันที่ ๑๒ และวันที่ ๒๑
เดือน ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๒๒๒๘)

ใน ข้อ ต่าง ๆ ที่ จะ เปน ประโยชน์ แก่ ขวัญ พก กับ มองซิเออร์
คอนซตันซ์ ยาก นัก ยากหลวง เกอซวีซังใจ ก็ ก็ จังอยู่ แต่กลับ
ไป มีความเห็น เข้า กับ มองซิเออร์คอนซตันซ์

แต่ ถึง มองซิเออร์ คอนซตันซ์ จะ ทำ อย่างไร ก็ ตาม มองซิเออร์
เวเรต์ ก็ คง ยัง นยชอบ เคารพ อยู่ เสมอ จน ที่ สุกได้ ตก ลง ทำ สัญญา
กับ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ซึ่ง ทำน ราชทูต และ ยากหลวง หลาย คน
ทั้ง มองซิเออร์ วาเชต์ ได้ ช่วย เหลือ ings ได้ เปน การ สำเร็จ

มองซิเออร์คอนซตันซ์ คอย หา ช่องโอกาส ที่ จะ ถอน คำ อยู่ เสมอ
ซึ่ง เปน การ ทำให้ ล้ายาก เปน อัน มาก

ได้ ออก จาก เมือง เบรสต์ เมื่อวันที่ ๓ เดือน มีนาคม

ได้ มา ถึง แคลมเคปออฟกูทโฮป เมื่อปลาย เดือน พฤษภาคม และ
ได้ ออก จาก แคลมเคปออฟกูทโฮป เมื่อวันที่ ๗ เดือน มิถุนายน

ได้ มา ถึง เมือง บันคำ เมื่อวันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม

พวก เรือ ได้ ล้มป่วย กัน หมก

ผู้รักษา เมือง บันคำ ไม่ ยอม ให้ เสบียง อาหาร จน อย่าง เกือบ จน
ที่ สุกน้ำ ก็ ไม่ ยอม ให้

ได้เที่ยว ทาง ๓ วัน จึง ถึงเมืองขาคาเวีย ผู้รักษาเมือง ขาคาเวีย
ได้อุทิศหนุน ช่วยเหลือ ทุกอย่าง และ แสดง ความเคารพ นับถือ ฝรั่งเศส ทุก
ประการ เมือง ขาคาเวีย เป็นเมืองงาม ที่สุดในโลกนี้ ราษฎรพลเมือง
ที่ ยาก จน ที่ สุด ก็ ใช้ ภาชนะ อื่น ทำ ด้วย เงิน และ ทองคำ ทั้ง มี ทาส
และ สิ้นค้า เป็น อื่น มาก

ได้ ออก จาก เมือง ขาคาเวีย เมื่อ วันที่ ๒๗ เดือน สิงหาคม

ได้ มี เรือ รบ ซอลันคา ลำ ๑ คิก จะ มา เทียบ เรือ เพื่อ ได้ ทหาร ขึ้น
ขึ้น เรือ เรา

มองซีเออร์ ไวตรีคูร์ ได้ แกะ ใจ ไม่ ให้ พวก ซอลันคา มา เทียบ เรือ ได้
พวก ซอลันคา จึง ได้ เข้า ทาง ท้าย เรือ และได้ เขา เสา ชี ดำ ท้าย
เรือ เรา

เรือ รบ ฝรั่งเศส ได้ เขา ปืน เล็ก ยิง เรือ ซอลันคา ๒-๓ นัด เรือ ซอลันคา
จึง ได้ แล่น ไบ หิน ไป ทาง ท้าย เรือ

ในเรื่อง นี้ พระเจ้า กรุงสยาม ไม่ได้ ทรง ปลาด พระทัย เลย เพราะ
ทรง ทราบ อยู่ ว่า พวก ซอลันคา มี นิสัย จะ ทำ การ อย่าง ไท ก็ ต้อง ใช้ วิถี
ทวารวดี เสมอ

พวก ซอลันคา วัชรอง ว่า จะ ได้ จัก การ ได้ เป็น ที่ พอ ใจ (ของ ฝรั่งเศส)

ได้ มา ถึง ท่า จอด เรือ เมือง ไทย เมื่อ วันที่ ๒๘ เดือน กันยายน

ไทย ได้ จัก รัย ท่าน ราชทูต ไทย เต็ม เกียรติยศ ทุก อย่าง

ไทย ได้ ยก เมือง สงขลา และ เมือง นครศรีธรรมราช ให้ แก่ ราชทูต
ฝรั่งเศส ท่า เรือ เมือง สงขลา ก็ เป็น ท่า เรือ ที่ เหมาะ และ ได้ ทราบ
ว่า เรือ ขนาด ๕๐๐ ถึง ๖๐๐ ตัน ก็ เข้า ได้

พระเจ้ากรุงสยามได้ให้ทำลายบ้านเมือง สงขลาเสีย เพราะ
ต้องทำสงครามปราบพวกขบถในเมืองนี้

มองซิเออร์ เกอไซมองได้สั่งให้มองซิเออร์ เวเรต์ ไปรับเมือง
สงขลา จากไทย และได้ลงมือทำการก่อสร้างขึ้นโดยเร็ว

แต่มองซิเออร์ เวเรต์ จะได้ทำช้า ๆ ค่อยทำ ค่อยไปเพื่อรวบรวม
คำสั่งของบริษัทเสียก่อน และมองซิเออร์ เวเรต์ จะได้พา อินนิเนียน
ไปช่วยคน ๑ อินนิเนียนคนนั้นมองซิเออร์ เกอไซมองได้ถวายตัวไว้
ต่อพระเจ้ากรุงสยาม มองซิเออร์ เวเรต์ ก็คิดว่า จะต้องทำแผนที่
สำหรับก่อสร้างบ้านเมืองที่ใหญ่โต และเชื่อว่าในไม่ช้า ก็คงจะ
จัดเมืองสงขลาให้เป็นเมืองใหญ่เท่ากับเมืองบาตาเวียก็ได้ และพวก
จีนและชาวเมืองอื่น ๆ ในแถบอินเดียนก็จะมาตั้งค้าขายใน
เมืองสงขลา เพื่อจะได้รับความสะดวกในการค้าขาย

การที่จะค้าขายให้สะดวกนั้นเป็นเรื่องที่ข้าราชการของพระเจ้า
กรุงสยามคอยขัดขวางในกรุงศรีอยุธยาอยู่เสมอ เพราะข้าราชการ
ไทยเป็นคนที่ไม่มีความซื่อตรงเลย

การที่จะไปตั้งอยู่ที่เมืองสงขลา คงได้หรือไม่ก็ได้แล้วแต่เจ้า
พนักงานของบริษัทจะส่งมา จะประพฤติอย่างไร

ในสวนเมืองไทยนี้ไม่มีสินค้าอย่างใดที่จะค้าขายได้เลย และ
ระชาคนที่มีต้นทุนถึง ๕๐ เหรียญก็ไม่มี

พวกจีนและแขกมัวร์ซึ่งเคยไปค้าขายอยู่ในเมืองไทยนี้ก็ต้อง
กลับไปหมดเพราะเหตุที่ได้รับความสะดวกที่อื่นต่าง ๆ

พวก ฝรั่งเศสเอง ซึ่ง ยัง อยู่ในเมืองไทยในเวลานี้ก็ เตรียม ตัวจะ
กลับไปแล้วเหมือนกัน

ถ้า จะ คำขาย ก็ต้อง คำขายกับ พระเจ้ากรุงสยาม พระองค์เป็น
เจ้าที่ตี ก็ จึงอยู่ แต่ทรง ปฏิบัติตามแต่ ข้าราชการ จะ กราบ ทูล และ
ข้าราชการ เหล่า นี้ ก็ เป็น คน ที่ เขา ประ โยชน์ ของ ตัว เป็น ใหญ่ ทั้ง เป็น
คนไม่โต ร้าย ด้วย

สินค้า ที่ มา จาก ต่าง ประเทศ นั้น พวก ข้าราชการ เหล่า นี้ ก็
เขา เสีย หมกและคิดราคาให้ ตามชอบใจ เวลา จะ ข้าราชการ นั้น ก็หา
ได้ ได้เงินไม่ แต่เขา สินค้า อย่างอื่น ซึ่ง คิดราคาแพง ๆ มา แลกเปลี่ยน
แทนเงิน

มองซิเออร์ เวเรต์ ก็เข้าไป กุใน พระคลัง หลวง แล้ว มีแต่หีบ
สองสามหีบวางอยู่ระกระระกระรุ่ม่า ไขหีบหอย ขมาจากฝั่งคอโรมันเกล
มี หีบ อื่น ๆ อีก แต่ จะ มี อะไร รู้ไม่ได้ เพราะ เจ้าพนักงาน ไทย ไม่ยอม ให้
มองซิเออร์ เวเรต์ กุ

ใน คลัง อื่น ๆ นั้น มีเครื่อง ลายคราม และ มองซิเออร์ เวเรต์ ก็ ได้
รู้ ลายครามไว้ ซึ่ง ก็ ส่ง มา (ฝรั่งเศส) แล้ว

เครื่อง ลาย คราม เหล่า นี้ ไม่มีที่ จะ ที่ พอ ลำห้วย จะ จำหน่าย ใน
ประเทศ ฝรั่งเศสได้

เจ้าพนักงาน ได้ พามองซิเออร์ เวเรต์ ไปดูพระพุทธรูปในพระราชนิเวศน์
ซึ่งใหญ่ และ สูง มาก ที่ สุด เจ้าพนักงาน จะ ได้ มองซิเออร์ เวเรต์ เชื่อ
ว่า พระพุทธรูปนี้ หล่อ ด้วย ทองคำ คั้น ทั้งองค์ แต่เจ้าพนักงาน ไม่ยอม

ให้มองซิเออร์ เวกต์ เข้าไปคุกใกล้ ใกล้กับกุลอก ลูกกรงไม้ชั้น อยู่ต่าง
ไกลมาก

มองซิเออร์ เวกต์ ได้ไปคุกที่ วิก อื่น ๆ ซึ่งมี พระพุทธรูป ทำ กว๊วย
แผ่นทองแดง ปีกทอง และเจ้าพนักงาน ก็ จะให้ มองซิเออร์ เวกต์ เชื่อว่า
พระพุทธรูปนี้ ทำ กว๊วย ทองคำ

มี คน พุก เล่า กัน ว่า ใน ท้อง พระคลัง หลวง มี ทรัพย์ สิ่ง ของ เปน
ชั้น มาก

ชั้น นี้ มองซิเออร์ เวกต์ เชื่อว่า คง จะ จริง เพราะ พระเจ้ากรุงสยาม
ไม่มี ไร้อภัย อย่าง ไດ เลย กว๊วย ไร่ ฟ้า ฟ้า แผ่นดิน ของ พระองค์ ต้อง
มา ทำ งาม หลวง ปีละ ๖ เกือหมื่น โดยไม่มี ค่าจ้าง อย่าง ไດ จน ที่ สุก
อาหาร ก็ ต้อง หา ของ ตัวเอง

ข้า ราชการ ที่เป็น คน ไบ่รค ของ พระ เจ้า แผ่นดิน นั้น ได้ รับ พระ
ราชทาน บ่าว คน ไร่ และ บ่าว เหล่า นี้ ก็ ต้อง เขา เงิน มา ให้ แก่ นาย เพื่อ
ตัว จะ ไร่ ไบ่ ต้อง ทำ งาม ราชการ

ของ ทั้ง ปวง เปน ของ พระเจ้า แผ่นดิน ทุก อย่าง

ลด ปรโยชน์ ไร่ ไร่ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ปี ๑ อยู่ใน รว
๑๒,๐๐๐ ถึง ๑๓,๐๐๐ ไร่ (ฝรังเศส)

ถ้า จะ มา ทำ ไร่ ไร่ ค่า ไร่ ใน เมือง นี้ พอ จะ ค่า ไร่ ไร่ โดย มี ทุน
กว่า ๓ หรือ ๔ ล้าน และ ใน เรื่อง ไร่ ไร่ ค่า ไร่ นี้ มองซิเออร์ เวกต์
ก็ได้ สืบ สวด ไร่ ไร่ อย่าง ลเอียด แล้ว

ถ้า ขริบ ไร่ ไร่ มา ทำ ไร่ ไร่ ค่า ไร่ แล้ว ไบ่ ไร่ ไร่ ก็ คง จะ เพิ่ม ไร่ ไร่
อีก ๒ ไร่

ในเวลาที่มีพ่อค้าทำการค้าขายอยู่นั้น คงมีกำไรในสินค้าที่
มาจากประเทศยุโรปและเมืองสุหรัทราว ๒๕ ถึง ๓๐ เปอร์เซ็นต์
และถ้าได้ส่งสินค้าเหล่านี้ไปเหมาะสมกับภูมิประเทศแล้ว ก็คงจะ
ได้กำไรเท่านี้เหมือนกัน

ข้อซึ่งทำให้มองซิเออร์เวเรตต์เข็ดตังนี้ก็เพราะเห็นว่าถ้าไม่มี
กำไรแล้ว พวกอังกฤษและฮอลันดาคงจะไม่พยายามส่งเรือมาค้าขาย
เช่นนี้ เพราะพวกอังกฤษและฮอลันดาส่งเรือมาหลาย ๆ ลำ ลำ ๑
วันทุกสินค้าอย่าง น้อย ก็อยู่ในราวสามแสนหรือสี่แสนแพรง

สำหรับเมืองคังเกีย

จะต้องใช้เงินราวครึ่ง ๑ หรือเศษ ๑ ส่วน ๓ ของต้นทุน
ผ้าสักหลาดที่ส่งมานั้น จะต้องเป็นผ้าสักหลาดค่า
ของที่จะวิ่งไปจากเมืองคังเกียนี้มีซมกเซียง

ในเมืองนี้ในปี ๑ จะค้าขายได้ประมาณ ๓๐๐๐ หรือ ๔๐๐๐
แพรง และคงได้กำไรราว ๗๐ หรือ ๘๐ เปอร์เซ็นต์

เมืองมาเก๊า

สินค้าอันสมควรจะจำหน่ายในเมืองมาเก๊าได้นั้น ที่กล่าวว่า
เครื่องกระทุงกระจิกนั้นมองซิเออร์เวเรตต์ควรจะจำแนกว่าเป็นสิ่งอะไรบ้าง
ส่วนหมวกนั้น ก็ควรจะอธิบายว่า จะต้องการใดเท่าไร และ
จะต้องการหมวกรูปอย่างไร

ส่วน กระบี่ และ ค่าย ต่าง ๆ นั้น ก็ ควร จะ อธิบาย ว่า ค่าย นั้น จะ
ต้องมี คำม รูปพรรณ อย่างไร ทว่า กระบี่ และ ค่าย นั้น จะ ต้อง การยาว
และ ตมา เท่าไร

ใน ชั้น คับ จะ ต้อง ลง ทูณ ก่อน เพียง ๓ หมื่น ปอนด์ (ฝรั่งเศส)
และ คง จะ ใต้ กำไร รว ๑๐๐ ต่อ ๑๐๐ เปอร์เซนต์

เมืองจีน

สินค้า ที่ จะ ส่ง ไป จำหน่าย เมือง จีน นั้น คือ
ผ้า อย่าง เนื้อ ดี และ ผ้า สักหลาย สีดำ สี ม่วง และ สี ขาว
ที่ กล่าว ว่า เครื่อง กระตุก กระจิก นั้น ควร จะ ต้อง อธิบาย ว่า จะ เป็น
ของ ชนิด ไร บ้าง

จะ ต้อง ลง ทูณ แยก ๑ ส่วน ๓ ของ คับ ทูณ คิก เป็น เงิน เหรียญ และ
จะ ต้อง ลง ทูณ ประมาณ ๔ แส่น หรือ ๕ แส่น แพร่ง กำไร ที่ จะ ใต้
อยู่ใน รว ๑๐๐ ต่อ ๑๐๐

เมือง ยี่ปุ่น

สำหรับ ทำการ คำขาย ใน เมือง นี้ ไม่ จำ ต้อง ลง ทูณ ด้วย เงิน สก
สินค้า ทุก ๆ อย่าง เป็น อัน ใช้ ได้ สำหรับ เมือง นี้
แต่ ต้อง หา สินค้า ที่มี ราคา ถูก ที่ สุด สินค้า ต่าง ๆ ที่ จำหน่าย
ในเมือง กังเกีย และ เมือง จีน ไต้ คี ก็ จำหน่าย ใน เมือง ยี่ปุ่น ไต้ คี เหมือน กัน
สินค้า ที่ รัย มา จาก เมือง ยี่ปุ่น มี กำไร ไม่ เท่า สินค้า ที่ ส่ง เข้า ไป
จำหน่าย ใน เมือง ส่วน การ ที่ จะ ต้อง ลง ทูณ นั้น จะ ลง ทูณ สัก เท่าไร
ก็ได้ และ กำไร คง จะ ใต้ ใน รว ๗๐ ถึง ๘๐ เปอร์เซนต์

เมืองลาว

ต้อง มีทุนเงิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท ไปจึง จะได้ กำไร ที่ จะ ได้ ในเมือง
ลาว นี้ กว่า ๒๐๐ เปอร์เซ็นต์

พริกไทยที่เพาะ ปลูก กันใน ประเทศ สยาม นั้น ก็เพาะ ปลูก
กันใกล้ ๆ กับเมืองลาว

มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ได้ ตรวจ คว้า คว้า ว่า จะ ทำ การ ค้าขาย ติด ต่อ
กับเมืองลาวได้หรือไม่

เวลานี้ พระเจ้า กรุงสยาม กำลัง ทำ สงคราม อยู่ กับ พวกลาว

ประเทศสยาม

เมืองฉะเชิงเทรา

พลเมืองเมืองฉะเชิงเทรา เป็น คน ที่ไม่ ซื่อสัตย์ ในเมืองนี้ จะ ค้าขาย ได้
โดยมีทุนราว ๒๕,๐๐๐ ถึง ๓๐,๐๐๐ แ่ง

เมืองทมิฬ

เมือง นี้ จะ ต้อง มีทุน

ถ้า จะ ค้าขาย ก็ ต้อง มีทุน กว่า สามแสน ปอนด์ (ฝรั่งเศษ)

เมืองมณฑล

ที่ว่า เครื่อง กระจุก กระจิก นั้น ควร จะ ต้อง อธิบาย ว่า เป็น สิ่ง
อะไรบ้าง

สินค้า ที่ จะ จำหน่าย ได้ นั้น มีผ้าไหมทองไหมเงินและ ผ้าแพร
ต่าง ๆ

ทุนที่ จะ ต้อง มี ราว ๔ แสน ถึง ๕ แสน แพร่ง และ ไม่ จำ เชน
จะ ต้อง เอา เงิน มา จาก ประเทศ ฝรั่งเศส

เมือง ย้าย

ใน เมือง นี้ จะ ทำ การ ค้าขาย อย่าง ใหญ่ โต ได้ มาก แต่ ชาว เมือง
เชน คน โกง ทั้ง สิ้น

ถ้า ได้ ไป ตั้ง อยู่ ที่ เมือง สงขลา แล้ว ก็ จะ ค้าขาย กับ เมือง ย้าย
ได้ง่าย

เมือง ขอนิโ

ใน เมือง นี้ จะ ค้าขาย ได้ มี ๑ ราว ๒ แสน ถึง ๓ แสน แพร่ง
และ จะ ได้ กำไร กว่า ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ถ้า ได้ จักการ ดี ก็ จะ มี กำไร
เชน อัน มาก แต่ ใน ชั้น ต้น ต้อง หา เมือง สำหรับ เชน ที่ พัก ใกล้เคียง ๆ กับ
แหลม เคนยอ ฟูกุโอบุ สัก แห่ง ๑ ก่อน ที่ เมือง นี้ จะ ต้อง มี เครื่อง
มือ อัน จำ เชน ทุก อย่าง สำหรับ ซ่อม เรือ ได้ และ จะ ต้อง มี ที่ พัก อีก
แห่ง ๑ ที่ เกาะ ปวิณซ์ ใน ช่อง ทะเล ชอนคา อัน เชน เกาะ ซึ่ง ไม่มี
ผู้คน อยู่ เลย

แต่ เกาะ นี้ หน้า กลัว พวก ฮอลันดา จะ มา คุก ขวาง ไว้

มองซีเออร์ เวเรต์ ไป สืบ ได้ ความ มา จาก เมือง บันคำ ว่า พวก ชาว
เมือง ยอม ที่ จะ ออก เงิน ให้ แก่ บริษัท แต่ ขอ อย่า ได้ บริษัท ไป รบกวน
อย่างไร

เพราะ เหตุ นี้ และ เพราะ เหตุ ว่า พวก เมือง บันคำ ยง กำลัง กลัว
อยู่ มองซีเออร์ เวเรต์ จึง เห็น ว่า ควร จะ ไป ยึด เกาะ ปวิณซ์ ไว้ เพราะ

เช่น เกาะ ชัน ท่าเล เหมาะ มี ทั้ง น้ำ ฟ้า พืช และมี คน ด้วย ถ้าได้
ไป ตั้ง อยู่ ที่ เกาะ นี้ แล้ว ก็ จะ เป็น ใหญ่ ใน ช่อง ทะเล นี้ ได้ และ ถ้า เกิด
การ สงคราม ขึ้น ก็ จะ ได้ อาศรัย เกาะ นี้ เป็น ที่ พัก ได้

เรื่อง การ หมอบ คลาน

พอ เห็น พระเจ้า แผ่นดิน แด่ โกล ก็ ต้อง หมอบ ลง ทันที แล้ว
คลาน ๔ เท้า จึง เอา มือ ประสาน ขึ้น เห็น ก็ รัย

ถ้า จะ พก กับ พระเจ้า แผ่นดิน ก็ ต้อง พนม มือ และ ต้อง เอา
ข้อศอก และ หน้า ชบ ลง ติด กับ ดิน

การ ประพฤติ เช่น นี้ ผิด ด้วย ทาง ศาสนา และ เป็น การ เสีย
เกียรติยศ ต่อ ซาติ ฝรั่งเศส

พวก ชาว บ้าน นอก อย่าง เลว ใน ประเทศ ฝรั่งเศส ก็ ยังมี บ้าน
อยู่ ดี กว่า เจ้า นาย ใหญ่ ไท ใน ประเทศ สยาม

ถ้า เป็น การ จำ เป็น สำหรับ ประโยชน์ ของ บริษัท แล้ว มองซิเออร์
เวเรต์ ก็ จะ ยอม กราบ ถวาย บังคม เหมือน กัน แต่ ใน เวลา นี้ ก็ จะ
คอย สลัด เลียง ไป ก่อน จน กว่า จะ ได้ รับ คำสั่ง ของ บริษัท

ท่าน ราชนิกุล ฝรั่งเศส เห็น ว่า ไม่ เป็น การ สมควร ที่ มองซิเออร์ เวเรต์
จะ ต้อง ลง หมอบ กราบ เช่น นี้

มองซิเออร์ ฟ็อบแยง ได้ ลง หมอบ กราบ แล้ว เพราะ เขา พูกว่า
เขา ไม่ ได้ เป็น คน ฝรั่งเศส แต่ เป็น คน ของ พระเจ้า กรุง สยาม แล้ว

พวก ชาว ต่าง ประเทศ ที่ ได้ มา พู ก ถึง การ ง่าย ง่าย ๆ นั้น อ่อน
เกิน ไป

บ้านที่ มองซิเออร์ เวเรต์ พักอยู่ในเวลานี้ เล็ก เกินไป และไม่มีโรง
เก็บ สีนค้ำ มองซิเออร์ เวเรต์ จึง ขอบ้าน อยู่ใหม่ อีกบ้าน ๑

ไทย จะ ได้ ที่ คิน แก่ บริษัท แห่ง ๑ แต่ บริษัท จะ ต้อง ลงทุน ก่อ
สร้าง เอง แต่ มองซิเออร์ เวเรต์ เห็นว่า ถ้า ซื้อ บ้าน ใหม่ เสีย ที่ เกี่ยว
ก็ จะ ทำให้ ใส หุ่ย น้อย ลง ไป ได้ ครั้ง ๑

มองซิเออร์ เวเรต์ วิตกว่า ไทย จะ ยัง ค้ำ ใจ ให้ บริษัท ทำ การ ก่อสร้าง
ได้ งบ ใด แต่ มองซิเออร์ เวเรต์ จะ ได้ ศึกษ ใจ การ อย่าง ดี ที่ สุด ที่ จะ
ทำได้ และ จะ ศึกษ ให้ เปลือง เงิน ให้ น้อย ที่ สุด

ท่านผู้ อำนวยการ ของ บริษัท ที่ เมือง สุทธิ ตัก ไล่มองซิเออร์ คอสมาค
ออก เสีย แล้ว ใน เวลา นี้ ที่ กรุง ศรีอยุธยา เหลือ แต่ มองซิเออร์ คอซ
มองซิเออร์ ราเคม และ ทัว มองซิเออร์ เวเรต์ เท่านั้น

มองซิเออร์ คอซ นั้น ใต้ หมิง ชาว ปอตุเกศ เปน ภรรยา

มองซิเออร์ ราเคม เปน คน ฉลาด ไหว พริบ ทำ อะไร ทำ ได้

มองซิเออร์ ซาขัน เตีย ก็ ถูก ไล่ออก แล้ว เหมือนกัน และ หมก หมน
ทาง ที่ จะ ทำ มาหา กิน ได้ ใน เรื่อง ต่าง ๆ ที่ เกี่ยว ด้วย การ ค้าขาย ใน เมือง
ไทย นั้น มองซิเออร์ ซาขัน เตีย เปน ผู้ ที่ จะ ชี้แจง อย่าง ลเอียด ได้ คน ๑

ใต้ มี คน มา ว่า ซื้อ ผ้า ต่าง ๆ ไทย ได้ ไร่ ๓๐ เปอร์ เซนต์ แต่
ภายหลัง ไม่ ใ้ ซื้อ ไป เพราะ เหตุ ว่า ผ้า สัก หลาก ไม่ ใ้ สีนค้ำ

พวก แขนง อิน เตีย ชอบ ผ้า สัก หลาก กิ่ง มาก ทัว เขา ผ้า สัก หลาก
ก้าง นั้น เย็บ เสื่อ และ เขา ผ้า สัก หลาก นั้น เย็บ ทิก กัย เสื่อ ต่าง ลู กไม้ ไป ไร่

สินค้าที่มีราคาถูกที่สุดเป็นสินค้าที่จะได้กำไรมากกว่าอย่างอื่น
แต่สินค้าเหล่านี้ต้องมีอย่างทีละอย่าง บ้างเหมือนกัน

มองซิเออร์ เคอวิตรี มีกัลบังหา จะจำหน่าย เป็นราคากว่า ๓ หมืน
ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

ส่วน สินค้าต่าง ๆ ในเมืองไทยนั้น ไม่มีอะไรที่จะวิจัยซื้อให้คุ้ม
ทุนที่ได้ลงไปได้

ในท้อง พระคลัง หลวงไม่มีอะไรเลย จนที่ สุดของ แผลง ๆ
ที่จะแจกในเวลา เรือ มา ถึง ก็ มีไม่พอ

มองซิเออร์ เวเรต์ จะได้ รายงานได้ ทราบว่า สำหรัยปีหน้า จะมี
สินค้าอย่างใดที่สมควรจะวิจัย ไปจำหน่ายที่ ประเทศฝรั่งเศสได้ บ้าง
ส่วน สินค้าที่ยังตกค้าง อยู่ นั้น มองซิเออร์ เวเรต์ จะได้ พยายาม
จำหน่ายให้หมดก็ได้

ถ้าบริษัท จะคิดทำการค้าขายได้เป็นการใหญ่แล้ว ก็จำเป็น
ต้องส่งคนที่มีวุฒิวิจิตร มา จึง จะได้

สินค้าต่าง ๆ เท่าที่ มองซิเออร์ เวเรต์ ได้เห็น มา แล้ว เป็น
สิ่งที่ควร ก็น่าจะ ขอบใช้กัน ใน ประเทศ ฝรั่งเศส

แต่ในเมืองนี้ถ้า จะให้ทำของรูป พระณ อย่างใด ๆ ก็ได้ ทั้งสิ้น
เพราะ ฉะนั้นเมื่อได้ทำแล้ว ผู้ซื้อ ก็ ผิด แผลง กว่า ที่เคย ทำกัน มา จึง
เป็นสิ่งที่ควร จะจำหน่าย ใน ประเทศฝรั่งเศสโดยมี ราคาแพง ขึ้น อีก ๒ เท่า

พวกช่าง ก่อ ๆ ในเมืองไทย ทำการได้ทีทุกอย่าง แต่ต้องให้
ตัวอย่าง จึง จะทำได้

มองซีเซอร์ เวเรต์ จะได้ จักหา ตัวอย่าง เครื่อง ลายคราม ตัวอย่าง
 ที่ และ ตัวอย่าง ผ้า ต่าง ๆ ให้ ช่าง ทำ ต่อไป

ท่าน ราชทูต (ฝรั่งเศส) ได้ เรียกเงิน จาก มองซีเซอร์ เวเรต์
 ๓๔๗๖ ปอนด์ กับ ๑๐ อัฐ (ฝรั่งเศส) เป็นค่าใส่หีบ สำหรับใช้ จ่าย
 ในเรือ

มองซีเซอร์ เวเรต์ จึงได้ เอา เงิน ราย ที่ ขาย กัลปังหา ของ มา คำ รุย เย
 จ่าย ให้ ไป กัลปังหา นี้ ได้ ขาย ไป เปน ราคา ออนซ์ ละ ๑๘ ปอนด์

และ ยัง จะ ต้อง เขา กัลปังหา ของ มองซีเซอร์ เกอวิตรี ลาวิล ขาย เปน
 ราคา ออนซ์ ละ ๓๐ ปอนด์ จึง จะ คุ้ม กับ เงิน ๑๐,๐๐๐ ปอนด์ ที่ ยัง
 เปนหนี้ เขา อยู่

กัลปังหา ที่ เปน เมล็ด เล็ก ๆ นั้น ถ้า เปน กัลปังหา ที่ ตี ขาย กัน ตาม
 หน้า หน้า ๓ หน้า ก็ เปน ออนซ์ ประมาณ ออนซ์ ละ ๑๐ ปอนด์
 ๑๐ อัฐ (ฝรั่งเศส)

มองซีเซอร์ คอนชตันซ์ ชักเคื่องใจ ใน การ ที่ บริษัท หา ได้ มี จก หมา ย
 มา ถึง ไม่

และ ได้ เขา หนังสือ ให้ มองซีเซอร์ เวเรต์ ๑ ซึ่ง เปน จก หมา ย
 มา จาก ผู้ อำหนวย การ บริษัท อังกฤษ ผู้ อำหนวย การ บริษัท อังกฤษ ได้
 ฝาก ของ มา กำหน มองซีเซอร์ คอนชตันซ์ เปน อัน มาก และได้ ขอ
 ร้อง จะ เขา มองซีเซอร์ คอนชตันซ์ ไว้ เปน พรรคพวก ก้วย

แต่ มองซีเซอร์ เวเรต์ เชื่อ ว่า การ ที่ มี พวก อังกฤษ มา อยู่ใน เมือง
 ไทย นั้น ก็ เพื่อ จะ มา หา เรื่อง ใน การ ที่ มองซีเซอร์ คอนชตันซ์ ได้ เขา
 ชาว อังกฤษ คน ๑ ใส่ ชื่อ

การใส่ชื่อ กัน นี้เจ็บปวด ร้ายแรง ยิ่งกว่า ปลอดภัยที่ ทำไทย
กันใน ประเทศ ฝรั่งเศส มาก

มองซิเออร์คอนซตันซ์ ได้ทำการซักข่าวให้ จนถึงเวลาที่ราชทูต
ฝรั่งเศส จะ ลง เรือ เพราะฉนั้น การ ทั้ง ปวง จึง ต้อง ทำ กัน อย่าง รุ้
ร้อน ที่สุด

พระเจ้า กรุง สยาม ได้ รับ สั่ง ให้ จัก เรือ ส่ง มองซิเออร์ เวเรต์ และ
มองซิเออร์ วาเชต์ ไป ที่เรือ ฝรั่งเศส แต่ เจ้าพนักงานได้ จัก เรือ เด็ก
อย่าง เลว ทวาม เพราะฉนั้น เรือ จึง ได้ ไป ลอย สูญ อยู่ กลาง ทะเล ถึง
๕ วัน และใน เรือ นั้น เสี่ยงอาหาร ก็ไม่มี จน ที่ สุดโย ที่ จะ แล่น
เรือ และ สมอง ก็ไม่มี

คน เมืองไทย นี้ เป็น คน ที่ คดโกง มาก แต่ มองซิเออร์ เวเรต์
เชื่อ ว่า ส่วน พระองค์ สมเด็จ พระนารายณ์ นั้น ทรง ตั้ง พระทัย ดี จึง
เพราะ ทรง พระ วิทก ถึง เรื่อง พวก ขอล้นตา

มองซิเออร์คอนซตันซ์ คิดจะทำการต่าง ๆ โดยไม่ได้ มองซิเออร์
เวเรต์ รู้ ทว่า เพราะ ฉนั้น จึง คิด จะ ตกลงใน เรื่อง ต่าง ๆ กับ ท่าน
ราชทูต แต่ ผู้ เกียว มี ฉนั้น ก็ จะ พุค จา เรื่อง การ งาร ต่าง ๆ กับ ท่าน
ราชทูตใน เวลา ที่ มองซิเออร์ เวเรต์ ไม่ อยู่

ตาม ที่ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ พยายาม จะ ตก ลง เรื่อง การ
ของ ขริยัทโดยไม่ได้ มองซิเออร์เวเรต์ รู้ ทว่า นี้ ก็ เป็น ผลสำเร็จตาม
ความ ปราณหา ของ มองซิเออร์ คอนซตันซ์ ทุก ประการ และ ตาม
สัญญา ที่ ทำ กัน ใหม่ กับ ท่าน ราชทูต นี้ ก็ เป็น การ ที่ ขริยัท เสีย

เปรียบ ไม่เหมือน กับ สัญญา ฉบับ ก่อน ข้อ นี้ เมื่อ จะ เทียบสัญญา
ที่ ทำ กับ มงซิเออร์ เวเรต์ และ สัญญา ที่ ทำ กับ ท่าน ราชทูต ก็ พอ
จะ เห็น ได้ ทันที่

แต่ มงซิเออร์ เวเรต์ เชื่อ ว่า ถ้า ขริบท์ จะ คัดขังการ มา ตั้ง การค้า
ขายใน เมืองไทย จริง แล้ว ก็ ควร จะ เอา พนักงาน ชุก เก้า จึง จะ ดี

หัว หน้า ของ ขริบท์ ฮอลันดา จะ ออก จาก กรุง ศรี อโยธยา ไป เมือง
ปัตตานี เพื่อ ไป ชี้แจง ได้ เข้า เมือง ปัตตานี ทราบ ถึง ข้อ ความ
ที่ มงซิเออร์ เกอไซมองไต มา ทำ ความ ทกลง มงซิเออร์ เวเรต์ เชื่อ
ว่า พวก ฮอลันดา คง จะ พยายาม ชักขวาง ไม่ ให้ พวก ฝรั่งเศส ไป ตั้ง การ
ค้าขายใน เมืองไทย ได้

ในเรื่อง ที่ ไทย ยก เมือง สงขลา ให้ แก่ ฝรั่งเศส นั้น ก็ได้ ชัก
ความ ไม่ ได้ แพร่หลาย เลย แต่ ถึง คั้งนี้ พวก ฮอลันดา ก็ ทราบ เรื่อง
แล้ว เหมือน กัน

ถ้า พวก ฮอลันดา ทำ การ ชักขวาง ไม่ ได้ พวก ฝรั่งเศส มา ได้ แล้ว
พวก ฮอลันดา ก็ เท่า กับ เปน นายใน แดง เหล่านี้ สิ้นค้า พริกไทย และ
สิ้นค้า ที่ มา จาก เมือง ยี่นุ่น ก็ จะ ตก อยู่ใน มือ พวก ฮอลันดา ฝ่าย เคียว
เท่า นั้น

ในเวลา นี้ พวก ฮอลันดา ได้ ทำ ให้ ราคา พริกไทย และ เครื่องเทศ
แพง ขึ้น แล้ว และ พวก ฮอลันดา ก็ เปนใหญ่ อยู่ใน เมือง ยี่นุ่น ด้วย

มองซิเออร์ มอเรลได้ถึงกรุงปารีสเมื่อวันที่ ๑๙ เดือน ตุลาคม
ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

มองซิเออร์ ไปเถลไถล ๑ มองซิเออร์ วิตร์ลาวด์ ๑ มอง
ซิเออร์ ซูเล ๑ ได้กระทำตาม คำสั่ง ของ ท่าน สังฆราช

ท่านทั้งสามนี้มีความโกรธแค้นมากซึ่งกระทำให้มองซิเออร์ มอเรล
เสียใจอย่างที่สุด ท่านทั้งสามนี้เข้าใจว่ามองซิเออร์ มอเรลเป็นพวกของตัว

เวลานี้กำลัง คึกขานูซี อยู่ว่าใส่ หุ้ย ที่ ท่าน ทั้ง สาม นี้ ได้ ข่าย ใน
นาม ของ บริษัท เทียบ กับ ส่วน ค่า ขาย ที่ ทำ ได้ จะ เป็น เงิน สัก เท่า ไค

เรื่องนี้เป็น เรื่อง ที่ ล้ำยาก มาก กระทำให้ บริษัท หักใจ อยู่ข้าง
พวก ที่มี หุ้ย ส่วน ใน บริษัท คง จะ ยอม ชาติ ทุนัก กว่าที่ จะ ยอม ให้

ท่าน ทั้ง สาม ล้ม ละลาย และ ถ้า ไม่ รัย จัดการ เสีย ก็ น่า กลัว จะ เช่น เช่น นั้น
มองซิเออร์ มอเรล จะ ได้ พยายาม ทำ ขานูซี ให้ แล้ว ภายใน วันที่

๓๐ และ จะ ได้ บังคับ ท่าน เหล่า นี้ ให้ จัดการ ภาร ทั้ง ฆ้อง เสีย ให้ เรียบร้อย
มองซิเออร์ มอเรล ได้ ทำการ อย่าง ๑ ซึ่ง กระทำให้ ส่ง ของ ไป

ในปี นี้ ได้ โดยยาก และ ใน เรื่อง นี้ มองซิเออร์ มอเรล จะ ได้ รายงาน ชัดแจ้ง
โดย ลเอียด ใน เวลา ที่ ได้ เข็ม ชื่อ ใน ข้อ ตก ลง กัน เสร็จ แล้ว

มองซิเออร์ มอเรล ได้ ส่ง ข่าว เรื่อง เมือง ไทย ซึ่ง ได้ รัย มา ทาง กรุง
ลอนดอน

ก็ได้ ส่ง สำเนา จศหมาย ซึ่ง มองซิเออร์ เกอเปรอซก็ได้ เขียน ถึง
บริษัท เพื่อ รายงาน ใน การ ที่ ได้ รัย เรือ ลำ ๑ ซึ่ง กำลัง เเคิร ทาง

จะไป เมือง อังกฤษ

มองซิเออร์ มอเรล ได้ ส่ง ข่าว เรื่อง การ ค้า ขาย มา ด้วย

เมืองเบรสต์

วันที่ ๒๒ เดือน ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

สำเนาจดหมายของมองซิเออร์เดอเปรชาติ

มีไปถึงผู้อำนวยการบริษัทอินเดียฝ่ายตะวันออก

ด้วยข้าพเจ้าได้มีจดหมายมายังท่านฉบับ ๑ แล้ว เล่าถึงเรื่องที่ข้าพเจ้าต้องแหวะที่เมือง อังฤษ เพราะเหตุที่ได้ถูกสมพายุมาทางทิศใต้ ในเวลาที่ ออก จาก ประเทศ ฝรั่งเศส แล้ว ลมพายุแรงเหลือเกิน จนเสา กระโถงใหญ่ในเรือ ทรุดหักกลางเสา

ข้าพเจ้าได้ออกจากเมือง วันมัต เมื่อวันที่ ๑๕ เดือนนี้ และเมื่อวันที่ ๑๘ ก็ได้มาถึงท่าเรือเมืองคามาเรต์ โคอถูคลื่นและพายุตามทาง อีก ครั้ง ๑ เรือยังไม่ทัน ทอดสมอก็ก็มีคน มาบอกข้าพเจ้า ว่ามีเรือลำ ๑ บินทุกพวกนักพรตจะไปยังอังฤษ ข้าพเจ้าจึงได้รีบไป จั๊พวก นักพรตเหล่านี้ และข้าพเจ้าเห็นว่าข้าพเจ้าจะยัง ออกเรือเคิร ทางต่อไปไม่ได้ ข้าพเจ้าจึงได้เอาคนเรือไปด้วย คน และได้ไปลงเรือ ที่ บินทุก พวกนักพรต นั้นเอง พา พวก นักพรต ไปยังเมือง เบรสต์ และได้มอบตัวพวก นั้นไว้กับผู้รักษาเมือง ผู้รักษาเมืองได้ แสดง ความ พอใจ เปนอันมาก และได้แนะนำให้ข้าพเจ้าเขียนจดหมาย รายงาน ไปให้ท่าน มาควิศ เคอเซเนเล ทราบ แต่ข้าพเจ้าไม่กล้าที่จะ รายงาน ตรงไป ยัง ท่าน มาควิศ เพราะเห็นว่าเมื่อ รายงาน มา ยัง ท่าน ก็ พอ แล้ว

เวลานี้ข้าพเจ้ากำลังรอให้ลมพัดให้ถูกทางเพื่อจะได้รีบไปเมือง
ปอดทลุดโคยเร็ว และเมื่อไปถึงแล้วข้าพเจ้า จะได้รอรับ คำสั่ง
ของท่านต่อไป

ข้าพเจ้าขอท่านได้ โปรดมีความระมัดระวังข้าพเจ้าอยู่เสมอ และ
เวลาที่ท่าน จะเตรียมเรือ ก็ขออย่าลืมข้าพเจ้า เพราะข้าพเจ้า ตั้ง
ใจ ทำการให้ท่าน ด้วยความเต็มใจ จริง ๆ ตามแต่ท่านจะใช้ข้าพเจ้า
ตาม วุฒิ ของข้าพเจ้า เด็ด

(เซม) เกอเปร์ชาติ

ข้าพเจ้าได้จัดการให้นายช่างทอเรือเร็วที่หกแล้ว ช่างบอก
ว่า ถ้าจัดการให้ตามเสียบแล้ว ก็ยัง จะใช้ต่อไปอีกได้

มองซิเออร์ เกอเปร์ชาติอยู่ที่ เมือง เบรสต์ เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม
ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๓๒๘) รายงาน มาว่า เมื่อวันที่ ๑๙ ได้
ทอด สมออยู่ที่ ท่าเรือเมือง คามาเรต์ จึง ได้ทราบว่ามีเรือลำ ๑
ขึ้นทุกพวก นักพรตจะไป ยัง ประเทศ อังกฤษ มองซิเออร์ เกอเปร์ชาติ
จึง ได้ ไป รับ พวก นักพรตพา ไปยัง เมือง เบรสต์ และ ได้ ไป มอบ ไว้
กับ ผู้รักษาเมือง แล้ว

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมืองเบรสต์

วัน ๒๘ เดือน ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

คำสั่งตาม ทศหมาย ของท่านได้ สำเร็จ แล้ว ท่านเหล่านี้ได้ มา ถึง แล้ว ข้าพเจ้าได้ พิจารณา เห็นว่า ท่านเหล่านี้ ค่อย อ่อน ลง ย่าง แล้ว แต่การที่เขา จะ เกรงใจ ข้าพเจ้า กับการที่เขา ควร จะ หนี ต่อ ท่าน นั้น ผิด โทษ กัน มากนัก เพราะ ฉะนั้น เขา จึง มัก จะ โกรธ ซึ่ง ทำให้ ข้าพเจ้า ได้ รัย ความ ลำบากใจ เป็น อัน มาก และ เขา เข้าใจ เสีย ว่า ข้าพเจ้า เป็น พวก เคี้ยว กับ เขา ด้วย

แต่ ตาม ที่ ท่าน ได้ สั่ง ให้ คิด ญาณูซี กูว่า ท่าน เหล่า นี้ จะ ต้อง จ่าย ค่า โสฬัย ของ บริษัท เทียบ กับการ ที่ เขา ค่า ขาย ได้ จะ เป็น เงิน มาก น้อย เท่าไร นั้น เวลา นี้ ข้าพเจ้า ก็ กำลัง คิด ญาณูซี ตาม คำ สั่ง ของ ท่าน อยู่ การ เรื่อง นี้ เป็น เรื่อง ที่ ลำบาก มาก และ เป็น เรื่อง สิ้น ใจ ของ บริษัท เพราะ ฉะนั้น พวก ที่ มี หุ้น ของ บริษัท ไทย มาก คง จะ ยอม ให้ จาก ทุนที กว่ำ ที่ จะ ยอม ให้ ท่าน เหล่า นี้ ล้ม ละ ลาย และ ถ้า ไม่ รัย จัก การ เสีย ก็ น่า กลัว จะ เป็น เช่น นั้น จริง ๆ ข้าพเจ้า จะ ได้ พยายาม คิด ญาณูซี ให้ แล้ว ใน พ่วง นี้ และ จะ ได้ คิด อ่าม ให้ ท่าน เหล่า นี้ ได้ จัก การ งาม ทั้ง ปวง ให้ เรียบ รัย ต่อ ไป

อนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ จัก การ อย่าง ๑ ซึ่ง จะ ทำให้ เกิด ข้อ ลำบาก ค่าง ๆ สำหรับ สังก ของ ในปี นี้ แต่ ใน เรื่อง นี้ เมื่อ ได้ ตก ลง กัน อย่างไร และได้ เข็ม ซื่อ กัน เป็น ที่ เรียบ รัย แล้ว ข้าพเจ้า จึง จะ ราว งาม ให้ ท่าน ทราบ ต่อ ไป

ข้าพเจ้า ขอ ส่ง ข่าวต่าง ๆ เรื่อง เมืองไทย มาถึง ท่านอื่น เปนข่าว
 ที่ ข้าพเจ้า ได้ รับ มา ทาง กรุง ลอนดอน ก็ ได้ ส่ง สำเนา จดหมาย
 มองซิเออร์ เคอเปร์ ซาค์ ซึ่ง ได้ เขียน จาก เมือง เบรสต์ ถึง บริษัท ด้วย
 ฌยี่ ๑ มองซิเออร์ เคอเปร์ ซาค์ ได้ รับ เรือ ซึ่ง มี ทุก พวก นักพรต จะ
 ไป ประเทศ อังกฤษ ได้ ล่า ๑ และได้ พา พวก นักพรต ไป มอช ไว้ กับ
 มองซิเออร์ เกกลูโซ แล้ว

ข้าพเจ้า ได้ ส่ง ข่าว เรื่อง การ ค้าขาย มา ด้วย

(เซน) มอเวล

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จดหมายบันทึกซึ่งหัวหน้าเสมียนของห้างฝรั่งเสสในกรุง
ศรีอยุธยาได้ทำขึ้นไว้ กล่าวถึงข้อความต่าง ๆ ซึ่งควรจะทำ
สัญญากับพระเจ้าแผ่นดินสยาม และได้ยื่นไว้กับเชอวาเลีย
เคอไซม็อง

ข้อสัญญาซึ่งท่านเชอวาเลียเคอไซม็องควรจะทำกับพระเจ้า
กรุงสยามสำหรับการค้าขายของ บริษัทใน พระราชอาณาจักร
สยาม

ข้อ ๑ บรรดา พริกไทย ซึ่ง จะเก็บเกี่ยว ได้ทั่ว พระราชอาณาจักร
สยาม ทั้ง ในเมือง ชน ของ เมือง นคร ศิริธรรมราช ตลอดจน ชน มา
จนถึง กรุง ศรีอยุธยา นั้น ควร จะ ยก ซาก ให้แก่ บริษัทไทย ห้าม ทวง
มิให้ ซากใด ๆ ซึ่ง จะมา ขอ ร้อง ใ้ซื้อ พริกไทย นี้ได้ ถึงแม้ว่า
ซากใด ๆ จะมาให้ ประโยชน์ มากน้อย เท่าใดก็ไม่ควรให้ แต่จะต้อง
ให้แก่ บริษัท ฝรั่งเสส แต่ฝ่าย เกียว เท่านั้น

พริกไทย นี้ จะต้อง ส่ง ให้แก่ บริษัท ภายใน ๒ ปี เปน ต้นไป โดย
มี ข้อ สัญญา ว่า บริษัท จะ ใ้รับ ซื้อ เปน ราคา ๑๑ ปากาก เงิน สะเปิน
ถ้า คิค เปน เงิน สยาม ก็ เปน เงิน ยาทา ละ ๖ คำลึง ๒ บาท ยาทา
นั้น มี น้ำหนัก ๓ หาย

ข้อ ๒ พระเจ้า กรุง สยาม จะต้อง บัง คับ ใ้เจ้า พัน กว ร ทั้ง
หลาย ใ้ ส่ง พริกไทย ให้แก่ บริษัทไทย เต็ม จำนวน ที่ เก็บ ได้ เพื่อ บริษัท
จะ ใ้รับ ซื้อไว้ ถ้า แม้ว่า ใน พวก พ่อค้า จะ ชน ราคา พริกไทย ก็ ตาม
หรือ จะ ลด ราคา พริกไทย ใ้ต่ำลง ก็ ตาม บริษัท จะ ไม่ ถือเอา ราคา
ของ พวก พ่อค้า เปนใหญ่ แต่ จะ ชน ตาม ราคา ที่ กล่าวไว้ ใน ข้อ ขน
นี้แล้ว กล่าว คือ ๑๖ ปากาก เงิน สะเปิน และ ข้าง ฝ่าย ไทย
หรือ ฝ่าย บริษัท จะ เปลี่ยน ราคา นี้ ไม่ ใ้ เปน อื่น ซาก

ข้อ ๓ จะต้องห้ามชาคมมิได้บรรเทาพ่อค้าต่าง ประเทศ ทั่วไปได้ซื้อและจนพริกไทย จากที่ต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องพริกไทยทั้ง ได้กล่าวมาแล้ว ถ้าแม้ว่า พ่อค้าคน ๑ คนใดได้ซื้อพริกไทย หรือลักลอบเอาพริกไทยไป จากตำบลต่าง ๆ ที่ได้ยกไว้ ให้แก่บริษัท ถ้าจับได้ และไต่สวนเป็น สัจแล้วให้ริบ พริกไทย จากผู้กระทำผิดทั้ง หมดยกให้ แก่บริษัท และให้ปรับ ผู้กระทำผิด เป็นเงิน พันยี่ หลวง ๑๖ ปาทาก

ข้อ ๔ ผู้เป็น หัวหน้าของ บริษัท จะต้องทำ บัญชี อย่าง ลเอียด บอกรายงาน พริกไทย ที่ได้ซื้อไว้ภายในปี ๑ และในจำนวนพริกไทย ที่บริษัทได้ซื้อไว้ ๑๐๐ ขาหา นั้นให้ยกไว้ สำหรับใช้ใน ราชอาณาจักรของ พระเจ้ากรุงสยาม ๑๐ ขาหา แต่ต้องคิกหักเงินให้แก่บริษัทตาม ราคาขาสละ ๑๖ ปาทาก ถ้าแม้ว่า พระเจ้ากรุงสยาม จะมี พระราชประสงค์ พริกไทย มากกว่า จำนวนนี้แล้ว และ ถ้า พริกไทย ของ บริษัท ยังมี เหลือ อยู่ใน โรง เกษ ของ และ ถ้า บริษัท เห็น สมควร แล้ว ก็ ให้จำหน่าย พริกไทย ตาม ปรารถนา พระราชประสงค์ ได้ การที่ พระเจ้า กรุง สยาม จะ ต้อง พระราช ประสงค์ พริกไทย เพิ่ม เติม ขึ้น นั้น จะเอา ก็ แต่เฉพาะ ตาม สัญญา ข้อ นี้ และ เวลา จะ ชำระ เงินค่า พริกไทย ก็ จะ ต้อง เอา พริกไทย มา ชำระ ให้ แทนเงิน

ข้อ ๕ ถ้าหากว่า เจ้าพนักงาน ของ เจ้า คลัง จะไม่ต้องการ พริก ไทย รายนี้แล้ว บริษัท จะ ได้รับเอา พริกไทย ไว้ทั้ง หมก ใน ส่วนเงิน

ค่า พริกไทย นั้น บริษัท จะ ต้อง ชำระ เป็น เงิน ปลายากเมือง สะเปน เพราะ
เงิน ชนิค นี้ มี เนื้อเงิน บริสุทธ์ กว่า เงิน อย่าง อื่น ถ้า แม้ ว่า เวลา ที่ จะ
ชำระ เงิน บริษัท ไม่มี เงิน ชนิค นี้ จะ จำย และ บริษัท จะ ต้อง การ จำย
เป็น เงิน ชนิค อย่าง อื่น แล้ว ก็ ต้อง คิด เพิ่ม ตาม จำนวน เนื้อ เงิน ที่ ซาก
ไป ตาม แขนง ธรรมนิยม ที่ เคย ทำกัน มา ใน เวลา แลก เปลี่ยน เงิน ปลายาก
นั้น ถ้า หาก ว่า บริษัท จะ ได้ ชำระ เป็น เงิน ลัม อัน มี เนื้อเงิน บริสุทธ์
กว่า เงิน ปลายาก สะเปน แล้ว ช้างฝ่ายไทย ก็ จะ ต้อง คิด หัก จำนวน
เนื้อเงิน ที่ ผิด กัน ๆ ทีเดียว กัน

ข้อ ๖ ใน ส่วน ที่ เมือง นคร ศรีธรรมราช นั้น บริษัท จะ ได้ ไป
ตั้ง ห้าง เพื่อ ไป คอย รับ ซื่อ พริกไทย ซึ่ง จะ ได้ เกบ เกี้ยว ใน เมือง นั้น และ เมือง
ใกล้เคียง ซึ่ง ขึ้น อยู่ แก่ รัฐบาล สยาม ตาม ข้อ สัญญา ที่ ได้ กล่าว มา ช้าง
ตอน นั้น นั้น กล่าว คือ พ่อค้า ชาว ต่าง ประเทศ ทั่ว คี่ คน พื้น เมือง ทั่ว คี่
จะ นำ พริกไทย ไป ขาย ให้ แก่ คน อื่น นอก จาก ขาย ให้ แก่ บริษัท ไม่ ได้ หรือ
ผู้ใด จะ รับ ซื่อ พริกไทย ไว้ โดย ไม่ ได้ รับ อนุญาต จาก บริษัท ไม่ ได้ ถ้า
ผู้ใด ซัก ขึ้น ใน ข้อ นี้ แล้ว ก็ ได้ รับ พริกไทย ไว้ เป็น สมบัติ ของ บริษัท และ
ให้ รับ ผู้ ที่ ซื่อ พริกไทย ไว้ นั้น เป็น พิณย หลวง ๑๖ ปลายาก บริษัท
จะ ได้ ทำ ขาญ ขึ้น ต่อ เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม บอก จำนวน
พริกไทย ที่ ได้ ซื่อ ไว้ ใน ปี ๑ เจ้าพนักงาน จะ ได้ ส่ง ขาญ ขึ้น นี้ ไป ยัง เจ้า
คลัง เพื่อ จะ ได้ ซัก พริกไทย ไว้ ๑๐๐ บาท คือ ๑๐ บาท ทั้ง
ได้ กล่าว มา ใน ข้อ ๔ นั้น แล้ว

ข้อ ๗ ถ้าหากว่าพริกไทยอินได้เพาะ ปลูกไว้ใน พระราช อาณาจักร สยาม ตลอดถึง เมือง นคร ศรีธรรมราช จะเป็นจำนวน พริกไทย มากมาย และ บริษัท จะไม่ ต้องการ รับ ซื่อไว้ ทั้งหมดแล้ว บริษัท จะได้ ซื่อ พริกไทยไว้แต่ เฉพาะ เท่า จำนวน ที่ ต้องการ เท่านั้น และ บริษัท จะได้ ทำ รายงาน ยื่นให้ เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม ทราบ ล่วง หน้า ปี ๑ ว่า บริษัท จะ ต้องการ พริกไทย มาก น้อย เท่าใด เมื่อ ได้ ทราบ จำนวน แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม จะได้ บังคับให้ เจ้าพนักงาน ส่ง พริกไทย เท่า จำนวน ที่ บริษัท จะ ต้องการ เท่านั้น

ข้อ ๘ มองซิเออร์เคลานท์ ได้ส่ง สำเนา หนังสือ สัญญา ไปยัง บริษัท ฌบีย ๑ เป็น หนังสือ สัญญา ที่ มองซิเออร์เคลานท์ ได้ ทำไว้ กับ เสนายกิติ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ตก ลง รับ ซื่อ พริกไทย ทั้งหมด อินได้เพาะ ปลูกใน พระราช อาณาจักร สยาม โดย ตก ทอน มิได้ ชาว ต่าง ประเทศ ชาติ อื่น ๆ ซื่อได้ เช่น อิน ซาก ก็ได้ ส่ง สำเนา ใน หนังสือ สัญญา อีก ฌบีย ๑ ซึ่ง เสนายกิติ ของ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ร่าง ส่ง มาให้

เราได้ ตรวจ ดู ข้อความ ใน หนังสือ สัญญา ทั้ง สอง ฌบีย นี้ แล้ว เห็น ว่า หนังสือ สัญญา ฌบีย ที่ เสนายกิติ ไทย ได้ ร่าง ส่ง มา นั้น มี ข้อ ความ ผิด กัน กับ ความ ต้องการ ของ มองซิเออร์เคลานท์ เพราะ ซาก ข้อ ที่ สำคัญ ๆ ทุก ข้อ เรา จึง ได้ แก้ ไข ข้อความ ดัง ได้ กล่าว มา ใน ข้อ ตั้ม ๆ นี้ แล้ว เพราะ ฉะนั้น เรา จึง ต้อง ขอ พระมหากรุณา ของ พระเจ้า กรุง สยาม ขอ ได้ โปรด จัด การ ให้ ได้ ทำ สัญญา ตาม ความ ต้องการ ของ เรา ทุก ๆ ข้อ และ ฝ่าย เรา ก็ จะ รับ สัญญาว่า จะ ได้ ปฏิบัติ ให้ ถูก ต้อง ตาม สัญญา ทุก ประการ

ข้อ ๙ พระเจ้ากรุงสยามได้ทรง พระกรุณาโปรดค ยกสินค้าอันมาจากเมือง ยี่ปุ่น และเมืองจีนให้แก่บริษัทแล้ว คือ จะได้พระราชทานสินค้าเหล่านี้ แลกเปลี่ยนกับ เงิน สต และ สินค้า ต่าง ๆ ซึ่ง บริษัท จะได้ส่งมาจาก ประเทศ ฝรั่งเศส ถ้าได้เป็น เช่นนี้ ได้จริง แล้ว ก็ จะเป็นประโยชน์ ต่อ บริษัทมาก แต่สินค้าที่พระเจ้ากรุงสยาม จะ พระราชทานมาแลกเปลี่ยนกับบริษัท นั้น จะต้อง เป็น สินค้าอัน จะสมควรไปจำหน่ายที่ ประเทศ ฝรั่งเศสได้ และ ราคา สินค้า เหล่า นั้น จะต้อง เป็น ราคา ที่สมควร

เมื่อได้ตกลง กัน ตาม ข้อ นี้ แล้ว พระเจ้า กรุงสยาม ควร จะพระราชทาน ขาญชี มาให้เรา ทราบว่า สินค้า ที่ จะ มี พระ ราช ประสงค์ให้ส่งมาจากยุโรปนั้น จะ เป็น สินค้า ชนิดใด และ จำนวน มาก น้อยเท่าใด และฝ่ายเราก็ จะได้ทำขานญชีถวายให้ทรง ทราบว่า เราจะต้อง การ สินค้า อย่างใด จำนวนเท่าใดอัน จะ เป็นสินค้า เหมาะ สำหรับส่งไปจำหน่าย ยัง ประเทศ ฝรั่งเศสได้

ข้อ ๑๐ ถ้าแม้ว่า การ ที่พระเจ้ากรุงสยาม มีพระราชประสงค์ จะทำการ ค้าขาย กับ บริษัท จะไม่ เป็นประโยชน์ ด้วย กันทั้งสองฝ่ายแล้ว ก็ขอให้ ทำ ความ ตกลงใน ข้อ เหล่า นี้ ต่อไป คือ

ข้อ ๑๑ ขอให้ เรา มีอำนาจ ทำ การ ค้า ขายโดยสะดวก ทุก อย่าง ทั้งเราได้เคย ทำการ ค้า ขาย กับ เจ้า แผ่นดิน และ เจ้า นายในฝ่าย อินทีย มาแล้ว การ ที่เรา ขออำนาจ ทำการ ค้า ขายโดย สดวก นั้น ก็คือ ให้เรามีอำนาจ ขาย สินค้า ของ เราให้ ผู้ที่ จะ รัับ ซื้อโดยไม่ เลือกรหน้า ว่า จะ

เป็นใครก็ได้ ทุกเมื่อ โดยเจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยามไม่ว่า
ชั้นสูง หรือ ชั้นต่ำ จะ มา ห้ามปราม ถัก ขวาง ทั้ง ทาง ตรง หรือ ทาง
อ้อมไม่ได้ เปน อัม ซาค ถ้า เจ้า พนักงาน คนใด มา ทำ การ ถัก ขวาง
ของเรา แล้ว ก็ ขอให้ เรา มี อำนาจ ที่ จะ กรวย ทูล พ้อง ร้อง ต่อ พระเจ้า
กรุงสยามได้ และ ขอให้ พระเจ้า กรุงสยามได้ ทรง บังคับ ให้ เรา ได้
รับ ความ ชอบ ชรรม ของ เรา ทุก ประการ

ข้อ ๑๒ ใน เวลา ที่ เรือ ซึ่ง มา จาก เมือง ยี่ปุ่น เมือง จีน เมือง เขมร
และ เมือง อื่น ๆ ใน ทวีป อินเดียน ได้ มา ถึง แล้ว ก็ ขอให้ เจ้าพนักงาน
ของ บริษัท มี อำนาจ ที่ จะ ซื้อ สินค้า ทั้ง ย่าง ได้ ทุก ชนิด และ ตาม จำนวน
มาก และ น้อย แล้ว แต่ จะ ต้อง การ โดย เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า
กรุงสยามไม่ว่า เจ้าพนักงาน ชนิด ไค ชั้นสูง หรือ ชั้นต่ำ จะ มา ถัก ขวาง
กั้น กาง ไม่ได้ หรือ เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม จะ ไป ห้ามปราม
ไม่ได้ พ่อค้า เหล่า นี้ ขาย สินค้า ได้ แก่ บริษัท ก็ได้ หรือ เจ้าพนักงาน
ของ พระเจ้า กรุงสยาม จะ ไป ทำ โทษ พ่อค้า เหล่า นี้ อย่าง ไค ๆ ก็ ไม่ได้
ถ้า เจ้าพนักงาน คนใด กระทำ การ อัน ผิด กัง ว่า มา นี้ แล้ว ก็ ขอให้
บริษัท มี อำนาจ ที่ จะ กรวย ทูล กล่าว โทษ ต่อ พระเจ้า กรุงสยามได้ ทั้ง
กล่าว มา ใน ข้อ ขน นี้ แล้ว

ข้อ ๑๓ ถ้า หาก ว่า บริษัท จะ จัก ได้ ผู้ ไค ไป หา ซื้อ สินค้า จาก
เมือง เขมร และ เมือง อื่น ๆ ใน ประเทศ อินเดียนโดย เฉพาะ ก็ ก็ หรือ บริษัท
จะ สั่ง ให้ พ่อค้า คนใดไม่ว่า ชาติ ไค ๆ จัก ส่ง สินค้า จาก เมือง เหล่า นี้ ก็ ก็
สินค้า เหล่า นี้ จะ ต้อง เปน ของ บริษัท ทั้ง สิ้น จะ ชัก เอา ภาค หลวง ไม่ได้

ข้อ ๑๔ ถ้าบริษัท มีความประสงค์ จะ ส่งสินค้าไป ยังเมืองยี่ปูน และเมืองจีน ก็ขอให้ พระเจ้ากรุงสยามได้ พระราชทาน พระราชานุญาต ให้บริษัทได้ ขันทุก สีนค้ำ ลง เรือ และ อนุญาตให้ พ่อค้า ลง เรือ ค้ำย ตาม จำนวน มากและ น้อย แล้วแต่บริษัท จะ เห็น สมควร และ เมื่อ จะ ขันทุก สีนค้ำ กลับ มา จากเมือง จีนและ เมือง ยี่ปูน ก็ขอให้ ได้ ขันทุก กลับ มาในเรือ ลำ ที่ไป นั้นได้ ถ้า พระเจ้า กรุงสยาม ทรง มี สิทธิ อย่างไร ในเมือง นี้ เช่น ยก เว้นไม่ ต้อง เสีย ค่า ระวัง เรือ ก็ขอให้ บริษัท ได้ รับ สิทธิ ยก เว้น ค่า ระวัง เรือ ในสินค้า ทั้งไป และ มา ค้ำย แต่ ถ้า พระเจ้า กรุงสยาม ไม่ ยอม พระราชทาน สิทธิ ให้แก่เรา เช่นนี้ เรา ก็ จะ ยอม เสีย ค่า ภาษี และ ค่าระวัง เรือตาม อัตราและ ธรรมเนียม ที่เคย ทำกัน มา แล้ว

ข้อ ๑๕ ถ้าบริษัท จะ ส่งเรือ มา จากฝั่ง เมือง เบงกอล ลำเคี้ยว ก็ ตาม หรือหลาย ลำ ก็ตาม และได้ ขันทุก ของ ต่าง ๆ อัน เปน ของ ๆ บริษัท กติ หรือ เปนของ ๆ คน ที่ประจำ ในเรืออัน เปนคนมาจาก อินทีย กติ ก็ขอให้ ได้ รับ ความ ยก เว้นไม่ ต้อง เสีย ภาษี อย่างไร ๆ และ ขอให้ ถือว่า เรือเหล่านี้ เหมือน กับเรือที่ จะมา จาก ประเทศฝรั่งเศสหรือ จะ มา จากเมืองสุหรัท อัน เปน เรือ ของ บริษัท ทั้งสิ้น และได้ ได้ รับ ความ ยก เว้นทุก ๆ เคี้ยว กัน

ข้อ ๑๖ ถ้าพ่อค้า ต่าง ประเทศไม่ว่าชนชาติใดประเทศใด จะ ขันทุก สีนค้ำ ลง เรือ ของ บริษัท ซึ่ง ออก จาก เมือง สุหรัท กติ จากฝั่ง นครอมันเศส กติ จากเมือง เบงกอล กติ ก็ขอให้ พ่อค้า เหล่านี้

ได้รับ ความ ยกเว้นไม่ต้องเสียภาษี อย่างไรก็ดี ถ้าชาวฝรั่งเศสคน
ใด ที่เป็นพ่อค้าแต่ มิได้เกี่ยวข้องกับ บริษัทแล้ว ก็ ขอให้ได้รับ
อำนาจที่จะซื้อขายสินค้าต่าง ๆ ได้ ภายเกี่ยวข้องกับ บริษัท และ ขอให้
บริษัท มี สิทธิที่จะซื้อ ขาย สินค้า จาก บุคคลชาวฝรั่งเศสได้ ทุกเมื่อ

ข้อ ๑๗ บรรดาชาวฝรั่งเศสทุก ๆ คน ซึ่ง อยู่ใน เมืองไทย นั้น
จะ มี ครบ ครวญ ก็ ตาม หรือ เป็น โสภณ ก็ ตาม เมื่อ จะ ออก จาก เมืองไทย
ไปในที่ใด ๆ ก็ ขอให้ พวก ฝรั่งเศส เหล่า นี้ ไป ได้ โดย สบาย และ โดย
ไม่มีใคร จะ ชักขวาง ห้าม ปรามไว้ได้ เว้นแต่ ถ้า คน ฝรั่งเศส เหล่า นี้
จะ เป็น คน ที่ สิ้น อยู่ หรือ กระทำ ความ ผิด อย่างใด อัน จะ เป็น ข้อ ชักขวาง
ที่ จะ อนุญาตให้ ออกไป นอก เมืองไม่ได้แล้ว ถ้า เช่นนั้นได้ เจ้า พนักงาน
รับ ชาว ฝรั่งเศส เหล่า นี้ ส่ง ต่อ หัว หน้า ของ พวก ฝรั่งเศส หัว หน้า
จะได้ ไล่ สวณ และ พิจารณา คดี นั้น ๆ ให้ เกิด ชาติ ท่อไป

ข้อ ๑๘ ถ้า บุคคล ผู้ใด ซึ่ง ทำการ ของ บริษัท กิติ หรือ เป็น
คนใช้ ของ บริษัท กิติ จะ ไป แพบ ถ้อย แพบ ความ กับ พวก แคน มัว หรือ
ชนชาติใด ก็ ตาม ก็ ให้ เจ้า พนักงาน ของ พระเจ้า กรุง สยาม ผู้ เป็น
นาย ของ ชนชาติ นั้น ๆ ได้ ไล่ สวณ พิจารณา คดี เหล่า นี้ โดย ยุติธรรม

ข้อ ๑๙ ขอให้ พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ไป รบ พระราชทาน บ้าน ได้
เรา อยู่ อีก แห่ง ๑ เพราะ บ้าน ที่ เรา อาศัย อยู่ เวลา นี้ เล็ก คับ แคบ
นัก ทั้ง ใกล้ กับ ท่า เล่ คำ ชาย ด้ว ถ้า ได้ บ้าน ของ พระ ซิมอราต
(Pra Simorat) ทั้ง เรือน โรง อัน ใกล้ เคียง ด้ว ก็ จะ เป็น ที่ เหมาะ
ก็ มาก

ข้อ ๒๐ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามได้ ไปรรมิรัชสัง กับมองซิเออร์เคลลาหมัก ว่า จะได้ พระราชทาน สิทธิค้าในเมือง ภูเก็ตให้แก่บริษัททั้งหมด เพราะฉะนั้นเรา จึง ต้อง ขอพระ มหา กรุณา ได้ พระ ราช ทาน พระ ราชานุญาตให้บริษัทได้เป็นผู้ จำหน่าย สิทธิค้าในเมือง ภูเก็ตให้แก่ฝ่ายเดียว ทั้ง ขอให้ ได้ ค่า ขาย คีบยก กวบ ข้างฝ่าย บริษัท จะได้ ไป ตั้ง ห้าง ที่ เมือง ภูเก็ต และ จะได้ ส่ง เวื่อ อัม บันทก สิทธิค้า ต่าง ๆ จากฝั่ง คอรรอมันเคลมา ที่ เมือง ภูเก็ต ปีละ ๑ ลำ ทุก ๆ ปีไป

ข้อ ๒๑ ถ้าหากว่า พ่อค้า คนใดหรือบุคคลคนใด ได้ไปรับซื้อ สิทธิค้า จากบริษัท หรือ ซื้อสิทธิค้า จาก คนของ บริษัท และ เมื่อถึงกำหนด ที่ จะ ต้อง ชำระ เงิน แต่ ผู้ นั้น หา ชำระไม่แล้ว ก็ ขอให้ พระเจ้ากรุงสยามได้ ไปรรมิรัชสัง ให้เจ้าพนักงาน เทียว สืบจับ ผู้ ที่เป็นหนี้บริษัท หรือคนของ บริษัท และให้เจ้าพนักงานได้ บังคับให้ลูกหนี้ได้ ใช้ หักเงินครบ

ข้อ ๒๒ บรรดา คนชาติ ฝรั่งเศส ทุก คน ตลอด ทั้ง คน ของ ชาวฝรั่งเศส เหล่า นั้น มี อำนาจ ที่ จะไปมาได้ทั่วทั้ง พระราช อาณาจักร โดย เจ้าพนักงาน ท่าน ภาษี หรือ เจ้าพนักงาน คน ๑ คนใด จะ ห้าม ปราม หรือ เรียกไป ถาม ฝาก คำ อย่างใดไม่ได้ เช่น อื่น ซาก แต่ ถ้า เวื่อ จะ ออก จาก เมืองไทย แล้ว เจ้าพนักงาน ท่าน ภาษี จะ ขึ้นไป ตรวจ บน เวื่อ ก็ได้ เพื่อไป ตรวจ ค้น ว่า จะ มี คน หนีไป ซุก ซ่อนใน เวื่อ หรือ จะ มี คน ที่ เป็น หนี หนีไป ใน เวื่อ นั้น ตามธรรมเนียมที่เคยทำ กัน มา แล้ว ก็ได้ แต่ การ ที่ เจ้าพนักงาน ท่าน ภาษี จะ ขึ้นไป ตรวจ บน เวื่อ นั้น จะต้อง ทำการ โดย รับ กวบ จะ ซัก ซ้ำไม่ได้ และ ฝ่าย เวื่อ ลำ นั้น ก็ไม่ จำ เป็น ต้อง รอ เจ้าพนักงาน ท่าน ภาษี เพื่อ กัน มิได้ เสีย เวลา ของ เวื่อ

ข้อ ๒๓ ถ้าคนใดคนหนึ่ง ซึ่ง ทำการ ของบริษัทได้ เป็น ผู้ร้าย ลัก
 ของ หรือ กระทำ ความผิด อย่างอื่น ถ้า คน นั้น เป็น คน ชาติ ฝรั่งเศส
 แล้ว เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม จะ ต้อง มี หน้า ที่ สืบสวน จับ
 กุม ผู้ กระทำ ผิด เมื่อ ได้ ตัว มา แล้ว ก็ ได้ นำ ตัว ไป มอบ ไว้ กับ ตัว หน้า
 ของ บริษัท ถ้า ผู้ กระทำ ผิด เป็น คน ชาติ จีน เกีย หรือ ชาติ อื่น ๆ จะ เป็น
 ชาติใด ก็ ตาม เมื่อ เจ้าพนักงาน ของ พระเจ้า กรุงสยาม สืบ สอน จับ
 ตัว ได้ แล้ว ก็ ได้ เจ้าพนักงาน นำ ความ แจ้ง ให้ ตัว หน้า ของ บริษัท ทราบ
 เพื่อ ตัว หน้า ของ บริษัท จะ ได้ พ้อง ร้อง กล่าว โทษ ตาม กระบิล เมือง ค่อ ไป
 ถ้า คน อื่น ๆ ซึ่ง มี ได้ เป็น พนักงาน ของ บริษัท ได้ เป็น ผู้ร้าย ลัก ของ
 ใน ห้าง ของ บริษัท แล้ว ก็ ได้ ปฏิบัติ การ คู่ เกี่ยว กับ ที่ กล่าว มา ข้าง
 บน นี้ แล้ว

ข้อ ๒๔ ขรรค์ เรือ ต่าง ๆ ไม่ว่า จะ เป็น เรือ สมิคโค อัน เป็น
 เรือ ของ คน ชาติ ฝรั่งเศส — ถ้า จะ ถูก ธิอย่าง จำเป็น ต้อง แวะ เข้า มา
 ชาติ ร้อยหรือมา แลก ตาม ผัง ซาย ทะเล ใน พระราชอาณาเขต แล้ว พระเจ้า
 กรุงสยาม จะ เก็บ รัย เรือ ที่ แลก นั้น ไม่ ได้ เป็น อันขาด แต่ บริษัท มี
 อำนาจ ที่ จะ ไป เก็บ คน เขา เรือ ที่ ถูก ธิอย่าง และ ของ ต่าง ๆ ใน เรือ ได้
 ทุก อย่าง โดย ไม่มี ใคร จะ ชัก ขวาง ห้าม ปราม ได้

ข้อ ๒๕ เมื่อ บริษัท เห็น ว่า ที่ใด เป็น ที่ จำเป็น สำหรับ เป็น การ สควก
 แก่ การ ค้าขาย แล้ว ก็ ได้ บริษัท มี อำนาจ ไป ตั้ง ห้าง และ ฐาน โรง
 คาม เมือง ต่าง ๆ หรือ ค้าบด ต่าง ๆ ใน พระราชอาณาเขต ได้ ตาม แต่

จะเห็นควร เมื่อบริษัทได้ไปตั้งห้างในที่เหล่านั้นแล้ว ก็ให้บริษัท
 ใต้รัชพระราชทานสิทธิต่าง ๆ ทั้งได้กล่าวมาข้างบนนี้แล้วทุกประการ

วันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

กัตย่อความจากจดหมายที่มองซีเออร์เวเรต์

ผู้อำนวยการของบริษัท ได้เขียนจากกรุงศรีอยุธยา

เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

สินค้าที่ จะ ค่า ขาย ได้ ในเมือง แลย เหล่า นี้ มีต่าง ๆ กันหลาย
 อย่าง และข้าพเจ้าได้ สืบ ทราบ เช่น แก้ว การ ค่าขาย เหล่า นี้ พอ
 ทำได้ โดย มีทุน กว่า สาม หรือ สี่ ล้าน เพราะข้าพเจ้าได้ สืบ ทราบ คน
 หลายคนที่ มีความรู้ และ ความชำนาญ ถึงการ ค่า ขาย ใน เมือง เหล่า นี้
 ถ้าบริษัทได้ มา ค่าขาย แล้ว ก็ จะ เป็น ประโยชน์ ต่อ บริษัท มาก และ
 ข้าพเจ้า เชื่อใจ แน่ ว่า ในไม่ช้า ทุน ที่ ได้ ลง ไป นี้ ก็ คง จะ เพิ่ม อีก
 เท่า ๑ ก็ ท่าน จะ เห็น ได้ ตาม ขบวนการ ที่ ข้าพเจ้า ได้ ส่ง มา ให้ ท่าน ดู
 กว้าง แล้ว

ตามที่ ทูลตาม ข้าพเจ้า ว่า ถ้า จะ ส่ง สินค้า มา จำหน่าย ใน เมือง
 นี้ จะ ไก่ ไร เท่าไร นั้น ใน เรื่อง นี้ ข้าพเจ้า สืบ ได้ ความว่า แต่ เดิม มา
 เมื่อ ยังมี พ่อค้า ใหญ่ ๆ ทำ การ ค่าขาย อยู่ พ่อค้า เหล่า นี้ ได้ ไร
 จาก สินค้า ที่ ส่ง มา ราว ๓๖ ไร่ ๖๖ และ เมือง สุทธิบัตร ๒๕ ถึง
 ๓๐ เปอร์เซนต์ และ ถ้า สินค้า เหล่า นี้ ได้ ส่ง ไป ได้ ถูก และ เสมอ
 กับ ภูมิ ประเทศ แล้ว ก็ อาจ จะ ได้ ไร อีก เท่า นี้

ในข้อนี้เป็นการนำเชื่อว่า เป็นจริง เพราะเหตุว่า ถ้า พวก
อังกฤษ และ ฮอลันดาไม่ได้นำมา มากๆ แล้ว โทณเลย พวกนี้ จะ
พยายามมาค้าขายในเมืองเหล่านี้แล้ว และพวกอังกฤษ กับ ฮอลันดา
ก็ ส่ง เรือ มา ค้าขายในเมืองเหล่านี้ ปีละ หลายๆ ลำ ถ้า ๑ ชั้นทุก
สินค้า อย่าง น้อย เป็น ราคา กว่า ๓ หรือ ๔ แสน แฟรง

ชาวนิวซีแลนด์ ที่ จะต้อง ส่ง สินค้า ไป เมือง โคอ

และ ชาวนิวซีแลนด์ ที่ จะ ได้ จาก เมือง โคอ ซนิค โคอ ทั้ง ถ้าไร ที่ จะ
ได้ ค้า

ที่ เมือง ดัง เกีย นี้ จะ ต้อง ส่ง สินค้า ไป ใน รววง ครั้ง ๑ หรือ อย่าง
ต่ำ ก็ เศษ ๑ ส่วน ๓ ของ คำนวน

๑ ผ้า แดง และ ผ้า สีกหลายคำ และ ผ้า อย่าง อื่นๆ สี ม่วง ข้าง
สี ดำ ข้าง

๒ ผัว ขาว ทุกๆ ชนิด ที่ ส่ง มา จาก ฝรั่งเศส ออเรนจ์

๓ กัด ยง หา ทั้ง กิ่ง และ เช่น เมล็ด

๔ .ซาก และ สี ต่างๆ สำหรับ ระบาย สี

๕ ทุย

๖ งู ข้าง

๗ พริก ไทย

๘ กิน ไข่ เสือ

๙ หมาก

๑๐ ไม้ ฝาง

๑๑ เครื่อง แก้ว ต่างๆ อัน เป็น ของ แปรลกๆ

สินค้าที่จะรับมาจากเมืองตังเกี๋ยนั้น คือ

- ๑ ชมตเซียง อย่างดีที่ สุด อัน จะ หา ดี กว่า นี้ ทั้งโลก เป็นไม่ได้
 - ๒ ผ้าไหม ทองไหม เงิน และ ผ้าไหม อย่างดี
 - ๓ ไหม คืบ สี เหลือง
 - ๔ ผ้า ขนสัตว์
 - ๕ แพร่ ทุก ๆ ชนิด อย่างงาม
 - ๖ เครื่องเรือนต่าง ๆ ซึ่ง ทำ นามันเงา จน ที่ สุด เคียง นอก
ก็มี ซึ่ง เป็น ของ ดี นำ ใช้ อย่าง ที่ สุด
 - ๗ เครื่อง ลายคราม ชันใหญ่ ๆ อัน เป็น ของ ที่ ควร จะ ส่ง ไป
จำหน่าย ที่ เมือง อินทโยได้
 - ๘ ทองคำ และ เงิน
- สินค้า เหล่า นี้ พอ จะ ซื้อ ขาย ได้ เป็น ราคา ๓ หรือ ๔ แสน แพงง
ก้อบี่ และ คง จะ มี กำไร กว่า ๗๐ ถึง ๘๐ เปอร์เซ็นต์

สำหรับ เมือง มาเก๊า

- สินค้าทั้งหลายที่ ควร ส่ง เมือง จีน ก็ จะ ส่ง เมือง มาเก๊า ได้ เหมือน
กัน นอก จาก นี้ จะ ส่ง ของ อื่น ๆ ไป อีก ก็ได้ คือ
- ๑ หมวก ทุก ๆ ชนิด แต่ ต้อง ส่ง อย่าง ฝีมือ หยาบ มากกว่า
อย่าง ลีเซียม
 - ๒ เครื่อง กระจุก กระจิก ต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง
 - ๓ ผ้า แพร่ อย่าง บาง เนื้อ ลีเซียม สำหรับ คัด เสื้อ ผู้ ชาย พวก
ยอคุเกด ชอบ เขา แพร่ สี ดำ คัด เสื้อ กางเกง ใช้

๔ ผ้า ลูกลูไม้ไผ่ รุ่ง ถักด้วยไหมทองข้าง ไหมเงินข้าง ไหม
 ขรรหมคาข้าง แต่ผ้า ลูกลูไม้เหล่านี้ ต้อง ทำ อย่าง ขาง และ เขา ที่ สุก
 ที่ จะ ทำ ได้

๕ ถุงเท้า แพร

๖ คาย และ กระบี่

๗ ขัน เล็ก และ ขัน สั้น และ ขัน พก ต้องการ มากกว่า ขัน อย่าง อื่น

๘ ศิลา สำหรับ ขัน

๙ สุรา ต่าง ๆ และ เหล้า ขวัน ขัน ขุ ขวค

ถ้า มี สีนค้ำ เหล้า นี้ ไป จำหน่าย โดย ราคา ตัน ทน ๓ หมั้น หรือ

๔ หมั้น ปลายัน (ฝรั่งเศษ) ไม่ ซ้ำ ก็ คง จะ จำหน่าย ได้ หมด และ
 คง จะ ไค กำไร กว่า ๑๐๐ ต่อ ๑๐๐

สินค้ำ ที่ จะ ได้ รับ หาก เมือง จีน มี

๑ ไหม มี จำนวน มาก และ มี ไหม อยู่ ๓ ชนิด

๒ ผ้า ขัก ไหม ทอง ไหม เงิน และ ขัก ไหม ขรรหมคา อย่าง งาม มาก

๓ ผ้า แพร อย่าง ดี

๔ ใบ ชา อย่าง ดี

๕ โกฎ หน้า เต้า แต่ ของ สิ่งนี้ ไม่ ใคร จะ เปน ประโยชน์ เท่าไร นัก

๖ สมค เชียง อย่าง ดี แต่ พวก จีน เปน คน โกง มาก มัก ын

เสีย เสมอ

๗ เครื่อง ลาย ความ อย่าง ดี จะ หา ที่ ไหน ใน โลก นี้ สู้ ไม่ได้

๘ เครื่อง เรือน ทา หน้า มั่น เจา แต่ ของ เหล้า นี้ สู้ ทาง เมือง

ทั้ง เกีย ไม่ได้

๙ เครื่องสำหรับทำครัวทุกอย่าง ของเหล่านี้ ถ้าไปจำหน่าย
ในเมือง อินทโย จะได้อำไร มาก

๑๐ ทองคำ

๑๑ พลอย ทับทิม

๑๒ ฟ้าตาล

๑๓ เปลือกไม้ ทำยา คิวิน

๑๔ รากไม้ หลาย อย่าง สำหรับ ทำยา

๑๕ แร่เหล็ก (ซัลเฟต ออไฟโซรอน)

สินค้าที่จะส่งไปยังเมืองจีน คือ

๑ ผ้า อย่าง ขาง และ เนื้อ ลีเอียต ผ้า นต้อง เป็น ผ้า เนื้อ ขาง
ยิ่งกว่าที่จะส่งไปแห่งอื่น ๆ ทุกแห่ง และ เป็นผ้า แดง มากกว่า ผ้า
อย่างอื่น ผ้า สักหลาดนั้น ต้อง เป็น สักหลาด สีดำ สี ม่วง และ สีขาว

๒ ผ้า เซีซ สี อย่าง เดียว กัน กับที่ได้ กล่าว มา แล้ว แต่
ให้ ส่ง ผ้า อย่าง เนื้อ หยาบ มากกว่า อย่าง เนื้อ ลีเอียต

๓ กัลปังหา เช่น เมล็ด เช่น ก้อน ถ้า จะ ส่ง กัลปังหา ที่ เป็น กิ่ง
บ้าง ก็ได้ เล็กน้อย

๔ อำพันหิน ยิ่ง เป็น ก้อนใหญ่ ๆ ยิ่ง ดี กว่า ก้อนเล็ก ๆ และ
ต้อง เป็น อำพัน สี เหลือง ม่นาว สี แดง ใช้ ไม่ได้

๕ เครื่องแก้วต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง ที่เป็น ของ แปะสกา

๖ ลูกขี้ทำ ทั่วยกัว ฉนากเล็ก สำหรับ มา ร้อยทำ เป็น
สร้อย ซื่อ มือ

๗ เครื่อง กระจก กระจกต่าง ๆ ทุกอย่าง

๘ สัตว์ต่าง ๆ และ เหล็ก ขี้เหล็ก ทั้งได้ ถ้าว มา แล้ว

๙ ผ้าต่าง ๆ ทุกชนิด ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุทนต์ และ ผัง

คชธมมันเทศ

๑๐ ไม้ฝาง

๑๑ หมาก

๑๒ กีบูก

๑๓ งาช้าง

๑๔ ทองแดง มา จาก ยี่ขุ่น

สินค้าที่ จะ ส่ง ไป ยัง เมือง จีน นั้น ควร คิด เป็นทุน เศษ ๑ ส่วน ๓ ของ ทุน ทุน แต่ ต้อง คิด เป็น เงิน เหวี่ยง ๖ สะเปน

ปี ๑ คง จะ ค่า ได้ เป็น เงิน กว่า ๔ แสน ถึง ๕ แสน แพร่ง และ คง จะ ได้ กำไร ๑๐๐ ต่อ ๑๐๐

เมือง ยี่ขุ่น

การ ที่ จะ ค่า ขาย กับ เมือง ยี่ขุ่น นั้น ไม่ จำ เปน ต้อง ลง ทุน อย่าง ไท่ ด้วย สินค้า ทุก ๆ อย่าง จำหน่าย ได้ ก็ ทั้ง นี้ แต่ สินค้า ที่ จะ เขา ไป จำหน่าย นั้น ต้อง เป็น ของ ราคา ถูก ที่ สุด สินค้า ทั้ง ยวง ที่ จำหน่าย ได้ ใน เมือง จีน และ เมือง ทัง เกีย ก็ จำหน่าย ใน เมือง ยี่ขุ่น ได้ ก็ เหมือน กัน ของ ที่ จะ ได้ รับ แลก เปลี่ยน กับ สินค้า ที่ ส่ง เขา ไป จำหน่าย นั้น มี

๑ ทองคำ

๒ เงิน

๓ ทองแดง

๔ เครื่อง กระจุก กระจิก ต่าง ๆ ทำด้วย ทอง และ เงิน

๕ หีบไม้เล็ก ๆ

๖ ลาก ทา น้ำมันงา

๗ เครื่อง ลายคราม เป็น ของ เมาะ สำหรับ เขาไป จำหน่าย

ใน อินทีย

๘ การบูร

๙ ใบชา

สินค้า ต่าง ๆ ที่ จะ รัย มา จาก ยี่บู่ นั้น คง ไม่ได้ กำไร มาก เท่า กับ สินค้า ที่ จะ ส่ง เข้า ไป จำหน่าย ใน เมือง นั้น แต่ เรา จะ ค้ำขาย มาก ก็ได้ น้อย ก็ได้ ตาม ชอบใจ และ กำไร ที่ จะ ได้ นั้น ก็ อยู่ใน รว

๗๐ ถึง ๘๐ เปอรเซนต์

สินค้า กับ เมืองลาว

จะ ต้อง มี เงิน ตรา สยาม ไป เป็น ทูบ บ้าง เล็ก น้อย ของ ที่ จะ ส่ง ไป จำหน่าย ใน เมือง ลาว นั้น มี

๑ ผ้า สีแดง และ สีเขียว แต่ ต้อง การ ผ้า เนื้อ หยาบ

๒ ผ้า เซ็ด สี อย่าง เคียว กับ ที่ ไ้ กล่าว มา แล้ว

๓ ผ้า ทุก ๆ ชนิด ที่ มา จาก เมือง สุทนต์ และ ผัง ครอบมณฑล

สินค้า ที่ จะ ได้ รัย มา จาก เมือง ลาว นั้น มี

๑ พลอยทับทิม อย่าง คี

๒ ชมภุชเชียง อย่าง คี

๓ รวง

๔ งาช้าง

๕ การบูร

๖ นอแรด

๗ หนังกู และ หนังกวาง เป็น ของที่ จำหน่าย เมือง ยี่ปุ่น ไค้ ที

๘ กำยาน

การ ค้าขาย กับ เมือง ลาว คง จะ ได้ กำไร กว่า ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ตามที่ ท่าน ผู้ อำนวยการ ของ บริษัท ที เมือง สุรินทร์ ได้ สั่ง ให้ มองซิเออร์ เคอูลแวง ขึ้นไป ตรวจ พริกไทย ซึ่ง เพาะ ปลูก กัน ใน เมือง ไทย ฝ่าย เหนือ และ ศึก กับ เขต แคน เมือง ลาว นั้น เมื่อ ข้าพเจ้า ได้ กลับ มา จาก เมือง สงขลา แล้ว จะ ได้ ขึ้นไป ตรวจ คุ พริกไทย ตาม คำ สั่ง ของ ท่าน ผู้ อำนวยการ และ ข้าพเจ้า จะ ได้ พยายาม หา เส้นทาง ที่ จะ ทำการ ค้าขาย กับ พวก ลาว ต่อ ไป ได้ มี คน มา วิจัย ร้อง กับ ข้าพเจ้า ว่า พวก ลาว เป็น คน ที่ ซื่อตรง มาก พระเจ้า กรุง สยาม ได้ ทำ สงคราม กับ พวก ลาว มา ข้า นาน แล้ว

สิน ค้า เมือง ไทย

สิน ค้า ที่ จะ วิจัย จาก เมือง ไทย นั้น มี

๑ ทุบูก

๒ ไม้ฝาง

๓ งา ช้าง

๔ พริกไทย ซึ่ง ได้ ยก ให้ เรา แล้ว

๕ หนังกู และ หนังกวาง ซึ่ง ได้ ยก ให้ พวก ออลัน คา เสียบ แล้ว

พวกไทยไม่มีเครื่องแต่งตัวอย่างไร นอกจากเอาผ้าสีพื้นยาวๆ
พันกาย ทั้ง ผู้หญิงผู้ชาย พอขึงกายเท่านั้น

สินค้าเมืองเขมร

สินค้าที่จะต้องส่งไปเมืองเขมร นั้น มี

- ๑ ผ้าแกง
- ๒ ผ้าแกง มา จาก เมือง สุรินทร์
- ๓ ผ้าขาว มา จาก ผังคอรอมันแดง
- ๔ เครื่องทำครัว ต่างๆ ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง จีน
- ๕ เจ้าเปลือก
- ๖ เกลือ

สินค้าเหล่านี้ เปน สินค้าเล็กน้อย ข้าพเจ้าได้ ส่ง สินค้าไปเปน
ราคา ๕๐๐ แพร่ง เพื่อ ทัก ลอง ดู แล้ว

สินค้าที่จะได้ขาย มา จากเมืองเขมร นั้น มี

- ๑ งาช้าง
- ๒ กำขาม มี ๓ ชนิด
- ๓ รวง
- ๔ วังนก เปน ของ ที่ จะ ส่ง ไป จำหน่าย ที่ เมือง จีน ได้ ดี
- ๕ เข็ม กวาง
- ๖ หนังโค และ หนัง กวาง

ถ้าจะค้าขายกับเมืองเขมร ปี ๑ ก็พอจะไปได้ อยู่ในราว ๓ เดือน

สินค้า เมือง ญวน

สินค้าที่จะส่งไปจำหน่าย เมือง ญวนนั้น มี

- ๑ ผ้าแดง และ ผ้า ดำ
- ๒ ผ้า ต่าง ๆ ซึ่ง ส่ง มา จาก เมือง สุหวัดและ ผัง คชวรมันแดง
- ๓ เข็ม เข็มกลัด
- ๔ เครื่อง ภาชนะ สำหรับ ทำ ครว
- ๕ เกล็ด

สินค้าที่จะได้รับ มา จาก เมือง ญวนนั้น มี

- ๑ ก็ บุก
- ๒ หมาก
- ๓ ไม้ ฝาง
- ๔ งา ซ้าง
- ๕ ไหม คีบ
- ๖ หนึ่งโค และ หนึ่ง กวาง
- ๗ ทอง คำ

ถ้า จะ ค้า ขาย กับ พวก ญวน แล้ว จะ ต้อง ระวัง ใ้ มาก เพราะ ใน ฝ่าย ประเทศ อินทียไม่มี ชนชาติใด จะ โกง เท่า กับ พวก ญวน เลย

ปี ๑ พอ จะ ทำ การ ค้า ขาย กับ เมือง ญวนได้ โดย มี ทุน รว ๒ หมื่น ถึง ๓ หมื่น ปอนด์ (ฝรั่งเศส)

สินค้า เมือง ตีมอร์

ถ้า จะ ทำ การ ค้า ขาย กับ เมือง ตีมอร์ จะ ต้อง มี ทุน

สินค้าที่จะส่งไปจำหน่ายเมือง ตีมอร์ ได้แก่ นั้น คือ

- ๑ ผ้าทุก ๆ ชนิดที่ส่งมาจากเมืองสุหรัค และฝั่งคอระอมันเกล
- ๒ ตะกรว
- ๓ คินปีน

สินค้าที่จะได้รับจากเมือง ตีมอร์ นั้น มี

- ๑ ทองคำ
- ๒ ไม้จันทน์
- ๓ ริงนก
- ๔ ครั่ง
- ๕ ทาส

ปี ๑ จะค้าขายได้ในเมืองนี้มีทุนกว่า แสนแปรง และคง
จะได้กำไรกว่า ๖๐ เปอรเซนต์

สินค้าเมือง มะนิลา

สินค้าที่จะส่งไปจำหน่ายใน เมือง มะนิลา ได้แก่ นั้น คือ

- ๑ เครื่อง กระจุก กระจิก ทุก อย่าง ที่ ทำ ใน ประเทศ ฝรั่งเศส
- ๒ หมวก ต่าง ๆ
- ๓ ผ้าไหมทองไหมเงินและผ้าไหม
- ๔ ไหมคียบ และ สิ่ง ต่าง ๆ ที่ ทอ ด้วย ไหม
- ๕ ผ้าแพร สี ต่าง ๆ
- ๖ แพร คอกสี ต่าง ๆ
- ๗ ผ้าทุก ๆ อย่างที่ส่งมาจากเมืองสุหรัคและฝั่งคอระอมันเกล

- ๘ ผ้าต่าง ๆ ซึ่งส่งมาจากเมืองตังเกี๋ย
 ๙ กำยาน
 ๑๐ งาช้าง
 ๑๑ กีบูก
 ๑๒ พริกไทย
 ๑๓ เจ้าเปลือก
 ๑๔ ชมคเซียง

สินค้าที่จะได้รับจากเมืองมะนิลา นั้น มี

- ๑ เงินเหรียญ
 ๒ น้ำตาล
 ๓ หอย ซึ่งใช้กันต่างเงินในเมืองไทย

ในเมืองมะนิลา นี้ จะค้าขายได้ ปี ๑ กว่า ๔ แสน หรือ ๕ แสน แพร่ง และเอาถ้าไรที่จะได้จากเมืองนี้ไปทำทุนในเมืองอื่นโดยไม่ต้องชักเหน็จเงินออกจากประเทศฝรั่งเศสก็ได้

ยังมี การที่จะค้าขายได้ ในเมืองอีกแห่ง ๑ ซึ่งนับว่า เป็น การค้าขายใหญ่โตได้ คือในเมือง ยำยี เพราะในเมืองนี้มี พริกไทย และ กีบูก มาก แต่คนพื้นเมือง ยำยี ก็เป็นคนโกง ที่สุกเสมอกัน ถ้าเราไปตั้งอยู่ที่เมือง สงขลา แล้ว ก็พอ จะค้าขาย กับเมือง ยำยีได้ง่าย เพราะ เป็นเมืองที่ใกล้เคียงกัน

สินค้าเมือง ยอนโฮ

ถ้า จะค้าขายในเมืองนี้ จะ ต้องใช้ทุนในราวครึ่ง ๑

ของที่จะส่งไปจำหน่ายเมืองบอฆิโอะได้นั้นมี

- ๑ ผ้าแดงผ้าเขียว แต่จำนวนเล็กน้อยเท่านั้น
 - ๒ ผ้าต่างๆ ที่มาจากเมืองสุหรัทและฝั่งคอรอฆมันเคด
- สินค้าที่จะได้รับจากเมืองบอฆิโอะนั้นมี

- ๑ ทองคำ
- ๒ เพ็ชร
- ๓ พริกไทย
- ๔ การบูร
- ๕ ครั่ง

ปี ๑ จะค้าขายในเมืองนี้ได้ประมาณ ๒ แสน หรือ ๓ แสนแพรง และคงจะมีกำไรกว่า ๖๐ เปอร์เซนต์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อสำหรับให้ มองซิเออร์ เกอ
 ตาลูแบร์ และ มองซิเออร์ เซเบเรท์
 เอกอัครราชทูตของ พระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศส ไปจัดการ ทำสัญญาค้า
 ขาย ซึ่ง พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศสได้
 มีรับสั่งให้ ไป ทำกับ พระเจ้ากรุง
 สยาม

หนังสือสัญญาซึ่งมองซิเออร์ เกอ
 ไซมองได้ทำไว้ โดยเทียบตาม
 ความต้องการของมองซิเออร์ เกอ
 ไซมอง กับ ข้อตกลงที่พระเจ้า
 กรุงสยามได้ พระราชทาน นั้น มี
 ความบกพร่องมาก ผู้อำนา
 ยการของบริษัทยาอินเตียควินออก
 จึงได้ นำความ กราบทูล ท่อ พระ
 เจ้ากรุง ฝรั่งเศส ว่า ตาม
 ข้อความที่ได้ตกลง ตาม หนังสือ

หนังสือสัญญาซึ่งได้ ทำในระหว่าง
 เซอวาเลีย เกอไซมอง ราชทูต
 ของ พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส กับ
 มองซิเออร์ คอมนชตันซ์ ฟอร์ดคอนผู้
 แทนของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
 ซึ่งได้ ทรง พระกรุณาโปรด พระ
 ราชทานสิทธิต่าง ๆ ให้แก่บริษัท
 พ่อค้าฝรั่งเศส ซึ่งไปทำการค้า
 ขายในอินเตียฝ่ายควินออก มี
 ข้อความดังต่อไปนี้

ท่านราชทูตฝรั่งเศสขอให้สมเด็จพระ
 เจ้ากรุง สยาม ได้โปรด
 พระราชทานพระราชมัญจาค ให้
 บริษัทได้ตั้งห้างในพระราชอาณา
 จักร สยามได้

สัญญา นั้น บริษัท จะ รับ ทำ การ
 ค่า ขาย ได้ เป็น ประ โยชน์ ไม่ ได้
 พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ได้ ทรง ทราบ
 กิ่ง นี้ จึง มี รับ สั่ง ให้ มองซิเออร์
 เกอลาตูแบร์ กับ มองซิเออร์ เซเบ
 เรต์ ไป คิด ทำ สัญญา กับ พระเจ้า
 กรุง สยาม ให้ มี ข้อ ความ อัน เป็น
 หลักฐาน มั่น คง และ ให้ ได้ เปรียบ
 ยิ่ง กว่า นี้ เพราะ พระเจ้า กรุง
 ฝรั่งเศส ทรง เชื่อ พระทัย ว่า เมื่อ ได้
 ทรง แสวง พระราชไมตรี คือ พระ
 เจ้ากรุง สยาม เช่น นี้ แล้ว และ เมื่อ
 พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ทรง แสวง ว่า
 มี พระราชประสงค์ จะ เป็น พระราช
 ไมตรี กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ฉะนั้น
 เมื่อ ราชทูต ขอร้อง อย่าง ไท พระ
 เจ้ากรุง สยาม ก็ คง จะ พระราชทาน
 ทุก อย่าง อีก ประการ ๑ การ
 ที่ จะ มี เรื่อง ทัก ต่อ กัน ใน ระหว่าง
 พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ พระเจ้า
 กรุง สยาม นน ก็ จะ มี ทาง ทัก

บริการ
 มหาวิทยาลัย

คือกันไว้ด้วย ทาง คำ ข่าย เท่านั้น
 เพราะฉนั้นการที่พระเจ้ากรุงสยาม
 จะ ทรง พระเมตตา แก่ ไพร่ฟ้า ข้า
 แผ่นดิน ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 นั้นก็ จะ เป็นประโยชน์ต่อพระองค์
 เอง และ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส
 ก็จะได้ มีโอกาสแก่ พระราชไมตรี
 ได้ อยู่ เสมอ

๒

ข้อ ที่ ๒ บัญญัติไว้ว่า บริษัท จี. เปน
 จะต้องซื้อสินค้าจากพระคลังหลวง
 และใน ข้อ ที่ พระเจ้า กรุง สยาม จะ
 ทรง เลือกลงสินค้าต่าง ๆ ที่บริษัท
 สั่งซื้อ ว่า อัน เป็น สินค้า ที่ บริษัท
 สั่งโดยเฉพาะ ได้ ตามพอพระทัย
 ทุก อย่าง นั้น เปน การ ละทิ้ง
 สิทธิ อัน ย่อม ให้ บริษัท ได้ ทำ การ
 คำ ข่าย ได้ โดย สดวก ทุก อย่าง
 เพราะ บริษัท ได้ ขอ อภิเษก ที่ จะ ทำ
 การ คำ ข่าย ได้ โดย สดวก ทุก อย่าง

๒

ท่านราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
 ขอให้ บริษัท ได้ ทำการค้าขายโดย
 สดวก ได้ ทั้ง พระ ราช อาณาจักร
 สยาม และ ขอให้ ได้ รับ ความ
 ยกเว้น จาก ภาษี ต่าง ๆ ทั้ง ขาเข้า
 และ ขา ออก

สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม ทรง
 นิยมใน พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จึง
 พระ ราชทาน พระ ราชานุญาตให้
 บริษัทฝรั่งเศสได้ทำการค้าขายโดย
 สดวกได้ ตลอดทั่วพระ ราชอาณา

ไทยไม่มีข้อซิกซ์อย่างใด และ
ไทยก็ยอมได้แล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้
ก็เท่ากับบริษัทจะ ต้องอยู่ในบังคับ
บัญชาของเจ้าพนักงานของพระเจ้า
กรุงสยาม อยู่ทุกเมื่อ เพราะ
เจ้าพนักงานของพระเจ้ากรุงสยาม
จะต้องมีหน้าที่คอยตรวจตรา และ
เลือกสินค้า ซึ่งบริษัทจะได้ส่งมา
จากเมืองอื่นในฝ่ายอินเดียนเข้า
จำหน่ายในเมืองไทย และเจ้า
พนักงานของพระเจ้ากรุงสยาม
ก็ควรจะ ตีราคา สินค้า เหล่า นั้น
ตามชอบใจ

เพราะเหตุฉนั้น ท่านผู้ที่จะ ไป
เป็นราชทูต จึง จำเป็น ต้อง คำนึง
ในข้อนี้ และต้อง คัดจักการ ให้
บริษัทได้ทำการค้าขายอย่างสะดวก
ไทยไม่มีข้อซิกซ์อย่างใด ๆ ให้
จงได้ คือว่า เมื่อบริษัทได้ขึ้นทุก
สินค้าต่าง ๆ มาถึง เรือของบริษัท
ก็ ก็ หรือบริษัทได้ส่งสินค้าไทย

จักร์ไทยไม่ต้องเสียภาษีอย่างใด
ทั้งขาเข้า และขาออก แต่บริษัทจะ
ต้องยอมได้ เจ้าพนักงานด้านภาษี
ซึ่ง ตรวจ บน เรือ ตาม ขรรคมเห็ม
ของ เมืองนี้ พนักงานของบริษัท
จะ ลัก ลอบ เอา สินค้า เข้า มาไทย
อ้างนามของ บริษัทไม่ได้ ถ้า
พนักงานของบริษัทคนใดใดกระทำการ
ผิดในข้อนี้ เมื่อพิจารณา เป็น
สำคัญแล้ว สิทธิของ บริษัทข้อนี้
ต้อง เป็น อ่อนก เหนกว่าพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสผู้ทรงพระปรีชาญาณ
จะได้ ทรงตั้งสินในเรื่องนี้เป็นเค็ด
ขาด

ในข้อที่ว่า ได้ บริษัทได้ ทำ การ
ค้าขายไทย สดวก นั้น ต้องเป็น
ที่ เข้าใจว่า บริษัท มี สิทธิ ที่จะ
ซื้อ และ ขาย สินค้า ได้ ทุกอย่างอื่น
ไม่ใช่ สินค้า ที่ ต้อง ห้าม ตาม กฎ
หมาย สินค้า ที่ ต้อง ห้าม นั้น
บริษัทจะซื้อได้ แต่จากเจ้าพนักงาน

มันตกลง เวรต่างประเทศ ก็คือ เมื่อ
 เข้าไปถึงเมืองไทยแล้ว ก็ได้
 พนักงานของบริษัทได้จำหน่ายสิน
 ค้าเหล่านั้นได้โดยสะดวกทุกอย่าง
 อย่าให้ใครมา กักขวาง หรือมี
 ข้อขัดข้องได้ หนอย่างใด และถา
 วที่ จะ จำหน่าย สินค้า นั้น ต้อง
 จำหน่ายขายได้ไ้ทั้ง คนพื้นเมือง
 หรือ คนชาวต่างประเทศก็ได้ หน
 ที่สุด ถ้าพนักงานของบริษัทจะเห็น
 ควร เอาสินค้า เหล่านี้กลับ มันทุก
 ลง เวร อีก เพื่อนำไปจำหน่าย ที่อื่น
 ก็ได้ พนักงานของบริษัทได้ จัดการ
 ตามความเห็นได้ โดยไม่ต้องเอา
 สินค้า เหล่านี้ มาขาย ส่ง เข้า ไปใน
 พระ คลัง ของ พระเจ้า กรุง สยาม
 เว้น แต่ถา วที่ จะ จำหน่ายสินค้าได้
 แก่ พระคลังหลวง จะ เปน เรื่อง
 ที่ได้ ตก ลง ปรองคอง ซึ่ง กัน และ
 กัน จึง จะ ได้

ของพระคลังหลวง หรือจาก พ่อค้า
 ซึ่งได้ รับ มาจาก เจ้าพนักงานพระ
 คลังหลวงเท่านั้น และสินค้าทั้งปวง
 ซึ่ง คน ชาว ต่างประเทศได้พา เข้า
 มาใน พระราช อาณาเขต หรือ
 สินค้า ซึ่ง คน พื้นเมือง นำ มาขาย
 ก็ได้ บริษัท จะ รับ ซื้อ รับ ขาย ได้
 ทั้งสิ้น โดยไม่มี ข้อห้าม หนอย่างใด
 หรือ บริษัท จะ ส่ง สินค้า เข้า มา
 จำหน่าย เอง ก็ได้ ถ้า แม้ ว่า
 พระเจ้า กรุง สยาม จะ ต้อง พระราช
 ประสงค์ สินค้า เหล่านี้ แต่อย่างใด
 อย่างหนึ่งแล้ว ก็จะได้ ทรง เอา
 สินค้า เหล่านี้ ไว้ ตาม พระ ราช
 ประสงค์ ได้

อีก ประการ ๑ พนักงาน คนใช้
 ของ บริษัท จะ รับ ซื้อ สินค้า เหล่านี้
 ไว้ได้ ก็ แต่ เฉพาะ สำหรับบริษัท
 เท่านั้น ถ้า พนักงาน ของบริษัท
 คนใด ทำการ ผ่าฝืน ข้อนี้แล้ว แล

หนึ่ง การที่พนักงาน ของ บริษัท
จะซื้อสินค้า นั้น ก็ให้ เช่น เช่น
เกี่ยวกับ คือให้พนักงาน ของ
บริษัท มี อำนาจซื้อ สินค้า ต่าง ๆ
ได้ ทั้ง สินค้า ที่มี ใน เมือง ไทย และ
สินค้า ซึ่ง มา จาก เมือง อื่น ๆ ใน
ฝ่าย อินโดจีน จะ มี พ่อค้า นำ มา
ขาย ได้ ก็ ได้ และ พ่อค้า ที่ จะ นำ
มาขาย นั้น จะ เป็น คน ชาติ ฝรั่งเศส
หรือ ชาติ ไท ๆ ก็ได้ ทั้ง สั้น โดย
จะ มี ผู้ ไท มา คัด คำน หรือ จะ ยก เหตุ
ว่า จะ ต้องการ สินค้า เหล่า นั้น สำหรับ
ใส่ พระคลังหลวง หรือ จะ อ้าง เหตุ
อย่างใด ๆ ก็ได้ เป็น อัน จาก

ถ้า ราชทูต จะ ทำ ความ ตก ลง
ใน ข้อ ที่ จะ ส่ง สินค้า ได้ แก่ พระเจ้า
กรุงสยาม ก็ ได้ คือ ว่า ถ้า พระเจ้า
กรุงสยาม จะ ต้อง พระราช ประสงค์
สินค้า อย่างใด ๆ จาก ประเทศ
ฝรั่งเศส หรือ จาก เมือง อื่น ๆ บริษัท
ก็ จะ รับ ทำ สินค้า นั้น ๆ มา ถวาย

กลับไป เข้า เป็น พรรคพวก กับ พ่อ
ค้า อื่น ๆ อัน จะ เป็น เหตุ กระทบ
ให้การ ค้าขาย ใน ประเทศ สยาม ได้
เสียหาย ไป แล้ว สิทธิ ต่าง ๆ ของ
บริษัท ต้อง เป็น อัน ก จนกว่า พระ
เจ้า กรุงฝรั่งเศส ผู้ ทรง พระ ปรีชา
ญาณ จะ ได้ ตัด สิน เป็น แยก จาก ต่อ ไป

บริการ
มหาวิทยาลัย

แต่ จะ ต้อง ว่า ราคา ได้ เป็น การ
ตกลง กัน เสียก่อน และพระเจ้า
กรุงสยาม จะ เอาสินค้าอย่าง หนึ่ง
อัน เป็น สินค้า เมืองไทย หรือ
มา จาก เมือง จีน เมือง ยี่บุน และ
เมือง หนึ่ง มา แลก เปลี่ยน กับ
สินค้า ของ บริษัท ก็ได้ หรือพระ
เจ้ากรุงสยาม จะ ทรงชำระ เงิน สัก
ทั้งหมด หรือผ่อนใช้ ก็ได้ก็ได้ แต่
การที่ จะผ่อนใช้ เงินนั้น ต้อง ให้เป็น
การ สมควร คือ ต้อง คิดส่วนกำไร
และ ทั้ง คิด ถึง ระยะเวลา โกลโกล ที่ นำ
สินค้า เหล่า นั้น มา และ คิด ถึง ใส่ คุ้ม
ที่ ต้อง ใช้ จ่าย ในการ นำ สินค้า นั้น ๆ
มา ด้วย

อีก ประการ ๑ บริษัท จะ ต้อง ขอ
อำนาจ ที่ จะ ขน หรือ ส่ง สินค้า ได้
ทุกหนทุก โดย ไม่มี ข้อ ขัด ขน อย่างไร
ตลอด จน ถึง สิ่ง ของ ที่ เรียกกันว่า
เงิน ของ ต้อง ห้าม ตาม กฎหมาย
ด้วย ถ้าไทย จะ ไม่ ขอม ให้ ตาม

ที่ ต้องการ นี้แล้ว ก็ ขอให้ ได้
 รัชสิทธิ์ เท่า กับ ที่ พวก อังฤษ และ
 ฮอลันดา ได้ เคย รัชสิทธิ์ ใน ข้อ นี้
 มา แล้ว

ใน ข้อ ที่ พวก พนักงาน ของ บริษัท
 กระทำ ความ ผิด หรือ ข้อ โกง
 จะต้อง รัชสิทธิ์ ของ บริษัท ไว้ หมายความว่า
 พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส จะ ได้ ทรง ตัก
 สิบ ใน เรื่อง นี้ ๆ โดย เกิด ชาติ นี้
 เช่น การ กระทำ ให้ บริษัท ต้อง งด
 การ ค้าขาย และ จะ ค้าขาย ได้
 เช่น การ ทัก ต่อ โดย ยึด ยาว ไม่ได้
 อยู่เอง เพราะ ฉะนั้น จะต้อง เปลี่ยน
 และ แก้ไข ความ ข้อ นี้ เสีย จะ
 แก้ เป็น รัชสิทธิ์ เหล่า นี้ เสีย หรือ
 จะ แก้ไข เช่น ปรึบ ตาม จำนวน มาก
 และ น้อย แล้ว แต่ จะ ตก ลง กัน ก็ได้

๓

ข้อ ความ ใน ข้อ ๓ นี้ ก็ ตู พอ
 สมควร อยู่ แล้ว

๓

ท่าน ราชทูต แห่ง ประเทศ ฝรั่งเศส
 ขอให้ พระ เจ้า กรุง สยาม ได้ พระ

ราชทานพระราชานุญาต ให้
 ข้าราชการทุกสังกัดทั้งหลาย ลง เว็
 ต่างประเทศส่งไปยังเมืองใด ๆ ก็
 ใ้ และขอให้สินค้าซึ่งข้บทุก
 ลง เว็ต่างประเทศนั้นใ้ รัยความ
 ยกเว้นไม่ต้อง เสียภาษีอย่างใด ๆ
 แต่ สินค้าเหล่านี้ใน ระหว่งที่ เ็
 ทง อยู่ทั้ง ไป และ มา จะ เสีย หาย
 อย่าง ไค คงอยู่ในความรัยฝึคชอบ
 ของขริยทั้ทั้ง ส้น เพราะถ้าพอค้
 ค้ง ประเทศ จะ ค้ง เป็น ผู้รัยฝึค
 ชอบใน สินค้าเหล่านี้แล้ว สินค้า
 เหล่านี้หน้า จะ ค้ง เสียภาษีต่าง ๆ
 ตาม ขรรณนิยอม

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง
 พระกรุณาโปรดพระราชทานพระ
 ราชานุญาตให้ ขริยทั้บทุกสังกัด
 ทั้ข่ง ลง เว็ต่างประเทศ
 ไคไม่เลือก ว่า จะ เป็น สินค้าชนิด
 ไคใ้ ทง ส้น และ โปรด พระ
 ราชทานพระราชานุญาตให้ยกเว้น

มิต้องให้ สิ้นค้าเหล่านี้ต้องเสียค่า
 ภาษี อย่าง ใด ทั้ง ซา เข้า และ ซา
 ออก แต่ ถ้า บริษัทได้ จำหน่าย
 สิ้นค้า เหล่า นั้น ตาม ราคา ที่ ได้
 กำหนดไว้ โดยคิดเอาค่าระวาง
 เรือแล้ว ถ้า ฉะนั้น สิ้นค้า เหล่านี้
 ก็ จะต้อง เสีย ภาษีตามธรรมเนียม
 พนักงานของบริษัทจะ เอา สิ้นค้า
 ขึ้นทุก ลง เรือ ดัง ว่า มา นี้ ได้
 แต่ เฉพาะ สิ้นค้า ของ บริษัท เท่านั้น
 ถ้าหากว่า พนักงาน ร คน ๑ คน ใด
 เอา มา ของ บริษัท มา อ้าง เพื่อ เอ
 สิ้นค้า ของ ผู้ อื่น อัน ไม่ใช่ สิ้นค้า ของ
 บริษัท ขึ้นทุก ลง เรือ แล้ว ก็ ได้
 วย สิ้นค้า เหล่า นั้น ไว้ และ ให้
 แบ่ง สิ้นค้า นั้น ออก เป็น ๓ ส่วน
 คือ เปน ของ ทลง เสีย ๒ ส่วน อีก
 ส่วน ๑ นั้น ยก ให้ แก่ โทษ ผู้ นำ
 ความ มา แจ้ง

ใน ข้อ นี้ พระเจ้ากรุงสยาม ได้
 เคย ออ มติ มง ซี เออร์ เก ลานท์

ทำนราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
 ขอว่า ถ้า บริษัท มีความประสงค์

ซึ่งเวลานั้น เป็นหัวหน้าของบริษัท
ไค้ บัณฑิตทุกสินค้า ลง เรือ หลวงส่งไป
เมือง ยี่ปุ่น เมือง จีน และ เมือง
อื่น ๆ ไค้ ทั้ง สิ้น ตาม ความพอใจ
เพื่อ นำ สินค้า เหล่า นั้น ไป ขาย ใน
นาม ของ บริษัท และ เพื่อ รับ
สินค้า อื่น ๆ กลับ มา ไทย ไม่ ต้อง
เสีย ค่า ระวัง เรือ หรือ ค่า ภาษี อย่าง
ไค้ อยู่ แล้ว

เพราะ ฉะนั้น พระเจ้า กรุง ฝรั่ง เคส
จึง ทรง ห่วง พระทัย ว่า พระเจ้า
กรุง สยาม คง จะ ทรง พระ เมตตา
แก่ บริษัท เช่นนี้ อีก ครั้ง ๑ เพราะ
การ ที่ จะ ขอ ร้อง เช่นนี้ ก็ จะ ขอ ร้อง
ใน พระนาม ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่ง
เคส จึง เป็น หน้า ที่ ของ ราชทูต
ฝรั่ง เคส ที่ จะ อ้าง เหตุ ผล ต่าง ๆ
เพื่อ มิ ได้ ภาวนา จำนวน เรือ ซึ่ง
บริษัท จะ ไค้ บัณฑิตทุกสินค้า ให้ คาย ทว
และ เมื่อ ไค้ ตก ลง ใน เรื่อง นี้ แล้ว ก็

จะ ส่ง สินค้า ไป แห่ ง ไค้ ซึ่ง เป็น
เมือง ที่ บริษัท ไม่ เคย ส่ง สินค้า ไป
เลย นั้น ก็ ขอให้ พระ เจ้า กรุง สยาม
ไค้ ไป รท พระ ราชทาน พระ ราช
อนุญาต ให้ บริษัท ไค้ บัณฑิตทุกสินค้า
ลง เรือ หลวง ลำ ๑ หรือ ๒ ลำ หรือ
หลาย ๆ ลำ ตาม ความ ต้องการ
ของ บริษัท ไค้ และ ขอให้ บริษัท
ไค้ รับ สิทธิ กุญ เกี่ยวกับ ที่ ไค้ กล่าว
มา ใน ข้อ ๓ นั้น แล้ว ด้วย

พระเจ้า กรุง สยาม ไป รท พระ
ราชทาน สิทธิ ให้ แก่ บริษัท ตาม
ความ ใน ข้อ ๓ นั้น ทุก ประการ

ต้องได้ คุ้มภัย ความ ยาก เว้น มิ
 ต้อง เสียภัยทั้ง ขาเข้าและขาออก
 อย่างใด ทั้ง กล่าวไว้ในข้าง
 ต้นๆ มาแล้ว

คำตัดสินของหัวหน้าบริษัท หรือ
 ของ คนอื่น ซึ่ง จะ คุ้มภัย ที่ มี
 ในคดีแพ่ง ระหว่าง ชาว ฝรั่งเศส
 กับ ชาว ฝรั่งเศส นั้น ควร จะ เป็น
 คำ ตัดสิน ชั่ว คราว ถ้า ใจหาย
 จำเลย จะ อุตทรมณ์ แล้ว ก็ ควร
 ส่ง คดี นั้น ๆ ไป ถวาย พระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศส ต่อไป

ถ้า คดี นั้น เป็น คดี อาญา แล้ว ก็
 ควร ส่ง จำเลย ผู้ กระทำ ผิด พร้อม
 ทั้ง ส่วนอื่น ไป บัง ประเทศ ฝรั่งเศส
 โดย เวื่อถ้า แรก ที่ จะ ออก และ
 ถ้า ใน คดี อาญา จะ มี อุตทรมณ์ แล้ว
 ก็ ให้ ส่ง คำ อุตทรมณ์ นั้น ไป ถวาย พระ
 เจ้า กรุง ฝรั่งเศส เช่น เกี่ยวกับ
 ความ แพ่ง

ท่านราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
 ขอ ว่า ถ้า สม ชาว ฝรั่งเศส ซึ่ง
 เป็น คนใช้ ของ บริษัท กิติ หรือ
 สม ชาว ฝรั่งเศส ซึ่ง มี คุ้ม เป็น คน
 ของ บริษัท และ มี คุ้ม เป็น คน ทำ
 ราชการ ของ พระ เจ้า กรุง สยาม
 กิติ ถ้า จะ เกิด ข้อ ลำบาก ขึ้น
 อย่าง ๑ อย่างใด แล้ว ก็ ขอให้
 หัวหน้า ของ บริษัท ได้ จัด การ คุ้ม
 เรื่อง ๆ นั้น ได้ เป็น การ สำเร็จ ไป ได้
 หรือ ถ้า ชาว ฝรั่งเศส คน ๑ คนใด ได้
 เป็น ผู้ร้าย ลักทรัพย์ ก็ ให้ หัวหน้า
 ของ บริษัท ลง ไทย ผู้ กระทำ ผิด
 ความ ชัย บังคับ ของ บริษัท ได้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามโปรด
 พระ ราชทาน พระราชา มุญกุต ว่า

ในส่วนความผิดซึ่งคนชาติฝรั่ง
เศษ เช่น จำเลย หรือคนชาติ
ฝรั่งเศสเช่นโทษก่ล่วงโทษคนชาติ
ฝรั่งเศสหรือคนชาติอื่น ๆ นั้น หัว
หน้าของบริษัทซึ่งจะไต่ฟ้องพิจารณา
ความ พร้อม กับ เจ้าพนักงาน ของ
พระเจ้ากรุงสยาม ความความในข้อ
นี้ นั้น ต้องได้ รับ เลือกโดยมีเสียง
คนเลือกมาก จึงจะไป ฟ้องพิจารณา
ความได้

ราชทัณฑ์ฝรั่งเศสจะ ต้องที่ หมายถึง
ตั้ง ตั้งให้ หัวหน้า บริษัทเป็นผู้
พิจารณาความ หรือจะ ตั้งผู้
ผู้ใด ซึ่งประจำอยู่ในที่นั้นก็ได้ แล้ว
แต่ จะ เห็น สมควร

ถ้าชาวฝรั่งเศสคนใดซึ่งไม่ใช่เป็น
คนที่ทำราชการในพระองค์ หรือ
ไม่ได้ ทำ ราชการในเสนาบดีคน
ใดคน ๑ ได้ เป็น ผู้ร้าย ลักทรัพย์
ของ บริษัท หรือ ลักทรัพย์ ของ
คนอื่น หรือ กระทำ ความ ผิด
อย่าง อื่น ๆ แล้ว ก็ให้ หัวหน้า
ของ บริษัท เป็น ผู้ลงโทษ ผู้กระทำ
ผิดได้ แต่ ถ้า ฝ่ายโทษ ก็
ฝ่าย จำเลย ก็ดี จะไม่ พอใจใน
คำ ตักสิน ของ หัวหน้า บริษัท แล้ว
ก็ให้ ยื่นคำร้องขอรับความยุติธรรม
จาก เสนาบดีไทย ต่อไป

เพราะเหตุว่า พระเจ้ากรุงสยาม
ทรงพระเมตตา แก่ไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดิน
ดิน ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ยิ่งนัก
จึงจะทรงยกไม่พระราชทานความ
ยุติธรรม แก่ชนชาติ ฝรั่งเศษไม่ได้
อยู่เอง เพราะ ฉนั้น เมื่อได้ ทรง
รับ คำร้อง เช่นนี้ แล้ว ก็ จำเป็น
จะต้อง สั่งตรอคำ ตักสินของ หัวหน้า

บริษัทไว้ จนกว่า พระเจ้า กรุง
ฝรั่งเศส จะได้ มีรับสั่ง มาใน เรื่อง
นี้ว่า ประการใด

ถ้าแม้ว่าชนชาติ ฝรั่งเศส อัน
เป็นพนักงานคนใช้ของบริษัท หรือ
คนอื่น ๆ ซึ่งมีไต่ เป็นคนของบริษัท
จะ เปนโจทก์กล่าวโทษคนชาติอื่น
ซึ่งมิใช่ชาติ ฝรั่งเศส ในความ
แพ่ง กิติ ความ อาญา กิติ กิ
อนุญาตให้ หัวหน้าของบริษัท ไปนั่ง
พิจารณาคดีพร้อมกับ ผู้พิพากษา
ของ พระเจ้ากรุงสยาม ก็ได้ แต่
คดีนั้น ๆ ต้องพิจารณาและตัดสิน
ตาม กฎหมาย ของ ประเทศสยาม
ทุก ประการ

แต่ใน ข้อนี้ สมเด็จพระเจ้ากรุง
สยาม ทรง พระราชดำริเห็นว่า
ถ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ ทรงตั้ง
ผู้พิพากษาสำหรับมาพิจารณาคดี
ชนิดนี้ โดยไม่ต้องให้หัวหน้า
ของบริษัท มาเกี่ยวข้อง อันจะ

เป็นเหตุ กีดขวางแก่ การงานของ
บริษัท นั้น จะ ก็ กว่า เป็น อันมาก

๖

ท่าน ราชทูต จะ ก็ คง ชี้ แจง ให้
ลเอียดว่าบริษัทจะ ได้ ยะ โยชน์ จาก
สินค้าที่ขุดใน เมืองภูเก็ต ซึ่ง ไทย
ขุด ได้ แก่ บริษัท ความ ความ ขั้ว นี้
อย่างไร และ ราชทูต ควร จะ จัก คน
ที่มีหลักฐาน และเป็น คน ที่ ชำนาญ
ไป ตรวจ ดู ที่ ภูเก็ต เสีย ด้วย และ
ควร ให้ ตรวจ ดู เสีย ด้วย ว่า สินค้า
ที่ บริษัท รัช จะ ส่ง ให้ เหมาะ แก่ คน
พื้นเมือง ภูเก็ต นั้น จะ เป็น สินค้า ชนิด
ไร คือ ว่า ถ้า ราชทูต ไม่ แน่ใจ
ว่า การ ที่ รัช ส่ง สินค้า ไป ยัง ภูเก็ต
นั้น จะ ไม่ เป็น การ เสีย เบียดเบียน
บริษัท แล้ว ราชทูต ไม่ ควร จะ
สัญญา ใน เรื่อง นี้ เลย

๖

ท่าน ราชทูต ของ ประเทศ ฝรั่งเศส
ขอ คือ สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม
ให้ ได้ ไ้ร่ ก พระราชทาน พระราชา
อนุญาต ให้ บริษัท ได้ ทำ การ ค้าขาย
ที่ ขุด ใน เมือง ภูเก็ต แต่ ฝ่าย เกี่ยว
โดย ทรง ห้าม มิ ได้ ชนชาติ ไ้ ก ๆ
ได้ ค้า ขี่ ขุด ใน เมือง ภูเก็ต หรือ
เมือง ชน ของ เมือง ภูเก็ต เป็น อัน
ขาด และ เพื่อ บริษัท จะ ได้ ค้าขาย
ก็ ขุด ให้ เป็น การ สดวก นั้น ก็ ขอ
พระ ราชทาน พระ ราชา อนุญาต ให้
บริษัท ได้ สร้าง ห้าง อัน สมควร ใน
เมือง นั้น ได้ และ บริษัท จะ ได้ ส่ง เรือ
มาจาก ฝรั่งเศส รอม มีน เทล ปี ละ ๑ ถ้า
ทุก ๆ ปี และ เรือ นั้น จะ ได้ ขี่ ทุก
สินค้า ต่าง ๆ อัน เป็น สินค้า ที่ เหมาะ
สำหรับ เมือง เหล่า นั้น ด้วย

สมเด็จ พระเจ้า กรุง สยาม ทรง
พระกรุณา ไ้ร่ ก พระราชทาน พระ

ราชอาณาจักรให้บริษัทได้ค้าขาย
 ก็ยกในเมืองภูเก็ต และ เมืองจีน
 ของภูเก็ต โดยไม่พระราชทาน
 ให้ชนชาติอื่นทำ และทรงพระ
 กรุณาพระราชทานพระราชานุญาต
 ให้บริษัทได้สร้างห้างขึ้นที่เมือง
 ภูเก็ต แต่บริษัทจะต้องทำแบบ
 ส่งให้เสนาบดีของพระเจ้ากรุง
 สยามดูเสียก่อน และเมื่อเสนาบดี
 ได้เห็นชอบแล้ว ก็จะต้องสร้าง
 ห้างตามแบบทุกๆ อย่าง จะแก่
 ใจอย่างไรก็ได้

ฝ่ายบริษัทจะต้องส่งสินค้าต่างๆ
 ไปยังเมืองภูเก็ตเช่นเช่นสินค้าที่จำเเน่
 สำหรับให้ชาวเมืองภูเก็ตและเมือง
 จีนได้ทำการค้าขายได้ กล่าวคือ
 สินค้าที่บริษัทจะส่งไปภูเก็ตนั้น
 จะต้องพอเพียงทุกอย่าง ไม่
 จำเเน่ที่ชาวเมืองภูเก็ตจะต้องวิ่ง
 ไปซื้อหาสิ่งที่ต้องการจากที่อื่น
 ถ้าแม้ว่าบริษัทมิได้ปฏิบัติให้ถูก
 ต้องตามความข้อนี้ทุกประการ

แล้ว รายนครพลเมือง ๆ ภูเก็ต
 จะไปทำ การค้า ขาย กับชนชาติ
 อื่น ๆ ก็ได้ และบริษัท จะร้อง
 ว่าชาวเมืองภูเก็ต ทำผิดกับสิทธิ
 ของบริษัทไม่ได้ และฝ่ายพระเจ้า
 กรุงสยาม ก็ จะได้ เกียรติ ภาย ก็ บุค
 ในเมืองภูเก็ตและเมืองอื่นของภูเก็ต
 ได้ ต. เม ชรรวมนิยม ที่ เคย เกียรติ
 มา. และ บริษัท จะ ชักข้อ หรือ
 ชักข้อ อย่างใดไม่ได้

๗
 สัตว์: ข้อ นี้ไม่มี ปัญหา อะไร

๗
 ท่านราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
 ขอให้ สมเด็จ พระเจ้า กรุงสยาม ได้
 ไปรทพระราชทานพระราชนุญาต
 ให้บริษัทได้ตั้งห้างในพระราชอาณาจักร
 สยาม แล้วแต่บริษัท จะเห็น
 ว่าแห่งใด จะ เป็นที่ เหมาะสำหรับ
 การค้าขายของบริษัทต่อไป และ
 ขอรับพระราชทานสิทธิต่างๆ ให้
 เหมือน กับที่ พระ ราชทาน ไว้ ใน
 กรุงศรีอยุธยา ด้วย

* ภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า "ท่าเช่า"

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง
โปรดพระราชทานพระราชานุญาต
ให้บริษัทยังค้างใต้ตามคำขอของ
ราชทูต แต่เมื่อบริษัทยะไปตั้ง
ห้างในที่แห่งใด ต้องให้เสนาบดี
ของพระเจ้ากรุงสยามได้เห็นชอบ
ด้วยเสียก่อน และ บริษัทยะ
ไปตั้ง ทางในที่แห่งใดก่อนได้ รับ
อนุญาตของเสนาบดีไม่ได้

๘

สัญญาข้อนี้ไม่มีปัญหาอะไร

๘

ท่านราชทูตแห่งประเทศฝรั่งเศส
ขอร้องต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
ว่า ถ้าเรือของบริษัทยะ ๑
ลำใด จะ เช่น เรือเล็กก็ ตาม เรือ
ใหญ่ก็ ตาม จะ ถูก อีป่างมา
แตกตามฝั่ง ชายทะเลในพระราช
อาณาเขตสยามแล้ว ก็ขอให้
นายเรือของบริษัทยะได้รู้ชนของ
ต่าง ๆ ขึ้นจากเรือได้ตามแต่ จะ
ชนได้ โดยอย่าให้ผู้รักษาเมือง
และ คน ๑ คนใดห้าม ขวาม ถัก
ขวาง อย่างใดได้

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ทรง
พระกรุณาโปรด พระราชทานให้
ค้ำ ค้ำ ขอบ ของ ราชทูต และที่
โปรด พระราชทาน เช่นนี้ ก็โดย
ที่ ทรง ปฏิบัติ ตาม กฎหมาย ที่ ใช้
กำหนด ใน พระราชอาณาจัก สยาม
อยู่แล้ว ซึ่งเป็น การ ให้ ประโยชน์
แก่ ผู้ที่ จะ มา ถูก เรือ แหก เป็นอัน
มาก

ในข้อนี้ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ทรง
พระราชดำริ เห็น ว่า เพื่อ
ประโยชน์ แก่ ราชการ ของ พระองค์
และ เพื่อ ประโยชน์ ของ บริษัท ควร
จะ ขอ เมือง ขึ้น ที่ กว้าง เมือง สงขลา
ใน ส่วน เมือง สงขลา นั้น พระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส มี พระราชประสงค์
แต่ เพียง ให้ ไป ทวง ญู เสีย ก่อน ว่า
เมือง นี้ จะ เป็น เมือง สำคัญ อย่างไร

ท่านราชทูต แห่ง ประเทศฝรั่งเศส
ขอให้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
ให้ พระราชทาน พระ ราชานุญาต
ให้ หัวหน้า ของ ทางฝรั่งเศส ไป ตั้ง
ห้าง ที่ เมือง สงขลา โดยทันที เพราะ
เมือง สงขลา นี้ ก็มี พระราชประสงค์
จะให้ บริษัท ไป ตั้ง ห้าง และ ก็
ให้ พระราชทาน พระ ราชานุญาต
ไว้ แล้ว ด้วย

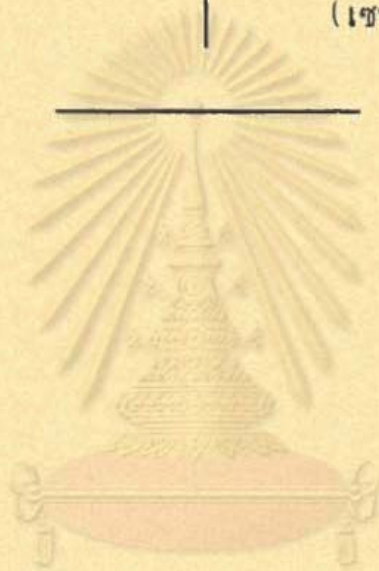
คือว่าจะประโยชน์สำหรับการ
ค้าขายของ ขริษัท เพียงไร และ
ถ้าหากว่า คนชาว ต่างประเทศได้
ไปตั้ง อยู่ที่ เมือง สงขลา แล้ว จะ
เป็นการเสียหายต่อ ขริษัท อย่างไร
บ้าง เพราะฉะนั้นให้ ราชทูต คึก
อ่าน ทำ สัญญา ว่า ตามที่ พระเจ้า
กรุง สยาม ได้ พระ ราชทาน เมือง
สงขลา ให้แก่ ฝรั่งเศส นั้น ขริษัท
จะได้ ไป ตั้งห้างตามเวลาที่ ขริษัท
จะ เห็นว่า เหมาะ และ ขริษัท
จะไป ตั้ง เพียง แต่ มี ห้าง หรือ จะ ไป
สร้าง บัณฑิต กว๊าน แล้ว แต่ ขริษัท
จะ เห็น สมควร

สมเด็จพระเจ้า กรุงสยาม ขอ
ถวาย เมือง สงขลา และ เมือง ชัน ของ
เมือง สงขลา ให้แก่ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
เพื่อ ให้ พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส
ได้ สร้าง บัณฑิต กว๊าน หรือ
จะ ทำ อย่างไร ใน เมือง สงขลา ก็
แล้ว แต่ พระทัย ของ พระ เจ้า กรุง
ฝรั่งเศส ทั้ง สิ้น

แต่ ด้วย เหตุผล หลาก ประการ
อัน ได้ ชี้แจง ให้ ท่าน ราชทูต ทราบ
แล้ว นั้น เวลา นี้ ยัง ไม่ เป็น การ
สมควร ที่ จะ ได้ การ เรื่อง นี้ แพร่
หลาย ออก ไป ได้ จน กว่า ราชทูต
จะได้ กลับ ไป นำ ความ กราบทูล ให้
พระเจ้า กรุงฝรั่งเศส ได้ ทรง ทราบ
เสีย ก่อน และ จน กว่า จะ ได้
ทราบบว่า พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส จะ
ทรง พระ ราชดำริ ใน เรื่อง นี้ ว่า
อย่างไร

๒๒๗

ทำที่เมืองลพบุรี หน้าที่ ๑๑
เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕
(พ.ศ. ๒๒๒๘)
(เซน) พอลคอน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนึ่ง ราชทูตควร จะ จัก คนให้ ไป คุ้ย ฟันที่ ซึ่ง ว่า เชน ที่ ๆ พระ
เจ้า กรุง สยาม ได้ สั่ง ให้ ปลูก พริก ไทย ไว้ เพื่อ จะ ได้ ทราบ ให้ แน่ นอน
ว่า พริก ไทย จะ ได้ เก็บ เกี้ยว เวลาไร และ จะ ส่ง ให้ แก่ บริษัท เวลาไร
จำนวน พริก ไทย มี มาก น้อย เท่าไร เชน พริก ไทย ที่ หรือ เลว อย่างไร
เวลา ที่ บริษัท จะ รัย พริก ไทย นั้น จะ ให้ รัย ด้วย วิธี อย่างไร เมื่อ รัย พริก
ไทย ไว้ แล้ว จะ จน ส่ง กัวย พาหระ อะไร และ โส่ หุ้ย ค่า จน ส่ง นั้น จะ
มาก น้อย สัก เท่าไร เมื่อ ได้ ทราบ ข้อ ความ เหล่า นี้ โดย ลเอียด แล้ว
ราชทูต จะ ได้ คิด ทำ สัญญา ให้ บริษัท ได้ ประโยชน์ มาก ที่ สุด ที่ ควร จะ ได้
เพราะ ราคา ก็ ย่อม ทราบ กัน อยู่ แล้ว ว่า พริก ไทย หนัก ขาหา ๑
เป้น เงิน ๑๖ ปากาก

แต่ ใน สัญญา ที่ ได้ ทำ ไว้ กับ พระเจ้า กรุง สยาม ฉบับ แรก นั้น มี
ข้อ ความ ที่ เลื่อน ลอย หลาย ข้อ เพราะ ฉนั้น ราชทูต จะ ต้อง ทำ ความ
ตกลง ให้ เกิด ซาก ว่า ไทย จะ ให้ อย่างไร แน่ และ ข้อ ความ หรือ ด้อย คำ
ที่ เลื่อน ลอย หรือ ไม่ เกิด ซาก ก็ ต้อง คัด ออก ให้ หมก และ ต้อง ใช้
ด้อย คำ อัน แน่ นอน เพื่อให้ ทราบ ว่า บริษัท จะ ได้ ประโยชน์ อย่างไร แน่

กล่าว คือ พริก ไทย ที่ จะ ขาย ให้ แก่ บริษัท นั้น จะ ต้อง ตั้ง ราคา
ไว้ เป้น เกณฑ์ ตาม ที่ ได้ ตกลง กัน ไว้ แล้ว และ ราคา นี้ จะ เพิ่ม ขึ้น
ไม่ ได้ เป้น อัน ซาก ฝ่าย พระเจ้า กรุง สยาม ก็ ก็ เจ้า พนักงาน ของ พระ
เจ้า กรุง สยาม ก็ ก็ หรือ โพร่ ฟ้า ซัก แผ่นดิน ของ พระเจ้า กรุง สยาม
ก็ ก็ จะ เอา พริก ไทย ไป ขาย ให้ ผู้ ไก่ ไม่ ว่า จะ เป้น คน ไทย
หรือ ชาว ต่าง ประเทศ ไม่ ได้ เป้น อัน ซาก เว้น แต่ เมื่อ บริษัท จะ ได้ รัย

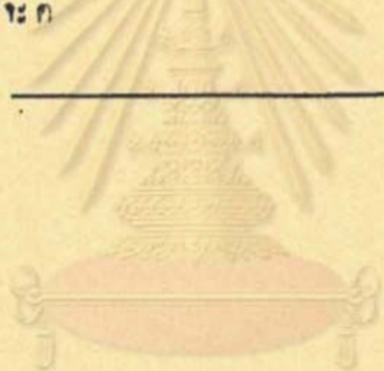
พริกไทยพอความต้องการ แล้ว จึง ะขายให้แก่คนอื่นได้ และ การที่
บริษัทจะไปรับ พริกไทยนั้น ก็จะต้อง เลือกค่าขยลที่เหมาะสมที่สุดด้วย

ถ้าแม้ว่า จำนวน พริกไทยจะมี มากกว่าความ ต้องการของบริษัท
แล้ว พระเจ้า กรุง สยาม หรือเจ้า พหังการ ของ พระเจ้า กรุง สยาม
จะเอา พริกไทย ที่เหลือ จาก บริษัท นั้นไป จำหน่าย ที่อื่น ก็ได้ แต่
บริษัท จะต้องได้ รับ ซื่อ พริกไทย ตาม จำนวน ที่ ต้องการ ไว้ก่อน เมื่อ
เหลือ จึง จำหน่าย ให้คนอื่นได้

ตาม ข้อความ ที่ได้ สัญญา ไว้แล้ว ว่า ถ้า พริกไทย ได้ เกี่ยวเกี่ยว
มีจำนวน มากกว่าความ ต้องการ ของ บริษัท บริษัท จะต้อง บอกให้
รู้ล่วงหน้า ๒ ปีว่า จะต้อง จำนวน พริกไทย มากน้อย เท่าไร นั้น ก็
เช่น การ บัง กันมิให้ บริษัท ต้อง รับ ซื่อ พริกไทย อัน จะ เกี่ยวเกี่ยวได้ ทั้ง
หมด จะ รับแค่ เพียง พอความ ต้องการ เท่านั้น ก็ จึง อยู่ แต่ ในเวลา
ที่ ราชทูต ทำ สัญญา บางที ก็ จะ จำ เป็นต้อง กำหนด จำนวน พริก ไทย ที่
บริษัท จะต้อง เพราะ ฉะนั้นถ้า จะ กำหนด ว่า บริษัท จะต้อง
พริกไทยปี ละ ๕ แสน ถึง ๖ แสน ก็ได้ และ ถ้า บริษัท จะต้อง
พริกไทย จำนวน มากกว่า ที่ กำหนด ไว้ นี้ก็ได้ เว้นแต่ถ้า จำนวนที่
บริษัท จะต้อง น้อย กว่า ที่ กำหนด ไว้ นี้แล้ว จึง จะต้อง บอกให้
เจ้าพหังการ ของ พระเจ้า กรุงสยาม รู้ ท่วงหน้า เพื่อเจ้าพหังการ จะ
ได้ ทราบว่า จะต้อง ส่ง พริกไทยให้แก่บริษัท เท่าไร และ จะต้อง เก็บ
รักษา ไว้เท่าไร

ในเรื่อง ยานพาหนะ สำหรับ คนพริกไทย กัตติ หรือ เรื่องใส่หุ้ย
ราย ไร่ จำอย่างอื่น กัตติ ราชทูต ควร จะ สืบสวน ได้ ได้ ความ แน่
แล้ว จึง ทำสัญญา ได้ บริษัทยาได้ ประโยชน์ และ ได้ เปรียบ ที่ สุก ที่ ควร จะ ได้

ใน ข้อ ที่ จะ ปรึษา ผู้ ที่ ได้ ลัก ลอบ ซื้อม พริก ไทย อัน เป็น การ ผิด ต่อ
สัญญา ที่ ได้ ทำ ไว้ กับ บริษัทยา นั้น เงิน ค่า ปรึษา นั้น ตก เป็น ประโยชน์
ของ พระเจ้า กรุง สยาม แค่น้อย เทียว เท่านั้น ใน ข้อ นี้ ควร จะ ขอ ร้อง
ให้ แยก เงิน ค่า ปรึษา เป็น ของ พระเจ้า กรุง สยาม ครั้ง หนึ่ง เป็น ของ
บริษัทยา ครั้ง หนึ่ง จึง จะ ได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรุงปารีส

วันที่ ๑๑ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ก่อนที่ข้าพเจ้าจะไปพบกับชาวมาดามคำสั่งของท่าน มองเซนเยอร์ เพื่อให้ พวก ชาวมา มี จกหมาย ไป ยัง เจ้าพนักงาน เมืองแซนต์ มาโล นั้น ข้าพเจ้า เห็นว่า เปนหน้าที่ ของ ข้าพเจ้า ที่ จะ ส่งจกหมาย บันทึกที่ข้าพเจ้า ได้ เขียน ไว้ ไปยัง มองเซนเยอร์ เสีย ก่อน เพราะ จกหมาย บันทึกนี้ มี ข้อความ ที่ ข้าพเจ้า ได้ คัด จาก จกหมาย มองซิเออร์ เลอวาลเลขแพร์ ซึ่ง เปน ข้อความ ที่ ได้ ตั้ง เปน ปัญหา ตาม ท่าน กาวนา เบเนรอล ตั้ง แต่ ปี ปลาย มา แล้ว ข้าพเจ้า ทรงขอร้องว่ามีคน เข้าใจผิดในเรื่องที่ จะ ส่ง ยาสูบ ไปยัง เมือง ต่าง ประเทศ เพราะ ฉะนั้น ถ้า ท่าน มองเซนเยอร์ จะ ส่ง สำเนา จกหมาย มองซิเออร์ เลอวาล เลขแพร์ ไปยัง ท่าน กาวนาเบเนรอลได้ ก็ ปรกติ ท่าน กาวนาเบเนรอลจะ ได้ ส่งพวกชาวมา ได้ จกในการ ที่ พวกชาวมาหาเหตุที่ จะ ไม่ ออกไป อนุญาต จำหน่าย ยาสูบ ตาม ความ ต้องการ ของ พวก พ่อค้า และ เพื่อจะได้ตกลง กันในเรื่อง เกษ ภาณี ๑๐๐ ซีก ๓ เสีย ด้วย ใน ข้อที่พวก ชาวเมือง แซนต์มาโล ขอร้อง ได้ ส่ง ยาสูบ ออกไป นอกได้ นี้ ขอท่าน มองเซนเยอร์ ได้ ไปรท ตรวจ ว่า จะ ควร อย่างไร ด้วย

ท่าน ราชทูต สยามได้ แสดง ความ ประหลาดใจ ที่ยังไม่ ได้ พบ กับ ผู้ อำนวยการ ของ บริษัท ฝรั่งเศสฝ่าย ทวิ้น ออก เลข เพราะ ฉะนั้น วันที่ ข้าพเจ้า จึง ได้ พา พวก ราชทูต สยาม รวม ๖ นาย ทั้ง ตัวข้าพเจ้า

ด้วย ไปหา ผู้อำนวยการ บริษัทฝรั่งเศส พวกราชทูตสยาม ได้แสดงความยินดีมากที่ ได้ไป พยปะ กับ ผู้อำนวยการ บริษัท

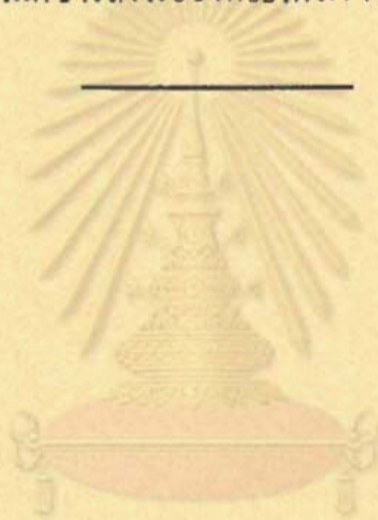
หนึ่ง ข้าพเจ้า ได้ ทราบอยู่ ว่า ท่าน ราชทูต สยาม มี ประสงค์ จะ ไปซื้อ ของ ต่าง ๆ และ เผอิญ มี พ่อค้า ขาง คน ได้ มา หา เพื่อ จะ คิกขาย ของ ให้ แก่ ราชทูต สยาม ข้าพเจ้า จึง ได้ ถือ โอกาส นั้น บอก ให้ ท่าน ราชทูต สยาม ทราบ ว่า ท่าน มอง เซน เบอร์ ได้ สั่ง ไว้ ให้ บริษัท ได้ เป็น ชุระ ช่วย เหลือ เอื้อ เพื่อ แก่ ท่าน ราชทูต สยาม ทุก อย่าง และ การ ที่ ข้าพเจ้า พูด กัง นี้ ข้าพเจ้า หวัง ใจ ว่า ท่าน มอง เซน เบอร์ คง จะ ไม่ ปฏิเสธ ใน คำ กล่าว ของ ข้าพเจ้า เช่น นี้

ท่าน ราชทูต สยาม ได้ ทราบ ตาม คำ ที่ ข้าพเจ้า บอก กัง นี้ ก็ ได้ แสดง ความ ยินดี และ ชอบ ใจ และได้ กล่าว ด้วย ว่า ท่าน ราชทูต มีความ ชื่น ชม ยินดี มาก ที่ ได้ เห็น ว่า เสนาบดี ของ พระเจ้า แผ่นดิน ทั้ง สอง ได้ มีความ คึก ตระ กัน เพราะ ใน ส่วน ตัว ราชทูต ก็ ได้ รับ คำ สั่ง มา จาก มอง ซี เบอร์ คอนซตันซ์ เหมือน กัน ได้ ไป ปรึกษา กับ บริษัท ว่า การ ทิ้ง ปวง จะ ควร ทำ อย่างไร และได้ ราชทูต สยาม เชื่อ ใจ บริษัท ทุก ประการ ด้วย

การ ทิ้ง ปวง ได้ ดำเนิน ไป อย่าง ปรกติ และ ท่าน ราชทูต สยาม ก็ ทราบ ว่า พวก เรา จะ ต้อง พูด ถึง เรื่อง การ ค้า ขาย แต่ ใน เรื่อง การ ค้า ขาย นี้ ข้าพเจ้า จะ ต้อง รอ รับ คำ สั่ง ของ ท่าน มอง เซน เบอร์

เสียก่อน ข้าพเจ้า เชื่อว่า เราคง จะ สืบได้ ความ จาก ท่าน ราชทูต
 ใน ข้อต่าง ๆ ที่ เรา ยังมี ความ สงสัย อยู่ เช่น สีผ้า ผ้า สักหลาด
 เครื่อง แก้ว และ อาวุธ เป็นต้น ท่าน ราชทูต สยาม คง จะ อธิบาย ให้
 เรา เข้าใจ ใน เรื่อง เหล่า นี้ ได้ เป็น แน่

เวลานี้ ยัง ไม่ได้ เข้า ถึง เรือ ซึ่ง คอย ให้ มา หาก ผัง คอระมั้น เกต เลข

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ราชการ हुต ณะ กรุง สยาม

เดือน กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ในชั้นต้นข้าพเจ้า จะต้อง ขอให้ พรโต ท่านได้ มีความ สุข ความ
เจริญ เพื่อ จะ ได้ มี กำลัง ทำ ราชการ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ
เพื่อ ท่าน จะ ได้ มีความ เมตตา กรุณา ข้าพเจ้า ท่อ ไป คึง ท่าน ได้ เมตตา อยู่
ใน ทุก วัน นี้ แล้ว

การที่ท่านได้เมตตากรุณาและได้เกียรติยศแก่ราชทูต (เอมวอย)
๒ คน ผู้ไปแทน พระเจ้ากรุงสยาม นายของ ข้าพเจ้า เมื่อปีก่อน ๆ นั้น
เป็น การ ขี้ พระทัย พระเจ้า กรุง สยาม ยิ่ง นึก จึง ได้ มี พระราช ประสงค์
จะ ทรง เสนอ พระราชไมตรี กับ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส และ พระราชไมตรี
นี้ ก็ มี พระราช ประสงค์ จะ ให้ คง ยืน อยู่ ชั่วกาล นาน แต่ การ ที่ จะ ทำ
พระราชไมตรีกันนี้ เป็น การ ใหญ่ และ สำคัญ ที่ สุด พระเจ้ากรุงสยาม
จึง ทรง พระราชดำริ เห็น ว่า นอกจาก คิว ท่าน แล้ว ก็ ไม่มี ใคร ที่
อาจ จะ จักการ ได้ เรื่อง นี้ ได้ สม พระราช ประสงค์ ไป ได้ เพราะ ฉะนั้น
จึง ได้ มี พระราชโองการ โดย ฉะเพาะ ได้ ข้าพเจ้า ขอให้ ท่าน ช่วย จักการ
อัน สำคัญ เรื่อง นี้ โดย ทรง เห็น ท่าน เป็น ผู้ ที่ มี คน เชื่อถือ มาก อาจ
จะ จักการ ได้ สำเร็จ ได้ ก็ ยิ่ง กว่า คน อื่น

ท่าน คง จะ ทราบดี อยู่ แล้ว ว่า พระนาม อัน โกง คึง ของ พระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส ซึ่ง ได้ ทรง มี ไซย ชนะ ใน การ สงคราม นั้น ได้ เป็น การ
กระทำ ให้ พระเจ้า กรุง สยาม นายของ ข้าพเจ้า มี พระราช ประสงค์

จะ เป็นพระราชไมตรีอัน ยี่ภยาวถาวรกับประเทศฝรั่งเศส และพระเจ้า
กรุง สยาม นาย ของข้าพเจ้า ก็ทรง พระราช คำวิเศษ เห็น อยู่ว่า การ ที่
จะ เจริญ เรือ ค้า ขาย อยู่ เสมอ ๆ นั้น ก็ เป็น คน ทาง ตึก ท่อ อัน ดี สำหรับ
ให้พระราชไมตรีนั้นได้ ยี่ภยาวถาวรต่อไปได้ จึงทรงมีพระราชประสงค์
จะให้ ประเทศ ฝรั่งเศสได้ มา ตั้ง บ้าน เมือง ให้ เป็น หลักฐานใน พระราช
อาณาเขต ของ พระองค์ ต่อไป โดย ทรง เห็น ว่า ถ้า พวก ฝรั่งเศสได้
มาตั้งบ้านเรือน เป็นหลักฐานเช่นนี้แล้ว อื่น ๆ ของ ประเทศ ฝรั่งเศส
และ อำนาจ ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส คง จะได้แผ่ ออกไปใน ประเทศ
อินเดียทั่วไป คง ได้แผ่ อยู่ใน ทวีป ยุโรป อยู่แล้ว ฉะนั้น และ คง จะได้
แผ่ อำนาจใน ประเทศ สยาม ยิ่ง กว่า เมือง อื่น ๆ ทั้ง หมก อีก ประการ
๑ ที่ทรง พระราช คำวิเศษเช่นนี้ ก็ เพราะ เหตุว่า ทรง เห็น ว่า ประเทศ ที่
ได้ มา พบทวีป อินเดียใน ชั้น แรก อัน เป็นทวีปที่ไม่มีใคร รู้จัก แต่ก่อน ๆ
เลย นั้น ก็ ได้ มา ตั้ง ตัว อยู่ใน แถบ นี้ มีคน รู้จัก ทั่วไปแล้ว ส่วน
ประเทศ ฝรั่งเศส นั้น ไม่ ใคร จะ มี ใคร รู้จัก ว่า เป็น ประเทศที่ดี อย่างไร
พึง จะ มา รู้จักกัน ชัด เมื่อ เร็ว ๆ นี้เอง และที่ รู้จัก ประเทศ ฝรั่งเศส
นั้น ก็ ฉะเพาะ แต่ ประเทศ สยาม และ เมือง อื่น ๆ ใน ประเทศ อินเดีย อัน
เป็นแหล่ง ซึ่ง พวก ฝรั่งเศส พึง จะ มา ตั้ง อยู่ เท่านั้น

เพราะเหตุนี้ สมเด็จพระเจ้า กรุง สยาม นาย ของข้าพเจ้า ทรง
ตั้ง พระราช หฤทัย จะ พระ ราช ทาน ความ เจริญ ให้ แก่ ประเทศ ฝรั่งเศส
ทั้ง ทรงไปรุด ประทานไว้ใคร่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส ยิ่งนัก จึงมี พระราช
ประสงค์ จะให้ พระนาม ของ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศสได้ ส่อง แสง ไปได้ทั่วโลก

กุรวัศมี พระ อภิกษย์ ในเวลาเที่ยง วัน จึง ขอ ถวาย ที่ แห่ง ๑ ใน
 พระราช อาณา เขต สยาม เพื่อให้ พวก ฝรั่งเศส ได้ มา ตั้ง บ้าน สร้าง
 เรือน เหมือน กับ ที่ พวก ฮอลันดา ได้ ไป ตั้ง บ้าน สร้าง เรือน ที่ เมือง
 บาคา เวีย เช่น นั้น แต่ ทรง พระราช คำนีศ เห็นว่า ถ้า พวก ฝรั่งเศส ได้
 มา ตั้ง บ้าน เรือน เช่น นี้ แล้ว ก็ คง จะมี กิไร และ ได้ ประโยชน์ มากกว่า
 ที่ พวก ฮอลันดา ได้ จาก เมือง บาคา เวีย เช่น นั้น และ เพื่อ จะ ได้ พวก
 ฝรั่งเศส ได้ รัย ประโยชน์ ดัง นั้น พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้า พเจ้า
 จึง ทรง รัย เป็น พระราช ชูระ ที่ จะ ช่วย เหลือ ออก คน และ ยำ รุง พวก ฝรั่งเศส
 ที่ สุก ที่ จะ ทรง ช่วย ได้ เพราะ ทรง ทำ ชูระ คีต ค่อ กับ ประเทศ อิน เตีย
 ทั่วไป อยู่ แล้ว อีก ประการ ๑ บรรดา การ ค้า ขาย ของ พวก ฮอลันดา
 ใน เมือง บาคา เวีย นั้น ก็ ต้อง รัย สิณ ค้า มา จาก นอก เมือง ทั้ง สั้น
 และ การ ที่ พวก ฮอลันดา ต้อง ไป รัย สิณ ค้า เช่น นี้ ก็ โดย ได้ รัย ความ
 ล้า ยาก เช่น นั้น มาก ส่วน ที่ พระเจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้า พเจ้า
 จะ ถวาย แก่ พระเจ้า กรุง ฝรั่งเศส นั้น ได้ มี เปรียบ อยู่ ช้อ ๑ เพราะ
 ใน พื้น เมือง นั้น เอง ก็ มี สิณ ค้า ต่าง ๆ หลาย อย่าง อยู่ แล้ว และ เพื่อ
 จะ ได้ พวก ฝรั่งเศส ได้ มี กิไร และ มี ประโยชน์ ได้ ยิ่ง ขึ้น ไป พระเจ้า
 กรุง สยาม นาย ของ ข้า พเจ้า จะ ได้ ทรง เป็น พระราช ชูระ ชัก ชวน ให้ พ่อ
 ค้า ต่าง ประเทศ ได้ นำ สิณ ค้า ไป ช้อ ขาย แลก เปลี่ยน ใน ที่ นั้น ต่อ ไป

การ ที่ พวก ฝรั่งเศส จะ ได้ รัย ความ ล้า ยาก บ้าง เล็ก น้อย ใน ช้น ตน
 และ การ ที่ จะ ค่อ ง่า ยโส หุ้ย บ้าง เล็ก น้อย สำหรับ ไป ตั้ง อยู่ ใน ที่ นั้น ไม่
 ควร จะ กระ ทำ ให้ พวก ฝรั่งเศส ท้อ ถอย เลย เพราะ เหตุ ว่า เมื่อ พวก

ฝรั่งเศสได้ไปตั้งอยู่เป็นหลักฐานแล้ว ข้าพเจ้าไม่สงสัยเลย ว่า
 กำไรที่พวกฝรั่งเศสจะได้ คงจะท่วมทับใส่หุ้ยที่จ่ายไปในครั้งแรก
 กว่าสองเท่า เพราะเมื่อบรรดาพ่อค้าทั้งหลายอันได้รัยความภค
 ชีบขี้คนของพวกฮอลันดา จนพ่อค้าเหล่านี้ไม่พอใจในพวกฮอลันดา
 เลย ได้ทราบว่า พวกฝรั่งเศสได้ไปตั้งอยู่ในประเทศอินเดียและจะ
 มาค้าขายกับพวกฝรั่งเศสได้แล้ว เช่นนี้ ข้าพเจ้าเชื่อใจว่า พ่อค้า
 เหล่านี้คงจะชักห่างจากพวกฮอลันดาและคงจะมารวบรวมกันทำ
 การค้าขายกับพวกฝรั่งเศสเป็นแน่

เพราะฉะนั้นถ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงรัยตามที่พระเจ้ากรุง
 สยามได้ถวายนี้แล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยเลย ว่าบริษัทฮอลันดา คงจะ
 ได้รัยความเสียหายเป็นอันมาก ถ้าแม้ว่าพวกฮอลันดาได้รัย
 ความเสียหายเช่นนี้แล้ว กำลังและความหยิ่งของสองของพวก
 ฮอลันดา ก็คงจะลดน้อยถอยลงไป เพราะท่านก็ยอมทราบอยู่ก็
 แล้วว่า กำลังของพวกฮอลันดา ก็อยู่ในการค้าขายของเขาใน
 อินเดียเท่านั้น เพราะฉะนั้นถ้าการค้าขายของพวกฮอลันดาในอินเดีย
 ลดน้อยถอยลงไปแล้ว กำลังของพวกฮอลันดาในทวีปยุโรปก็
 ต้องลดน้อยถอยลงไปเหมือนกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จริงแล้วเราก็จะได้
 มีความยินดีที่จะได้เห็นพระเกียรติยศของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้เพิ่ม
 พูลขึ้น ในข้อนี้พวกฮอลันดา ก็รู้สึกอยู่เต็มใจแล้ว เพราะฉะนั้น
 พวกฮอลันดา คงจะพยายามจนสุดกำลังที่จะคอยบ่อนกันมิให้ฝรั่งเศส
 มาตั้งเป็นหลักฐาน มีนคงในแถบเหล่านี้ได้ และถ้าพวกฮอลันดา

จะ ต้อง เสีย เงิน เพื่อ ข้อง กัน ไม่ ใ้ พระ เจ้า กรุง สยาม ใ้ เป็น พระ ราช
ไมตรี กับ พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส แล้ว ข้าพ เจ้า เชื่อ ว่า พวก ขอล้น ศึก ใ้ คง จะ
ยอม เสีย เงิน ด้วย ความ ยิน ใ้ เพื่อ จะ ใ้ พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพ เจ้า
ใ้ เป็น พระ ราชไมตรี กับ พวก ขอล้น ศึก แต่ ฝ่าย เคี้ยว เท่านั้น

ตาม เหตุ ผล ที่ ข้าพ เจ้า ใ้ กล่าว มา นี้ ท่าน ก็ คง จะ เห็น ใ้ ว่า
การ ที่ ไทย ศึก จะ หา ประโยชน์ ใ้ แก่ ประเทศ ฝรั่งเศส และ ทำ ใ้
พระ เจ้า กรุง ฝรั่งเศส ใ้ เพิ่ม พล พระ เกียรติยศ ขึ้น นั้น ก็ ไม่มี เหตุ
อย่าง ใ้ นอก จาก เหตุ ที่ ไทย มี ความ รัก ไ้ พวก ฝรั่งเศส เท่านั้น จึง
ใ้ ศึก จะ ใ้ ประเทศ ฝรั่งเศส ใ้ ประโยชน์ ที่ ยิ่ง กว่า ชาติ ทั้ง ปวง ใน
ข้อ นี้ ก็ ยัง มี พยาน ปรากฏ ใ้ เห็น ชัด ชัด อีก คือ ใน เรื่อง การ ค้า
ขาย ใน เมือง ภูเก็ต นั้นเอง เพราะ พวก ขอล้น ศึก ใ้ มาก ราษฎร์ ขอ ใ้
พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ ข้าพ เจ้า ใ้ พระ ราชทาน ใ้ พวก ขอล้น ศึก
ใ้ ผูก ฆาต ทำ การ ค้า ขาย ที่ เมือง ภูเก็ต แต่ ฝ่าย เคี้ยว มา ข้าง นาน แล้ว
และ ใ้ ขอร้อง อยู่ เสมอ ๆ มี ใ้ เว้น เลย แต่ พระ เจ้า กรุง สยาม นาย ของ
ข้าพ เจ้า ก็ มี ใ้ ทรง ยอม พระ ราช ทาน ใ้ พวก ขอล้น ศึก ทำ การ ค้า ขาย
ใน เมือง ภูเก็ต เลย เพราะ ทรง ใ้ พระทัย ไว้ จะ ค้ำ ครอบ ใ้ กับ พวก
ฝรั่งเศส ทั้ง ปรากฏ ที่ ใ้ พระ ราชทาน ใ้ กับ ขุน ศึก ฝรั่งเศส ไว้ นั้น แล้ว

ด้วย เหตุ ผล ทั้ง ปวง ทั้ง กล่าว มา แล้ว ข้าพ เจ้า จึง หวัง ใ้ ว่า
การ เรื่อง นี้ คง จะ เป็น ผล สำเร็จ สม ความ ประสงค์ ทุก ประการ และ
ท่าน คง จะ ใ้ ช่วย ใ้ การ ที่ ข้าพ เจ้า ใ้ แก่ง ราช ศึก ใ้ นั้น ใ้ เป็น การ

๒๓๙

สำเนาทุกประการ เพื่อข้าพเจ้า จะได้ นำความ กรายทูล พระเจ้ากรุง
สยาม นาย ของข้าพเจ้า ให้ทรง ทราบในข่าว อันดี ว่า ที่มี พระราช
ประสงค์ จะ เป็น พระราชไมตรี กับ พระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส นี้ ได้ เป็น
ผล สำเร็จ แล้ว

นอกจากนี้ ขอ พระ เป็นเจ้า ได้ ไปรบกวน ให้ ท่าน มี อายุ ยืนยาว และ ขอ
ให้ ท่าน มีความ เจริญ ยิ่ง ๆ ขึ้น ไป ด้วย

เดือน กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

เพื่อน อัน ชื่อกอง ของ ท่าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

